

MEM Û ZÎN

EHMEDÊ XANÎ

EHMEDÊ XANÎ

Türkçesi : M. E. Bozarslan

GÜN YAYINLARI

Başmusahip Sokak, Tan Ap. No. 6

İSTANBUL — 1968

MEM Û ZÎN dı nava pirtûkên bêjeyîyên dinyayê ên nemırda lı qora pêşın cih girtîye. Ev pirtûka gewre bı babetê xwe hevtayê ROMEO Û JÛLÎYET'a Şekspîr û LEYLA Û MECNÛN'a Fızûlî'ye.

Hem bı babetê xwe, hem jı bı fesahet û rûmeta xweya bêjeyî ev pirtûk dilê her xwendevanî bı alî xweda dı kêşe û hêjayîya xwe bı her kesî dı de qebûlkırın.

Xasma lı Rohelatê welatê me dı nava gelên xelkêda ev pirtûk pır û pır hatîye naskırın. Bı wî qasî ku gelek mirovên nexwendî jı lı gorî xwe hinek perçên wê jiber dı kın û carna ku mınasebet tê, jı dev dı xwînin.

Lê mıxabın ku xwendevanên welatê me, ên ku bı zarê Kurdî û Tırkî dı peyivın tev, jı xwendına vê pirtûka hêja heta nuha bê par mane. Lewra pirtûk bı herfên Erebî hatîye nivîsîn û bı zarê Tırkî ne hatîye wergerandin. Jı ber vî, tenê kesên ku bı zarê Kurdî û herfên Erebî tev dı zannın, dı karın wê bı xwînin. Eşkeraye ku hejmara vana jı pır û pır hendike.

Jıbo vê ihtîyaca han me MEM Û ZÎN'ê hem wer gerand bı herfên Latnî hem jı wer gerand bı zarê Tırkî. Bı vî awayî fersenda xwendına wê, jı xwendevanên ku bı zarê Kurdî û Tırkî dı peyivın tevra çê dı be.

Jıbo ku mıqayesekırına eslê wê û wergerînika wêya bı zarê Tırkî jı xwendevananra hêsan be, me rûpelên Kurdî û Tırkî lı hember hevdû, rûpelên Kurdî lı alî çepê, ên Tırkî jı lı alî rastê danî. Dı her rûpelekıda bı qasê hevdû ferd hatın rêzkırın.

Jı ber ku ev pirtûk dı dawîya sedsala XVII'anda hatîye nivîsîn, wek pirtûkên hevdemêd wê gışt, dı wêda jı gelek pirsên Erebî û Farisî hene. Tabîî dı wergerînika Tırkî' da me van pirsan jı wek ên Kurdî wer gerand. Lê dı eslê

MEM Ü ZİN dünyanın ölmez edebî eserleri arasında ön safta yer almıştır. Bu dev eser konusuyla Şekspir'in ROMEO VE JULİYET'inin, Fuzulî'nin LEYLA İLE MECNUN'unun bir dengidir.

Gerek konusu ve gerekse edebî değeriyle bu eser, her okuyucunun gönlünü kendine çekmekte, değerini herkese kabul ettirmektedir.

Özellikle ülkemizin Doğu bölgesinde bu kitap halk arasında hayli tanınmıştır. O kadar ki birçok okumamış kimseler dahi kendilerine göre kitabın bazı pasajlarını ezberler ve ara sıra münasebet gelince ezbere okumaktadırlar.

Ne yazık ki ülkemizin Kürtçe ve Türkçe konuşan okuyucuları bugüne kadar bu değerli eseri okumaktan yoksun kalmışlardır. Çünkü eser Arap harfleriyle yazılmış, Türkçe'ye de çevirilmemiştir. Bunun için, hem Kürtçe'yi, hem de Arap harfleriyle okumayı bilen kimseler ancak okuyabilmektedirler. Bunların sayısının çok az olduğu aşîkârdır.

İşte bu ihtıyacî karşılamak için MEM Ü ZİN'i hem Lâtin harflerine, hem de Türkçe'ye çevirdik. Böylece Kürtçe de konuşan, Türkçe de konuşan okuyucular için bu kitabı okuma fırsatı doğmaktadır.

Orijinaliyle Türkçe çevirisinin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için Kürtçe ve Türkçe sayfaları karşılıklı, Kürtçe sayfaları sol, Türkçe sayfaları da sağ tarafa koyduk. Ayrıca her sayfa da aynı miktarda, mısra mısra dizildi.

Bu eser XVII. yüzyılın sonlarında yazıldığı için, çağdaşı olan diğer bütün eserler gibi onda da birçok Arapça ve Farsça kelime vardır. Tabîî Türkçe çevirisinde bu ke-

pirtûkêda me van pîrsan ne guhart û li ser halêd wan nivîsî. Ji ber ku her kes bi mana vana nî zane, me di dawîya pirtûkêda ferhengêkî jî van pîrsanra çê kir û mana wan di wê ferhengêda bi zarê Kurdî û Tirkî tev nivîsî.

Çîroka Mem û Zîn'ê bi navê «Memê Alan» di nava xelkê Kurda gelek belavbûyîye û gelek kevne. Ev çîrok jî berî Mîladêve di nava xelkêda tê gotin û bûye destanekî mîtolojîk.

Hozanê mezin Ehmedê Xanî jî ji çîroka «Memê Alan» îlhama xwe girtiye û bi wê îlhamê wê çîrokê li gorî jîna dema xwe xistiye kirasekî mîşexxes, bi awakî hevdemî û modern nivîsiye. Bi vê yekê hem çîrokê jî windabûnê rîzgar kiriye, hem jî ji bêjeyê Kurdî'ra eserekî nemir diyarî kiriye.

Xanî di vê pirtûkêda li dora evîna Mem û Zînê, jîna dema xwe û wezîyeta wêya komelî, zanîyarî û îdarî jî bi hunermendyekî xurt teswîr kiriye û aniye ber çavan. Başîyê, rastîyê, bê, gunehîyê, jariyê û bindestîyê di şexsê Memê û Zînê da cîvandîye û nîşandaye. Xirabîyê, şalûzîyê, fesadî û durûtîyê jî di şexsê Bekir'da kiriye qalîkekî mîşexxes û li ber çavan ra xistiye.

Ji bil vana zîhnîyeta ku wê demê li ser karbidestên dewletê û çerxa îdarî û siyasî hakimbûye jî bi terzekî hostayî daye fêmkirin; vê zîhnîyeta paşdamayî, sîtemkar, çewt û kufîkî helaniye û li erdê xistiye; tevger û zîhnîyeta karbidestan, xasma rabûn û rûnîştina wan bi gotinên kesên dilreş, kîndar, mefaperest û şalûz aniye rastê, teqbîh kiriye û adeta li dijê vê sazûmana rîzî û sîtemkar ra bûye.

MEM Û ZÎN berî nuha sê caran hatiye çapkirin:

limeleri de Kürtçe kelimeler ve cümleler gibi aynen çevirdik. Fakat kitabın orijinalindeki bu yabancı kelimeleri değiştirmedik, olduğu gibi yazdık. Ancak herkes bunların anlamını bilmemektedir. Bunun için kitabın sonuna bir Sözlük ekledik ve bu kelimelerin açıklamasını o sözlükte Kürtçe ve Türkçe olarak yazdık.

Mem û Zîn'in hikâyesi «Memê Alan» adıyla Kürt halkı arasında hayli yaygın ve eskidir. Bu hikâye Milâttan önceden bu yana halk arasında söylenen ve mitolojik bir nitelik kazanan bir destandır.

Büyük Ozan Ahmed-i Hânî de «Memê Alan» destanından ilham alarak o hikâyeyi kendi çağının yaşantısına göre somut bir kalıba dökmüş, çağdaş ve modern bir üslûpla yazmıştır. Bu suretle hem destanı kaybolmaktan kurtarmış, hem de Kürt edebiyatına ölmez bir eser armağan etmiştir.

Hânî bu eserde Memo ve Zîn'in aşkı etrafında çağının yaşantısını, o zamanın sosyal, kültürel ve idarî durumunu da güçlü bir meharetle tasvir etmiş gözler önüne sermiştir. İyiliği, doğruluğu, suçsuzluğu, zayıflığı ve çaresizliği Memo ve Zîn'in şahsında toplayarak; kötülüğü, dalkavukluğu, fitneciliği ve ikiyüzlülüğü de Bekir'de somutlaştırarak gözler önüne sermiştir.

Bundan başka o çağda yöneticilere, devletin siyasi ve idarî çarkına hâkim olan anlayışı usta bir üslûpla anlatmış; bu geri, zalim, çarpık ve küflü anlayışı yerden yere vurmuş; yöneticilerin davranış ve anlayışını, özellikle onların kötü niyetli, kinci, çıkarıcı ve dalkavuk kimselerin sözüyle oturup kalkmalarını ortaya koyarak kötölemiş, bu çürük ve haksız düzene karşı âdeta isyan etmiştir.

1 — Sala 1919'wan lı Stenbol'ê, bı herfên Erebî.

2 — Sala 1958'an lı Şam'ê bı herfên Erebî.

3 — Sala 1962'wan lı Moskowa'yê bı herfên Latînî.

Jı bıl vî, gıştê pirtûkê bı zarê Rusî û çend pişkên wê jî bı zarê Elmanî hatîye wergerandin. Hema hema dı hemî ansîklopedîyên dmyayêda qala wê nivîsarê wê tê kırım. Lı welatê me navê wê û jînenîgarîya nivîsarê wê bı kurtî dı ANSÎKLOPEDÎYA, ÎSLAM, fasîkula 68'an, rûpela 1113'anda derbaz dı be.

..

Amanca me jı wergerandin û belavkirina vê pirtûka hêja eve ku, em vê pirtûka nemira kılasîkî jı xwendevanên welatê xwera bı dın karkırın û bı wan bı dın naskırın. Em bawer dı kın ku ev wergerandin û belavkirina me, dê hem jı zêdebûna zanîyarîya xwendevananra, hem jı jı dewlemendbûna pirtûkxana welatê mera bı be xızmetekî. Eger ev bawerîya me bı cîh bê em dê xwe gelek bextewer bı hesibînin.

Jı bıl vî, jıbo ku wergerandina vê pirtûka nemir bı herfên Latînî û bı zarê Tırkî jı mera bû nesîb, em gelek kêfxweşın.

20/10/1968

M. Emîn Bozarslan

MEM Ü ZİN bundan önce üç defa basılmıştır:

- 1 1919 yılında İstanbul'da Arap harfleriyle.
- 2 — 1958 yılında Şam'da Arap harfleriyle.
- 3 — 1962 yılında Moskova'da Lâtin harfleriyle.

Bundan başka kitabın tamamı Rusça'ya, bazı bölümleri de Almanca'ya çevirilmiştir. Hemen hemen bütün dünya Ansiklopedilerinde kitaptan ve yazarından bahsedilmektedir. Ülkemizde İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ'nin 68. fasikül 1113. sayfasında kitabın adı ve yazarının biyografisi kısaca geçmektedir.

Bu kitabı çevirmekte ve yayınlamaktaki amacımız, bu ölmez klâsik eseri ülkemizin okuyucularına kazandırmak ve tanıtmaktır. Bu kitabı çevirip yayınlamakla, hem okuyucuların kültürünün artmasına, hem de ülkemizin kitaplığının zenginleşmesine hizmet ettiğimize inanıyoruz. Bu inancımız gerçekleşirse kendimizi mutlu sayacağız.

Ayrıca bu ölmez eseri Lâtin harflerine ve Türkçeye çevirmek bize nasıbolduğu için çok sevinçliyiz.

20/10/1968

M. Emin Bozarslan

JÎNENÎGARÎYA XANÎ

Ehmedê Xanî sala 1651'ê li hêla Hekkarî'yê li gundê Xan'ê hatiye dinê. Dî demekî kurtta bî zanîn û zanîyarîya xwe nav û deng daye, dî vê rastêda gelek pêşda çûye. Dî 14 salîya xweda ketîye jîna nivîsariyê.

Xanî jî bêjeyê Kurdî'ra xîzmetekî pîr hêja kirîye û definkirin. Lê mixabîn ku tarîxa wefata wî ne kifşe. Meqbera wî li Bayezîda Rohelat ziyaretgaha xelkêye.

Xanî jî bêjeyê Kurdî'ra xîzmetekî pîr hêja kirîye û gelek şê'r û eserên qedîrbîlind diyarî kirîye. Şaheserê eserêd wî MEM Û ZÎN'e. Hozan vê pirtûkê sala 1695'an temam kirîye. Der heqê destpêkirina wêda tu wesîqe tunîn. Tê gotin ku sala 1690'î dest bî nivîsîna wê kirîye.

NÛBARA BIÇÛKAN jî pirtûkekî wîyê hêjaye. Ev pirtûk Ferhenga Erebi-Kurdîye, ew jî wek MEM Û ZÎN'ê tev menzûme. Dî serê her pişkekî wêda jî şîretêkî der heqê mefa xwendinê, xebatê, rastîyê û karên weha yên kome-lîda nivîsiye. Tarîxa nivîsîna NÛBARA BIÇÛKAN 1684'e.

Jî bîl vana EQÎDA ÎMANÊ jî bî nezîm nivîsiye. Ev û NÛBARA BIÇÛKAN bî hevdûra çend caran li Stenbol'ê hatine çapkirin.

Xanî dî dema xweda gelekî pêşdakarbûye; çawa ku jî MEM Û ZÎN'ê jî tê fêmkirin li dijê neheqîyê, sîtemê, şûndakariyê û sazûmana feodal cephe girtîye, dî vê rêda pîr tîkoşîn kirîye; alîkariya rebenan, xîzanan, bîndestan û bersîteman kirîye. Wek hûnek zanayên hev-demêd xwe jî karbîdestanra û sîtemkaranra şalûzî ne kirîye, li dû mefayê ne beziye. Kurta gotinê: Tîm û tîm li alî xelkêbûye. Mesela dî pêşgotina NÛBARA BIÇÛKAN'da gotîye ku:

HÂNÎ'NİN BİYOGRAFİSİ

Ahmed-i Hânî 1651 yılında Hakkâri bölgesinin Hân köyünde dünyaya gelmiştir. Kısa bir sürede ilim ve kültürde ün salmış, bu alanda hayli ilerlemiştir, 14 yaşlarında yazarlık hayatına atılmıştır.

Hânî Doğubayezit'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Fakat yazık ki vefat tarihi belli değildir. Türbesi Doğubayezit'te halkın ziyaretgâhıdır.

Hânî Kürt edebiyatına çok değerli hizmetler yapmış, birçok nefis şiir ve eser armağan etmiştir. Eserlerinin şaheseri MEM Û ZÎN'dir. Ozan bu kitabı 1695 yılında tamamlamıştır. Hangi tarihte bu eseri yazmaya başladığı hakkında hiçbir belge yoktur. 1690 yılında başladığı söylenmektedir.

NÜBARA BİÇÜKAN (Küçüklerin Turfandası) da değerli bir eserdir. Bu kitap Arapça - Kürtçe sözlüktür, o da MEM Û ZÎN gibi manzumdur. Her bölümünün başında da okuma, çalışma, doğruluk ve bunlara benzer sosyal konular hakkında bir öğüt yazmıştır. Bu eserin yazılış tarihi 1684'tür.

Bunlardan başka EQÎDA ÎMANÊ (İnanç yolu) adlı küçük ve manzum bir eser yazmıştır. Bu eser NÜBARA BİÇÜKAN'la birlikte İstanbul'da birkaç defa basılmıştır.

Hânî, çağında çok ileri görüşlüydü; MEM Û ZÎN'den de anlaşılabileceği gibi haksızlığa, zulme, gericiliğe, feodal düzene karşı cephe almış, bu yolda hayli mücadele etmiştir; zavallıların, yoksulların, çaresizlerin ve haksızlığa uğrayanların yardımcısı olmuştur. Çağdaşı olan bazı bilginler gibi yöneticilere ve zalimlere dalkavukluk etmemiş, çıkar peşinde koşmamıştır. Kısacası: her zaman halktan

«Min ev nivîsî ne jibo sahib rewacan

Belkî jibo biçûkêd Kurmancan»

Jî vî jî bî eşkerayî tê zanîn ku xızmeta wî jî kesên xwedî rewac û xwedî meqamra, jî hendikên bextewerra ne bûye; jî pîranîya xelkêra, jî zarûkên xelkêra xızmet û xebat kirîye.

Hozanê mezin dî fıkra xweda serbestbûye, bawerîyêd xwe bî wêrîn gotîye û nivîsîye, dî vê yekêda jî tu tîşteki fîkar ne kirîye û jî gotin û nivîsîna rastîyê qet û qet paşda ne maye.

Xanî li dû moda wê demê ya arîstokratîk ne gûye û wek zanayên dîn pirtûkên xwe bî zarê Erebî û Farisî ne nivîsîye. Eserên xwe gişt bî zarê xelkê, bî zarê xweyê dê, bî zarê Kurdî nivîsîye û bûye yek jî pêşrewên bêjeyê Kurdî.

Hozanê nemir, dî meydana bêjeda çawa hunermendbûye, dî meydana felsefê û zanîyarîyêda jî wisa dî pêpîlûkekî bîlînddabûye. Dî vê yekêda jî zanayên Rohelatî hevtayê Fîrdewsî, Sadî, Fîzûlî û yên wek wanbûye. Çawa ku jî pirtûka wî jî tê fêmkirin xwedîyê felsefekî pîr kûr û zanîyarîyekî pîr ferebûye.

Jî bî zarê xweyê dê Kurdî, bî zarê Tirkî, Erebî û Farisî jî baş dî zanibûye.

Gelek mixabin ku der heqê jîna wîda zanîneki bî sıpartek û wesîqe dî destê meda tunne. Lê ev yek tesellî dî de me ku, eserêd wî navê wî xîstine nava qora mirovên nemir û wî timzîndî kirine.

yana olmuştur. Örneğin, NÜBARA BIÇÜKAN'ın önsözünde şöyle demiştir:

«Ben bunu revaçtakiler için değil,
Kürt çocukları için yazdım.»

Bundan da açıkça anlaşılıyor ki revaçtakiler ve makam sahipleri için mutlu azınlık için çalışmamış; halk çoğunluğu için, halk çocukları için çalışmış ve hizmet etmiştir.

Büyük Ozan düşüncesinde özgürdü, inandığını cesaretle anlatmış ve yazmış, bu hususta hiçbir şeyden endişe etmemiş, doğruyu söylemekten ve yazmaktan hiç ama hiç geri durmamıştır.

Hânî o çağın aristokratik modasına uymamış ve diğer bilginler gibi eserlerini Arapça ve Fransıza yazmamıştır. Eserlerinin hepsini halk diliyle, kendi ana diliyle, Kürtçe olarak yazmış ve Kürt edebiyatının öncülerinden biri olmuştur.

Ölümsüz Ozan, edebiyat alanında nasıl mahir idiyse, felsefe ve kültür alanında da öylece yüksek bir mevki-deydi. Bu hususta Doğulu bilginlerden Firdevsi'nin, Sa'dî'nin, Fuzulî'nin ve benzerlerinin dengiydi. Eserinden de anlaşılacağı gibi derin bir felsefeye ve geniş bir kültüre sahipti.

Ana dili Kürtçe'den başka Türkçe'yi, Arapça'yı ve Farsça'yı da iyi bilirdi.

Ne yazık ki hayatı hakkında elimizde, belgelere dayanan bir bilgi yoktur. Fakat şurası bize teselli veriyor ki eserleri adını ölmez insanların safına katmış ve onu ebedileştirmiştir.

I

PESNÊ XWEDÊ

Sernameê name namê Ellah
Bê namê wî natemane, wellah

Ey metleê hısnê îşqebazî,
Mehbûbê heqîqî-yû mecazî

Namê teye lewhê nameya îşq
ismê teye neqşê xameya îşq

Bê neqşê te neqşê xame, xame
Bê namê te name, natemane

Namê teye şahê beytê meqsûd
Fîhrîstê mıkatebatê mehmûd

Mazmûnê mirasetatê «lareyb»
Meşhûdê mıkaşefatê bîlkeyb

Mehbûbê qulûbê men lehul-qelb!
Qelban tu dî kî bî bal xweve celb

Maşûq-ı tu'wî, bî fexr û nazî!
Aşiq tu'wî, lêk-î bê nîyazî!

I

ALLAHA ÖVGÜ

Kitabın baş yazısı Allahın adı

Vallahi eksik demektir kitap, olmazsa onun adı

Ey aşk güzelliğinin doğuş ufku olan Allah!

Ey «aşk-ı hakikî» ile «aşk-ı mecazî»nin sevgilisi

Allah!

Senin adın üzerine yazılır aşk yazısı,

Aşk kaleminin nakşı da yine senin adıdır.

Senin nakşın olmadan kalemin nakşı çiğdir

Senin adın olmazsa yazı da eksik kalır,

Amaç edinilen Kâbe'nin şahı senin adıdır,

Bütün kutsal yazılar da senin adında toplu hâlde durur,

Senin adıdır tüm vahiylerin özü

Görünmeyip de keşfedilen varlıklar senin adında

görünür.

Ey gönül sahiplerinin gönüllerinin sevgilisi,

Sensin gönülleri kendine doğru çeken!

Övünen ve nazlanan sevgili sensin!

Aşık da sensin, fakat dileksizsin.

Mitleq tu mîfid û mistefadî
 Bê şîbhe mîrîd û hem mîradî!
 Nûrî tu dî hîsnê rûyê dîldar
 Narî tu dî qelbê aşîqê zar! (1)
 Şem'î, ne jî qîsmê nûr û narî
 Şemî, jî eyan tu perdedarî!
 Gencî tu dî nêv tûlîsmê alem
 Kenzî tu eyan jî îsmê adem
 Ev alem û ademî-yû meşhûd
 Ev mîmkun û masîwayê mewcûd
 Hemyan bî teye mîdare û debr
 Feyyazê rîyazê xelqê wel-emr!
 Emrê te bî lefzê «Kun» du alem
 Mewcûd-î kîrîn, xerez çî adem
 Adem bî xwe yek jî herduwane
 Yek herfe jî emrê «Kun», fekane
 Ew herfe heqîqeta mîheqqeq
 Hem emre bî qudreta te hem xelq
 Eşbah-î mîressemîn jî nasût
 Erwah-î mîwessemîn bî lahût
 Ev rûh û cesed bî cebr û îkrah
 Tezwîc-î buwîn bî emrê Ellah
 Nasût-î eger çî rengsefale
 Lahût-î jî pertewa cemale
 Herfa ku me gotî, neqşê hûre
 Lê meqsed û maneya wê kûre
 Zahir te eger numaye suxra
 Batın ewe neqşê xame kubra
 Mewcûde dî wê, şehadet û xeyb
 Meşhûde dî wê, sîyadet û cyb

(1) Aşîqê zar: Evîndarê rebenê qelsê perişan.. Dî be ku ev kelîme dî eslê xweda «Jar» be, lê bî şaşbûn «Zar» hatibe nivîsîn.

Fayda veren de, kendisinden yararlanan da sensin!
Şüphesiz hem isteyen, hem de istenensin!

Sensin sevgilinin yüzündeki aydınlık!

Zavallı âşıkın gönlündeki ateş yine sensin!

Mumsun ama ateş ve ışık çeşidinden değilsin,

Güneşsin ama perdelenmişsin gözlerden!

Evren tılsımının içinde definesin sen!

İnsan adından keşfedilen hazinesin sen!

Bu evren, bu insan ve görünen bu varlıklar,

Bu yaraltılan, senden gayrı bütün yaratıklar,

Hepsinin yönetimi ve geçimi seninledir,

Ey yaratışın ve emrin bahçesine feyiz yağdıran

Allah!.

Senin emrin «Ol» sözcüğüyle iki âlemi birden

Varlığa getirdi; gerçi amaç insandı.

Bu iki âlemde biridir insanın kendisi,

«Ol» ve »Oldu» emrinin bir harfidir (1).

İşte gerçekten gerçek olan, o harftir;

Hem o emir, hem de yaratış senin kudretine bağlıdır.

Cisimler maddeden resmedilmişler,

Ruhlar ise kutsallıkla nişanlanmışlar.

Bu ruhlarla cisimler cebirle, zorla

Çiftleştirilmişler Allahın emriyle.

Maddenin değeri gerçi düşüktür

Ama kutsallık, güzelliğin ışığındandır.

İşte bu harf, işlemesi ince bir nakıştır;

Gel gör ki amacıyla anlamı derin mi derin.

Gerçi görünüşte, sen onu en küçük olarak göstermişsin

Ama aslında o, en büyük kalemin nakşıdır.

Görünen ve görünmeyen hep onda mevcuttur;

Erdem de, kusur da hep onda gözüktür.

(1) Şu anlamdaki âyete işaret ediyor: «Allah bir şeyi yaratmak istediği zaman, ona «Ol» der, o da hemen olur.»

Însan bî xwe hem zelame, hem nûr
 Adem jî te hem qerîbe, hem dûr
 Hindî weku cînsê alemîne
 Ew tabîê new'ê ademîne
 Ev renga felek hemî mezzem
 Ev çende melek hemî mîkerrem
 Ev karîgeha ezîm û dewwar
 Ev barîgeha bedî'û seyyar
 Ev çende zemîn digel enasîr
 Ev renga arez digel cewahir
 Ev çende he nî'met û nefaîs
 Ev renga he me'kel û melabîs
 Ev çende he mîddea û metlûb
 Ev renga he mîşteha û mehbûb
 Heywan û meadîn û nebatat
 Metlûb û meqasîd û mîradat
 Bîlcîmle jîbo mera lî karîn
 Fîlcîmle jîbo me ber dî barîn
 Heqqa, ku te xweş nîzam û rewneq
 Tertîb-î kîrîn jîbo me, elheq!
 Em xafîl û atîl û gunehkar
 Mayîne dî qeydê nefsê emmar
 Nînûn me dî qelbê fîkr û zîkrek
 Na kîn bî zîmanê hemd û şîkrek (1)
 Xanî ku nehîn bî qelbê zakîr
 Barî! Bî de wî zîmanê şakîr!

(1) Zîmanê: Dî vê rêzê û rêza pey vêyada «Zebanê» bû,
 me lî şûna wan «Zîmanê» nivîsî.

İnsanın kendisi hem karanlıktır, hem ıfık;
 İnsan hem yakındır sana, hem uzak.
 Ne kadar evren çeşidi varsa,
 Hepsi insan çeşidine tâbidir.
 Hepsi muazzam bunca felek,
 Hepsi muhterem bunca melek,
 Dönüp dolaşan bu muazzam çark,
 Bu göz kamaştırıcı gezgin saray,
 Bunca yerler ve unsurları,
 Bunca ârazlar ve cevherleri,
 Bunca doyulmaz nimet ve değer,
 Ve bütün yiyeceklerle giyecekler,
 Bunca aranan ve istenenler,
 Bunca arzu edilen ve sevilenler,
 Hayvanlar, madenler ve bitkiler,
 Arananlar, amaç edinilenler ve muradlar;
 Hepsi bizler için işler hâldedir,
 Hepsi bizler için yük altındadır.
 Gerçekten güzel ve parlak bir düzen
 Düzenledin bizler için doğrusu sen!
 Biz gafiller, tenbeller, günahkârlar,
 Kötülük isteyen nefsimizle kayıtlıyız.
 Gönümüzde taşımıyoruz senin fikrini ve de zikrini,
 Dilimizle de ödemiyoruz senin hamdini ve de şükrünü.
 Hânî, gönülden anmıyorsa eğer seni,
 Allahım! Ona şükredici bir dil ver!

II

GAZİKIRIN Û LAVAYİYA JI XWEDÊRA

Ey şîkrê te cewhera zebanê!
Wey zîkrê te seyyela cenanê!
 Ey Wahîdê bê şerîkê yekta!
 Wey Wacîdê bê nezîr û hemta!
Ey Baqîyê bê zewalê daîm!
Wey Hadiyê bê fenayê qaîm!
 Ey xalîqê erd û asîmanan!
 Wey xalîqê cümle îns û canan!
Mîlk û melek û felek bî carek
Bîlcümle te çê kîrîn, tebarek!
 Subhaneke, kulleme xeletqe!
 Ehsente fe keyfe ma feletqe (1)
Herçî ku te çê kîr, ey nîkûkar!
Heryek dî hedê xweda sezawar

(1) Ev beyt gîş bî zarê Erebiye, mana wê eve: Çi qas tîştên ku te aferandiye, ez jûbo wan te pak u paqîj dî dêrîm, ez hemîyan dî ecîbînîm. Herçî tîştê ku te jî tunneyîyê anîye heyîyê, jî tarîtiyê anîye ronahîyê; bî çî awayî te çê kîrîbe te xweş çê kîrîye, karên te hemî xweşîn.

II

ALLAHA ÇAĞRI VE YAKARIŞ

Ey şükrü dilin cevheri olan Allah!

Ey anması gönlü parıldatan Allah!

Ey eşsiz, ortaksız, bir olan Allah!

Ey emsâlsiz, benzersiz var olan Allah!

Ey zevâli olmayan, daima var olan bakî Allah!

Ey fânî olmayan, kendi kendine var olan, doğru yolu
gösteren Allah!

Ey yerlerin ve göklerin yaratıcısı!

Ey bütün insanların ve cinlerin yaratıcısı!

Ülkelerin, meleklerin, feleklerin hepsini,

Maşallah, sen yarattın hepsini.

Her neyi yarattınsa güzel yarattın,

Her nasıl varlığa getirdinse güzel yaptın.

Ey işi güzel olan! Her neyi yarattınsa sen,

Her biri kendi yerindedir ve yerine lâyıktır.

Ev neh sedefêd-ı pır mırarî
 Durrêd-ı sefid, şefaf û tarî
 Heftêd-ı mîsalê durrê xelten
 Herşêş cîhet û çîhar-ı erkan
 Hersê weledêd-ı pır mewalîd:
 Xezra û sema, dîgel meqalîd
 Lewh û qelem û sewabî û erş
 Heywan û nebat û maden û fers
 Zahîr kîrîn ev qeder sanayî'
 Peyda kîrîn ev qeder bedayî'
 Heryek jî edem kîrîn te peyda!
 Îbda'î kîrîn te bê heyûla
 Fîlcimle: çî ewwel û çî axîr
 Elqîsse: çî mî'mîn û çî kafîr,
 Heryek jî tera we bûne mezher!
 Ew renga dî wan tu bûyî mezmer!
 Bê hîsnê te nîne wan wîcûdek!
 Bê nûrê te nîne wan nîmûdek!
 Hikmet ewe batînî û zahîr!
 Qudret ewe xafîbî û hazîr!
 Nînin te tecezzî-yû temekkun
 Emma we dî van dî kî tewettun
 Goya hemî cîsmekî, tu canî!
 Goya hemî şehrekî, tu xanî!
 Hîsna teye zînetî hebîban!
 Reşka teye xeyretî reqîban!
 Meyla teye aşîqan dî kêşî!
 Derdê teye dîl jî ber dî êşî!

Dolu inci olan bu dokuz sedef,
 Ak ve parlak inciler ve de siyahlar (1),
 Birbirine katılmış inciler gibi olan yedili (2),
 Her altı yön ve dört köşeler,
 Doğmuş olup da çok doğurgan olan üçler:
 Yani toprak, gök ve anahtarları,
 Levh, Kalem, arş ve sabit yıldızlar,
 Toprak, hayvanlar, bitkiler ve madenler;
 İşte bu kadar sanat gösterdin sen,
 Bunca güzel şey icadettin sen.
 Bunların hepsini yokluktan sen var ettin,
 İlk-maddeleri yokken nakşedip süsledin.
 Hulâsa: İster başlangıç, ister son olsun;
 Kısaca: İster inanan, ister inanmayanlar olsun;
 Hepsi sana öylece ayna olmuş,
 Sen de öylece onlarda gizlenmişsin.
 Güzelliğin olmasa, bir varlığı olmaz hiçbirinin,
 Işığın olmasa görünmezler bile.
 Hem gizli, hem de açık oluşunun işte budur hikmeti;
 Hem kayıp, hem de hazır oluşunun işte budur kudreti.
 Parçalanmak ve yer almak yoktur senin için,
 Fakat bunları kendine yer edinmişsin.
 Sanki hepsi bir vücut, sen de can;
 Sanki hepsi bir şehir, sen de han.
 Senin güzelliğinle süslenir sevgililer,
 Senden imrenerek rakîpler gayrete gelir.
 Âşıkları çeken, senin çekimindir;
 Gönülleri sızlatan, senin derdindir.

(1) Sedeflerden maksatı, herhalde, güneşin çevresinde dönen dokuz gezegenin yörüngeleridir; incilerden maksat da, gezegenler.

(2) Yedili'den maksat,herhalde, «Büyük Ayı yada «Küçük Ayı» takımıdır.

Şêrîn te kîre şekîr lî Perwîz!
 Ferhad-î jî rengê eşkê xûnrîz!
 Leyla te kîre bela lî Qeys-î!
 Ramîn bî te ram-î bû lî Weysi!
 Yûsif te çîra numa Zileyxa?
 Wamîq te kusa gîhande Ezra?
 Şêxê weku pênce hec bijarî,
 Dîn kîr te jîbo keça kufarî! (1)
 Nîlûferê nazeperwerî kîr!
 Ew jî te lî mîhrê mîşterî kîr!
 Balayê bîlînd te daye serwan!
 Pabendê bela te da tezerwan!
 Bîlbîl te kîrîn hezar-î şeyda!
 Sorgul te kîrîn jî xarê peyda!
 Xweş rengê te da gîyayê sorgul!
 Xweş dengê te da newayê bîlbîl!
 Ronahî te da serê şemalan!
 Perwane kîrîn bî şewqê talan!
 Mehbûb-î te çê kîrîn dî dîlkeş!
 Meczûb-î te pê kîrîn mîşewweş!
 Ev îşq û mehebbeta dî dîlda
 Ev zulf û selasîlê dî mîlda,
 Aya, ne te çê kîrîn mîqabil!
 Heryek te bî hev kîrîn mîadîl!
 Ayîne te çê kîrîn mîkerrîr!
 Hîsna xwe dî wan te kîr mîsewwer!
 Ayîne lî pêşê tûtîyan gîrt!
 Davek te lî pêşê kûvîyan gîrt!
 Ayîne, jî wan weye ku ave
 Ew eksê, jî wan weye ku tave

(1) Şêx: Şêxê Sen'anî ku lî du keça Padişahê Ermenîstanê çû û jîbo wê çû dêrê, meyê ve xwar, gavenîya berazan kîr, paşê jî keçikê kîr mîsîlman u revand anî. Feqîyê Teyran çîroka wî bî şê'r nivîsiye.

Şirin'i Perviz'e şeker yapan sendin;
Ferhad'a kanlı gözyaşları döktüren de sen.

Leylâ'yı Mecnûn'a sen belâ ettin;
Ramin'i Veysi'ye sen râm ettin.

Yusuf'u nasıl Züleyha'ya gösterdin?
Vâmık'ı neden Azra'ya kavuşturdun?

Elli hac edâ eden o şeyhi de,
Gâvur kızı için sen delirttin (1).

Nilüfer'i nazlı büyüten de sensin,
Büyütüp güneşe müşteri eden de sen.

Servilere o uzun boyu veren sensin,
Sülünlerin ayağını bağlayan da sen.

Kırmızı gülü dikenlerden çekip çıkaran sensin,
Ve sensin bülbülü bin deliye döndüren.

Gül bitkisine güzel rengini,
Bülbüle o güzel sesini veren de sen.

Mumların ucuna ışığı yerleştirensin,
Pervaneyi sevdâ ile talan edensin.
Dilberleri gönül çekici yaratıp yaratıp
Meczip âşıkları sersemletensin.

Gönülleri dolduran sevgi ve aşk,
Omuzlardan dökülen zülûf ve örgüler,
Seninle var olup yüzyüze durdu,
Seninle birbirlerine uygun düştüler.

Kendi güzelliğin yansısın diye,
Ardarda aynaları yaratan sensin,
Aynaları Tûtf'lerin önünde tutan da sen,
Canavarların yolunda tuzak kuran da.

Onlar aynayı su sanırlar,
O yansıyı da güneş ışığı.

(1) San'an Şeyhinin hikâyesini kastediyor.

Neqşê te dî bînin ew dî avê
 Na kîn hezerê jî av û davê
 Lebteşne teleb dî kîn zelalê
 Wî dane û damê zîlf û xalê
 Meqsûd-î ku bû jî pêşve hazîr
 Dê qesd-î bî kîn cemîê nazîr
 Tûtî bî xwe, ma şekîr dî rêjîn?
 Herçî dî bihên, ewî dî bêjîn
 Wê meqsedê mixteser dî bînin
 Pabende dî bîn, gelek dî mînin
 Meqsûd û mîradê dîl tu şa'yî!
 Emma tu «Tudîllu men teşa» yî!
 Herçî te dî vê bî bî dalalê
 Pabende dî kî bî zîlf û xalê
 Herçî ku tu bîmî ser hîdayet
 Vêra bî girî, bî kî îneyet,
 Hazîr wî dî bî meqamê malûm
 Ger xadîme wî dî gêrî mexdûm
 Bê secde te ey cenabê Mabûd!
 Adem kîre qîblegah û mescûd
 Îsa te kusa gîhande ewcan?
 Aya bî çî te hebandî ew can?
 Dersa ku bî xef te gote Îdrîs
 Elbette dî çû meqamê teqdîs
 Îblîs'ê feqîrê bê cîneyet,
 Hîndî te hebû dîgel îneyet
 Her rojê dî kîr hezar-î taet
 Lewra ku te da wî îstîtaet
 Wî secde ne kîr lî xeyrê Mabûd
 Gêra te jî ber derê xwe merdûd
 Yek secde ne bîr lî pêşê exyar
 Qehra te kîre mixelledun-nar
 Elqîsse: jî hîkmeta te agah
 Ferdek me ne dî, tebarekellah!

Suda görürler senin nakşını,
Ve ne sudan sakınırlar kendilerini, ne güneşten.

Dudağı kuruyanlar duru su arar elbet,
Gel gör ki o benle zülûf tuzak ve yemdir.

Amaç önde hazır olunca,
Amaca yönelecek elbet her gören.

Tûtî'lerin şeker dili kendiliğinden mi?

Hayır... Ne duyarlarsa, onu söylerler.

Onlar o amacı yakın görür,

Ve bağlanır ayakları, takılıp kalırlar.

Gönlün amacı ve muradı sen şahsın,

Gel gör ki sen de saptırırsın dilediğini yolundan.

Ve yolundan saptırmak istediğin kimsenin

Ayağını zülûf ve benle bağlarsın.

Doğru yola getirmek istediğin,

Desteklemek, yardım etmek istediğin kimseyi de

Derhal bilinen makama götürürsün,

Ve hizmetçi bile olsa efendileştirirsin.

Ey tapınılan Allah! Sen, sana secde etmeden önce

Âdem'i kıblegâh yaptın, ona secde ettirdin.

Nasıl ulaştırdın yücelere İsa'yı!

Acaba o canı sen neden sevdin?

Gizlice İdris'e verdiği ders,

Onu kutsal makamlara götürecekti elbet.

Zavallı günahsız Şeytan,

Sen kendisine o denli yardımcıydın ki,

Günde bin ibadet ediyordu:

Çünkü sen güc vermiştin ona.

O, Tanrıdan başkasına secde etmedi;

Sen de onu taredettin kapından.

Bir defa olsun secde etmedi başkasının önünde;

Kahrın, onu ebediyyen ateşe çarptırdı.

Hulâsa: Senin hikmetinden anlayan

Bir tek fert görmedik, maşallah!

Îrfantelebêd-ı sahib îdrak
Der heqqê te gotî: «Ma erefnak»
Xanî bî nezaniya xwe der heq
Gumrah-ı bî bit, ne dûre, elheq
İlla ku meger inîn Xweda bit
Ya raheberê wî Mustefa bit
Yareb! Tu bî heqqê Mustefa kî,
Xanî bî xwera tu aşîna kî!

İdrâk sahibi olup da irfan arıyanlar,
Senin hakkında, «Tanımadık» dediler.
Hânî, şu bilgisizliğiyle senin hakkında
Sapıklığa düşerse çok değil, inan.
Meğer yardımcısı Allah ola
Ya da rehberi Mustafa!
Allahım! Mustafa'nın hakkı için,
Hânî'yi kendine âşına kıl!

III

PESNÊ PÊXEMBER

Eşya bî heseb delîl û bîrhan
Na bîn çu meger wicûb û îmkân
Wacib yeke, zatê Kibriya'ye
Mîmkun pire, cem'ê masîwaye
Wî Wacibê mîmkînat-ı berqe'
Mîmkun wî jibo xwe kirne metle'
Yanî ewî, vî bî bit mîberhen
Hîsna wî bî der kevit jî mekmen (1)
Gencîneyê cewherê bî bit faş
Sabit bî bitin jî neqşê, neqqaş
Lê sen'etê wî Hekîmê zana (2)
Neqşê ewî Qadîrê Tewana
Ne'dbû ku bî bit ewî rîsûmek
Layîq ewî dê hebit rîqûmek
Herçî weku bûne, bê reqembû
Lew ewwelê ma xeleg qelembû

(1) Ewî vî bî bit mîberhan: Ew Xweda bî van tîştan bî be bî delîl, van tîştan jî heyîya wîra bî bîn delîl.

(2) Zana: «Dana» bû, me li şûnê «Zana» nivîsi.

III

PEYGAMBERE ÖVGÜ

Varlıklar, deliller ve kanıtlara göre,
Asla zorunlu ve zorunsuz olmazlar.

Varlığı zorunlu olan birdir, o da Zat-i Kibriyadır.
Varlığı zorunsuz olanlarsa tüm yaratıklardır.

Yaratıklarla perdelenen o varlığı zorunlu,
Kıldı yaratıkları kendine doğuş ufku.

Ki varlığı bunlarla ispat edilsin,
Ve gizlenen güzelliği çıksın ortaya,

Faş olsun cevher definesi; meydana çıksın,
Nakşın varlığından varlığı nakışçının.

Fakat o bilgili Hakîmin sanatı,
O güçlü ve kudretli nakışçının hüneri,

Kalabilir miydi tek bir resimle?
Ona lâyük bir yazı gerekliydi.

Var olanların hepsi yazısızdı,
Bunun için kalem oldu ilk yarattığı.

Ev ewwel û rûh û aqlê ewwel
 Hersêne bî ewwelê miewwel (1)
 Emma me ke wan jî hev tu tefrîq
 Ev renga ewan bî gêre tewfîq:
 Bê: «Şey'ekî wahîdîn bî carek»
 Te'dad û teeddud î'tîbarek (2)
 Ewwel bîrîqî jî hîsnê sermed
 Nûrek bûye maneya Muhammed
 Ew nûr-î bî emrê Alîmul-xeyb
 Bû menşê feyzê alema xeyb
 Erwah-î jî maneya Pêxember
 Çê bûn, mesela nebat û şekker
 Bû eslê eslê cîmle nefsan
 Nefsa sueda û nefsê nehsan
 Hemyan jî wî girtine teferru'
 Hemyan bî wî girtine temettu'
 Hêja ne zemîn, ne ev semabû
 Ew serwerê cîmle enbîyabû
 Xelqa felekan jîbo wîra bû
 Secda melekan jîbo wîrabû
 Ew rehmetê cîmle alemînû
 Adem di meyanê ma'û tînbû
 Pêxemberê cem'ê cuz'û kulbû
 Adem bî xwe hêj-î av û gulbû
 Ew pencereye cemaîlê Barî
 Şemsa feleka dîlêd-î tarî
 Gava kete sûretê cîhanê
 Peyxemberê axirê zemanê,
 Wî berzexê mîmkînat û Wacîb
 Wî padîşehê lî şîklê hacîb,

(1) Ev ewwel: Yanî qelem. Bî ewwelê: Bî çêbûna berî tîştên din.

(2) î'tîbarek: Ev î'tîbarekîye, wisa hatiye qebûlkirin. Yanî vana di eslê xweda yekî, lê cihê hatine têwkirin.

İşte bu ilk, ruh ve akhevvel,
 Bunların üçüdür ki «İlkler» kabul edilir.
 Fakat onları birbirinden ayırdetme,
 Şöylece onları bağdaştır:
 De ki: Hep birden bir tek şeydir,
 Sayılmaları ve sayılır olmaları itibarîdir.
 Ebedî güzellikten ilk defa parlayan,
 Bir ışıktı; onun anlamı da Muhammed'di.
 İşte o nurdur ki görünmeyenleri bilen Allahın emriyle,
 Görünmeyen evrenin feyzine kaynak oldu.
 Ruhlar, Peygamberin anlamından,
 Yaratıldılar; örneğin şeker ve bitki.
 Oldu tüm canlıların ilk kökü,
 Hem mutluların, hem günahkârların canlarının kökü.
 Hepsi ondan dallanma bulmuşlar,
 Hepsi onunla zevke ermişler.
 Henüz ne bu yer, ne bu gök vardı.
 Serveriydi o tüm Peygamberlerin.
 Onun içindi feleklerin yaratılışı,
 Meleklerin secdesi yine onun için.
 Âdem henüz su ve çamur içindeyken,
 O, bütün âlemler için rahmetti.
 Bütün cüz'lerin ve küllerin Peygamberiyken o,
 Henüz su ve çamurdu Âdem'in kendisi.
 Allahın güzelliğinin o penceresi,
 Karanlık gönüllerin feleğini aydınlatan o güneş,
 Dünyalı şekline girdiği an,
 Oluverdi son zamanlar Peygamberi.
 Valığı zorunlu olanla olmayanları ayırdeden o sınır,
 O vezir kılığındaki Padişah,

Mensûx-ı kırım wî dîn û millet
 Ma'lûl-ı kırım elîl û illet
 Fıkrî ku cîhan cemî'î kufre
 Kêşa jî nîbıwweta xwe sîfre
 Xelqê ku hebûn lî rûyê erdan
 Teklîf-ı kırım hemî bî merdan
 Xaqan bî xwe Hindoyê kemînbû
 Fexfûr-ı jî xwanê kase, çînbû
 Qeyser bî qusûrîya xwe qasır
 Hazır gerîya bî eynê basır
 Şahê Erebi elem ku ra kîr
 Kîsra'yê Ecem, eceb duta kîr
 Rom û Hebeş û Fîreng û Tatar
 Herçî ku ne kîr bî dîn-ı îqrar,
 Naçar-ı gelek bî şûr fena bûn
 Hetta ku hînek bî dîn teba bûn
 Pûtxane bî agirê dî şuştin
 Ateşgede cîmlekî ve kuştin
 Gava ewî dîn kîr aşîkara
 Dawûdî-yû Sibtî-yû Nesara,
 Tewratê ewan jî bîr kîr ekser
 Încîl û Zebûr-ı çûn jî ezber
 Îsa'yî dema dî xwendî Încîl
 Behsa wî dî kîr bî wehy-û tenzîl
 Go: «Mijde dî dîm, Resûlê Emced
 Dê paşê me bê, bî navê Ehmed»
 Da'wa xwe dî kîr bî dest û ezman
 Destê wî bî şûr, û dev bî qur'an
 Xweşxîlqete, hem Resûle, hem Mîr
 Pîrhîkmete, hem kîtabe, hem şîr
 Naxwande sebeq, mîderrîsê am
 Bê mal û menale, sahib-în'am
 Bê xeyl û heşem, bî xwe cîhangîr
 Bê tebl û elem, cîhan sedagîr

İptal etti tüm dinleri ve de kitapları
Gösterdi herşeyin kanıt ve nedenini.

Baktı ki dünya küfürle dolu,
Çekti peygamberliğinden bir sofraya,
Yer yüzünde bulunan bütün halkları,
Cömertçe o sofraya buyur etti.

Hâkan, pusuya yatmış bir Hindu idi.
Fağfur da kâsedan içişinden iki büklümdü.
Kayser kendi kusuruyla kısa kalmıştı,
Derhal gözüyle gören oldu.

Arap şahı bayrağı kaldırıncaya
Acem Kisra'sını da iki büklüm yaptı... Şaşılacak şey
Rumlardan, Habeşlerden, Frenk ve Tatarlardan,
Dini kabul etmeyen kimselerin,
Çaresiz çoğu kılıçla yok oldular.

Tâ ki bir kısmı dine katılınca dek.
Puthaneleri ateşle yıkardı,
Tapınaklarını yok etti tüm ateşperestlerin.
O, dini açıkladığı zaman.

Davut dininden olanların, Yahudî ve Hıristiyanların,
Tevrat'ı unuttu çoğu,
İncil ve Zebur da çıktı hatırlarından.

İsa İncil'i okuduğu zaman,

Vahiyle ve Allahın emriyle bahsederdi ondan.
Dedi ki: «Müjde veriyorum şanlı bir Peygamber,
Bizden sonra gelecek, adı Ahmed'dir»

Dâvasını elle ve dille yürüttü o,
Elinde kılıç, dilinde Kur'an vardı.
Güzel yaratılışlıydı, hem Peygamber, hem Hükümdardı,
Hikmetliydü serâpa, hem kitabı, hem de kılıcı vardı.

Kamu öğreticisiydi, daha önce okumadan;

Mal mülk sahibi değil, iyilik sahibiydi.

Atsız ve maiyetsiz, oldu cihangir,
Doldurdu sesi dünyayı, davulsuz ve bayraksız.

Herçî te dî dî meger her-ew bû
 Leşger jî cinûdê «Lem terew» bû (1)
 Bê xeyme û barîgah û eywan
 Ewran ve dî da lî ser wî seywan
 Hindî ku jî pêşve baxeberbû
 Ew gende jî piştve babeserbû
 Sihdan ne dî ket jî wî lî erdan
 Vêkra dî bîhîstî sed xeberdan
 Goyende dî bûn digel, cematat
 Peywende dî bûn digel, nebatat
 Yek new'ê nema jî cinsê heywan
 Nîna bî nîbîwweta wî îman
 Îlla ku hinek jî îbnê Adem
 Bûn derxurê agirê cehennem (2)
 Elqîsse: Dî erd û asîmanan
 Hasîl: Dî cemî'ê îns û canan
 Ev bê meddedêd-î ummîta xwe
 Mîmtaz-î kîrîn bî hîmmeta xwe
 Wer'a wî we rengî dîn qewî kîr
 Şer'a wî sîratê mistewî kîr
 Alîm hemî şîbhê enbiyane
 Abîd hemî pêkve ewlîyane
 Ferdek jî sehabeyêd-î Kubber
 Pênsed jî delawerêd-î kuffar,
 Ew cîmle digel yekê seraser
 Ne'dbû bî mehabetê beraber
 Xelqê heye şîbheyek dî dînê
 Behsê bî cedel bî ket jî dînê,

(1) «Lem terew»: Ev parçekî jî ayetekiye, mana wê «We ne dî dîtin»; Xwdê dî vê ayetêda qala Şerê Huneyn'ê dî ke û dî bêje: «Me jîbo alîkarîya Pêxember'ê xwe hinek sîpahan şand ku we wan ne dî dîtin».

(2) Agirê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agirê» nivîsî.

Gördüğün herşey meğer O'ydu,
Ordusu görünmez askerlendendi. (1)

Çadırsız, hansız, saraysızdı o,
Gölgelliği bulutlardı.

Önden haberdar olduğu kadar
Arkadan da görürdü.

Ondan, gölge düşmezdi yerlere.
İşitirdi bir arada yüz konuşmayı.
Cansızlar da konuşurdu onunla.
Filizlenirdi bitkiler onunla.

Onun peygamberliğine inanmayan,
Kalmadı bir tek çeşit hayvan.
Yalnız Adem oğullarından bazıları,
Yem oldular Cehennem ateşine.

Kısacası: Yerlerde ve göklerde,
Hulâsa: Bütün insanlar ve cinlerde,
Onun şerefine denk gelecek birşey yok,
Ondan gayrı bize arka olacak kimse de yok.
Doğruluğuyla güçlendi din,
Şeriatıyla doğruldu yol.

Bilginlerin hepsi peygamber gibidir,
Abidlerin hepsi evliyalar gibidir.
Onun büyük sahabelerinin tek bir ferdi,
Gâvurlardan beşyüz yiğit sayılır.

Tüm gâvurlar bir araya gelsin, heybetçe
Bir tek sahabeye eşit değildir.
Onun dininden şüphe edenler için,
Dinini tartışıp eleştirenler için,

(1) Hüneyn savaşından bahseden «Allah yardımınıza, görmediğiniz askerler gönderdi» anlamındaki âyete işaret ediyor.

Qur'an û xeber çî mî'cizatın!
Ayat û sıwer çî beyyînatin!

Bûbekr û Umer çî xweş qerînın!
Usman û Elî eceb guzînın!

✱

Ey Padîşehê bîlîndepaye!
Xurşîdê felek nîşîn û saye! (1)

Ne'tê te bî ilmê min mîhale
Meddah-ı jîbo te Zılcelal'le

Ez dê çî bî bêjîm? Ey Şehînsah!
Wessafê teye kelamê Ellah

Şaha! jî tera xweş îsme «Yasîn»
Taha! jî tera tîlîsme «Tasîn» (2)

Her ev bese, ey Hebîbê Muxtar!
Barî jî tera bî jî te sond xwar (3)
Sed carî bî jî te, ey keremkar!:
Ger dê me hebin guneh dused bar,

Sed mertebe ger çî em xırabîn,
Emma jî te naumîd-ı na bîn
Hetta bî gîhîte Xanî'yê jar
Napak û Pelîd û wacîbun-nar

(1) Saye: Sî. Yanî roja felekê bî qedrê xwe û bî rûmeta xwe jî te pîr kêmîre, lî bin teye, wek ku tu lî serê rûnî, û ew wek sîya teye.

(2) «Yasîn» û Taha: Du navên Pêxemberin her yek di qur'anêda di serê sûrekida hatiye. «Tasîn»: Ev du herfên Erebi'ne, weha tîlî nîvîsîn: û «Tasîn» tîlî xwendin, di serê sûrekî

qur'anêda hatine, lê kes bî mana wan nî zane.

(3) Bî jî te: Bî jîna te, bî umrê te; ev îşarete bî alî ayeteki qur'anêve Ku Xwedê têda bî umrê Pêxember sond xwarîye.

Kur'an ve hadisler ne güçlü mucizelerdir!
Âyetler ve sureler ne açık delillerdir!

Ebubekir ve Ömer ne iyi arkadaşlarıydı onun!
Osman ve Ali ne seçkin yakınlarıydı onun!

Ey yüksek payeli Padişah!
Ey tahtı felek güneşi olan Padişah!

Benim bilgimle ne mümkün seni övmek!
Büyük güç sahibi Allah'tır seni öven.

Ben ne diyeyim; ey Şehinşah!
Seni Allahın sözleri övdükten sonra?

Şahım! Senin için güzel addır «Yasîn» (1)
Tâhâ! Senin tılsımındır «Tasîn» (2)

Ey seçkin sevgili! Senin için şu yeter ki:
Allah senin hayatına andıçtı. (3)

Yüz defa hayatına andolsun ki, ey işi iyilik olan!
Bizim ikiyüz yük çekse de günahlarımız,

Ve şu yüz derecelik kötülüğümüzle,
Yine senden ümitsiz olmayız bizler.

Hattâ şu zayıf Hânî bile,
Şu paklıktan uzak, kem kişi, şu ateşe müstahak olan
Hânî,

(1) Yasîn: Peygamberin bir adıdır, Kur'anın bir suresinin başında gelmiştir.

(2) Tâhâ: Peygamberin bir adı olup, bir surenin başında gelmiştir. İki Arap harfidir. Şöyle yazılır: « » ve «Tasîn» okunur. Bir surenin başında gelmiştir, anlamı bilinmemektedir.

(3) «Hayatına andolsun ki onlar sarhoşluklarında bocalıyorlar» anlamındaki âyete işaret ediyor.

Ew jî bî xîrabî-yû seyînî
Da'wa dî ketin bî ummetînî

Wî bed'emelê wekî kîlaban
Barî bî ke peyrewê sehaban

O da kötülüğü ve köpekliğiyle,
Ümmetten olduğunu iddia ediyor.

Köpeklerden farksız o kötü-işliyi de,
Allah sahabelerin yolunda götürsün.

IV

DAXWAZA MEHDERÊ JI PÊXEMBER Û DAXWAZA EFWÊ JI XWEDÊ

Ey wasîteyê wicûdê kewneyn!
Şayesteyê qurbê «Qabe qewseyn» (1)

Şahîngehê textekê Medîne!
Mî'cîz jî te ew qeder me dîne

Seyra felekan lî nîk te gavek
Fexra melekan jî te sîlavak

Şeqqel-qemera te yek îşaret
Zaxel-besera te yek îbaret (2)

(1) Qurbê qabe qewseyn: Nêzîkiya bî qasê du kevanan; ev îşaret dî ke bî alî vê ayetêve: «Dî mî'racêde Pêxember bî qasê du kevanan nêzê Xwedê bû.»

(2) Şeqqel-qemer: Qetkîrîna Hîvê; ev îşarete bî alî mî'cîza Pêxember ku wî bî îşaretekî hîvê kîrîye du qet. Zaxel - beser; Şîmutîna çav; ev îşarete bî alî vê ayetêve: «Pêxember şeva mî'racê Xwdê dît çavê wî ne şîmutî.» Yek îbaret: Yek gotînekî, ku ew jî dî qur'anêdaye.

IV

PEYGAMBERDEN ŞEFAAT, ALLAHTAN DA AF

Ey iki âlemin varlığına yol açan!

«İki yay kadar» yaklaştırmaya lâyık olan! (1)

Medine tahtının Şehinşahi!

Senden o kadar mucize görmüşüz ki...

Senin için bir anlık ıştır feleklerde yürümek

Ve senden bir selâmdır meleklerin kıvancı.

Ayı ikiye bölmek için bir işaretin yeter,

Ve bir sözcük yeter gözlerinin yanılmadığını

ispatlamaya (2)

(1) İki yay kadar: Peygamberin miraçta Allaha yaklaştığı mesafedir.

(2) Peygamberin gözlerinin yanılmadığı, söylediklerini gerçekten miraçta gördüğü hakkındaki âyete işaret ediyor.

Ey Padîşehê serîrê «Lewlak»! (1)

Ra be here asîmanê, çalak!

Hazır jî tera Buraq û Refref

Şatır bî tera Fırîşte ref ref

Da ref'î bî bîn jî ber te perde

Bê perde dîgel Xwedê xeber de!

Bêjê: «Tu Qedîr û Zılcelal'î»

Bêjê: «Tu Qedîm û Layezal'î

Em fanî-yû jar û mîştexakîn

Hadî ne tu bî, xwe em helakîn

Ewwel te jibo çî da me tazîm,

Danî lî serê me tacê tékrîm, (2)

Teshrîfê xîlafetê te da me? (3)

Gava te emanêtê xwe da me,

Malûmê tebû ku em nezanîn

Qedre wî emanetî nî zanîn

Herçî te jibo me kîr îrade

Yek zerre me lê ne kîr zîyade

Haşa jî kemalê re'feta te,

Dûre jî celal û rehmeta te

Kufr û gunehan bî kî behane

Lafq te bî tîn... Eve şehane?

Yekrûne lî nîk te kufr û îman

Yeksûne lî nîk te xuld û nîran

Qehra xwe bî kî eger tu zahîr

Cennet lî me dê bî bîte agir

(1) Lewlak»: Ev serê gotinekî Xwedêye, mana wê «Eger ne tu bûya»; Xwedê jî Pêxember'ra gotiye: «Eger ne tu bûya mîn felekan ne dî aferand.»

(2) Tekrîm: Qedîrbilindî; ev îşarete bî alî wê ayeta ku dî bêje: «Me kurên Adem qedîrbilind kîr»

(3) Xîlafet: Wekîliya Xwedê; ev îşarete bî alî wê ayeta ku dî bêje: Xwedê soz da mûsî manên karbaş, ku dê wan dî erdêda bî ke wekil, çawa ku ên berî wan jî kîrbû wekil...»

Ey «Levlâk» tahtının padişahı! (1)

Kalk ta çabucak göklere çık.

Emrine amadedir burak ve kanatlar,

Maiyetinde gelir saf-saf melekler.

Kalkıversin önünde tüm perdeler,

Perdesiz olarak konuş Allahla.

De ki: «Sen kudret ve azamet sahibisin»

De ki: «Hep vardın sen, hep var olacaksın.

Bizler fâniyiz, zayıfız, toprak seviyesindeyiz,

Helâk oluruz hepten, sen doğru yola götürmezsen.

Önce bizlere niye azamet verdin

Başımızın üzerine koydun şeref tacını, (2)

Vekillik şerefini verdin bizlere? (3)

Oysa sen bize emanetini verdiğin zaman,

Sence biliniyordu bilgisizliğimiz,

Ve o emanetin kadrini bilmiyeceğimiz.

Her neyi irade ettinse sen bizim için,

Ona bir zerre olsun eklemedik biz.

Hâşa senin sonsuz şefkatinden,

Uzaktır senin büyüklüğünden, rahmetinden,

Küfür ve günahları bahane etmek,

Ve sana lâıyk olsun bu... Bu mu padişahlık?

Bir yüzlüdür senin katında küfürle îman

Eşittir senin katında cennetle cehennem.

Sen kahrını gösterirsen eğer,

Ateş olacak bizlere cennet.

(1) «Levlâk»: Allahın Peygambere yönelttiği bir hitabın başıdır. Bu hitabın tamamı şudur: «sen olmasaydın ben felekleri yaratmazdım.»

(2) «Biz insanoğlunu şerefli yarattık» diyen âyete işarettir.

(3) Şu âyete işarettir: «Allah, inanıp iyilik eden kullarını yer-yüzünde kendine vekil yapacağına söz verdi».

Wer feyz-ı bî ket sehabê rehmet
 Dozex lı me dê bî bîte cennet
 Ger kafır û ger gunahekarın
 Bîlcımle jı te umîdewarın
 Kes nîne jı kafır û usatan
 Mezher ne bitın jıbo sîfatan
 Kafır buwîn em bî ismê «Qehhar»
 «Xeffer»e ku em kirin gunehkâr
 Kufrê tu meger ne şî bî bexşî?
 Ger dê gunehan bî me bî nexşî,
 Dê şad-ı bî bın lı me şeyatîn
 Mesrûr-ı bî bın gelek melaîn»

»*

Qet xîrete ey penahê alem!
 Qet laîqe, Ey şıvanê adem!
 Ev gurgê leînê bed, serencam
 Jêkra bî ketın me şıbhê exnam?
 Elqîsse: Bî kî ku dêwê serkeş
 Tenha û tenê bî çîte ateş
 Fîlcımle: Me cımle xas û aman
 Asî-yû seqî-yû natemaman,
 Têkra bî şefaeta xwe xas ke
 Vêkra me jı agîrê xılas ke

Ve feyiz yağdırırsa bulutları rahmetinin,
 Cehennem bizler için cennete dönecektir.
 Gerek gâvurlar, gerek günahkârlar,
 Hepsi senden umutludurlar.
 Gâvurlardan ve günahkârlardan kimse yoktur ki,
 Senin sıfatlarına ayna olmasın.
 Bizler «Kahredici» adınla gâvur olduk,
 «Bağışlayıcı» adındır ki günahkâr kıldı bizleri.
 Sen küfrü de bağışlıyamaz mısın ki?
 Günahları üzerimizde nakşedecek olursan,
 Şeytanlar var sevinecek halimize,
 Ve sevinecek sayısız mel'un var.»

Hiç hamiyet kârı mı ey âlemin dayanağı!
 Hiç yakışık alır mı ey insanların çobanı!
 Bu pis mel'unun, sonunda,
 Bizleri koyunlar gibi darmadağın etmesi?
 Kısacası: Öyle yap ki o serkeş dev,
 Yalnız ve tek başına gitsin ateşe.
 Hulâsa: Yakın ve uzak olan hepimizi,
 Günahkârları, bedbahtları ve kem kişileri,
 Şefaatinin içine al hepsini,
 Bizleri hep beraber ateşten kurtar.

V

DERDÊ ME

Saqî! Tu jibo Xwedê kerem ke
Yek cîr'e meyê dî camê Cem ke (1)
 Da cam-î bî mey cîhannuma bî
 Herçî me îradeye xuya bî
Da keşf-î bî bî lî ber me ehwal
Kanê dî bîtin mîyesser îqbal?
 Îdbarê me wa gîha kemalê
 Aya buwe qabilê zewalê?
Ya her wehe dê lî îstîwa bî,
Hetta wekû dewrê munteha bî?
 Qet mîmkune ev jî çerxê lewleb:
 Talî' bî bîtin jîbo me kewkeb,
 Bextê me jîbo mera bî bî yar
 Carek bî bîtin jî xwabê heşyar

.....
.....

(1) Camê Cem: Qedeha Padişahê Îran'ê Cîmşîd, ku têda gelek tîştên dîr dî xuya, wek Telesqop'ê bûye. Hozan qedeha xwe jî dîrûbandîye bî wê qedehê.

V

DERDİMİZ

Sâki! Allah için lûtfet,
Cem kadehine koy bir yudum şarap. (1)
Kadeh şarapla dünyayı göstereyin,
Görünsün dilediğimiz ne varsa.
Aydınlığa kavuşsun önümüzde durumlar,
Gelecek bizim için başarılı olacak mı, bilelim.
İşte kemale erdi talihsizliğimiz,
Acaba zevale yüz tuttu mu dersin?
Yoksa hep böyle olduğu yerde mi kalacak,
Son devir gelip çatıncaya dek?
Mümkün mü acep felek çarkından,
Bizim için de çıksın bir yıldız,
Bize yar olsun bahtımız,
Bir defada uykudan uyanıversin,

.....
.....

(1) Cem: Eski İran İmparatoru Cemşit. Kadehi teleskop gibi yıldızları gösterirmiş. Ozan kendi kadehini de onunkine benzetmiş.

Şûrê hunera me bête danîn
 Qedrê qelema me bête zanîn
 Derdê me bî bînitin îlacê
 Îlmê me bî bînitin rewacê?
 Ger dê hebuwa me serfirazek
 Sahibkeremek suxennuwazek,
 Neqdê me dî bû bî sîkke meskûk (1)
 Ne'dma wehe bê rewac û meşkûk
 —Her çendî ku xalıs û temîzin
 Neqdeyn-ı bî sîkkeyê ezîzın—

.....

.....

.....

.....

.....

Xemxwarî dî kır lî me yetîman
 Tînane derê jî dest leîman

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Herçî bire şûrê destê hîmmet
 Zeft kır jî xwera bî mêrî dewlet

(1) Neqd: Zêr û zîv. Lî vir bî mecazî dî mana bêjeda hatiye gotin.

Kılıcı ortaya konsun gücümüzün,

Bilinsin kadri kalemimizin,

Derdimiz deva bulsun,

İlmimiz revaca girsin?

Olsaydı eğer bir başıyükseğimiz,

İyilik sahibi bir şiir istiyenimiz

Bizim de külçemiz sikkeyle basılır, (1)

Bu denli revaçsız ve şüpheli kalmazdı,

—Ne kadar safî ve temiz olsalar da,

Altın ve gümüş sikkeyle değer kazanırlar—

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Biz öksüzlere acır,

Namertlerin elinden kurtarırdı bizi,

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Her kim ki himmet elini kılıca götürdüyse,

Kendisi için devleti zabtetti erkeğe.

(1) Külçe, altın ve gümüş aşağıdaki bölümden de anlaşılacağı gibi mecazî olarak edebiyat anlamında kullanılmış.

Lewra ku cîhan wekî erûse
 Wê hukmê dî destê şûrê rûse
 Lê eqd û sîdaq û mehr û kabîn:
 Lutf û kerem û eta û bexşîn (1)
 Pîrsî jî dinê min ev bî hîkmet:
 «Mehra te çî?», gote min ku: «Hîmmet»
 Hasil Ku: Dinê, bî şûr û îhsan
 Tesxîr-î dî bî jiboyê însan
 Ez mame dî hîkmeta Xwedê'da
 Kurmanc-î dî dewleta dînêda
 Aya bî çî wechî mane mehrûm?
 Bîlcîmle jibo çî bûne mehkûm?
 Wan girtî bî şûr-î şehre şuhret
 Tesxîr-î kîrîn bîladê hîmmet
 Her mîrekî wan bî bezlê Hatem
 Her mîrekî wan bî rezmê Rîstem
 Bî'fkr jî Erab heta ve Gurcan
 Kurmancîye bûye şîbhê bîrcan
 Ev Rûm û Ecem bî wan hesarîn
 Kurmanc-î hemî lî çar kenarîn
 Herdu terefan qebîlê Kurmanc
 Bo tîrê qeza kîrîne amanc
 Goya ku lî serhedan kîlîdîn
 Her taîfe seddekî sedîdîn

.....

(1) Mana vê rêzê û a berî wê eve: Dinê wekî bûke, huk-
 mê wê jî dî destê şûrê tûjdaye, kî xwedîyê wî şurîbe ew jî
 xwera bûkê dî be; lê qencî û camêrî u bexşîn jî qelen û heqê
 marbîrîn û Kabîn'a bûkêne.. Nexu dî vê berê mîrov bî zor
 bûkê bine û bî ke malê xwe, paşê qencîya xwe bî ke.

Çünkü dünya bir gelin gibidir,

Keskin kılıcın elindedir onun hükmü de.

Fakat başlığı, çeyizleri, düğün hediyeleri;

İyilik, cömertlik, lûtf ve bağıştır.

Ben hikmetle dünyaya sordum ki:

«Başlığın ne senin?» Bana dedi ki: «Himmet»

Kısacası: Dünya kılıçla ve iyilikle

İnsana ram olur, boyun eğër.

Ben Allahın hikmetinde şaşakaldım:

Kürtler dünya devletinde,

Acep ne sebeple kalmışlar boynubükük,

Hepsi birden niçin olmuş mahkûm?

Onlar kılıçla şöhet şehrini fethetmişler,

Himmet ülkesine boyun eğdirmişler.

Onların her bir beyi Hâtem cömertliğinde,

Ve Rüstem cengâverliğindedir her bir erkeği.

Bak, Arabistan'dan Gürcistan'a kadar

Kürtlüktür olmuş kaleler gibi.

Bu Rumlarla Acemler onlarla hisar olmuş,

Kürtlerin hepsi dört kenarda yer tutmuş.

Her iki taraf, Kürt kabilelerini,

İmha oklarına hedef yapmışlar.

Sanki Kürtler sınır başlarında kilitmişler,

Her kabile sağlam bir set gibidir.

.....

.....

.....

.....

Cîwamêrî-yû hîmmet û sexawet
 Mîrînî-yû xîret û celadet,
 Ew xetme jîbo qebîlê Ekrad
 Wan dane bî şûr û hîmmetê dad
 Hîndî jî şecaetê xeyûrîn
 Ew çende jî minnetê nefûrîn
 Ev xîret û ev ulûwwê hîmmet
 Bû manîê hemlê barê minnet
 Lew pêkve hemîşe bê tîfaqîn
 Daîm bî temerrîd û şîqaqîn
 Ger dê hebuwa me ittîfaqek
 Vêkra bî kira me îngîyadek

.....

 Tekmîl-î dî kîr me dîn û dewlet
 Tehsîl-î dî kîr me îlm û hîkmet
 Temyîz-î dî bûn jî hev meqalat
 Mîmtaz-î dî bûn xwedan kemalat

Cömertlik, himmet, mertlik,
Beylik, hamîyyet ve yiğitlik,
Hep Kürt kabileleri için onaylanmıştır,
Onlar kılıçla ve himmetle ün salmıştır.
Cesarettin hamîyyetli oldukları kadar,
Minnetten de nefret ederler.

Bu hamîyyet ve yüksek himmettir ki,
Engel oldu minnet yükünü yüklenmelerine.
Bunun içindir ki hepsi her zaman ittifaksızdır,
Her zaman birbirlerine karşıdır ve parçalanırlar.
Olsaydı eğer bir ittifakımız bizim,
Hep birlikte bir birimize itaat etseydik,

.....

.....

O zaman dini de, devleti de ikmal eder,
İlmi de, hikmeti de elde ederdik.
Sözler o zaman birbirinden ayırılmaz,
Gerçek hüner sahipleri çıkardı ortaya.

VI

SEBEBÊ NIVÎSÎNA PIRTÛKÊ BI ZARÊ KURDÎ

Xanî jî kemalê bê kemalî
Meydanê kemalê dîtî xalî
Yanî ne jî qabûl û xebîrî
Belkî bî teessîb û eşîrî
Hasıl: jî înad, eger jî bêdad
Ev bîd'ete kîr xîlafê mu'tad:
Safî şemîrand, ve xwarî durdî
Manendê durê lîsanê Kurdî,
Înaye nîzam û întizamê
Kêşaye cefa jîboyê amê
Da xelq-î ne bêjîtî ku: «Ekrad
Bê ma'rîfetî, bê esl û binyad
Enwaê mîlêl xwedan kitêbî
Kurmanc-î tenê dî bê hesêbî »
Hem ehlê nezer ne bîn ku: «Kurmanc
Îşqê ne kîrî jîbo xwe amanc

VI

KİTABIN KÜRTÇE YAZILIŞ SEBEBİ

Hânî kemalsizliğin kemale ermesinden dolayı,
Kemal meydanını boş buldu.

Yani kabiliyetinden ve ehliyetinden değil,
Sadece hamiyet ve aşiret tutkunluğundan,
Kısacası: İnattan ya da çaresizlikten,
Mutat hilâfı olarak bu bit'atı işledi. (1)

Duruyu bir yana itip içti tortuyu,
İnci gibi olan Kürt dilini
Düzene koydu, intizama getirdi,
Böylece amme için çekti cefa,
Ki el demesin «Kürtler,
İrfansız, asılsız ve temelsizdirler.

Çeşitli milletler kitap sahibidir,
Sadece Kürtler nasipsizdirler»

Hem düşünce adamları demesin ki «Kürtler,
Amaç edinmediler aşkı.

(1) Yani herkesin tersine, bu kitabı Kürtçe olarak yazdı. Çünkü o zaman herkes Arapça ve Farsçaya meraklıydı, kitaplar o dillerle yazılırdı.

Têkda ne dî talibin, ne metlûb
Vêkra ne mihîbbin ew, ne mehbûb

Bê behrene ew jî îşqebazî
Farîx jî heqîqî-yû mecazî»

Kurmanc-ı ne pîr dî bê kemalın
Emma dî yetîm û bê mecalın

Fîlcımla ne cahıl û nezanın
Belkî dî sefîl û bê xwedanın

Ger dê hebûya me jî xwedanek
Alîkeremek, letîfedanek,

Îlm û huner û kemal û îz'an
Şê'r û xezel û kîtab û dîwan,

Ev cîns bî buwa lî ba wî mamûl
Ev neqd-ı bî ba lî nîk wî meqbûl,

Mîn dê elema kelimê mewzûn
Alî bî kîra lî banê gerdûn

Bîna ve rîha Melê Cızîrî
Pê hey bî kîra Elî Herîrî

Keyfek we bî da Feqîhê Teyran,
Hetta bî ebed bî mayî heyran

Çî'bkîm ku qewî kesade bazar
Nînin jî qumaşêra xerîdar

Xasma dî vê esrêda ku himyan
Maşûq û hebîbe bo me hemyan

Yanî j'tîmayê dîrav û dînar
Her yek jî mera we bûne dîldar,

Ger îlmê temam bî dî bî pûlek
Bî'froşî tu hîkmetê bî solek,

Hep birlikte ne isterler, ne de istenirler
Hep beraber ne severler, ne de sevilirler.
Onlar aşkın tadından yana hepten nasipsiz,
Hakîkî ve mecazî aşktan da boştur»
Hayır... Kürtler o kadar kemalsiz değil,
Fakat öksüz ve mecalsizdir.
Hep birden bilgisiz ve cahil değil,
Sadece sefil ve sahipsizdir.
Olsaydı bizim bir sahibimiz,
Yüksek himmetli, incelikleri bilen bir sahibimiz,
İlim, kabiliyet, kemal, iz'an,
Şiir, gazel, kitap divan,
Bu çeşitler onun yanında geçerli,
Bu paralar onun yanında makbul olsaydı;
Ben o zaman manzum sözlerin bayrağını,
Dünya damının üstüne asardım.
Geri getirdim Cizreli Mela'nın ruhunu, (1)
Ve diriltirdim onunla Harirli Ali'yi. (2)
Fakî-yi Tayran'a öyle bir sevinç verirdim ki, (3)
Ebediyete kadar hayran kalırdı.
N'eyleyim ki pazar hayli kesattır,
Alıcısı yoktur kumaşın.
Özellikle bu çağda şu para kesesi,
Olmuş hepimizin dostu ve sevgilisi.

(1) XVI. yüzyılda yaşamış ünlü bir Kürt ozanıdır. «Divan» adlı çok değerli bir şiir kitabı vardır. Kürt edebiyatının şaheseri sayılan bu şiirler İstanbul'da, Suriye'de, Almanya'da ve Rusya'da basılmıştır.

(2) XI. yüzyılda yaşamış bir Kürt ozanıdır. Bir Divan yazmıştır.

(3) XVI. yüzyılda yaşamış bir Kürt Halk şairidir. San'an Seyh'inin hikâyesini manzum olarak yazmıştır. Bundan başka birçok şiirleri vardır. Özellikle «Gönül Kalk» şiiri halk arasında çok yaygındır.

Kes na kete mîterê xwe camê (1)
 Ra na giritin kesek nîzamê
 Weqtê ku me dî zemanê ev reng
 Fîlcimle lî ser diravê bû ceng,
 Hez kîr me bî bîne kîmîyager.
 Gava ku me dî ne bû mîyesser,
 Nîsfîyye me pêlekî amel kîr
 Tesfîyyeê cewherê dixel kîr
 Qelbê me ne kîr qebûlê hîle
 Qet bo xerezê ne bû wesîle
 Dîn çû, û ne ket bî dest me dînar
 Paşê jî neçarî bûyne seffar
 Sîfrê xweyê xef me eşkera kîr
 Qurtasîyebû, me lê dua kîr
 Da'wet gerîya bî sîdîq îcabet
 Bû wasîteyê qezayê hacet.
 Ev pûl-î eger çî bê buhane
 Yekrûne û saf û bêbuhane
 Bê hîle û xurde, û temamn
 Meqbûlê mîamela ewamn
 Kurmancîye sîrfe, bê gumane
 Zêr nîne, bî bîn «sîpîde mane»
 Sîfrê meyê sore aşîkare
 Zîv nîne bî bîn ku «Kêm'eyare»
 Neqdê me me bêje «Kem'eyare»
 Bê sîkkeyê şahê şehrewaye
 Ger dê bî buwa bî derbê menqûş
 Ne'dma wehe bê rewac û mexşûş
 Mehbûbe, bî kes ne nam-îzade
 Lew bextesîyah û namîrade

(1) Mîter: Ronahî, roj; yanî kesekî îlmê ku wek camêye jî xwera nake roj û lî pey ronahîye wî na çê.

Kimse o kadehi kendine ışık öncüsü yapmaz,
Kimse düzene girmeye yanaşmaz.

Devrin böyle olduğunu gördüğümüz vakit,
Hep para için savaşıldığını gördüğümüz vakit,
Biz de kimyager olmaya heveslendik,
Ve mümkün olmadığını görünce de bunun,
Bir süre insafla hareket ettik,
Sahte olan cevheri temizledik.

Gönlümüz hileye razı gelmedi,
Aracılık etmedi garaz için aslâ.
Din gitti, altın da geçmedi elimize,
Sonunda çaresizlikten bakırcı olduk.

Çıkardık gizli bakırımızı açığa,
Boş sayfalarđı, üzerinde dua ettik.
Duamız doğru olarak kabul edildi,
İşimizin görülmesine vasıta oldu.

Bu mangırlar gerçi değersizdir,
Ama sade, temiz ve pahabaçılmazdır.
Hilesiz, hurdasız ve tamamdır,
Ve halkın alış-verişi için elverişlidir.

Hâlis Kürtçedir, şüphe götürmez,
Altın değil ki «Soluk kaldı» desinler.
Bizim kırmızı bakırımızdır, aşikâr
Gümüş değil ki «Eksik ayarlı» desinler.

Bu paramıza «Değersizdir» deme,
O şahlar öncüsünün sikkesinden yoksundur.
Eğer basılarak nakşedilseydi,
Böyle revaçsız ve karışık kalmazdı.

O, kimsenin adına mensup olmayan bir sevgilidir,
Onun için karabahtlı ve muratsızdır.

Qırtasiyeya me bê penahan
 Bê derbê qebûlê padîşahan,
 Ma'lûle lı ba gelek elîman
 Meqbûle lı ba gelek hekîman
 Lê hakûmê weqtê marifetnak
 Mesmû'ı ne kır bı sem'ê îdrak
 Mîrê ku bı navê Mîrîza'ye
 Mehza nezera wî kîmîyaye
 Qelbêd-ı zexel dıket belorî
 Pûlêd-ı dexel dı ket fılorî
 Sed barî hebın fılısê ehmer
 Derhal-ı dı ket bı yek nezer zer
 Î'layî dı ket bı qehrê, edna
 Ednayî dı ket bı lutfê, e'la
 Paşan dı gırıt wekî esîran
 Aza dı ketın wekî feqîran
 Her rojê hezarê bê newayan,
 Her lehze bı lutfê, sed gedayan,
 Zengîn dı ketın bı destê hîmmet.
 Hîkmet ewe na ketın çu mınnet
 Ger dê wî nezer bı da me carek
 Îksîrê teweccıha mıbarek,
 Ev qewl-ı hemî dı kîrne eş'ar
 Ev pûl-ı hemî dı bûne dînar
 Emma nezera wî zêde ame
 Lew xasê nezer jı dıl ne da me
 Ew rehmetê xase bo ewamê
 Yareb! Tu bı dî wî her dewamê

Biz arkasız insanların sayfaları,
 Padişahların sikkesiyle kabul edilmeden,
 Birçok bilginler nezdinde çürüktür,
 Birçok filozoflarca da makbûldür.
 Fakat zamanın hükümdarı, bilgili insan,
 Bizi dinlemedi idrak kulağıyla,
 Adı Mirza olan Bey, (1)
 —Ki bakışı sade kimyadır.
 Sahte gönlü billûra çevirir,
 Sahte mangırları da saf altına.
 Yüz yük kırmızı mangır olsa,
 Derhal sarıya çevirir bir bakışla,
 En yükseği, kahriyle en alçak yapar,
 En alçağı da lûtfuyla en yüksek.
 Paşaları tutuklar esirler gibi,
 Sonra azadeder fakirler gibi.
 Her gün binlerce yoksul ve çaresizi,
 Her an lûtfuyla yüzlerce dilenciyi,
 Zenginleştirir himmetinin eliyle,
 Bunun için minnet de yapmaz—
 Bir kez bize baksaydı eğer o,
 Mübarek teveccühünün iksirini çevirseydi bize,
 Bütün bu sözler şiir olur,
 Bütün bu mangırlar altına dönerdi.
 Fakat bakışı çok umûmîdir onun,
 Bu yüzden, gönülden özel bakış vermedi bize.
 O, amme için özel bir rahmettir,
 Sen ona devamlılık ver Allahım!

(1) Hakkârî beylerinden olsa gerek.

VII

MEYGER! MEYÊ TÊ KE

QEDEHÊ

Saqî! Bî ke camê asîmanî

Raha wekû rûhê cawîdanî

Da em bî kîrîn dîmaxê can ter

Yek lehze bî rahê rûheperwer

Saqî! Tu bî rêje camê mîna

Ava ku dî ket zemîrê, bîna

Şadab-î bî gêre qelbê mehzûn

Medhoş-î bî gêre aqlê mecnûn

Saqî! Bî ke kaseya mîcewher

Wê şîreyê ma'sera mîtehher

Yaqûtê mîzab û la'lê seyyal

Wî durrê xweşab û xemrê tellal

Durdaneyê xwe bî rêje navê

Yanî ereqa wekî gulavê,

Dem dem bî de destê meyperestan

Xelqê ku hînek jî dîl dî destan

VII

SAKÎ, ŞARABI KADEHE DOLDUR

Sakî! Gök rengi kadehe doldur,
O, ebedî ruh gibi olan şarabı.

Ruh dimağını tazeliyelim biz,
Bir an, ruhu besleyen o şarapla.

Sakî! Mine rengi kadehe doldur
Gönülleri aydınlatıp gözlü yapan o suyu (1)

Mahzun gönlü sevinçli kıl onunla,
Deli aklı sersemleştire onunla.

Sakî! Cevher kâseye doldur
Temiz ma'serden çıkan o suyu. (2)

Eritilmiş yakutlu, seyyal la'lı
O inci hoşafı, çiğ taneleri gibi şarabı,
—Kendi dürdanelerini de içine dökerek—
O gül suyu gibi olan şarabı,

Zaman zaman meyperestlerin eline ver
Gönlünün bir parçası sevgililerin elinde olanlara.

(1) Yani onlara görme kabiliyeti veren, görmelerini sağlayan.

(2) Ma'ser: Üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yer.

Da camê dîlan bî bit mîresse'
 Bezma terebê bî bit mîsenne'
 Vî meclîsê meyxuran mîdamî
 Mestane bî ke jî nû mîdamî
 Mîmkun ku jî feyzê bê nîhayet
 Yek qetre bî bit lî mîn îneyet
 Neş'a qedeha meya mîrewweq
 Keyfa îneba rezê bî rewneq
 Ew renga bî ket dî nefsê te'sîr
 Hasîl bî bitî dî qelbê teşwîr
 Yanî bî kevîte canê, şewqek
 Hetta bî gîhîte qelbê, zewqek
 Te'sîrê nefes bî bit jîbo mîn
 Teşrîhê qefes bî bit jîbo mîn
 Tesfîyyeê dîl bî bit me hasîl
 Hevdeng-î bî bîm dîgel enadîl
 Mîrxê dilê mîrde, bête perwaz
 Bê perde bî bit terane perdaz
 Dem şîhbetê bîlbîlan bî nalît
 Geh şîbhê enadîlan bî kalît
 Ahan ku verê bî ket sehergah
 Hemware dîgel nesîmê hemrah
 Sed xunçeyê dîl jî ber bî ker bîn
 Sosîn bî zîman û baxeber bîn
 Bîşkoj-î bî pîşkîvî jî xaran
 xwînrêj-î bî bîn demê hezaran
 Sorgul bî girîn bî eşkê şebnem
 Bîlbîl bî kenîn lî rexmê hemdem
 Saqî! Bî de mîn şerabê gulgûn
 Bê dengê def û sedayê Qanûn
 Da şehne û mîhtesîb ne bînîn
 Şahî bî cîvîn, çu xem ne mînîn
 Teşwîş-î bî çûn jî qelbê mehzûn
 Dîsan bî bîm ez jî nû dîgergûn

Gönüller kadehi nakışlansın onunla,
 Meclisin coşkunuğu süslensin onunla.
 Devamlı şarap içenlerin bu meclisini,
 Her zaman yeniden mest eyle onunla.
 Belki o zaman o sonsuz feyizden,
 Benim de yardımına gelir bir damla.
 O berrak şarabın kadehinin neş'esi
 Şen bağın üzümünün verdiği keyif,
 Öyle etki yapsın ki nefsime,
 Gönlüme bir güzellik, tatlılık yayılsın.
 Yani canım şevk ile dolsun,
 Ve de gönlüm zevk ile.
 Olsun benim de nefesimin bir etkisi.
 Benim için inşirah mümkün olsun
 Hasıl olsun gönlümün temizliği,
 Bülbüllerle ses arkadaşı olayım ben de.
 Şu ölü gönlümün kuşu uçabilsin
 Nağmelerin sesi perdesiz olarak süslensin.
 Bazan bülbüller gibi inlesin gönlüm.
 Sızlasın bazan da andelipler misali.
 Öyle ki, seherlerde «Ah»ları yollayınca
 Her zaman, yoldaşı olan yel ile,
 Bu «Ah»lardan açsın yüzlerce gönül goncası,
 Zerrinler dile gelsin, konuşsun hepsi.
 Goncalar çözülüversin dikenlerden,
 Her zaman binlercesi kan rengi saçsın.
 Gözyaşı döksün kırmızı güller çiğ damlalarından,
 Arkadaşların inadına gülsün bülbüller.
 Sakî! Ver bana gül rengi şaraptan,
 Davul sesi ve Kanun sadası olmaksızın.
 Kâhya ve muhasip görmesinler,
 Dağılsın gamlar, toplansın tüm sevinçler.
 Tereddütler çıkıversin mahzun gönülden,
 Ve yeniden bambaşka olayım ben.

Mexmûr-ı bı bım, bı kırme lafan
 Serxoş-ı bı bım, bı kım guzafan
 Bê keyf-ı ne şım çu ez bı bêjim
 Dîwane bı bım, duran bı rêjim
 Bedhal-ı bı bım sıran bı der dım
 Bê qal-ı jı batınê xeber dım
 Teşbîhê Neyê bı kım terennım
 Tûtî sîfet ez bı kım tekellım
 Da keşf-ı bı bın jı mın keramat
 Meşhûd-ı bı bın lı mın meqamat
 Şu'be jı meqamê dıl bı awaz
 Gulşen bı ketın guweşt û şehnaz
 Neyrengê jı xewrê dıl bı aheng
 Sed rengê seda bı dım wekî Çeng
 Manendê Rubabê, bê kemange
 Deng bê jı defa me bê tebançe
 Zuhre bı bihêt newayê uşşaq
 Reqqase bı bit lı ewcê neh taq
 Sazê dılê kul bı zêr û bem bit
 Sazendeyê işqê Zîn û Mem bit
 Şerha xemê dıl bı kım fesane
 Zînê û Memê bı kım behane
 Nexmê we jı perdeyê derînim
 Zînê û Memê jı nû ve jînım
 Ma'lûl-ı buwîn hebîb û aşiq
 Îro he wekî tebîbê hazıq,
 Derman bı kım ez ewan dewa kım
 Wan bê mededan jı nûve ra kım
 Derdê dı dılê Memê cegerrîş
 Zîn'a jı derûnê dıl cefakêş
 Wê perdegeya efîfe, mestûr
 Wî bê gunehê jı tuhmetê dûr,

Sarhoş olayım, lâflar edeyim,
 Serмест olayım, güzaflar söyleyim.
 Çünkü keyifsiz olarak söyleyemem,
 Divane olayım ki inciler döktüreyim.
 Bedhal olayım, sırları açığa vurayım,
 Söz söylemeksizin içimden konuşayım.
 Ney gibi mırıldanayım,
 Tûtî misâli dile geleyim.
 Benden âşikâr olsun kerametler,
 Görünsün bana makamlar.
 Gönlümden çıkan makamlı ses dalları,
 Gülbahçesini Şehnaz makamıyla şenlendirsin.
 Ney gibi, ahenkle gönlümün derinliğinden,
 Çeng gibi yüz çeşit sada vereyim ben. (1)
 Rubab gibi Kemançesiz olarak,
 Çıksın davulumuzdan ses, tokmaksız olarak.
 Âşıkların sesini dinlesin Zühre yıldızı,
 Ve raksetsin dokuzuncu kubbenin zirvesinde.
 Yaralı gönlün sazı kâh yumuşak, kâh gür sesli olsun,
 Çalsın türküsünü Zin ve Memo'nun.
 Gönüldeki derdin şerhini kılayım efsane.
 Zin ve Memo'yu ederek bahane.
 Perdeden öyle nağmeler çıkarayım ki ben,
 Zin'i ve Memo'yu dirilteyim yeniden.
 Yar ve âşık hastalıklı olmuşlar.
 Bugün mütehassıs bir doktor gibi,
 İlâç getireyim, onları tedavi edeyim,
 O çaresizleri yeniden ayağa kaldırayım.
 Çiğlerinden yaralanmış Memo'yu,
 Gönlünün derinliğinden ıstırap çeken Zin'i,
 O perdeli, örtülü masum kızı,
 O töhmetten uzak Memo'yu, o günahsız,

(1) Çeng: Bir sazın adıdır.

Meshûr-ı bî kım bî terz û uslûb
 Mımtaz-ı bî bin mihîbb-û mehbûb
 Ew renga bî kım jî nû serefraz
 Da bêne temaşeyê nezerbaz
 Dîlber lî Memê bî kın girînê
 Aşiq bî kenın bî derdê Zînê
 Hemderd-ı bî kın bî wan sefayê
 Bê derd-ı bî kevne helwelayê
 Xelqê ku jî sîne û jî dîl saf
 Pakîzesırışt û ehlê însaf
 Bîlcımle bî kın jîbo me tehsîn
 Bêjn ku: «Bî qencî hate tedwîn»
 Xelqê jî «Yahîbbuhum», dîgergûn
 Herçî jî ezel buwî «Yuhîbbûn» (1)
 Da bèn û bî kın hîkayetê gûş
 Hindek bî kırım xwe pê feramûş
 Hindek bî kırım bî can semaê
 Hın pê bî kırım jî dîl wedaê
 Lê hêvî dî kım jî mistefîdan
 Herfan ne girîn lî mistefîdan
 Ev name eger xırabe, ger qenc
 Kêşaye dîgel wê, mın dused renc
 Nûbareye, tîfle, nûresîde
 Her qencî nehın qewî guzîde,
 Lê mın jî reza ne kîr temettu'
 Manendê dîzan bî kım tettebbu'
 Nûrestê hedîqeyê fuade
 Masûme, effe, xanezade
 Nûbare eger şêrîn, eger tal
 Metbûe jî rengê new'ê etfal

(1) «Yuhîbbuhum: Ev kelîmekîye jî ayetekî, mana wê «Xwdê wan dî evîne»; yanî kesên qencên ku Xwedê jî wan razîye. «Yuhîbbûn»: Ew Xwedê dî evînin; ev jî kelîmekîye jî wê ayetê.

Öyle bir tarz ve üslûpla meşhur edeyim ki,
Seçilsin birbirinden sevilenler ve sevenler.

Yeniden onları öylesine yücelteyim ki,
Şahin bakışlılar temaşaya gelsinler.

Memo için ağlasın dilberler,
Zin'in derdine gülsün âşıklar.

Dertli kimseler onlarla sefa sürsün.

Dertsiz olanlar girsin kedere.

Göğüsten ve gönülden temiz olanlar,

Pâk huylu ve insaf sahibi insanlar,

Hep bizi tasvibetsin,

Herkes «Güzelce yazıldı» desin.

Bambaşka olan seven kimseler,

Ezelden beri sevenlerden olanlar,

Gelip dinlesinler hikâyeyi,

Onunla oyalansınlar bir zaman.

Bazıları candan dinlesin,

Bazıları da onunla gönülden veda etsin.

Yalnız bilginlerden rica ediyorum:

Öğrencilerin yanlışlıklarını açığa vurmasınlar.

Bu kitap ister kötü, ister iyi olsun,

Biz onunla ikiyeüz ıstırap çektik.

Bu kitap turfandadır, yavrudur, yeni yetişmedir,

Gerçi çok seçkin olmasa bile.

Ben onu bağlardan derlemedim ki,

Hırsızlar gibi yanlışlıklarımı araştırsınlar.

Bu, gönül bahçesinin turfandasıdır,

Günahsızdır, masum ve asıldır.

İster tatlı, ister acı olsun turfandadır,

Çocuk çeşidi gibidir, o huydandır.

Mîn hêvî heye jî ehlê halan
 Teqbîh-î ne kîn evan tefalan
 Ev meywe eger ne abîdare
 Kurmançîye, ew qeder lî kare
 Ev tîfle eger ne nazenîne
 Nûbare, bî mîn qewî şêrîne
 Ev meywe eger ne pîr lezîze
 Ev tîfle bî mîn qewî ezîze
 Mehbûbe, libas û goşîware
 Milkêd-î mînin, ne mîsteare
 Elfaz û meanî-yû îbarat
 Înşa'û mebanî-y» îşarat,
 Mewzû'û meqasîd û hikayet
 Mermûz û menaqîb û dirayet
 Uslûb û sîfat û mane û lefz
 Esla ne kîrîn me yek jî wan qerz
 Bîlcîmle netaîcêd-î fîkrîn
 Dûşîze û nûerûs û bîkrîn
 Yareb! Me de destê xelqê nasaz
 Vê şahîdê dîrevayê tennaz (1)
 Ummîd-î ewe jî ehlê îrfan:
 Ew dê ne gîrîn lî mîn çu herfan
 Teşnî'î ne kîn, wekî xeyûran
 Îslah-î bî kîn lî mîn qusûran
 Eshabê kemalê perdepoşîn
 Erbabê xerez dî pîr xuroşîn
 Me'mûl-î ewe jî ehlê razan:
 Ew dê ne kîrîn bî mîn tînazan
 Ez pêlewerîm, ne gewherîme
 Xudresteme ez, ne perwerîme

(1) Şahîd: Rind, mexsed jê ev pirtûke. Dîreva: «Dîluba» bû me lî şûnê «Dîreva» nivîsî.

Rıcam şudur hal sahiplerinden:

Kötülemesinler bu yavruyu.

Bu meyve sulu olmasa bile,

Kürtçedir, o kadarı yeter.

Nazenin değilse bile bu yavru,

Turfandadır, bana çok tatlı gelir.

Bu meyve çok lezzetli olmasa bile,

Bu yavru benim için çok azizdir.

Sevimlidir o, elbiseleri ve küpeleri

Benim mallarımdır, emanet değil.

Sözcükler, anlamlar, deyimler,

Şiir yapısı, cümle kuruluşu ve işaretler,

Konular, amaçlar, hikâyeler.

İşaretler, hayat hikâyeleri ve düşünceler,

Üslûp, sıfatlar, mâna ve kelimeler:

Bunların hiçbirini aslâ ödünç almadık.

Bunların hepsi fikrimin ürünleri.

Hepsi el değmedik gelinlik kızlardır.

Allahım! Sapık kimselerin eline verme

Bu nazlı, gönül kapan güzeli.

İrfan sahiplerinden umarım ki;

Hiçbir yanlışlığımı çıkarmıyacıklar,

Teşni' etmiyecekler; hamiyetli insanlar gibi

Düzeltecekler kusurlarımı.

Kemal sahipleri kusurları perdeler,

Kin sahipleri ise coşkundur.

Sır sahiplerinden umudum şudur ki:

Alay etmiyecekler benimle

Ben gezgin satıcıyım, cevher satıcısı değil,

Kendi kendime yetişmişim, yetiştirilmiş değil.

Kurmancım û kohî-yû kenarî
 Van çend xeberêd-ı girdewarî,
 Îmza bî kırım bî hısnê eltaf
 Îsxa bî kın ew bî sem'ê însaf
 Eshabê xerez ku goh bî dêrın,
 Eyban bî kırım, lı mın veşêrın
 Ava rûwê şairî ne rêjin
 Ger mımıkune, yêkî qenc bî bêjin
 Sehew-û xeletan ne kın teeccıb
 Te'wıl-ı bî kın jıbo teessıb

Ben Kürdüm, dağlıyım, kenardanım,
Derlediğim şu birkaç sözü,
İyiliklerinden, lûtuflarından imzalasınlar,
Ve dinlesinler insaf kulağıyla.
Garaz sahipleri de dinlesinler,
Varsa kusurlarım örtsünler.
Ozanın yüzü suyunu dökmesinler.
Mümkünse bir iyisini söylesinler.
Yanlışlıklara ve unutkanlıklara şaşmasınlar.
Hamiyet için doğruya yorumlasınlar.

VIII

PESNÊ MÎRÊ BOTAN Û HERDU XUŞKED WÎ SITÎ Û ZÎN

Neqqaşê sehîfeyê hikayet
Neqqadê sebîkeyê rîwayet

Kêşa bî vî terhî resm û ayîn
Lê da bî vî terzî derb û tezyîn:

Go: Padîşehk zemmanê sabîq
Ra bû dî hikûmeta xwe faîq

Ecnasê mîlel mitî'û mînqad
Nesla wî Ereb, Emîrê Ekrad

Textê wî Cızîr û bextî mes'ûd
Tahî' qewî-yû meqamî mehmûd

Rom û Ereb û Ecem dî ferman
Meşhûre bî navê «Mîrê Botan»

Abaê îzam û cedd-û walîd
Mensûb û mîselselêd-î Xalîd

VIII

BOTAN BEYİNİ VE İKİ KIZKARDEŞİ ZİN İLE SİTİ'Yİ TANITMA

Hikâye sayfasının yazıcısı,
Rivayet tablosunun eleştircisi,

Şu plânla resim ve tablo çizdi,
Şu tarzda kalıbı bastı ve süsledi:

Dedi ki: Geçmiş zamanda bir padişah,
Çıktı, hükümdarlığında üstün olarak.

Çeşitli halklar ona itaat eder, boyun eğdi,
Soyu Arap, kendisi Kürt beyiydi.

Tahtı Cizre'deydi onun, bahtı da mutlu,
Makamı yüceydi onun, talihi güçlü.

Rumlar, Araplar ve Acemler emrindeydi,
«Botan Beyi» adıyla ün salmıştı.

Ulu ataları, dedesi ve babası,
Zincirleme olarak Halid'e mensuptular.

Cebbarê felek jî wî hezerkar
 Meslûle jî sellê seyfê Cebbar (1)
 Zîbendeyê mîlk û zeynê dînbû
 Navê wî Emîrî «Zeynîdîn» bû
 Mîrî jî wîra bî zîn-î mewşûf (2)
 Zînet jî wîra bî dîn-î ma'rûf
 Asarê şecaeta wî şahî
 Da girtî jî mahê ta bî mahî
 Mahîyyetê wî medarê dînya
 Şahîyyetê wî şîarê uqba
 Mîhtacê sexaweta wî Hatem
 Mexlûbê şecaeta wî Rîstem
 Hatem jî kemalê hîmmeta wey
 Tomarê sexaweta xwe kîr tey
 Aql û huner û sexa û meydan
 Zebt û neseq û nîzam û dîwan,
 Dîndarî-yû dewlet û dîyanet
 Serdarî-yû sewlet û sıyanet,
 Meşhûne jî her yekê xezînek
 Meknûne jî her yekê defînek
 Bê usr-î jîbo wîra mîyesser
 Bê xusr-î jîbo wîra mîqedder,
 Enwaê newadır û cewahir
 Elwanê nefais û zewahir
 Mecmûeyê mîmkînatê meqsûd
 Wacib kırıbûn lî nîk wî mewcûd
 Hasıl bî wî mîddea û metlûb
 Wasıl bî wî mîştêha û mehbûb

(1) Meslûle jî sellê seyfê Cebbar: Jî kêşana şûrê Xwedê hatîbû kêşan; dî vê ferdêda du mana hene ku jêra dî bêjîn «Tewriye». Manakî ewbû ku me nivîsî, ya dîn jî mexsed têda jî şûrê Xwedê, Xalid'e; ev jî jî nasla wiye.

(2) Bî zîn: Bî nivê navê wî ku «Zeyn»e, jîbo rastkırına qafiyê «Zîn» hatiye nivîsîn.

Ceberrut felek bile sakmırdı kendisinden,
 Çekilmişti Allahın kılıcının çekilişinden. (1)
 Hükümdarlığın ve de dinin süsüydü,
 O beyin adı «Zeynıdin» idi.

Beylik ona «Zeyn» ile vasıflanmıştı. (2)
 Zinet de ona «Din» ile tanınmıştı.
 O Padişahın yiğitliğinin izleri,
 Aydan aya kadar, kaplamıştı heryeri.
 Dünyanın eksemiyydi kendisi,
 Padişahlığı ise ahret sembolü.
 Onun cömertliğine muhtaçtı Hâtem,
 Onun yiğitliğine yenilirdi Rüstem.
 Hâtem onun cömertliğinin büyüklüğünden,
 Kendi cömertliğinin evrakını toplayıp kaldırdı.
 Akıl, hüner, cömertlik ve meydan,
 Disiplin, birlik, düzen ve divan,
 Dindarlık, diyanet ve de devlet,
 Komutanlık, koruyuculuk ve de heybet:
 Bunların her birinden doluydu bir hazinesi,
 Bunların her birinden gizliydi bir definesi.
 Onun için zahmetsizce başarılmıştı,
 Ona zararsızca mukadder olmuştu.
 Her çeşit mücevher ve bulunmaz nesneler,
 Her renkten nefis ve parlak değerler,
 Mümkün olan dileklerin hepsini,
 Allah mevcut kılmıştı onun yanında.
 Onun sayesinde kavuşulurdu arzulara, dileklere,
 Onun sayesinde kavuşulurdu hasretlere, sevilenlere.

(1) Burada «Tevriye» var. Çünkü Halid'e «Allahın Kılıcı» denirdi.

(2) «Zeyn» süs anlamındadır, beyin adının yarısıdır.

Sehna heremê ji nazenînan
 Cennet tîjîbû ji horîînan
 Horî wî dî cennetê gelek bûn
 Xîlman wî dî hezretê melek bûn
 Lê zadeyê dîdemanê dewlet
 Nûbadeyê bosîtanê îffet,
 Şehzade dubûn lî nîk wî şahî
 Xursîd-î dubûn lî nîk wî mahî
 Yanî ku ji wî nejadê alî
 Hemsîre dubûn dî laubalî
 Yek serwê rîyazê rasitîbû
 Wê navê bî rasitî Sîtî'bû
 Ya dî ji dîl û hînavê Mîr'bû
 Wê navê ji nîsfê navê Mîr'bû (1)
 Rawî wehe gote min mîemma:
 Ew horî bî navê Zîn mîemma
 Yek zêde şêrîn, zîyade mehbûb
 Yek rûhê qulûb û horî meqlûb
 Yek esmer û ya diwî zerîbû
 Yek horî-yû ya diwî perîbû
 Ew hor û perî dî bêbedelbûn
 Lewra ku ji nûrê Lemyezel'bûn
 Hîsna ruxê wan çu kes ne dîbû
 Zêra ji cemalê sermedîbû
 Lêvla'l-û semen'îzar û gulrux
 Rewneq şîkenê bî tanê xullux
 Zilfeyn-î mîsalê tayê Sînbîl
 Xeddeyn-î ji rengê rûyê sorgul
 Ew sorgul û sînbîlêd-î azad
 Bîşkîftî lî qeddê serwê şîmşad

(1) Navê Mîr «Zeynîdîn» bûye, ev bî herfên Erebî weha tê
 nivîsîn: « زین الدین », gava em nivê wiyê pêşîn jê bî qetînin
 dî be « زین », ev jî navê Zînê'ye.

Haremin sahanlığı nazeninlerden,
 Hurilerle dolu olan bir cennetti.
 Cennetinde huriler çoktu onun.
 Huzurundaki hizmetçileri de meleklerdi onun.
 Fakat devlet soyunun iki evlâdı vardı ki,
 İffet bahçesinin iki turfandasıydı.
 O şahın yanında iki sultan vardı.
 O mehtabın yanında iki güneş vardı.
 Yani o yüce soydan olan,
 İki kızkardeşi vardı, nazlı büyütilen.
 Biri doğruluk bağının selvisiydi,
 Adı da gerçek olarak «Siti»ydi.
 Öbürü Beyin can ve ciğeri-ydi,
 Beyin adının yarısıydı adı. (1)
 Hikâyeci bana muamma olarak şöyle dedi:
 O huri de «Zin» adıyla tanınırdı.
 Biri fazlasıyla şirin, son derece sevimli,
 Öbürü gönüllerin ruhuydu, hurilerden dönmeydi.
 Biri esmer, sarışındı öbürü,
 Biri huri, periydi öbürü.
 O huriyle periye paha biçilmezdi,
 Çünkü Allahın nurundandılar.
 Kimse eş görmemişti yüzlerinin güzelliğine,
 Çünkü ebedî güzelliktendi o güzellik.
 Dudakları ia'l, şakakları yasemin, yanakları gül,
 Parlaklığı utandırır ince ipekten elbiseleri.
 İki zülûf sünbül çiçeğine benzerdi,
 İki yanaksa kırmızı gül yüzünün renginden.
 O serbest kırmızı güller ve sünbüller,
 Açmıştı boylarında selvi ve şimşir gibi.

(1) Beyin adı Arapça olarak şöyle yazılır: « . . . » Bu-
 nun yarısını aldığımız zaman « . . . » çıkar, Bu da Zin'in adıdır.

Sorgul ji xweda li ser rehîstî
 Sînbil bî xwe pêkve da herîstî
 Hîsna xetê rux ji xetê yaqût
 Çaha zîqenê ji sîhrê Harût
 Goya kiribû ji miskê bîzî
 Remmalê felek nîqat-î rîzî
 Xal û nuqet û beyaz û humre
 Beyt û Hecer û tewaf û umre
 Ebrû ji kevanê qewsê eflak (1)
 Mîjgan bê guman ji sehmê semmak
 Sermayeyê wehşeta cînûnan
 Mermûze dî dehşeta uyûnan
 Mebhût-î dî bûn dî tîrfetîl-eyn
 Keşşafê rîmûzê hîkmetîl-eyn
 Cebhet dî numa ji terfê îklîl
 Goya li ufuq cenahê Cîbrîl
 Westayî li îstîwayê daîm
 Xurşîd-î dî xîzmeta wî qaîm
 Herçî bî dîya rux û benagoş
 Fîlhal-î bî der dî da jîbo hoş
 Gerden, te dî go dî destê saqî
 Qarûreye, pîrşerabê baqî
 Yan şîbhetê şûşeya nebatê (2)
 Yan mênbeê kanîya heyatê
 Serpence û naxunê mîhenna
 Roncîdeyê xatîrê mîhenna
 Xelqê ku dî dîtin ew kemergah
 Hazîr dî kîrîn ji xewrê dîl «Ah»

(1) Kevanê: «Kemanê» bû, me li şûnê «Kevanê» nivîsî.

(2) Şûşeya: «Şîşeya» bû, me li şûnê «Şûşeya» nivîsî.

Kırmızı gül kendiliğinden yüzlerinde kök salmıştı,
Sünbüller de sarmaşık olarak boylardan sarmıştı.

Yüz hatlarının güzelliği Yakut yazısından, (1)

Çene çukuru ile Hârut sihrindendi, (2)

Sanki ceylânın gerdanındaki misk kesesinden,
Feleğin falcısı yüzlerine noktalar serpmişti.

Benler, noktalar, ak ve kırmızı renkler,

Kâbe, Haccer-Esved, Tavaf ve Umre'ydi. (3)

Kaşlar felek yayının kemanından,

Kirpikler ise şüphesiz dik oklardandı.

Delilik vahşetinin sermayesi,

Gözlerin dehşetinde işaret buluyordu.

Varlıkların hikmetinin inceliklerini keşfedenler,

Bir anda şaşkına dönerdi gözlerinin dehşetinden,

Alın, tacın bir yanı gibi gözükür,

Ufukta Cebraîl'in bir kanadı gibiydi.

Gök ortasında durmuş daima,

Onun hizmetinde bulunur güneş.

Yüzlerini gören, kulak memelerine bakan herkes,

Olurdu derhal akıl ve şuurdan.

Gerdan, sanırdın sakînin elindeki

Ebedî şarapla dolu olan şişedir.

Ya da Nebat şekerinin şerbeti gibi

Veya Hayat Çeşmesinin kaynağı gibi.

Kımalı parmak uçları ve tırnaklar,

Neş'eli gönüllerin ıstırabıydı.

Kemerin sarıldığı o belleri görenler,

Derhal çekerlerdi yüreklerinin derinliğinde «Ah»

(1) Yakut: Bir çeşit Arap yazısıdır.

(2) Çene çukurundan maksat, çeneyle alt dudak arasındaki çukurdu.

(3) Hacer - Esved: Kâbenin duvarındaki taş. Tavaf ve Umre: Haccın iki ibadetidir.

Zahir dı kırım ku zend û bazın
 Êdî ne dıman gılı û gazın
 Her çendî ku herdu şıbhê canbûn
 Ew herdu bı hısnê, tew'emanbûn
 Her çendî Sıtî we nazenînbû
 Lê Zîn jî mîsalê horînbû
 Her çendî Sıtî sitêre weşbû
 Lê Zîn bı ruxan heyîve geşbû
 Her çendî Sıtî wekî qemberbû
 Zîn Mihre sifet, zîyade terbû
 Ev herdu wekî du şevçiraxan
 Gava dı meşîne bax û raxan,
 Nalan dı kırım cemağ û heywan
 Talan dı kırım nebat û însan
 Kofî jî cewahıran mîkellel
 Koter jî netrıkan mîselsel
 Serbendê qeseb dı dan cebînê
 Aşiq dı mırın jî dest evînê
 Ev zînet û xeml û qışt û mendel
 Ez pêş û pes û yemîn û qenbel,
 Gava dı meşîn, perî dıgel wan
 Walîh dı kırım welî dı xelwan

**

Ger şêxın û ger mela û mîrın
 Derwêş û xenî û ger feqîrın
 Kes nîne ne talibê cemaîlê
 Kes nîne ne raxibê wîsalê
 Hın raxibê hısnê Layezal'ın
 Hın talibê qalibê betalın
 Lêkîn hemîyan yeke yeqîn dost
 Ferqa ku heye jî mexzê ta post

Bilekleri ve bilezikleri gösterdikleri zaman,
Artık yer kalmazdı konuşmaya ve de serzenişe.

Her ikisi de ruh gibiydi gerçi.

Güzellik bakımından ikizdi ikisi.

Siti gerçi çok nazenindi.

Fakat Zin de cennet hurilerine benzerdi.

Gerçi Siti yıldız misâliydi,

Ama Zin'in yüzü parlak bir aydı.

Gerçi mehtap gibiydi Sîtî,

Fakat Zin de güneş gibiydi, daha tazeydi.

Gecelerin çıralarına benzeyen bu ikisi,

Bağlara ve bahçelere yürüdükleri zaman,

Hayvanları ve cansızları bile inletirler,

İnsanları ve bitkileri talan ederlerdi.

Kofileri mücevherlerle donatılmıştı, (1)

Kolyeler altınlarla zincirlenmişti.

Kofi kaytanlarının uçlarını sakaklarına getirirlerken.

Âşıklar öldürdü sevginin elinden.

Bu zinetler, süsler, zülüfler ve puşular,

Önden, arkadan, sağdan ve soldan sarkar.

O periler bu süslerle yürüdükleri zaman,

Tapınaklardaki evliyaları bile sersemletirlerdi.

İster şeyhler, ister hocalar, beyler olsun,

İster dervişler ister zenginler, fakirler olsun

Güzelliğe talip olmayan kimse yoktur,

Kavuşmayı arzu etmeyen kimse yoktur.

Kimisi tükenmeyen güzelliği arzu eder,

Kimi de boş vücudun talibi.

Fakat şüphesiz hepsinin dostu birdir,

Bütün fark, deriyle beyin arasındaki fark gibidir.

(1) Kofi: Kürt kadın ve kızlarının başlarına giydikleri fesin etrafında bağladıkları kuşaktır.

IX

RINDÎ Û EVÎN

Hindî ku dî qeyserê dî dinya
Vêk dane Xwedê meta'û kala
 Mecmûê xezaînêd-1 Qeyser
 Hetta vigî duxmeya Sîkender,
Durrêd-1 defaînêd-1 Xaqan
La'la ku dî xatema Silêman,
 Her çendî zîyade têrbuhabin
 Bîlcımle bî cuz'ê hîsnê na bîn
Hîsna lî ruxê Sîfî û Zînê
Bû behrekî agirê evînê (1)
 Pêla ku dî girte pêl û mewcan
 Rojê dî kete hadîd û ewcan
Sed can û dîl û ceger dî sotin
Xelqê bî mesel jî wan dî gotin
 Şems û qemeran qîrane pêkve
 Lew mîşterî ev cîhane pêkve

(1) Agirê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agirê» nivîsi.

IX

GÜZELLİK VE AŞK

Dünyada ne kadar hükümdar varsa,
Hepsine Allahın verdiği metahlar, servetler,
 Kayserin bütün hazineleri,
 İskender'in radarına varıncaya dek,
Hâkanın definelerindeki inciler,
Süleyman'ın yüzüğündeki la'l,
 Ne kadar fazlasıyla pahalı olsa da,
 Hepsi birden güzelliğin bir parçasına bile değmez.
Sıtî ve Zin'in yüzündeki güzellik,
Aşk ateşinin bir deryasına dönmüştü.
 Dalgalanıp yükseldiği zaman,
Enginlere inip zirvelere çıkan o güneş.
Yüzlerce can, gönül ve ciğer yakardı,
Masal gibi anlatırdı onları halk.
 Güneş ve ay bir araya gelmişti,
 Bütün dünyanın alıcı olması bundan.

Seyyadê cemalê wan xezalan
 Seyyatê sedayê wan delalan
 Dellal-ı sîfet, geleg sîfet şêr
 J'efxan û jî naleyan ne bûn têr
 Rojan û şevan gelek dî nalîn
 Hetta ku dîgel melek dî kalîn

*.

 Hısna ne bitîn çu hedd-û xayet
 Na bit jî xwe aşiqan nîhayet
 Lê aşiq û bulhewes cudane
 Hın faîdexwaz û hın fîdane
 Canantelebın hînek jîbo can
 Hın cantelebın jiboyê canan
 Hın weslehebîn jî rengê Tacdîn
 Hın derdeguzîn wekî Mem û Zîn

O ceylânların güzelliğinin avcıları,
O güzelliğin sadalarının şarkıcıları.
Çoğu tellal gibi, kimi de arslan gibi,
Figanlara ve iniltilere doymadılar.
Gündüzleri ve geceleri çok inlerlerdi,
Öyle ki onlarla birlikte sızlanırdı melekler.

Sonu olmayan sınırsız güzelliğin,
Zaten sonu gelmez âşıklarının.
Fakat âşıklarla arzu sahipleri ayrıdır,
Bir kısmı faydalanmak ister, öteki feda olmak.
Bazıları canları için ister cânanı,
Bazıları da cânanları için verir canı.
Kimisi kavuşmak ister, Tacdin gibi,
Kimi de derdi seçer, Memo ve Zin gibi.

X

SALIXDANA MEMÊ Û TACDÎN

Da bêne bî ser hîkayeta pêş:
Xelqê ku jî derdê îşqê dîrîş,
Her çendî ku bê hed û qiyasbûn
Amî-yû xewadim û xewasbûn
Lêkîn jî xewadimêd-î mîmtaz
Sed lawê sehêqed û serefraz
Her yek dî meqamê hîsnê, rojek
Her yek bî kelâmê sînesojek
Her yek bî kemalê bedremahek
Her yek bî cemalê sedrê şahek
Ew jî hemî aşiqin dî talib
Ew jî hemî talibin dî raxib
Lêkîn ne bî dîtin û şehadet
Belkî bî bîhîstin û rîwayet.
Bîlcimle dî xîzmeta Emîr'bûn
Fîlcimle jî sîrrê hev xebîrbûn

X

MEMO VE TACDİN'İ TANITMA

Dönelim biz hikâyenin başına:

Aşkları derdinden gönlü yaralı olanlar, (1)

Gerçi sayısız ve ölçsüzdüler,

Sıradan adamlar, hizmetçiler ve seçkindiler.

Fakat seçkin hizmetçilerden,

Yüzlerce fidan boylu ve açık alınlı genç vardı.

Güzellik yönünden her biri bir güneş,

Her biri konuşmasıyla göğüsleri yakardı.

Her biri kemaliyle bir dolunay,

Her biri güzelliğiyle padişah göğsü.

Onlar da hep âşık ve istekliydi,

Onlar da hep hevesli ve arzuluydu.

Fakat görerek ve tanık olarak değil,

Ancak duymakla ve rivayetle bilirlerdi onları,

Hepsi Beyin hizmetindeydi,

Hepsi bir birinin sırrından haberdar.

(1) Sîti ve Zin'in aşkları derdinden.

Serhelqeyê wan perimîsalan
 Sertacê ewan melexîsalan
 Tacdîn-ı dı gotinê cıwanek
 Gohderz'ê zemanê pehlewanek
 Nesl û neseb û hesêb eyanbû
 Serdefter û serwerê kuranbû
 Babê wî dı gotinê Sıkender
 Lekîn Ereban dı go Xezenfer
 Lewra ku bı gêrî şıbhê şêrbû
 Roja şerê ew hezar-ı mêrbû
 Tacdîn du bira hebûn dı qellaş
 Manendê du şahıbazê cemmaş
 Daîm dilê dıjminan dı sotın
 Yek Arif, û yek Çeko dı gotın
 Emma wî jı cimle xas û aman
 J'ew çende bira û bab û maman,
 Lawek kırıbû bira jıbo xwe
 Nê.. Ez xeletım.. Çıra jıbo xwe
 Roja ku ewî bira ne dîta
 Teşbihê şeva çıra ne dîta
 Dınya lı wî têk dı bûye tarî
 Rojbû ku lı wî dı kır tewarî
 Enbazê fereh, şerîkê xembû
 Sergeşteyê xem bı navê Mem'bû
 Mem jî lı wî aşiqek temambû
 Ne şıbhê bira û bab û mambû
 Her çendî birayê axiretbû
 Te d'go ku dınê û axiretbû
 Tacdîn weledê Wezîrê Dîwan
 Mem jî xelefê Debîrê Dîwan
 Ew herdu cıwan, we lêkî aşiq
 Ew herdu bira, we pêkve sadıq

O peri gibi gençlerin ön sıralarında,
 O melek huyluların baştacı olan,
 Tacdin adında bir genç vardı,
 Kahramanlıkta zamanın Gohderz'iydi. (1)
 Soyu, nesebi, asaleti belli,
 Delikanlıların baştacı ve önderiydi.
 Babasına derlerdi İskender,
 Fakat Araplar ona Gazenfer der.
 Çünkü kılıç kullanmakta arslan gibi,
 Savaş günü bin erkeğe bedeldi.
 Tacdin'in iki kardeşi vardı, ikisi de kurnaz.
 Kuşları kapıp uçan şahinler gibi.
 Her zaman düşmanların gönlünü yakarlardı,
 Birinin Arif, diğerinin Çeko idi adı.
 Fakat Tacdin herkesten ve bütün yakınlarından
 O kadar kardeş, baba ve amcalarından,
 Bir genci kendine kardeş yapmıştı,
 Hayır... Yanlıyorum ben... Çıra yapmıştı kendine.
 Kardeşini görmediği gün,
 Çıra görmeyen geceye döner,
 Dünya ona karanlık olurdu hepten,
 Güneşti çünkü kardeşi, uzaklaşmıştı ondan.
 O, Tacdin'in sevinç arkadaşı ve gam ortağıydı,
 Başı dertli bir gençti, adı da Memo.
 Memo da ona tam tutkun,
 Kardeş, baba ve amca gibi bile değildi.
 Gerçi ahret kardeşiydi ikisi,
 Ama sanırdın ki dünya ve ahrettir ikisi.
 Tacdin Divan Vezirinin oğluydu,
 Memo da Divan Kâtibinin.
 O iki genç, fakat birbirine tutkun kardeş,
 O iki kardeş ve birbirine bağlı dost,

(1) Gohderz: Eski bir Kürt kahramanıdır.

Yek Qeys'ê zemanê, yêk-1 Leyla
 Yek Wamîq'ê esre, yêk-1 Ezra
 Ew yarê jî dîl, ne serserîbû
 Reh şîbhetê mîhr û Mîşterî'bû

Yarî û bîrayî û muwaxat
 Na bîr bî rîyâî-yû meqalat
 Yarî ne hêsanîye, cefaye
 Meqsûd-1 jî yarîyê wefaye
 Axir tu eger ne kî wefayê,
 Ewwel me de ber xwe wê cefayê

Zamanın Mecnunu ve Leylâ'sıydı,
Biri çağın Vamık'ı, diğeri Azra'sıydı.
Onlar gönülden dosttular, başıboş değil
Aynen güneş ve Müşteri yıldızı gibi.

*
**

Dostluk, ahabplık ve kardeşlik,
İkiyüzlülükle ve lâfla olmaz,
Dostluk kolay değil, zordur,
Dostluktan maksat da vefadır.
Sonunda vefa göstermiyeceksen eğer,
Başlangıçta göze alma o cefalı işi.

XI

PÎROZKIRINA NEWROZ Û SERSALÊ

Xellaqê cîhan'î feyzê fitret
Hey'atê felek bî wechê qudret
 Bê qalib û bê mihît û mîqyas
 Bê alet û bê mîşîr û mîqras
Ev çende mezzem û mîdewwer
Ev renga mîsenne'û mîkerrer
 Înane bî me'reza wîcûdê
 Kêşane bî menzera şîhûdê
Hikmet ewe ev hemî lî karin
Hindek dî peya û hin sıwarin
 Hindek dî betî'û hin serîn
 Hindek dî mûn û hin menîn
Hin mîdbırin ew, hinek mîdebber
Hin mîqbılın ew, hinek mîqedder
 Hin katıbın ew, hinek dî ustad
 Hin mîtrıbın ew, hinek dî cellad
Hin Rojeperest û hin şebefrûz
Hin xusserevîn û hin xemendûz

XI

YILBAŞI VE NEVRUZUN KUTLANILIŞI

Dünyanın yaratıcısı, tabiat feyzinden,
Felek çarkını güçlü bir şekilde,
Kalıpsız, ölçeksiz ve pergelsiz olarak,
Âletsiz, işaretsiz ve makassız olarak,
Böylesine muazzam ve yuvarlak,
Böylesine süslü ve sıra sıra,
Varlık sergisine getirmiş,
Seyir sergisine sunmuştur.

Bu hikmetledir ki hepsi iş başında,
Bir kısmı yaya ve bir kısmı süvarî.
Kimi ağır yürüyüşlü, kimi de hızlı,
Kimi yardımcıdır, kimi de sağlam.

Kimi yönetir, kimi de yönetilir,
Kimi bize doğru gelir, kimi ölçülür.
Bir kısmı yazıcıdır, bir kısmı öğretici,
Bir kısmı cellâttır, bir kısmı çalgıcı.
Kimi güneşe uyar, kimi de geceyi aydınlatır,
Kimi kederleri dağıtır, kimi gamları toplar.

Hindek dî mîsalê Zîn zerîne
 Hîn şîbhê Memê dî mîşterîne
 Bîlcimle mîseyqel û minîrîn
 Hîn padîşehîn, hînek wezîrîn
 Hindek jî teherrika tebîî
 Ew têne bî nuqtaya rebîî
 Tecdîd-î dî kîn jîbo me salê,
 Gava wekû têne î'tîdalê

Zanayê mîemmerê kuhensal (1)
 Ev renga he go jîbo me ehwal
 Go: Adetê pêşiyê zemanan
 Evbû lî hemî cî-yû mekanan:
 Weqtê wekû şexsiwarê xawer
 Tehwîl-î dî kîr dî mahê Azer (2)
 Yanî ku dî hate bircê Şersal
 Qet kes ne dî ma dî mesken û mal
 Bîlcimle dî çûne der jî malan
 Hetta dî gîhîşte pîr û kalan
 Roja ku dî bûye îd û newroz,
 Tazîmê jîbo dema dîlefroz,
 Sehra û çîmen dî kîrne mesken
 Beyda û dîmen dî kîrne gulşen
 Xasma ezeb û keçêd-î bakîr
 Elgîsse: Cewahirêd-î nadîr
 Têkda dî mîzeyyen û mîlebbes
 Vêkra lî teferrîcê mîrexses
 Lêkîn ne bî tuhmet û bî mînnet
 Belkî bî terîqê şer'û sunnet

(1) Zana: «Dana» bû, me lî şûnê «Zana» nivîsî.

(2) Mahê Azer: Hîva Adarê. Roja 21'ê Adarê roj ve dî gere,
 ew roj Newroz'e.

Bir kısmı Zin gibi güzeldir,
 Bir kısmı Memo gibi alıcı.
 Hepsi parlak ve aydınlatıcı,
 Kimisi padişahdır, kimi de vezir.
 Bir kısmı tabîî hareketten,
 Bahar noktasına gelir.
 Bizim için tazelerler yılı,
 Bilinen yerlerine geldiklerinde.

Yılları eskimiş yaşlı bilgin,
 Bize şöyle anlattı durumu:
 Dedi ki: Eski zamanların geleneği
 Şuydu her yerde ve her zaman.
 Doğu şehsüvarı olan güneş.
 Mart ayında döndüğü vakit,
 Yani yılbaşı burcuna girdiği zaman,
 Hiç kimse kalmazdı evlerde, meskenlerde.
 Hepsi çıkardı evlerden dışarı,
 Yaşlı erkek ve kadınlara varıncaya dek.
 Bayram ve Nevruz günü gelince,
 Gönülleri aydınlatan o ânın saygısı için.
 Halk kırları ve çimenlikleri mesken edinir,
 Ovaları ve tarlaları gülşene çevirirdi.
 Özellikle bekârlar ve bâkire kızlar,
 Kısacası o nâdide cevherler,
 Hepsi süslenmiş ve güzel giyinmiş,
 Hepsi seyretmeye izinli olarak,
 Fakat tölmetle ve minnetle değil,
 Din yolunda ve sünnete uygun olarak,

Lewra ku ewan xerez ji geştê
Meqsûd-î ji çûniya bî deştê,
Ewbû ku: Çi talib û çî metlûb
Yanî du teref, mihîbb-û mehbûb
Ev herdu celeb ku hev bî bînin
Kufwêd-î xwe ew jibo xwe bînin

Çünkü kıra çıkmaktan maksatları,
Ovaya inmekten amaçları,
Şuydu ki: Gerek istiyen, gerekse istenenler,
Yanı sevenler ve sevilenler,
Birbirlerini görsün,
Ve seçsin her biri kendi dengini.

XII

DERKETINA BAJARÎYAN BÎ DEŞTÊ, JIBO SERSAL Û GEŞTÊ

Dewra felekê jî bextê feyroz
Dîsan ku numa jî nûve Newroz
Mebnî lî wî adetê mîbarek
Şehrî û sipahîyan bî carek
Bajêr û kelat û xanî ber dan
Teşbîhê bî nejdîyan û cerdan
Sef sef dî meşîne koh û deştan
Ref ref dî xuşîne seyr û geştan
Esnafê umem, sîxar û kubbar
Qet'a ve ne ma dî şehre deyyar
Hindek bî peyayî çûne baxan
Hindek bî sıwarî çûne raxan
Hindek bî tebaî-yû bî kesret
Hindek bî hevalî-yû bî wehdet
Ra bûne ve xanî û xewatîn
Wan jî tîjî gul kîrî besatîn
Horan kîre meskenê xwe cennet
Bê perde û bê melal û minnet

XII

ŞEHİRLİLER YILBAŞINDA KIRLARA ÇIKIYORLAR

Feleğin dönüşü mavî bahttan,
Gösterince yeniden Nevruzu,
 O kutlu geleneğe uygun olarak,
 Şehirlilerin ve askerlerin hepsi,
Terketti şehri, kaleleri ve evleri.
Avcılar ve talancılar gibi,
 Saf saf tepelere ve ovalara yürüdüler,
 Kafile kafile gezmeye ve seyretmeye döküldüler.
Her çeşit insan, küçükler ve büyükler,
Hep gitti, şehirde kalmadı hiç kimsecikler.
 Bir kısmı bağlara gitti, yürüyerek.
 Kimi de dağ eteklerine yöneldi, atlı olarak.
Bir kısmı birlikte ve çoklukça,
Kimisi arkadaşlarla, kimi yalnızca.
 Kalktı hanımlar ve de hatunlar,
 Onlar da güller gibi bahçelere doldular.
Huriler cenneti kendilerine mesken edindi.
Perdesiz, minnetsiz ve üzüntüsüz olarak.

Dûşîze û duxter û ruwalan
 Pakîzeîzar û zîlf û xalan
 Etrab û kewafbêd-î ezra
 Mîrdan û mîrahiqêd-î zîba
 Eshabê qumaşê lutfê ruxsar
 Erbabê metaê hîsnê dîdar
 Wan lêk dî kîrîn metaê yek erz
 Texmîn dî kîrîn bî tûlê wel-erz
 Sewdakîrê îşqêbûn dî bazar
 Hem bayîê hîsn û hem xerîdar
 Sersalî û bakîr û ruwalan
 Sedsalî-w cîwan û pîr û kalan
 Sersalê lî resm û rahê mahûd
 Gêrane dî çû meqamê mehmûd

Bâkire kızlar ve delikanlılar,
Zülüfleri, benleri ve şakakları temiz olanlar,
Delikanlılara yaşıt tombul memeli kızlar,
Erginlik çağına yeni gelen güzel, tüysüz delikanlılar,
Yüz güzelliğinin kumaşına sahip olanlar,
Güzellik metanın sahipleri,
Birbirlerine metalarını gösterirlerdi,
Enine ve boyuna gözden geçirirlerdi.
Bunlar aşk pazarındaki sevdalıları,
Güzelliğin hem satıcıları, hem de alıcılarıydı.
Yılbaşılılar, bâkireler, delikanlılar,
Yüz yaşındakiler, gençler, ihtiyarlar ve kocakarılar,
Yılbaşını geleneksel yol ve yöntemle,
Kutladılar, göklere kadar yükselterek seslerini.

XIII

MÎR DESTÛRA XORTAN DI DE JIBO ÇÛYINA GEŞTA NEWROZÊ

Qendilê minîrê dêrê ezreq
Mîşkatê Hemel ku kîr mirewweq
 Sersal-1 ku bû jî nûve ma'mûr
 Mîr daye kurêd-1 taze destûr
Destûr-1 ku bû jibo wîşaqan
Ra bûn hemî şibhetê uşaqan
 Têk çûne bî ma'reza mezadê
 Dildadeyê meqsed û mîradê
Îlla ku tenê Memo û Tacdîn
Wan dane xwe duxterane tezyîn
 Yanî dî dema ku bûye tehwîl
 Ew herdu bira dî cametebdîl
Îstebreq û sundusîn dî berda
Çend mî'cîz û meqreme bî serda

XIII

BEY, DELİKANLILARA NEVRUZ EĞLENCELERİNE GİTME İZİNİ VERİYOR

Mavi kubbenin o parlak kandili,
Koç Fenerini aydınlatınca, (1)

Yılbaşı kutlamaları yeniden başlayınca,
Bey de delikanlılara izin verdi.

Hizmetçilere izin çıkınca,
Kalktılar hepsi âşıklar gibi.

Hepsi arttırma sergisine gitti,
Çünkü amaç ve murat peşinde olan âşıklardı.

Yalnız Memo ile Tacdîn.
Kendilerine kızlar gibi süs verdiler.

Yani gün döndüğü zaman,
O iki kardeş değişik kıyafette,
Sırmalı ipek elbiseler içinde,
Birkaç pahalı mücevher başlarında,

(1) Yani Koç Burcuna girince.

Kagul kırîbûne turre' her sû
Perçem kırîbûne zılf û gêsû
Wan lew kırîbû lîbasê tesrîf,
Da qet ne bitın lı wan çu teklîf
Pûşîde lîbasê dîlberanî
Seyran dı kırın bı sergıranî

Kâkülleri her tarafa halka halka yayılmış,
Alın saçlarını zülûf ve örgü yapmışlardı.
Onlar kıyafetlerini değıştirdiler ki,
Hiçbir güçlük gelmesin başlarına.
Dilberler elbisesine bürünüp,
Gittiler ağır ağır yürüyerek.

XIV

MEM Û TACDÎN RASTÊ ZÎNÊ Û SITÎYÊ TÊN Û DI XEMÎN

Wan herdu kurêd-î cametebdîl
Weqtê dî kırım dî şehre tehwl
Nagah-î ecaîbek numa wan
Yek cuz'î jî aqlê qet ne ma wan
Dîtin dî mehelle û zıkakan
Her kuçe û xurfe û şibakan
Sed taze ciwan jî rengê serwan
Dîba û herîr û xez dî ber wan
Pênsed jî keç û kur û ruwalan (1)
Ew çende jî qismê pîr û kalan
Enwaê mûzekker û miennes
Hindek dî birehne, hın mîlebbes
Hindek dî ealî-yû ekabîr
Hindek dî edanî-yû esaxîr
Pêxwas-î hînek, hînek dî serkol
Kaşo jî pîyan, û ser wekî hol

(1) Pênsed: «Pansed» bû, me li şûnê «Pênsed» nivîsî.

XIV

MEMO İLE TACDİN ZİN VE SİTİYE RASTLIYOR VE BAYILIYORLAR

O değişik kıyafetli iki genç,
Şehirde dolastıkları zaman,
Birden onlara acayip birşey göründü,
Bir parça olsun kalmadı şuuruları.
Gördüler ki mahalle ve sokaklarda,
Her sokakta, her oda ve pencerede,
Taze selviler gibi yüzlerce genç,
İpekliler, çeşitli değerli elbiseler içinde,
Beşyüz kadar kız, delikanlı ve çocuk,
Yaşlı erkek ve kadınlardan da bir o kadar.
Her çeşit dişi ve erkek,
Bir kısmı çıplak, bir kısmı giyinik,
Bir kısmı büyük ve ekâbir,
Bir kısmı da sıradan ve küçük insan,
Kimi yalınayak, kimi başıkabak,
Ayakları Kaşo, başları top gibi. (1)

(1) Kaşo: Ucu eğri, kılıç biçiminde bir sopadır. Topa vurulur.

Sermest-ı hınek, hınek dı serxweş
 Dembeste hınek, hınek dı demgeş
 Goyende hınek, hınek dı xamûş
 Poyende hınek, hınek dı medhûş
 Hın camedırîde, hın dı serxweş
 Hın aqlê remîde, hın mışewweş
 Hından dı kırım fıxan û feryad
 Hın bûyî jı qeydê aqlê azad
 Her yek dı meqamekî digergûn
 Her yek bı cefayekî cegerxûn
 Ew herdu demek veman teheyyır
 Bûn xerqeyê lucceyê tefekkır
 Tacdîn sekınî û pırsîyar kır
 Pırsa xwe bı yêkê extîyar kır
 Go: «Ey Xızırê rehê hîdayet!
 Bêj, ev çı belaye bê nîhayet?»
 Wî gotî: «Du şehlewendê şeddad
 Îro lı vî xelqî bûne cellad
 Herçî ku dı bînin ew du serxweş
 Fîlhal-ı dı kın weha mışewweş»
 Wan go: «Te ne dî, ku ew çı rengın?»
 Wî go: «Du kurın, zîyade şengın»
 Wan go ku: «Bı şûrê şeşperın ew?
 Ya ne bı xedeng û xıncerın ew?»
 Wî go ku: «Bı xemze û bı awır
 Xelqê dı kujın wekî bı kêbır»
 Wan pırsê dı kır ku, ger bı bînin
 Da bo xwe bı merdî dest helînin
 Herdu dı wî karîbûn ku, nagah
 Dîtin ku jı mehzê qudretullah
 Ew herdu puser wekî du peyker
 Tabende bı şıklê şahê exter
 Yekhey'et û şıkl û yeklibasın
 Emma dı wî şehîrî rengnenasın

Kimisi sarhoş, kimisi sermest,
 Kiminin soluğu tutulmuş, kiminin serbest.
 Bir kısmı konuşur, bir kısmı sessiz,
 Bir kısmı telâşlı, bir kısmı şuursuz,
 Kiminin elbisesi yırtık, kimi sarhoş,
 Kimisi perişan, kiminin aklı uçmuş,
 Bir kısmı figan ve feryadeder.
 Bir kısmı da akıl zincirinden olmuş azad.
 Her biri bir yerde bambaşka olmuş,
 Her birinin ciğeri bir cefayla kan dolmuş.
 İkisi de bir zaman şaşakaldılar,
 Düşünce dalgasına hemen daldılar.
 Derken Tacdin durdu ve sordu,
 Soruşunu yaşlı bir adama yöneltti.
 Dedi ki: «Ey doğru yolun Hızır'ı,
 Söyle, bu ne sonsuz belâdır?»
 İhtiyar dedi ki: «İki güçlü şehlevend,
 Bugün bu halka olmuşlar cellât.
 Kimi görürlerse o iki sarhoş,
 Böyle yapıyorlar perişan»
 Dediler ki görmedin mi sen, niceydi onlar?»
 Dedi ki: «İki delikanlıdır, fazlasıyla taze»
 Dediler ki: «Altı uçlu kılıçlı mıdır onlar?»
 Yoksa oklu ve hançerli midir onlar?»
 Dedi ki: «Hayır gamzeyle, bakışla,
 Halkı öldürüyorlar, okla öldürür gibi»
 Onların, sormaktan maksadı,
 Görüp te mertçe karşı koymaktı.
 İkisi o işi düşünürlerken, aniden
 Baktılar ki sade Allahın kudretinden,
 O iki delikanlı iki mızrak gibi.
 Yıldızların şahı gibi parlayarak
 Geldiler... Şekilleri, elbiseleri ve giyinişleri bir,
 Fakat o şehirde tanınmayan kimselerdir.

Sîretmelekın, suwerperîne
 Ne bayûn ew, ne mîşterîne
 Van herdu bîran ku ew du ewbaş
 Dîtın, dîl û can we dan bî şabaş
 Ew reng gerîyan cınûn waleh
 Êdî qe ne bûn jî aqlê ageh
 Ne fehm û xîred, ne aql û ne hoş
 Gêr bûne lî ser zemînê, medhoş
 Fîlcımle jî aql û canê têr bûn
 Fîlhal-î jî dûrve herdu gêr bûn
 Wan herdu firîştêyêd-î kubbar,
 Dîtın du melek zîyade dîldar
 Mehparene, lêkîn afîtabın
 Dîldarene, lê cegerkebabın
 Teşbîhê bî seydê nîvebısmıl
 Bê şîbhe gîhane halê mîşkıl
 Naçar'î bezîne ser şikaran
 Fîkrîne ruxêd-î wan nîgaran
 Zanîn ku ne seydê serserîne
 Serxeylê sıpahê dîlberîne
 Westan û nezer kırım bî dîqet
 Wan hate bî qelbê rehm û rîqet
 Elqîsse: Jî hîsnê van xezalan
 Rehmek kete qelbê wan ruwalan
 Sırra dîlê kîr bî hev teellîq
 Nûra ruxê wan bî hev teessîq
 Meksûfe terîqê aşînayî
 Rûhan qe ne kîr jî hev cudayî

Melek huylu ve peri yüzlüydüler,

Ne satıcı, ne de alıcıydılar.

Bu iki kardeş görünce iki karışık halli delikanlıyı,

Gönlü ve canı bahşış verdiler.

Öylesine deliye ve şaşkına döndüler ki.

Şuurlarından haberleri bile kalmadı.

Ne duyu, ne şuur, ne akıl, ne hafıza kaldı.

Yuvarlandılar toprak üzerinde sersem olarak.

Cana ve akla doydular hepten,

Yuvarlanıverdiler daha uzaktayken.

O iki büyük melek,

Baktılar ki çok sevimli iki melek,

Ay parçası, fakat güneştirler,

Sevimli, ama yanık ciğerlidirler.

Tıpkı yarım besmeleli av gibi, (1)

Şüphesiz perişan bir duruma düştüler.

İki yiğit avlarının üzerine koştular hemen,

Baktılar o dilberlerin yüzüne,

Anladılar ki başıboş av değil onlar.

Güzellik ordusunun öncüsü onlar.

Durdular ve baktılar, kesilerek dikkat,

Gönüllerine geldi yumuşaklık ve de merhamet.

Kısacası: Bu ceylânların güzelliğinden,

O delikanlıların gönlüne düştü bir acıma

Bağlandı birbirine sırrı gönüllerinin,

Sevdi birbirini yüzlerinin nuru.

Sevmenin yolu açıktır, bu yüzden,

Ayrılmaı hiç ruhları, birbirinden

(1) Yarım mesmeleli: Boynunun yarısı kesilip öbür yarısı kesilmeden bırakılan ve çırpınıp duran hayvandır. Yarım kesildiği için ona böyle denir. Sanki kesicisi, boynunu keserken yarım besmele getirmiş gibi.

Yek rengekî sırfê alemê xeyb.
 Zahir dî kîr ittîhadê lareyb
 Hubbê we kîrîn bî hev girîftar,
 Hîsnê we kîrîn bî hev telebkar,
 Te d'go ku, çî qalîb û çî meq lûb
 Herçar-î, çî talîb û çî metlûb,
 Bê şîbhe yekîn; çî ten, çî erwah
 Ew mittehdîn; çî can, çî eşbah
 Hubba dî dîlan û ger helawet
 Buxza dî dîlan û ger edawet,
 Nîsbet bî me hadîsîn, edîmîn
 Lêkîn jî heqîqeta qedîmîn
 Lewra ku cinûdê can, mîcenned
 Çê bûne dî îlmê Heq mîxelled
 Hîn mî'telîfîn, hînek mîxalîf
 Hîn mîxtelîfîn, hînek mîalîf
 Wan mî'telîfan-î pêkve ulfet
 Axîr we kîrîn, ne ma çu kulfet
 Yanî ku ewan kurêd-î xwînxwar
 Gava wehe dîtin ew bîrîndar,
 Ew herdu bî sed dîlan hebandîn
 Rûnîştîn û herdu wer gerandîn
 Gavek seyîrîn lî bejn û balan
 Pêlek heyîrîn lî zîlf û xalan
 Gotîn: «Eceb ev keğêd-î kêne?
 Yan herdu melaîkêd Xwedê'ne?
 Ev meywe lî kî cihî gîhane?
 Ev gul dî çî gulşenî numane?
 Serwêd-î çî cûyebarekîne?
 Teyrêd-î çî mîrxîzarekîne?»
 Ma-werdê jî histîrêd-î gulgûn
 Rêhtîn lî ruxêd-î wan dî pîrxûn
 Îşqê kîrîbû wîsa ne heşyar,
 Qet'a ne dî bû jî xwe xeberdar.

Görünmeyen âlemin bir rengi

Açığa çıkarıyordu muhakkak birleşmeyi.

Sevgi öylesine bağladı ki onları birbirine.

Güzellik öylesine istekli kıldı ki onları.

Sanırdın hepsi ruh ve cisimdir,

Dördü de birbirini hem ister, hem de istenir.

Şüphesiz birdir ruhlar ve tenler,

Birleşiktir ruhlarla cisimler.

Gerek gönüllerdeki sevgi, gerek şirinlik,

Gerek gönüllerdeki öfke, gerek düşmanlık,

Bizim gibi onlar da fanî yaratıklardır.

Fakat ezelin gerçeklerindendir.

Çünkü ruhlar ordusu toplanmış olarak,

Allahın ilminde yaratılmış ölümsüz olarak.

Kimisi bağlanır, kimi de karşıdır birbirine,

Kimisi çeşitlidir, kimileri bağlı birbirine.

İşte o bağlananlar, birbirleriyle öyle ısındılar ki,

Artık kalmadı onlar için bir zorluk.

Yani o hunhar delikanlılar,

O iki yaralıyı bu halde gördükleri ân,

Yüz gönülle sevdiler ikisini,

Oturup çevirdiler ikisinin de yüzünü.

Bir süre boylarını, boslarını seyrettiler,

Bir süre zülûflerine ve benlerine hayran kaldılar.

Dediler ki :«Acep bunlar kimin kızları?

Yoksa ikisi de Tanrı meleği midir?

Hangi yerde yetişmiş bu meyveler?

Hangi güllükte gelişmiş bu güller?

Bunlar hangi derenin selvileri,

Hangi çimenliğin kuşları bunlar?»

Gülrengi gözyaşlarından gülsuyu

Döktüler kanlı yanaklarının üzerine.

Aşk öylesine şuursuz kılmaştı ki onları,

Aslâ kendilerinden yoktu haberleri.

Axır ku kırım bî xameya eşq
 Hısna xetê wan lî lewhê dîl meşq
 Wan vê ku bî zanî ew çî eslî
 Lewra ku nî zanî ew çî neslî
 Enguşterîyêd-î wan cîwanan
 Kêşan jî esabîêd xwedanan
 Xatem jî enamilêd xwe kêşan
 Danîne cîyan, jîboyê nîşan
 Yaqût-î bî mohrîyan guhorîn
 Elmas-î bî şûşeyêd belorîn
 Sersal û xweşî jî dest bî der dan
 Eysê xwe bedel kırım bî derdan
 Nagah-î ecanîbî xuya bûn
 Nakam-î kırım weda'û ra bûn
 Man herdu bîra wekî du seydan
 Pabestê selasilan û qeydan
 Ra bûn ku şevêk sîyah û tarî
 Şems û qemeran kirî tewarî
 Reh şîbhetê mîrxê nîvebîsmîl
 Bê quwwet û bê tewan û bê dîl
 Sersem û dewar û ser'û mecrûr
 Sewda û fuad û xebl û mexmûr
 Sed carî dî ketne asîtanan
 Hetta ku gîhane aşîyanan
 Her çendî gîhîştine meqaman
 Emma ku lî wan du telxekaman,
 Roj û şev û weqt û sîbh û êvar
 Yeksan dî numa lî wan bî yek car

Sonunda aşk kalemiyle yazınca,
Yüzlerinin güzelliğini gönül tablosuna,
İstediler ki anlasınlar hangi soydan olduklarını;
Çünkü bilmiyorlardı hangi nesilden geldiklerini.
Bunun için gençlerin yüzüklerini,
Çektiler sahiplerinin parmaklarından;
Kendi parmaklarından da çekip kendi yüzüklerini,
Nişan için taktılar yerlerine.
Yakutlarını boncuklarla,
Elmaslarını billûr şişelerle değiştirdiler.
Yılbaşını ve sevincini bıraktılar elden,
Eğlencelerini değiştirdiler dertlerle.
Aniden bazı yabancılar göründü,
İstemiyerek veda edip kalktılar.
Kaldı iki kardeş iki av gibi,
Ayakları zincirli ve pırangalı olarak.
Ayılınca baktılar ki, karanlık bir gece,
Güneş ve ay uzaklaşmışlar çoktan.
Yola düştüler yarım besmeleli kuşlar gibi.
Gücsüz, takatsız ve gönülsüzce.
Sersem, hayvanlar ve sar'ahlılar gibi, gönülleri çekilmiş,
Sevda, perişan ve sarhoş olarak.
Yüzlerce defa bahçelere, avlulara düştüler.
Tâ ki yuvalarına varıncaya dek.
Gerçi vardılar yerlerine,
Fakat o acı muratlılara,
Gündüz, gece, sabah, akşam ve her zaman
Hep ayı şekilde görünürdü karanlık artık.

XV

MEM Û TACDÎN JI MESELÊ HAYDAR DI BIN

Ew doxîteçesmê herdu şahîn
Ew soxîteper Memo û Tacdîn
Xweş çûne şîkarê kebk û qazan,
Nagah-î bî serve şîbhê bazan,
Nûrek fitilî lî wan jî nageh
Êdî qe ne ma ewan çu ageh.
Hîndî ku dî hefteya Hemel'bûn
Ew zêde dî wehşî-yû xebelbûn
Ew hefte lî wan ku bûye salîf
Xokerdeyê îşqê bûn mialîf
Ra bûne ve rojekî pêkve (1)
Fîkrîne bî reng û rûyê yêkve
Îşqê kîrîbû wîsa mîbeddel
Wan yêk û dû nas ne kîr jî ewwel
Ewwel dî kîrîn jî hev texerrîb
Paşê ku kîrîn bî hev teqerrîb,

(1) Dî vê ferdêda kêmayîkî heye, lewra wezna wê şîkandîye.

XV

MEMO VE TACDİN MESELEYİ ANLIYORLAR

O kız gözlü iki şahin,
O iki yanık, Memo ve Tacdin,
 Sevinerek gitmişlerdi keklik ve kaz avına,
 Aniden şahin gibi, üzerlerine
Bir ıfık dönmüştü âniden,
Artık kalmamıştı haberleri hiçbir şeyden.
 Koç Burcu haftası süresince,
 Çok perişan ve habersizdiler.
O hafta geçince üzerlerinden,
Kendilerini aşka atan iki genç birbirine ısındı.
 Bir gün beraber kalktılar,
 Birbirlerinin yüzüne, rengine baktılar.
Aşk öyle değiştirmişti ki onları,
Önce tanımadılar birbirlerini.
 Önce birbirlerine yabancılaştılar,
 Sonra birbirlerine yakınlık gösterince,

Dîtin xwe bî paçebend û zengıl
 Perwaz û firîn mihal û mışkil
 Uskûfeke zîmetê bî serda
 Cîlfûyeke ulfetê bî berda
 Bê ta'me û bê şerab û bê çav
 Bê meqsed û bê mîrad û bê gav
 Mestane jî rengê çeşmê dîldar
 Mexmûr û sîyah û mest û bîmar
 Manendê dehanê yarê, dilteng
 Nalîn jî reha dîlê, wekî Çeng
 Gotin: «Eceb em ku bûne bîmar?
 Ya bûne dî kî şerî birîndar?
 Ya ne wehe em çîra nî karîn?
 Mecrûh û zeîf û dîlfîkarîn?»
 Ev renge he wan dî kîr tefehîs
 Mahîyettê halê xwe tecessîs
 Tacdîn fîkırî dî dest birayê
 Tîsît guherek wekî çîrayê
 Yaquteke mîslê daneyê nar
 Meş'el sîfete jîbo şeva tar
 Manendê şemalê ew tîsî
 Hekkak-ı bî navê «Zîn» nivîsî
 Destê xwe dirêj kîrê ku bînit
 Da qenc-ı nezer bî ket, bî bînit
 Mem jî fîkırî, dî destê Tacdîn,
 Elmaseke bêbuha û texmîn,
 Lê îsmê «Sîtî» kîrî kîtabet,
 Ustadekî sahibê meharet,
 Serref-ı eger bî bîte Buqrat
 Texmîn bî ketın bî wezn û qîrat,
 Bazar-ı bî ket jîbo Felatûn
 Mecmûê xezâined-ı Qarûn,
 Sîmna semenêd-ı wan nîgînan
 Na bit bî wîqûfê dûrebînan.

Buldular kendilerini pırangalı ve zilli
Uçmak, uçmaya kalkmak müşkül ve imkânsızdı.

Karanlık bir örtü başlarındaydı sanki,
Ülfet seli de önlerindeydi sanki
Gıdasız, susuz ve gözsüzdüler,
Amaçsız, arzusuz ve takatsızdılar.

Dilberlerin gözleri gibi mesttiler,
Hasta, sarhoş ve karanlıktaydılar.
Sevgililerin ağızları gibi dardı gönülleri,
Gönül damarından inlediler Çeng gibi
Dediler ki: «Acep nerede hastalandık biz?
Ya da hangi savaşta yaralandık biz?

Yoksa biz neden böyle güçsüzüz?
Yaralı, zayıf ve ürkek gönüllüüz?»
Böylece onlar araştırıyorlardı,
Hallerinin ne idiğini anlamak için.

Tacdin baktı ki kardeşinin elinde,
Bir mücevher parlıyor çıra gibi
Bir yakut ki nar tanesi gibi
Karanlık gecede yakılan meşale gibi,
Ve de mum gibi parlıyor,
Hakkak «Zin» adını yazmış üzerine.

Elini uzattı ki getirip,
İyice bakıp görsün diye,
Memo da baktı ki Tacdin'in elinde,
Pahacıılmaz bir elmas var.

Üzerine «Siti» adını yazmış
Meharet sahibi bir üstad.

Hipokrates sarraf olsa eğer,
Tartıyla ve kıratla tahmin etse,
Eflâtun için pazarlık yapsa,
Karun'un bütün hazineleri,

O yüzük taşlarının pahasının sekizde birini,
Karşılayamazdı, uzak görüşlülerin bilgisiyle.

Mayın dı teeccıb û teheyyır
 Da man û gelek kırım tefekkır
 Zanîn ku sewahibê nigînan
 Herçî kırî, kır Sîfî û Zîn'an
 Roja weku bûyî îd û tehwîl
 Ew jî gerîyane cametebdîl
 Çawa xemilîne ev, keçanî
 Ew jî gerîyane cilkuranî
 Ewbûn ku me go: Dî rojê Newroz
 Mîslê meh û mîhrê alemefroz
 Ew herdune êd-ı dest vemıştın
 Ew herdune êd-ı xel dı kuştın
 Ewbûne dı şehrê bûyî cellad
 Ewbûne ku xel jî dest bî feryad
 Ewbûne lî van ceger kewandın
 Ewbûne lî van ceger kewandın
 Wan herdu biran bî aql û texmîn
 Bê şaîbe qatîlê xwe zanîn
 Tacdîn-ı, lî nîk hebû şîûrek
 Îşqê dı wî hîştîbû qusûrek
 Go: «Ra be bira! jî nav nivînan
 Bes ah-ı bî ke jî ber bîrînan
 Em şêrîn, û ew dı xwe xezalın
 Pîr eybe ku em jî dest bî nalın»
 Mem puxteyê îşqêbû temamî
 Gotî ku: «Bira! Meger tu xamî
 Da zen ne bîrî mîcessemım ez
 Ser ta bî pîyan mîqessemım ez
 Ev cîsm-ı lî mın buye mîxettet
 Ew xet hemî bûyîne mîneqqet,
 Te'sîr-ı we rengî îşq û wemqen
 Bît-tûlî dı tûl û erz û umqan,
 Yek nuqte nehın jî derdê xalî
 Hêja tu dı bê: «Çıra dı nalî?»

Kaldılar şaşkın ve hayretler içinde,
 Daldılar ve uzun uzun düşündüler.
 Anladılar ki kendilerine ne yapmışsa
 Yüzük sahipleri Siti ve Zin yapmış.
 Bayram ve gündönümü olduğu gün,
 Onlar da kıyafet değiştirmişler.
 Bunlar nasıl kız gibi süslendilerse,
 Onlar da delikanlı kıyafetine girmişler.
 Onlardı ki, dedik biz: Nevruz gününde,
 Ay ve güneş gibi âlemi aydınlattılar.
 O ikisiydi ki kolları sıvamış,
 O ikisiydi ki halkı öldürüyorlardı.
 Onlardı ki şehirde olmuş iki cellâd,
 Onlardı ki halk ellerinden ederdi feryad.
 Onlardı ki bunları gönülden sevdiler.
 Onlardı ki bunların ciğerlerini yaktılar.
 Böylece o iki kardeş düşünce ve tahminle,
 Şüphesiz kaatillerini bildiler.
 Tacdin'de vardı azıcık suur,
 Aşk onda bırakmıştı bir parça kusur.
 Dedi ki: «Kalk kardeş! Yatağın içinden,
 Yeter ah çektiğin yaraların elinden.
 Bizler arslanız, onlarsa ceylân,
 Onların elinden inlememiz çok ayıp».
 Memo aşkla pişmişti tamamiyle,
 Dedi ki: «Kardeş! Meğer sen çığsın.
 Sanma ki sağlamım ben,
 Baştan ayağa kadar parçalanmışım ben,
 Benim bu vücudum dilim dilim olmuş.
 O dilimlerin hepsi de nokta nokta olmuş.
 Aşkın ve sevdanın üzerimdeki etkisi öyledir ki,
 Uzunlamasına, enine, boyuna ve derinliğine,
 Hiç bir nokta boş kalmamış dertten
 Hâlâ diyorsun ki: Niye inliyorsun sen?

Dîl bûye mehellê îşqê hala
 Vî halî dî vî mehellê vala
 Nîne eceb er bî bêm hîlûlê
 Mîn maye jî sûretê heyûlê
 Şahînşehê îşqê bê xerez hat
 Cewher veşîrî, dema arez hat
 Ev hal û mehell-û cîsm û cewher
 Îşqê jî xwera kîrîn mîsexxer
 Can û ceger û dîl û hînavan
 Dest û ser û pê û pîşt û çavan,
 Wellahî yekê ne maye rahet
 Bîllahî yekê ne maye taqet
 Bîzdandîne wan jî mîn elaiq
 Bîlcîmle dî bîn ku: «Nehnu aşîq»
 Na pîrsî lî halê mîn, tu zalîm!
 Hêja tu dî bêjî ez ne nalîm»
 Ev renga he wî ku kîr tezellîm
 Tacdîn qe ne ma jîbo' tekellîm
 Ew mane dîgel evan bîrînan
 Behsa me lî ser Sîtî û Zînan

Gönül, içine dolan aşkın yeri olmuş,
O dolan, bu boş yerin içindedir.

Bu doluşun, bana heyûlâ şeklinden (1)
Kaldığını söylersem şaşma.

Aşk şehinşahı garazsız geldi,
Cevher gizlendi, araz gelince (2)

Gönlüme giren bu aşk, onun yeri olan gönlüm, cisim
ve cevher, (3)

Hepsini kendine ram etti aşk.

Can, ciğer, yürek ve bütün iç varlığım,
El, baş, ayak, sırt ve gözlerim,
Vallahi hiç birinin kalmamış rahatı,
Billahi hiç birinin kalmamış takatı.

Koparmış onlar bütün ilgilerimi,
Hep birden diyorlar ki: Âşıkız biz.

Hey zalim! Halimi sormuyorsun sen
Hâlâ bana inleme diyorsun sen»

Bu şekilde tazallum edince Memo,
Tacdin için kalmadı artık konuşma.

Onlar kaldılar bu yaralarla,
Biz gelelim Sîti ve Zin bahsine.

(1) Heyûla: Bazı bilginlerce evrenin ilk maddesi olarak kabul edilen madde.

(2) Cevher, kendi başına varlığını gösterebilen madde, taş gibi. Araz ise kendi başına varlığını gösteremiyen, bu hususta cevhere muhtaç olan varlık, renk gibi.

(3) Cisim ve cevherden kendi vücudunu ve maddesini kasdediyor.

XVI

ZÎN Û SITÎ JI SERSALÊ VE DI GERIN Û SERPÊHATINA XWE JI DAYA XWERA DI BÊJIN

Ew jî vegerîn bî wî lîbasî
Hazır şêlîyan ku kes ne nasî
Her çendî kîrîn lîbasê tebdîl
Emma ne dî bûn jî halê tehwîl
Îşqê kîrîbûn wîsan mîbeddel
Êdî ne dî çûne halê ewwel
Qet kes ne dî go Sitî û Zîn'e
Xelqê we dî zanî, ecnebîne
Dayîneke wan hebû zemanî
Teşbîhê belayê asîmanî
Zala felekê lî ber zebûnbû
Wê navê jî pîrê Heyzebûn'bû
Ew hatî jî xefletê bî serda
Fıkrî ku cîlêd-î wan dî berda
Rûnîştine bê mezaq û meşreb
Wînda kîrîne zîqen dî xebxeb

XVI

ZİN İLE SİTİ EĞLENCEDEN DÖNÜP MACERALARINI DADILARINA ANLATIYORLAR

Onlar da o elbiseyle döndüler,
Kimse tanınmasın diye derhal soyundular.

Gerçi elbiselerini değıştirdiler,
Ama değıştiremediler hallerini.

Aşk öylesine değıştirmişti ki onları,
Artık dönemezlerdi önceki durumlarına.

Kimse inanmıyordu Sıtı ve Zin olduklarına
Herkes onları yabancı sanıyordu.

Onların bir dadısı vardı, zamanın kocakarısı,
Öyle yamandı ki, tıpkı göklerin belâsı.

Aksağı yaşlı felek bile önünde zebundu,
O kocakarının adı Hayzebûn'du.

Aniden geldi Sıtı ve Zin'in yanına
Baktı ki elbiseleri üzerlerindedir.

Yemeksiz, içmeksiz oturmuşlar,
Çenelerini gerdanlarının içine gömmüşler.

Yanî dî teheyyır û melalın
 Mehpare dî haletê webalın
 Cılwa buyî cewcemêd-ı taze
 Rengê semenê bî cayê xaze (1)
 Kafûre mîsıl, izarê qanî
 Sorgul gerîyane za'feranî
 Zanî ku perî dî bê lîbasın
 Meclûbê mehebbetê unasin
 Go: «Ey hewesa dîl û hınavan!
 Her yek jî we rohnîya du çavan
 Hafız jî wera meger Xwedê bit
 Canê me jîbo wera fidê bit
 Hun hinde mıqeyyedın dî qeydê
 Îro bî tenê ku çûne seydê,
 We zû şemîrand jîbo çî sersal?
 Hun rastî bî bîn, ku bûye ev hal?
 Bêjın ku mıqeddîme çî renga?
 Ev heyrete, ya xıyalê benge?
 Hun bo çî hezînın ey metaya!
 Nînin çu netîce bê qezaya
 Hun bêjîne mın, ku bû qezîyye?
 Kengê lî me xef dî bit xebîyye?
 Ez dê nuhe remlekî bî rêjım
 Îsmê û zemîrê ez bî bêjım
 Yan şûşe û mendıla xwe danım
 Mahîyyetê halê dê bî zanım»
 Wan gotine dayeê nîhanî:
 «Em sibhê ku çûne dar jî xanî,
 Herçî lî me bû duçar û peyda
 Hazır gerîya cınûn û şeyda

(1) Semen: Kulîlka Yasemîn. Cayê xaze: Ciyê sor û kumeyt; yanî dêmên wanêd sor sıpî bûbû, bûbû wek Yasemînê.

Yani şaşkın ve üzgün duruyorlar.

O ay parçaları ıstırap içinde kıvranıyorlar.

Taze yüzleri bembeyaz kesilmiş,

Yasemin rengi almış al renklerinin yerini.

Kırmızı şakakları Kâfur gibi sararmış.

Kırmızı gülleri Zaferana dönmüş.

Bazı insanların sevgisiyle sevilmişler.

Anladı ki sevinçsizdir o periler

Dedi ki: «Ey gönlümün ve içimin hevesleri!

Her biriniz iki gözümün nurusunuz.

Koruyucunuz Allah olsun sizin,

Benim canım feda olsun size.

Siz bunca kayıtlarda bağışsınız,

Yalnız bugün ava çıktınız.

Neden bir kenara ittiniz yılbaşı eğlencesini erkenden?

Doğru söyleyin bana ne oldu haliniz?

Anlatın bana nasıl oldu başlangıç?

Bu şaşkınlık mıdır, yoksa sevda hayali mi?

Siz neden üzgünsünüz böyle, inceboylularım!

Hiçbir sonuç meselesiz olmaz.

Söyleyin bana, nasıl oldu mesele?

Gizli şeyler bizden gizli kalabilir mi?

Ben şimdi bir remil dökeceğim,

Adı ve niyeti söyleyeceğim.

Ya da şişemi ve mendilimi koyacağım,

Durumun iç yüzünü anlıyacağım.»

Onlar gizlice dadiya dediler ki:

«Biz sabahleyin evden çıkarken,

Bize rastlayan ve bizi gören herkes,

Derhal deliye ve divaneye döndü.

Axır ku jî heddê çûye der cewr
 Cewrê lî me aqîbet numa dewr
 Em jî gerîyan melûl û mexbûn
 Hatîne ve em xefîf û mecnûn»
 Dayîn bî teennî-yû tewella
 Çû b'alîve, daye wan tesella
 Go: «Hun bî cemalê şehriyarm
 Her yek jî we şah û xundekarın
 Kî bit ku ne bit mitî'û mîhtac?
 Kî bit ku ne dît we bê teleb bac?
 Herçî we hebandî, ey perîzad!
 Hısna we dî ket jibo we mînqad
 Xasma dî vî şehri bit we dîldar
 Ez Dê wî bî kîm nuha xerîdar
 Bêjîm kîye? Da bî çîm bî bînim
 Hazır bî kırım, jibo we bînim»
 Wan gotîne Heyzebûn'a sahir:
 «Derdê lî me, ey tebîbê mahîr!
 Bê şîbhe dewa jî dest te têtûn,
 Teqrîr-ı eger jî dest me bêtûn.
 Teqrîr û edakırın mîhale
 Tedbîr û dewakırın betale
 Hîndî hene Kêj û kur dî Bohtan
 Belkî dî cemîê bejn û bohtan
 Kes nîne bî lutf û hîsnê meşhûr
 Îlla ku dî deftera me mestûr
 Yanî hemî rû bî rû me dîne
 Hîndî dî vî şehri ademîne
 Îrohe du keç xerîqê şîba
 Ser ta bî qedem debîq û dîba
 Zîbende jî şîklê şahê xawer
 Tabende jî rengê mahê enwer

Sonunda çevremiz sınırı aşınca,
 O cevir nihayet bize de döndü.
 Bizler de üzgüne ve serseme döndük,
 Delirmiş olarak hemen geri döndük.»
 Dadı yavaşça ve yaklaşarak,
 Onlara doğru gitti, ve teselli vererek
 Dedi ki: «Siz padişahlık güzelliğine sahipsiniz,
 Her biriniz bir şah, bir hünkârsınız.
 Size boyun eğmeyen ve muhtaç olmayan kim var ki?
 Size, istemeksizin de bağ vermeyen kim var ki?
 Ey perizadeler! Sizin sevdiklerinizi,
 Güzelliğiniz size boyun eğer hale getirecektir.
 Özellikle bu şehirdeyse gönül bağladıklarımız,
 Ben onları şimdi alıcı kılarım.
 Söyleyin, kimdir onlar? Gidip göreyim,
 Hazırlıyayım onları da size getireyim.»
 Dediler ki sihirbaz Hayzebûn'a:
 «Ey mahir Tabip! Derdimizin
 Dermanı gelir şüphesiz senin elinden,
 Eğer gelebilirse ikrar dilimizden.
 Fakat ikrar ve anlatmak imkânsızdır,
 Tedbir ve tedavi de faydasızdır.
 Botan'da ne kadar kız ve delikanlı varsa,
 Hatta Botandaki bütün boy ve boslardan,
 İyilik ve güzellikle ün salmış kimse yoktur ki,
 Defterimize yazılı olmasın.
 Yani hepsini yüzyüze görmüşüzdür,
 Bu şehirde ne kadar insanoğlu varsa.
 Bugün güzelliğe boğulmuş iki kız,
 Baştan ayağa kadar yeşilli ve ipekli elbiseler içinde,
 Doğu şahı gibi güzeldi onlar (1)
 Parlak ay gibi parlardı onlar,

(1) Doğu şahı: Güneş.

Nageh lî me bûn duçar û zahır
 Gêr bûne jî dûrve herdu nadır
 Em çûne bî ser, binên ku kîne
 Fıkrîn, ne wekî me ademîne
 Tehqîq-ı melek weya perîbûn
 Lewra ku jî av û gıl berîbûn
 Gava ku me dîtîn ew perîzad
 Em jî gerîyan jî aqlê azad
 Ew herdu wekî du camê Cımşîd
 Em herdu mîsalê mah û xurşîd
 Gava weku pêkve bûn mîqabıl,
 Mîsbah û zıccac-ı bûn mîadıl,
 Qarûre jî necmê mîn'ekîs bû
 Nûrek me bî qelbê mîqtebîs bû
 Qendîl û fitîle ger jî wanbû,
 Agır jî ruxê me herduwanbû
 Zeytê me û agirê me d'îsa
 Ber bû me, û dîl me pê eyîsa
 Sohtîn xwe bî xw, nî zan çî hale
 Heşyarîye, xewne, ya xîyale?»

Âniden görününce ve rastlayınca bize
Yuvarlandılar uzaktan o iki pahabiçilmez.
Gittik üzerlerine, bakalım kimlerdir diye,
Baktık ki bizim gibi insan oğlu değiller.
Mutlaka melek ya da periydi onlar,
Çünkü sudan ve topraktan değildi onlar.
O perizadeleri gördüğümüz zaman
Biz de şuurdan kurtulduk onlar gibi.
Onlar Cemşit'in Kadehi gibiydi,
Biz ikimiz de ay ve güneş gibiydik.
Hep birlikte birbirlerinin karşısına gelince,
Çıra ve fener birbirine denk gelince,
Fener yıldızdan yankı aldı,
Bizim de gönlümüze bir nur parçası girdi,
Gerçi kandil ve fitil onlardandı,
Ama ateş biz ikimizin yüzündendi,
Yine bizim yağımız ve ateşimizdi ki,
Önümüzde yandı ve gönlümüz onunla parladı.
Biz kendi kendimizi yaktık, bilmiyoruz ne haldir,
Uyanık mıyız, rüya mıdır gördüğümüz, yoksa hayal mi
dir?

XVII

DAYE GUSTÎLÊD MEMÊ Û TACDÎN DI BÎNE

Dayîn heyirî ji macerayê

Go: «Ey rih û qalibêd-î dayê!

Hun çûne teferrîca ruwalan

Farîx ji teeşşîqa xezalan

Şîklê ku we dîtî bê meale

Meyla we bî qismê jin mihale

Meyla beşerê beşer dî vêtin

Emma we keçan, puser dî vêtin

Keç qet li keçan dî bin xerîdar?

Bê neqdê kuran mihale bazar

Kur ayîneyê cemalê zatın

Keç mezherê pertewa sîfatın

Bê zatê, sîfet erez mîsale

Cewher ne bitın, erez betale

Qaîm dî bitın erez bî cewher

Bê şemsê, qemer dî bit minewwer?

XVII

DADI MEMO VE TACDİN'İN YÜZÜKLERİNİ GÖRÜYOR

Dadı maceraya şaşakaldı,
Dedi ki: «Ey dadının ruhu ve canı!
Siz delikanlıları seyretmeye gittiniz,
Ceylanların sevgisinden boş olarak.
Sizin gördüğünüz şekil anlamsızdır,
Kadın kısmına meyletmeniz imkânsızdır.
Beşerin meyli beşer ister,
Fakat siz kızlar için oğlanlar ister.
Hiç kızlar kızlara alıcı olur mu?
Oğlan parası olmadan imkânsızdır pazarlık.
Oğlanlar zatın güzelliğinin aynalarıdır
Kızlar da sıfat ışığının mazharlarıdır,
Zatsız ve sıfatsız olarak araz imkânsızdır,
Cevher olmayınca araz olamaz.
Araz cevherle kaim olur,
Ay, güneş olmaksızın aydınlanır mı hiç?

Meyla jî ruxê kuran berî bit
 Sed car-1 ku horî-yû perî bit,
 Ew meyl-1 ku dê bî ket we meftûn?
 Ew Leylê, ku dê bî ket we mecnûn?
 Mecnûn ku ne bit edilê Leylê,
 Leylê ku dî ket bî leylê meylê?
 Gul qet lî gulan dî bîte aşîq?
 Ezra xwe bî xwe dî bîte Wamîq?
 Xusro ne buwa sıwarê şebdîz
 Şêrîn lî şekîr dî bûye Perwîz?
 Ferhad-1 cûwa sırîşkê pîrxûn
 Nîna, ne dî dî sıwarê gulgûn
 J'ew çende he alema rîcalan
 Begzade û sade û ruwalan,
 Dîl qet we ne bî bî kesve mail
 Gêjin dî edanî-yû erazîl.
 Bê nam û nîşan dî xeyrê ma'rûf
 Qelbê we bî van ku bûye meşxûf,
 Ev emr-1 bî mîn qewî mîhale
 Ev xewne we dîtî, ya xîyale»
 Zînê ku bîhîstî ew meanî
 Ev nexme jî perdeyê deranî,
 Ev renga he gote: «Dayeya pîr!
 Xalîb te ne maye aql û tedbîr
 Te d'go ku: Bî da'wet û ezam
 Halê ku xefî bîtin dî zanîm
 Şîklê ku me dî ne bê meale
 Tehqîqe; ne xewne, ne xîyale
 Wan ger melek û eger beşerbûn
 Ger qismê nîsa'û ger puserbûn
 Engûsterîyêd-1 wan evane
 Înane me wê jîbo nîşane
 Remlê tu bî rast eger dî zanî
 Xatem eve, dê bî zan xwedanî»

Oğlanların yüzünden uzak olan sevgi,

Yüz defa huri ve peri de olsa,

Sizi nasıl meftun eder o sevgi?

Sizi nasıl delirtir o karanlık gece?

Mecnun Leylâ'nın karşısında olmayınca,

Leylâ karanlık geceye nasıl meyil verir?

Gül hiç güle olur mu âşık?

Azra kendi kendine olur mu Vamık?

Husrev, Şebdiz'e binmeseydi eğer,

Şirin Perviz'e şeker olur muydu?

Ferhat kanlı gözyaşlarının oluşunu,

Akıtmasaydı görmezdi gülrengi athıy

Bunca erkekler âleminden,

Beyzadeler, sade insanlar ve oğlanlardan,

Gönlünüz hiç kimseye meyletmezse eğer,

Sersemsiniz, alçak ve rezillersiniz demek.

Gönlünüzün kapıldığı kimseler,

Adsız, nişansız ve tanımadık kimselerdir ha?

Bu iş bence tamamen imkânsızdır,

Bu gördüğünüz rüyadır, ya da hayaldir»

Zin bu şarkıyı dinleyince,

Perdeden şu nağmeyi çıkardı;

Şöyle dedi yaşlı dadıya:

«Galiba aklın ve tedbirin kalmamış senin.

Diyordun ki sen: Çağrıyla, büyüyle,

Gizli olan halleri bilirim ben.

Bizim gördüğümüz şekil anlamsız değildir,

Şüphesiz ne rüyadır o, ne de hayaldir.

Onlar ister melek, ister beşer olsun,

İster kadın kısmından, ister oğlan olsun.

İşte yüzükleri şuradadır,

Getirdik nişan için biz onları.

Eğer gerçekten remil biliyorsan,

İşte yüzükler, haydi bil sahiplerini».

Wê şehleyê hilekarê cazû
 Go: «Bîne jibo me xateman zû
 Da îşeve remlekî bî rêjum
 Hetta sîbe sahiban bî bêjim»
 Hazır Sıtiyê nîgîn deranî
 Da destê ecûzeye zemanî
 Zînê wehe gote Heyzebûn'ê:
 «Mîn dîl bûye werteyek jî xûnê
 Gava weku werte têtê coşê
 Weqtê ku dî ket bî ket xuroşê
 Teskîn dî ket ev nîgîn, dîlê jar
 Dem dem ku dî dîm bî çêsmê xwînbar.
 Zînhare! eger dî bî nîgînê
 Zû bîne ve, bo me dîlhezînê
 Lewra bî wîye me sebr û saman
 Ew bo mîne xatema Sîlêman

O elâ gözlü hilekâr cadı,
 «Getir bana yüzükleri çabuk» dedi.
 «Bu gece bir remil döktüreyim ben,
 Sabaha kadar sahiplerini söyliyeyim ben»
 Sıti hemen yüzüğü çıkardı,
 Zamanın kocakarisının eline verdi.
 Zin ise şöyle dedi Hayzebûn'a:
 «Benim gönlüm bir kan bataklığına dönmüş,
 O bataklık coştığı zaman,
 Taşmak üzere olduğu zaman,
 Bu yüzük zayıf gönlümü yatıştırır,
 Bazı bazı kanlı gözlerimin önüne getirdiğim zaman.
 Yüzüğü götürecekse eğer,
 Biz üzgün kalpliye çabuk getir geri.
 Çünkü onunladır sabrımız, sâ mânımız
 O benim için Süleyman yüzüğüdür.

XVIII

DAYE DI ÇE CEM FALAVÊJ

Wê delleyê bê fesal û mih̄tal
Sibhê xwe gîhande pêşê Remmal
Zêrek-du bîrîn dî dest xwe bo pîr
Ev renga he kîr zemîrê teqrîr,
Go: «Mî du kurik hayîn dî masûm
Bê bab û yetîm û jar û mehrûm
Roja weku bûye îd û sersal
Ew jî bî terîqê teb'ê etfal
Ra bûne ve herdu çûne geştê
Xûlan xelîandibûn lî deştê
Îrohe dema ku bûne peyda
Dînin, telesîn, cînûn û şeyda
Hatîne ve bê lîbas û tazî
Geh geh dî kîrîn fîxan û gazî
Bêheş dî kevîn, gelek dî mînin
Gava weku ra dî bîn, dî dînin
Ev xatemene ewan dî destîn
Goya tu dî bê bî van dî mestîn

XVIII

DADI FALCININ YANINA GİDİYOR

O ölçsüz çapkın ve hilekâr kocakarı,
Sabahleyin kendini falcının önüne attı.
İhtiyar falcı için elinde bir-iki altın götürmüştü,
Şöylece gönlünün niyetini ikrar eyledi:
Dedi ki: «İki masum oğlancığım var benim,
Babasız, yetim zayıf ve yoksundur.
Bayram ve yılbaşı olduğu gün,
Onlar da çocuk huyunun yoluna uyarak,
Kalkıp ikisi de gezmeye gittiler,
Cadılar onları ovada şaşırttı.
Bugün çıkageldikleri zaman, gördüm ki
Delidirler, sersem, sevdalı ve sarhoşturlar.
Geri döndüler elbisesiz, çıplak olarak,
Bazı bazı feryadediyorlar bağırarak.
Şuursuz düşüp çokça kahyorlar,
Kalktıkları zaman da delidirler.
Şu yüzükler vardı ellerinde,
Sanırsın ki bunlarla olmuşlar mest.

Ey waqîfê remz û kaşîfê raz!
 Bê çareme ez, tu çareperdaz!
 Îhsan bî ke, qenc-ı jê xeber de
 Kanê sebîyêd-ı mın çı derde?
 Mecnûniye, ser'e, ya hewaye?
 Çawa mereze, çı bo dewaye?
 Ey mırşîd û pêşewayê mîqbıl!
 Hellalê uqûd û hellê mışkıl!
 Sırrek heye wê dı van nıgînan
 Peydaye lı nık we dûrebînan
 Eshabê nıgîn bî bêje, kîne?
 Cınnîne, perîne, ademîne?»

Ey işaretleri bilen, sırları çıkaran!

Çaresizim ben, sen çare bulucusun.

İyilik yap da meseleden iyi konuş

Acep yavrularımın nedir dertleri?

Delilik midir, sar'a mıdır, yoksa aşk mı?

Nasıl hastalıktır bu, nedir ilâcı?

Ey geleceği bilen mürşit ve önder!

Düğümlerin ve meselelerin çözümleyicisi!

Bu yüzüklerde vardır bir sır,

O da, siz uzağı görenlerce bilinir.

Yüzük sahipleri, söyle kimlerdir?

Cinler mi, periler mi, yoksa insanlar mıdır?

XIX

FALAVÊJ FAL DAVÊJE Û DAYE DI KEVE ŞIKLÊ HEKÎM, LI MEMÊ Û TACDÎN DI GERE

Ew warisê ilmê Daniyal'ê (1)
Gava fikirî dî şiklê falê
 Fîlhal-ı dî rehîmê ummehatan
 Bê wez'ê tewellîda benatan
Lehyan û neqîyyê pêkve dîtîn
Tacdîn û Sîfî'ye pêkve dîtîn
 Şiklê ferehê digel xemê dît
 Bê perde wî Zîn digel Memê dît
Ev renga he gote qasîda pîr,
Meqsûd-ı bî mekr û kîzb û tezwîr:
 «Ma qet dî bîtin jibo te hasıl,
 Bê rastî? Rûwê mihale menzıl (2).
Te d'go ku: kurêd-ı mîn dî dînîn,
Na bêjîye mîn: Sîfî û Zîn'ın

(1) Daniyal: Pêxemberekî Cihûdane.

(2) Mana vê rêzê eve: Ma bê rastî, rûwê menzıl û da-xwazê bî destê te dî keve? Ev ne mîmkune.

XIX

FALCI FALA BAKIYOR VE DADI TABİP KILIĞINA GİRİP TACDİN'LE MEMO'YU ARIYOR

O Danyal ilminin varisi (1),
Falın şekline baktığı zaman,
Derhal anaların rahminde,
Kızların doğuşundan önce
Tarafları ve temizliği birlikte gördü
Tacdîn ile Sîti'yi birlikte gördü.
Sevinç şeklini gamla beraber gördü,
Perdesiz olarak Zin'i Memo'yla beraber gördü.
O zaman şöyle dedi kocakarı elçiye:
Amacı hile, yalan ve tezvîr olan o elçiye:
«Senin için mümkün olur mu hiç,
Doğruluk olmadan, menzile erişmek?.. İmkânsız bu..»
Sen çocuklarının deli olduklarını söylüyordun,
Zin ve Sîti olduklarını söylemiyordun.

(1) Danyal bir İsrail Peygamberidir.

Roja weku çûne geşt û seyran
 Wan dîne lî rê du dideheyran
 Yanî du kurêd-î serweqamet
 Ra bûye lî wan kuran qiyamet
 Filhal-î evan du afitaban
 Dîl çûye ve bal du mahîtaban
 Ew bûne jî îşqê van dî bê hoş
 Ev bûne jî hîsnê wan dî medhoş
 Ev şîfete-yê belayê îşqin
 Ew teşneyê kerbelayê îşqin
 Ev xateme, yêd-î wan kuranin
 Van jî du nîgîn dî destê wanin
 Çawa xemilîne ev kuranî
 Ew jî gerîyane cîlkeçanî»
 Pîrê wehe gote şêxê remmal:
 «Mîn şîbhe ne ma dî keşfê ehwal
 Lêkîn tu bî bêje: Ew çî eslîn?
 Qenc keşf-î bî ke ku ew çî neslîn?
 Şêx go ku: «Dî dînê îşqebazî
 Bey'ek heye, ew dî bîn «Terazî»
 Bê şertê kefaetê rewaye.
 Şertê mîteaqîdan rîzaye
 Xasma ku kurêd-î van bîjarî
 Durdaneye yek, û yek mîrarî
 Begzadeye yek jî neslê mîran
 Yek jî bî neseb kurê debîran»
 Wê sahîreyê jîbo nîşane
 Dîsan xeberek kîre behane
 Go: «Aşîq û mîbtela û dînan
 Meftûnê jîbo Sîtî û Zîn'an
 Ew na bîne qabilê hîsaban
 Na kuncme defter û kîtaban
 Şêxê! Tu dî zanî Ev Cîzîr'e
 Têkda kubera û Kurdemîre

Onlar seyre ve gezmeye gittikleri gün,
 Yolda gördüler iki hayran gözlüyü.
 Yani selvi boylu iki oğlan gördüler,
 Başlarına da kıyamet koptu.
 Derhal bu iki güneşin,
 Gönlü gitmiş o iki mehtaba.
 Onlar bunların aşkından şoursuz olmuşlar,
 Bunlar onların güzelliğinden dehşete düşmüşler.
 Bunlar aşk belâsının hastalarıdır,
 Onlar da aşk Kerbelâsının susuzlarıdır.
 Bu yüzükler o oğlanların,
 Bunların da iki yüzüğü onların elinde.
 Nasıl bunlar delikanlı gibi süslenmişlerse,
 Onlar da kız kıyafetine girmişler.»
 Kocakarı Remilci şeyhe dedi ki:
 «Durumun aydınlanmasında şüphem kalmadı.
 Fakat de ki sen, onlar hangi soydandır?
 İyice keşfet ki onlar hangi nesilden?»
 Şeyh dedi ki: «Aşk dininde,
 Bir alış-veriş var ki «Karşılıklı kabul» derler ona.
 Denk olmak şartı yerine gelmese de caizdir,
 Alıcının ve satıcının şartı kabuldür.
 Özellikle bunların seçtiği delikanlılar,
 Biri dürdanedir, öbürü de inci.
 Biri beyzadedir, bey soyundandır,
 Öteki de soyca kâtip çocuğu.»
 O sihirbaz kocakarı, denemek için,
 Yine bir söz bahane ederek,
 Dedi ki: «Âşıklar, tutkunlar, deliler,
 Zin ve Sıti için meftun olanlar,
 Sayılmaya ve hesaplanmaya gelmez
 Sığmazlar defterlere ve de kitaplara.
 Şeyhim! Bilirsin ki burası Cizre'dir,
 Hepsi büyükler ve Kürt beyleridir.

İhsan bı ke, perdeyê helîne
 Ew herdu melek, bı bêje Kîne?
 Ehda me we bit: Tenê bı bînim,
 Çıl zêrî bı çım jıbo te bînim»
 Şêx go: «Tu here, bı bîn wîsaqan
 Teftîş-ı bı ke cî-yû wîsaqan (1)
 Herçî ku dı bêjin ew elîle
 Ew îlle jıbo tera delîle
 Bı'nmê xwe bı sûretê tebîban
 Bê perde dı bîni wan hebîban
 Gava ku te dîtın ew melekwar
 Kıfşe jı qumaşê jı xerîdar
 Xasma ku, dı destê wan nıgînın
 Manqûşe lı wan Sîti û Zîn'ın»
 Ra bû ve acûze şıbhê Luqman
 Ser ta bı qedem dewa û derman
 Qarûre û huqqe, nışter û kîs
 Hel gurtın ewa xebîse telbîs
 Danî pexıla xwe çend kîtêbek
 Dı numa bı hekîmîyek ecêbek
 Hazır xwe gîhande pêşekaran
 Fîlhal-ı bûye nedîmê yaran
 Wan go: «Tu jı kûve têt, çı pîrî?
 Xalıb tu jı ilmekî xebîrî»
 Go: «Ger çı ku zahırî hekîmım
 Zêde bı du îletan elîmım
 Zaîl dı kım ez qewî du janan:
 Derdê bedenân û derdê canan»
 Wan go: «Tu jıbo mera xeber de
 Derdê ku lı can-ı bıt çı derde?»

(1) Wîsaqan: Ev kelîme dı zarê Erebi'da bı mana «Zexm»-e, lê ev mana jı vırna dest na de. Wîsa tê texmînkırın ku «Wetaqan» bûye, bı şaşbûn «Wîsaqan» hatiye nivîsîn. «Wetaq» bı mana ciyê rûniştina mezinane.

İyilik yap da perdeyi kaldır,
O iki melek, söyle kimlerdir?

Söz olsun ki, onları bir görsem,
Gidip sana kırk altın getiririm.»

Şeyh dedi ki: «Git sen bul uşakları
Araştır yerleri ve otakları.

Hasta dedikleri kimseleri gör
O hastalık senin için delil olur.

Kendini tabip kıyafetinde göster,
Perdesiz olarak görürsün o sevgilileri.

Gördüğün zaman o melek huyluları
Kumaştan da anlaşılır alıcıları

Bilhassa ki parmaklarında yüzük var,
Yazılmış yüzüklere Siti ve Zin'in adları»

Kocakarı kalktı, Lokman kıyafetine girerek,
Baştan ayağa kadar ilâçlarla donattı kendini,

Şişeler, hokka, neşter ve kese
Aldı o şaşırtıcı habise.

Koynuna koydu birkaç kitap,
Görünüyordu acayip bir hekimlikle.

Derhal baş uşaklara kendini yetiştirdi,
Hemen nedimlerin dostu oluverdi.

Dediler ki: «Nereden geliyorsun, ne kocakarısın sen?
Herhalde bir ilimde mahirsin sen.»

Dedi ki: «Gerçi görünüşte hekimim ben,
Daha çok iki hastalığı iyi bilirim ben

İki hastalığı ben iyi gideririm;
Bedenlerin ve ruhların derdini.»

Dediler ki: «Anlat bizlere,
Ruhlardaki dert hangi derttir?»

Wê gotî ku: «Hun meger ne bînin
 Wî derdî, elametın nehînin
 Ew derdekî zêde bê mecale
 Sîhhet jî wî derdîra mîhale
 Dûr bît jî we ew, gelî ruwalan!
 Ew berqê dî sûretê şepalan,
 Gava ve dî dît, wekî birûske
 Bê şu'le û pêt û bê çirûske
 Bê cerhe û qerhe û birîne
 Navê lî wî derdî her evîne
 Emma we dî sojîtin hînavan
 Xwîna dîl-î tê jî herdu çavan»
 Wan gotine wê ku: «xeyre meqdem!
 Halen nexweşin jî me du hemdem
 Îhsan bî ke, herduwan dewa ke
 Derman ke, bî new'ekî tu ra ke
 Herçî tu dî bêjî, em wîsa kîn
 Herçî tu dî xwazî, em eda kîn»
 Pîrê xwe gîhande nîk merîzan
 Weqtê fikirî dî wan ezîzan,
 Wê gote bî hemdem û delîlan:
 «Tenha me bî hêlîn, û elîlan
 Da ez bî kırım vî derdî teşxîs
 Paşê bî kîm ez dewayê telxîs»
 Hevrê hemî çûne der jî ba wan
 Pîr ma, û tenê dîgel du lawan

Dedi ki: «İnşallah görmiyesiniz onu siz,
O derdin alâmetleri gizlidir.

O çok mecalsiz bir derttir,
O dertten sağlığa kavuşmak imkânsızdır.

Uzak olsun o sizlerden, delikanlılar!

Güzellerin yüzündeki o yıldırım,
Parladığı zaman şimşek gibidir,
Alevsiz, ışıksız ve kıvılcımsızdır.

Yarasız, çibansız ve yarıksızdır o,
O derdin adı yalnızca sevgidir.

Ama öylesine yakar ki adamın içini,
İki gözden akar yüreğin kanı»

Onlar dediler ki: «Hoş geldin sen,
Halen hastadır iki arkadaş bizden.

İyilik yap da tedavi et ikisini,
İlâç ver, bir çare bul da kaldır onları.
Her ne desen öyle yapalım biz,
Her ne istersen ödiyelim biz.»

Kocakarı kendini yetiştirdi hastaların yanına,
Baktığı zaman o azizlerin durumuna,

Dedi ki arkadaşlara ve kılavuzlara:
«Yalnız bırakın bizi, hastalarla.

Önce ben bu derdi teşhis edeyim,
Sonra tedavi çaresini size özetliyeyim»

Arkadaşların hepsi çıktı yanlarından,
Kocakarı kaldı delikanlılarla başbaşa.

XX

DAYE BI MEMÊ Û TACDÎN'RA DI PEYÎVE

Bîmarê bî derdê îşqê bedhal
Nageh fikirîn ku çûne haval
Rûniştî jî pêşê wanve Zal'ek
Qametçivîyayî, renghîlalek
Aheste kelamekî dî bêjît
Dî'grîtn û hîstîran dî rêjît
Gotin: «Çi kesî tu ey dîlaram!
Bo çî dî girî weha bî nakam?»
Wê go: «Bî serê Sîtî û Zînê
Mehza, jî wera dî kîm girînê
Maxsûs-î jî nîk Sîtî û Zîn'an
Hatim lî we xweş bî kîm birînan
Enguşterîyêd-î we evane!
Înane me wê jîbo nîşane
Hun hel gîrn û bî dîn nîgînan
Bednam-î me kîn Sîtî û Zîn'an
Ez qasîd, û hun jîbo me meqsûd
Hun mîn me kîn ey mîrad-î! Merdûd»

XX

DADI TACDİN VE MEMO'YLA KONUŞUYOR

Aşk derdiyle fena hale düşmüş hastalar,
Aniden baktılar ki gitmiş arkadaşlar.

Önlerinde oturmuş bir kocakarı,
Boyu iki büklüm, rengi bir hilâl misali.

Aheste aheste bir şeyler söylüyor,
Ağlıyor ve gözyaşları döküyor.

Dediler ki: «Kimsin sen ey gönül rahatlığı!?

Niçin ağlıyorsun böyle muratsızca?»

Dedi ki: «Siti ve Zin'in başları hakkı için,
Ağlıyorum ben yalnız sizler için.

Özel olarak Siti ve Zin'in yanından,
Geldim ki iyileştireyim yaralarınızı.

İşte şunlardır yüzükleriniz,
Getirdik onları nişan için biz.

Alın da verin sizdeki yüzükleri,
Kötüye çıkarmayın Siti ve Zin'in adını.

Ben elçiyim, sizleri arıyordum,
Ey muratlar! Eliboş çevirmeyin beni»

Ev mijde ewan dema kîrîn goş
 Yekcarî jî şahîyan ne ma hoş
 Heşyar-î ku bûn, demek ne westan
 Fîlhal-î bezîne pê û destan
 Tekrar-î lî dest û pê û dawan
 Sed bûse dî dan ewan du lawan
 Dayîn heyirî jî îstîyaqê
 Ber da girîyê jî îftîraqê
 Go: «Xem me xun, ey mîrad û meqsûd!
 Mîzgîn jî wera, bî heqqê Mabûd,
 Tewfîq-î refîq-î bit jî Barî,
 Ez dê we bî kîm bî sîhrekarî,
 Hun cîmle lî erdekî cema bîn
 Herçar-î bî meqseda xwe şa bîn.
 Nam û neseba xwe hun eyan kîn
 Sirra dîlê bo mera beyan kîn
 Da ez ve gerim bî van nîgînan
 Tesxîr-î bî kîm Sîtî û Zîn'an
 Tacîl-î bî kîm jîbo sewabê
 Zû bême ve, ez dîgel cewabê»
 Tacdîn-î nîgîn jî dest deranî
 Da destê ecûzeya zemanî
 Mem tê fikirî ku bê nîgînê
 Kengê dî ketin mîdar û jînê?
 Go: «Daye! Tu mîn bî dêre mazûr
 Kî can-î dî dît jî dest xwe destûr?
 Ev xateme îsme, ger tîlîsme
 Mîn can ewe, qalibê me cîsme
 Ey daye! Tu qasîdê hebîbî
 Bê şîbhe lî derdê mîn tebîbî
 Sedqê serê zilcemalê, Zînê
 Me'stîne jî destê mîn nîgînê
 Gava tu dî qî ve, ey wefadar!
 Ev renga jî mîn bî bêje dîldar

Onlar işittikleri zaman bu müjdeyi,
 Sevinçten büsbütün gitti şuurları.
 Uyandıkları zaman bir an durmadılar,
 Derhal koşarak ellerine ve ayaklarına kapandılar.
 Tekrar tekrar ellerine, ayaklarına ve eteklerine,
 Yüzlerce öpücük kondurdu iki delikanlı.
 Dadı bu sevgiden hayrete düştü,
 Ayrılıklarından dolayı ağlamaya başladı.
 Dedi ki: «Gam yemeyin, ey muratlar, maksudlar!
 Müjde sizlere, Allah hakkı için,
 Allahtan başarı yar olursa eğer,
 Ben öyle yapacağım ki sihirbazlıkla,
 Hepiniz bir yerde toplanırsınız,
 Her dördünüz de muradınıza erersiniz.
 Adlarınızı ve soylarınızı açıklayın siz,
 Gönlünüzün sırrını bize açıklayın siz.
 Ben bu yüzüklerle geri döneyim,
 Sıti ve Zin'i sizlere ram edeyim.
 Sevap kazanmak için acele edeyim,
 Cevapla birlikte çabucak döneyim».
 Tacdin parmağından yüzüğü çıkardı,
 Zamanın kocakarısının eline verdi.
 Memo baktı ki yüzük olmaksızın,
 Nasıl idare edebilir, yaşayabilir?
 Dedi ki: «Dadı! sen beni mazur gör,
 Kim canını elinden izinli bırakır?
 Bu yüzük ister isim olsun, ister tılsım,
 Odur benim canım, vücudum sadece cisim.
 Dadı! Sen yarin elçisisin
 Şüphesiz derdimin de hekimisin.
 Güzel Zin'in başının sadakası olarak,
 Alma elimden bu yüzüğü benim.
 Geri döndüğün zaman, ey vefalı
 Benden yare şöyle de:

Ew şahe, eger çı ez gedame
Eltafê şehînşehane ame
Ez bende ne laîqê wîsalım
Xursendê bi sûretê xıyalım
Razîme jı ew qeder cemaî:
Mın bînte xelweta xıyalê
Her gah-ı jı ahê dıl bı tırsıt
Geh gah-ı lı halê mın bı pırsıt»

O şaktır gerçi, ben de dilenci,
Şahların iyilikleri umumîdir.

Ben köle, kavuşmaya lâayık değilim,
Şeklinin hayalinden gıda alıyorum.

O kadar güzellikten razıyım ben,
Beni hayalinin halvetine getirmesine.

Her an dadından umut bekliyerek.
Halimi sorsun bazı bazı»

XXI

DAYE VE DI GERE CEM SITI Û ZÎNÊ

Ew herdu nîhalê Er'era şeng
Rûniştî mîsalê xunçe dilteng
 Çıvyayî, bî fıkr û sernişivî
 Her lehze jî dayeyê bî hêvî
Mexmûrê xebûqê bê nîhayet
Mıstaqê sabûhêbûn bî xayet
 Dîtin ku jî nagehî tebîbe
 Wê hatî bî sûretek ecîbe
Zîn û Sîtî'ya jî îşqê medhûş
Wan daye kîrîn rewan der axûş
 Gotin: «Bî Xwedê kî, ey dîlaram!
 Aya te kîrîne ew melek, ram?
Remla te çî go? Perî te zanîn?
Yan herdu dî şûşeyê te anîn?
 Tîra lî me kun kîrî sıwêda
 Aya te beyan ne kîr ku, kê da?»
Wê go: «Bî serê wêyê mîbarek
Sed carî qesem dî kim, ne carek

XXI

DADI SİTİ VE ZİN'İN YANINA DÖNÜYOR

O taze Ardıcın iki dalları,
Oturmuşlardı gonca gibi dar gönüllü,
İki büklüm, efkârlı, başları eğik olarak,
Her an dadıdan umut bekliyerek.
Akşam şarabından son derece sarhoştular,
Sabah şarabını sonsuzca arzuluyorlardı.
Baktılar ki aniden bir tabip,
Çıkageldi, kılığı da pek acaip
Aşktan sersem olan Zin ve Siti,
Koşarak kucakladılar gelen Dadiyı.
Dediler ki: «Allah için söyle, ey gönül rahatlığı!
Acep ram ettin mi sen o melekleri?
Falm ne dedi, perileri bildin mi?
Yoksa şişeye koyup ikisini getirdin mi?
Kalplerimizi delen okları,
Acep açıklamadın mı kim vurdu?»
Dedi ki o: «Sizin mübarek başlarınıza,
Yüz defa andıçerim, değil bir defa;

Ez hatime vê demê ji ba wan
 Emma guneha me tê bî lawan
 Her dem ku «Sîtî» û «Zîn» di bêjin
 Sed rengî sîrîşkê xwîn di rêjin
 Qurbanê we bîm, bî vê kemalê
 Ew herdu beşer bî wê cemalê,
 Çawa we bijarî ew du mîmtaz
 Zîbendeyê weslî ew serefraz
 Wellahî qesem di kîm bî Barî
 Ew herdu durêd-î we bî jarî,
 Na bî di çu berr-û behr û kanan
 Nînin we, melek di asîmanan
 Ew herdu jîbo wera sezane
 Mîrzane eger, we ger gedane»
 Ew delle bî dîl we bûye dellal,
 Dildade jî pêşve man demek lal
 Zîn û Sîtî'yan ne ma di dîl hoş
 Gava ku ewan kîr ev xeber goş
 Elqîsse: Jî kunhê macerayê
 Heşyarî ku dayêê di dayê,
 Agîr te di go gîhande neftê
 Pêt jê di çû asîmanê heftê
 Îşq agîre, ten çîyayê Tûr'e
 Dîl ew şecera bî nar û nûre
 Mîşkate qefes, qebes çîraye
 Can zeyte, fitîlê wî xefaye
 Dîl şûşeye, ew çîra di nave
 Sîr cuz'e, di kullêda belave
 Bîlkul jî serî heta bî eqdam
 Sohtin bî wî agîrê dîlaram
 Gotin: «Jî mera tu dîlnewazî
 Ey daye! Jîbo me çaresazî

Şimdi geldim ben yanlarından,
 Fakat acıyorum ben oğlanlara.
 Her an «Siti» ve «Zin» dedikçe,
 Yüz çeşit kanlı gözyaşı döküyorlar.
 Kurban olayım sizlere, bu ergenlikle,
 O iki insanı o güzellikle,
 Nasıl seçtiniz o iki seçkini?
 Kavuşmanın süsüdür o iki mutlu.
 Vallahi, Allaha andıçerim ki,
 Seçtiğiniz o iki inci,
 Bulunmazlar hiçbir kara, deniz ve madende,
 Öyle melek de yoktur göklerde:
 Onlar sizlere tam da lâyıktır,
 İster beyzade olsunlar, ister dilenci».
 O çapkın, öyle candan tallallık yaptı ki,
 O dilberler, bir süre önünde dilsiz kaldılar.
 Zin ve Siti'nin kalbinde kalmadı şuur,
 Bu haberleri dinledikleri zaman.
 Kısacası: Maceranın içyüzünden,
 Dadı onlara verdikçe uyanıklık,
 Sanardın ki ateşi yağa tuttu,
 Alevleri yükselirdi yedinci göğe.
 Aşk ateştir, ten Tur dağıdır,
 Gönül ise, o ateşli ve ışıklı ağaçtır (1)
 Göğüs fenerdir, çıra közdür,
 Vücut yağdır, fitili gizlidir.
 Gönül fenardır, o çıra içinde,
 Sır cüz'dür, kül'de dağılmış.
 Zin ve Siti tüm olarak baştan ayağa kadar,
 Gönül ilâcı olan o ateşle yandılar.
 Dediler ki: «Sen gönlümüzü şenlendiriyorsun,
 Dadı! Sen bizim için çare bulucusun.

(1) Hz. Musa'nın gördüğü ağaç.

Dehqan tuwî, em wekî nîhalîn
 Ezman tuwî, em bî xwe dî lalîn
 Ger lehzeyekî ne kî tu guftar
 Ger saetekî ne bî tu xemxwar,
 Em dê weku xar û xes, heba bîn
 Em dê wekû bergê, berhewa bîn
 Ey Waqîfê waqîatê dêrîn!
 Em xeyrê te mehremen ne dêrîn
 Tacdîn û digel Memê te gotî:
 «Perwanene, per lî wan me sohtî»
 Ew jî nuhe pîr dî întîzarîn
 Belkî jî me zêdetîr neçarîn
 Ra be here zû, bî bêje Tacdîn:
 Ger dê te Sîtî bî vê, Memê Zîn,
 Mîzgîn jî wera, me hun qebûlîn
 Em jî jî we zêdetîr melûlîn
 Îşqa we celew jî me revaye
 Manî' lî me perdeya heyaye
 Ew perde jibo wera edîme
 Bêperdeyî bo wera qedîme
 Xwazgîn û wesaît û wesîle
 Herçî ku jî ba we bîn, cemîle
 Ev rege bî bêje wan hebîban
 Mecmûê mewalî-yû xetîban
 Hindek jî wera bî bîn rîcaçî
 Hindek jî mera bî bîn duaçî
 Belkî kırıbt Xwedê mîqedder
 Wesla me û we bî bit mîyesser»

Sensin bahçıvan, bizler fidan gibiyiz.

Sensin dilimiz, biz kendimiz dilsiziz.

Bir an sen söz söylemezsen eğer,

Bir saat derdimizi paylaşmazsan eğer,

Bizler çer-çöp gibi heba oluruz,

Bizler yaprak gibi berhava oluruz.

Ey geçmiş olayları bilen dadımız!

Senden başka mahrem kimselere sahip değiliz biz.

Dedin ki sen: Tacdin ile Memo

Pervane olmuşlar, kanatlarını da biz yakmışız.

Onlar da şimdi bol yolu gözlüyor,

Belki de bizden çok daha çaresiz.

Kalk da çabuk git, söyle Tacdin'e:

Eğer sen Sıti'ye talipsen, Memo da Zin'e

Müjde sizlere, bizler de sizleri kabulleniyoruz,

Bizler sizlerden fazla dert çekiyoruz.

Aşkınız yuları kaçırmış bizden,

Utanma perdesidir, bizlere engel olan.

Yoktur o perde sizler için,

Perdesizlik eski gelenektir sizler için.

Dünür, aracı ve vesile olarak,

Kim gelirse sizlerden makbuldür.

Böylece söyle o sevgililere,

Bütün dostların ve dünürlerin,

Bir kısmı sizler için olsun ricacı,

Bir kısmı da bizler için olsun duacı,

Belki Allah ta kılmış mukadder,

Bizlerle sizlerin kavuşması kolaylaşır.

XXII

MÎR SITIYÊ DI DE TACDÎN

Xweş weqte jibo elîlê mîştâq
Xasma ku jibo qebîlê uşşaq
 Dermanekî sıhhet û şîfayê
 Mîzgîn û beşareta wefayê
Nageh bî gîhîte wan jî durdan
Azade bî ket ewan jî derdan

Ew daye jî reng Eristetalîs
Ser ta bî qedem lîbasê telbîs
Dîsan kete sûretê tebîban
Hazîr xwe gîhande nîk hebîban
 Ew mijde, wekî me gotî, gotin
 Ew sohtî, wekî ne sohtî, sohtin
Emma bî wî agirî we geş bûn
Te d'go qe nexweş ne bûn, dî xweşbûn
 Goya ku ewan jî dest Felatûn
 Xwarin bî yeqîn dewa û macûn

XXII

B Y SİTİ'Yİ TACDİN'E VERİYOR

Arzulu hastalar için güzel bir zamandır ki,
Özellikle  şıklar için güzel bir zamandır ki,
Sağlık ve şifa için bir derman,
Vefa için bir müjde, bir haber,
Aniden yetişsin onlara inci tanelerinden
Kurtarsın onları dertlerinden.

.*

Hace-i Evvel kılığına giren o Dadı,
Baştan ayağa kadar şaşırtıcı
Yine tabip kıyafetine girdi,
Derhal kendini âşıkların yanına yetiştirdi.
O müjdeyi anlattığımız gibi anlattı,
O yanıkları, hiç yanmamış gibi yaktı, yeniden
Fakat o ateşle öyle şenlendiler
Ki, sanırdın hiç hasta değillermiş, öyle iyileştiler.
Onlar sanki Eflâtun'un elinden,
Aldılar il   ve macun gerçekten.

Kalkıp gittiler arkadaşlarının yanına,
 Bazı yakınlarını ve bazı delikanlıları,
 Maceradan haberdar eylediler,
 Hamiyetle hepsi beraber kalktılar.
 İşitince onlar bu müjdeyi,
 Hep birlikte halka ve dünürlere haber verdiler.
 Bazı âlimler, bazı adliyeciler,
 Bazı beyler ve bazı cahiller,
 Kalkıp hep birlikte Beyin huzuruna çıktılar,
 Şu şekilde meseleyi ona arzettiler:
 «Ey yurdun, malın ve milletin sahibi!
 Ey adaletin, dinin ve devletin koruyucusu!
 Sen Allahın lûtfunun gölgesisin,
 Bugün başımızda şahsın, hünkârsın.
 Şahsın sen, bakışın kimyadır,
 Aysın sen, çevren bol ışıktır.
 Hizmetine aldığın herkes azizdir,
 Yüz vermediğin kimseler de değersiz
 Hizmetine aldığın kimseleri çıra gibi şenlendirdin,
 Halleri fena da olsa sen iyiye çevirdin.
 Tacdin gerçi bir beyzadedir,
 Fakat sana kıyasla hizmetçi, dilencidir.
 Geldik ki gönülden edelim dua,
 Hepimiz ediyoruz senden rica:
 Tacdin senden Sıti'yi istiyor,
 O kulun hizmetçilikle nazlanıyor.
 Kulundur o, et onu azad,
 Yakışıklıdır o, kıl onu damad»
 Bey dedi ki: «Sizin lâıyk gördüğünüz,
 Elbette bizim için üstündür.

Herçî ku wekîle bêt û rûnît
 Mewla kîye? xutbeyê bî xûnît (1)
 Eqda Sîtiyê me kîr lî Tacdîn
 Îcabê eve». «Qebûle».. Amîn (2)
 Fîlhal-î Çeko bezî, û pê Mîr
 Teqbûl-î kîr û qebûlê teqrîr
 Mecmûê Mela û Şêx û Mîran
 Axa û ekabîr û feqîran
 Vêkra bî devê xwe wan sena kîr
 Têkda bî dîlê xwe wan dua kîr
 Mîr go «Bî qutî def û rubaban
 Bînin hemî şerbet û şeraban
 Da bezmeke şadîmane danîn
 Îro he, ku sibhê em nîzanîn,
 Dê şibhetê vê demê dî xweş bîn?
 Ya dê bî mîrîn, weya nexweş bîn?
 Hublaye leyalî, ey mewalî!
 Kanê çî dî zên elettewalî?
 Ev şîwen û şahî tew'emanî
 Ev çerx û felek dî bê emanî
 Geh nûrê numane, gah-î mezlem
 Geh sûrê numane, gah-î matem
 Gava ku dî bîni weqtê îşret
 Da fewt-î ne kî zemanê fîrset
 Lewra ku zeman mîsalê şîre
 Ne bêjîtin ev melaye, mîre
 Îro he jîbo rîzayê Tacdîn
 Mîn jî jî xwe ed bîkî bî xwazgîn
 Ev çende zemanê ew xulame
 Daîm dî xulamîyê temame

(1) Mewla: Mela.

(2) Qebûle: Wekîlê Tacdîn vê gotinê dî bêje. Yanî mîn mara Sîtiyê lî Tacdîn qebûl kîr.

Vekil kimse gelip otursun,
 Hoca kimse duayı okusun.
 Sıti'yi biz nikâhladık Tacdin'e,
 Budur benim cevabım», «Kabul», «Amin» (1)
 Çeko derhal koşarak Beyin ayağını,
 Öptü ve kabullendiğini ikrar eyledi.
 Bütün hocalar, şeyhler ve beyler,
 Ağalar, ileri gelenler ve de yoksullar,
 Hep birden ağızlarıyla teşekkür ettiler,
 Hep birlikte gönülden dua ettiler.
 Bey dedi ki: «Çalın davulları rubabları,
 Getirin bütün şerbetleri ve şarapları.
 Sevinçli bir düğün kuralım bugün,
 Çünkü bilmiyoruz nasıl olacak yarın.
 Şimdiki gibi yaşıyacak mıyız?
 Yoksa ölecek, ya da hastalanacak mıyız?
 Gebedir geceler dostlar!
 Bakalım devamlı ne doğururlar.
 Bu matemler ve şenlikler ikizdir,
 Bu çark ve felek amansız.
 Bazan ışık gösterirler, bazan karanlık,
 Bazan matem gösterirler, bazan da şenlik.
 Bulduğun vakit eğlence zamanını,
 Elden kaçırmayasın fırsatı.
 Çünkü zaman kılıç gibidir,
 Demek ki bu hocadır, ya da beydir.
 Bugün Tacdin'in hatırı için,
 Beni de kendinizden dünür sayın.
 Bunca zamandır o hep hizmetçidir,
 Hizmetçilikte de daima tamdır.

(1) «Kabul» Tacdin'in vekilinin sözüdür, «Amin» de hazır olanların.

Ew hinde dı xızmeta medabû
 Umrê wî dı ber meda fena bû
 Şerte dı şerîeta wefayê
 Em jî jî wîra bî xun cefayê
 Îro he dı xızmeta wî ra bîn
 Bîzzat-ı dı xızmeta wîda bîn
 Mêrê wehekî bitın, ku canî
 Şabaş ne dîtê bî şadîmanî?
 Ger mın hebitın hezar û yek ser
 Wan cıme dı rojekî bî defter,
 Ger ez ne kırım fîda bî carek
 Mîrînî lî mın ne bît mîbarek»
 Tacdîn ku dı xızmeta Emîr'bû
 Çeşna wî dı dest, û çeşnegîrbû
 Elqîsse: Bî şewketa xwe ew Mîr
 Ra bû bî xwe bûye çaşînîgîr
 Kêşa wî bî meclîsa xwe xwanek
 Goya kîre fers-ı asîmanek
 Qursê meh û mîhrê asîmanê
 Înan, te dı go bî cayê nanê
 Ev lengerîyêd-ı zîv û zêrîn
 Şıbhet felekêd-ı jor û jêrîn
 Her sehnê mezın mîsalê bîrcek
 Serpoşê lî ser jî rengê dîrcek
 Her tebsî-yû kaseyêd-ı fexfûr
 Yek exterê pîrzîyayê pîrnûr
 Cedy-û Hemel'ê dı asîmanê
 Bıryan û kebabê mêhîmanê
 Her kase û tebsîyek yek enbar
 Serşare, şebîhê nefse emmar
 Enwaê teamê çîrb û şêrîn
 Elwanê xîda û nuqlê rengîn

O kadar kaldı ki hizmetimizde
 Ömrü tükendi bizim yolumuzda
 Vefa şeriatinde şarttır ki,
 Biz de onun için cefa çekelim,
 Bugün onun hizmetinde çalışalım,
 Bizzat onun hizmetinde olalım.
 Böyle olan bir erkeğe hangi can,
 Kendini bahşetmez sevinçle?
 Eğer olsa benim bin bir başım,
 Onların hepsini belli bir günde,
 Bir defada feda etmezsem eğer,
 Beylik bana kutlu olmasın.»
 Tacdin hep Beyin hizmetinde olduğu için,
 Onun sevinci de Beyin elindeydi, hep sevinç yaratırdı
 Kısacası: Bütün şevketiyle o Bey,
 Kalktı ve bizzat eğlence işiyle ilgilendi.
 Mecliste öyle bir sofra çekti ki,
 Sanki bir gök tabakasını serdi.
 Göklerdeki güneş ve ay yuvarlaklarını,
 Sanırdın ki ekmek yerine getirdiler.
 Bu altın ve gümüş tabaklar,
 Alt ve üst felekler gibiydi.
 Birer burç gibi olan o sahanlar,
 Kapakları birer mücevher kutusu gibiydi.
 Her tepsi ve fağfûr kâse,
 Bol ışıklı parlak birer yıldız gibiydi.
 Gök yüzündeki oğlak ve koç (1),
 Misafirlik kebabı ve büryanı olmuştu.
 Her kâse ve tepsi bir anbar gibiydi,
 İştahlı nefis gibi başı örtülüydü.
 Yağlı ve tatlı yemek çeşitleri,
 Her renkten gıda, renkli badem ve fıstık şekerleri,

(1) Oğlak ve Koç burçlarını kastediyor.

Van meşrebe û eyaxê çîrî
 Dewran dî kîrîn bî nazenînî
 Seyyare sîfet bî geşt û seyran
 Herçî ku dî dî dî mayî heyran
 Narînc û tîrînc û nar û leymû
 Newbaweyê şaxîsarê mînû
 Fanîz û nebat û qend û şeker
 Ma-werd û zîbad û mîsk û enber
 Hîndan dî kîrîn meîde, xaze
 Hîndan dî kîrîn dîmaxê, taze
 Mecmer gerîyan bî ûd û enber
 Bûn cîmle meşamê can mîetter
 Rameşger û xweşnewa û xweşdeng
 Şayeste û xweşqumaş û xweşreng
 Hevdeng-ı hînek bî sewtê sazan
 Hemdeng-ı hînek bî fexr û nazan
 Muxnî-yû kemance, ûd û tenbûr
 Çeng û def û zûrîna û sentûr
 Uşşaq û newaîraqî-yû ewc
 Vêkra dî kîrîn bî rasîti zewc
 Awaze û şu'be û maqamat
 Bê perde bî mu'cîz û keramat
 Zahr ku dî bûn jî Nayê gerdan
 Xaretkerê aql û dîn û îman
 Saqî şewîşîn bî abê engûr
 Mîtrîb herîşîn bî seytê Sentûr
 Qewwal û mîxennî-yû xezelxwan
 Mexmûr û sîyah û mest û sekran
 Elqîsse: Lî rexmê seb'ê şeddad
 Danîn bî wî resmî ursebînyad

Bu çini maşrapalar ve ayağlar (1)

Nazenince dolaşıp dururlardı.

Bunlar yıldızlar gibi gezip dolaştıkça,

Onları her gören kalırdı hayran.

Turunçlar, narenciyeler, nar ve limonlar,

Cennet ağaçlarının dallarında yetişmiş.

Faniz, nebat, kand ve şeker (2)

Gülsuyu, zübad, misk ve anber (3)

Kimisi mideyi al eylerdi,

Kimi de dimağı tazelerdi.

Buhardanlık üd ve anberle döndüler,

Ruhların bütün koku alma duyuları neş'elendi.

Oyuncular, terennüm edip türkü söyleyenler,

Lâyık ve güzel kumaşlılar, güzel renkler.

Kiminin sesi sazların sesine olmuştı arkadaş,

Kimi de övünmelere ve nazlanmalara olmuştı eş.

Türkücü, keman, ud ve tanbur,

Çeng, davul, zurna ve santur

Âşıklar, incesesliler ve felek,

Hepsi gerçekten karıştılar birbirlerine.

Sesler, çalgı çeşitleri ve makamları,

Perdesiz olarak mucizeler ve kerametler gibi,

Dönüp dolaşan Ney'den çıktıkça,

Aklı, dini ve imanı talan ederdi.

Sakiler üzüm suyuyla seğirttiler,

Çalgıcılar Santur sesiyle sallandılar.

Maskaralar, türkücüler, gazel okuyucuları,

Sarhoş, siyah, sersem ve mesttiler.

Kısacası: Gaddar olan yedi feleğin inadına,

O şekilde kurdular düğünün temelini.

(1) Türkçe olan bu kelime bir kap çeşidi olsa gerek.

(2) Faniz bir içki çeşidi olsa gerek.

(3) Zübad güzel kokulardandır.

Xettatê felek, jî dest qelem ket
 Cellad-ı dı kır ku wî qelem ket
 Nahîd-ı bî erdêda dı da çeng
 Meh çû veşîrî dı Bircê Xerçeng
 Kêwan-ı dı Delw'êda nîhan bû
 Bercîs-ı dı Hût'ê bênîşan bû
 Dinya hemî bûye eys û îşret
 Zala felekê jî kerb û hesret,
 Çû j' dest ne dı hat û maye acız
 Naçar-ı ecûze bûye kadız
 Şeyxûxeyê çerxê rengsemawî
 Rehwarê semaê kır reha wî (1)
 Alem hemî bûye îşretabad
 Şehrî bedewî, ebîd û azad
 Mîstexreqê nî'met û tereb bûn
 Mîstecmeê şahî-yû leeb bûn
 Ra bû ve, ku xwan jî ber xewasan
 Saqî gerîyan bî cam û kasan
 Mîr xundine pêş Memo û Tacdîn
 Go: «Çerxe lî min Memo! Tu şoşbîn»
 Ew herdu kîrî tamamî melbûs
 Ra bûn bî edeb etek kîrî bûs
 Rûniştin û pêkve wan ve xwarin
 Ew rojê bî yekve rabûwarin

(1) Rehwarê semaê: Rewanê govendê. Kır reha: Ra kır, bezand. Yanî gêr bû û gerîya.

Feleğin yazıcısının elinden kalem düştü,
 Cellâd neredeyse kellesini uçuracaktı.
 Zühre yıldızı yerde seğırtti,
 Ay gidip gizlendi Yengeç burcunda.
 Zühre yıldızı Kova burcunda kayboldu,
 Müşteri Balık burcuna girip iz bile bırakmadı.
 Bütün dünya oldu sevinç ve eğlence,
 Kocakarı felek kederden ve üzüntüden,
 Elinden birşey gelmeyip âciz kaldığı için,
 Çaresizlikten saman hırsızı oldu.
 Gök renginden olan kocakarı çark,
 Halayın halkası gibi koyuldu dönmeğe.
 Bütün dünya eğlenceyle şenlendi.
 Şehirliler, köylüler, köleler ve özgürler,
 Nimetlere ve eğlenceye boğuldular,
 Şenliğin ve oyunların toplandığı yer oldular. (1)
 Sofra, ilerigelenlerin önünden kalkınca,
 Sakiler kadehler ve kâselerle döndü.
 Bey huzura çağırttı Memo ve Tacdin'i,
 Dedi ki: «Memo, geç şöyle, sen ol 'sağdıçı»
 O ikisini baştan ayağa giydirdi,
 Kalktılar ve saygıyla etek öptüler.
 Oturdular ve hep beraber içtiler,
 O günü birlikte ve böyle geçirdiler.

(1) Yani o kadar eğlendiler ki sanki eğlence ve oyunlar onlarda toplanmıştı.

XXIII

DİLANA SİTİYÊ Û TACDÎN

Weqtê wekû nûerûsê xurşîd
Neh qubbe, mîsalê camê Cîmşîd
Fîlcimle kîrîn bî rux mîcella
Goya ku kîrîn bî zêr mîtella
Meşgate û daye û perestar
Îşqê kîrî cimle germebazar
Çûn zeyn-î bî kîm Sîtî û Zînan
Nazende bî kîm du nazenînan
Ewwel fikirîn dî zîlf û xalan
Dîtin ku dîlan dî bî bin bî talan
Gava fikirîn dî qewsê ebrû
Bûn şîbhetê wesme, jê sîyehrû (1)
Fîkrîne ruxêd-î wan dî taze
Şermende dî bûn bî cayê xaze (2)

(1) Wesme: Boyaxa birûwan. Yanî hingî ku birûwêd Zîne û Sîtiyê reşbûn, ew boyax lî ber wan gewr dî ma û vana jî jî ber wêwe şerm kîrîn, rûreş bûn.

(2) Bî cayê xaze: Dî şûna rengê sorda. Yanî dîtin ku rûwêd wan jî rengê sor sortire, jî ber wê yekê, jî ber rengê sorve şerm kîrîn.

XXIII

SİTİ İLE TACDİN'İN DÜĞÜNÜ

Yeni gelin gibi parlayan güneş,
Dokuz kubbeyi Cemşit kadehi gibi,
Hepsini yüzüyle aydınlattığı zaman,
Sanki altınla yaldızlamış gibi parlatınca,
Süsleyici kadın, dadı ve nedimeler,
—Hepsini aşk coşkunu hale getirmişti—
Siti ve Zin'i süslemeye gittiler,
O iki nazenini nazlı kılmaya gittiler.
Önce gözden geçirdiler benleri ve zülüfleri,
Baktılar ki talan ediyorlar gönülleri.
Kaş yaylarına baktıkları zaman,
Rastık için utandılar, onun gibi karardılar (1)
Taze yüzlerini seyrettiler,
Kırmızı renk yerine kendileri utandılar. (2)

(1) Yani kaşları rastıktan daha siyah olduğu için, bunlar rastık hesabına utandılar ve yüzleri rastık gibi karardı.

(2) Yani yüzleri kırmızı renkten daha kırmızı olduğu için, bunlar kırmızı renk hesabına utandılar.

Qadır ne dî bûn, jî sîrmeyê reş
 Ahûyê Xeten bî kîn mîşewweş (1)
 Ser ta bî qedem jî rengê şane
 Sed se'yê kîrîn jîbo behane
 Mehza jî du ahûwan yek ahû
 Wan seh ne kîrîn heta serek mû
 Îlla, serê mûyekî meyanbû
 Ew jî bî mesel, ne ten, ne canbû
 Qet'a jî mexafeta şikestin
 Qet lê kemerek ne hate bestin
 Kes dîl ne dî da çu lê bî bînî
 Belkî ku jî nazîkî şikînî (2)
 Ma dest-1 dî da ku dest û pence,
 Henna bî ketin bî rengê rence?
 Neqşê ku Xwedê kirî mîxeyyer
 Kî qadîre wî bî ket mîxeyyer?
 Axîr gerîyan jî rengê me'yûs
 Ew man û hena û reng, û pabûs (3)
 Zînet jî qedêd-1 wan hebîban
 Bexşîne zemîn tela û şîban
 Ferxende kîrîn bî ferqê, efser
 Tabende kîrîn bî tacê, gewher
 Serlewheyê sefheyê mîsenne'
 Zibende bî zîwerê mîresse'

(1) Bî kîn mîşewweş: Tevîhev bî kîn. Yanî çavêd wanên wek çavên xezalêd Xeten'ê hingî ku reşbûn, xemlînokan nî karîbûn kilê reş bî kêşînê û çavêd wan bî wî kîlî tevîhev bî kîn, ne xweş bî kîn.

(2) Yanî Jî dilê kesê ne dî hat ku kemberê lî newqêd wan bî bîne. Lewra dî tîrsîyan ku jî ber nazîkîyê, kember newqêd wan bî şîkîne.

(3) Yanî jî ber ku ihtiyaca keçan bî xemilandinê wan tunnebû û hena wan, rengêd wan hemî dî dest wanda tewş man; şermî bûn, serêd xwe xwar kîrîn, serêd wan hate ber lingêd wan, wek ku lingêd xwe maç bî kîn.

Haten ceylânlarının gözlerine benzeyen gözleri,
Siyah sürmeyle bozmaya yetmedi güçleri.
Baştan ayağa kadar tarak gibi,
Taradılar ve bahane için yüz çaba harcadılar.
Fakat iki ceylândan bir tek kusur bile
Bulamadılar, bir kıl ucu kadar olsun ,
Hele beller, birer kıl ucu kadar inceydi,
O da ne tene, ne de cana benzerdi,
Kırılır korkusuyla asla,
O ince bellere hiçbir kemer bağlanamadı.
Hiç kimsenin gönlünden, orada kemeri görmek
gelmiyordu,
Çünkü nazikliğinden, belki kırılır diye.
Ellerine ve parmaklarına zoraki olarak,
Kına yakmalarına var mıydı hiç olanak?
Allahın seçmiş olduğu nakışları,
Kimin değiştirmeye gücü yeterdi?
Sonunda ümitsizlerin durumuna düştüler,
Kınalarıyla, renkleriyle başieğik kaldılar.
O sevgililerin boylarından,
Yerlere yaldız ve aydınlık bahşedilmişti.
Onların başıyla taçları mutlu kıldılar,
Mücevherleri taçla aydınlattılar.
Tacın süslü ön tarafı,
Mücevherlerle süslenmişti,

Pîraye jî rewneqa cemalê
 Bû hale lî xermena hîlalê (1)
 Elmas û zîmerred û mîrarî
 Xal û xet û turreyêd-î tarî
 Manendê kîtabê şairane
 Mewzûê bî wez'ê xane-xane
 Ev rewneqê arizî û zatî
 Bû nusxeyê sîhr û mu'cizatî
 Ebyat-î bî cem'ê bûne dîwan
 Ayat-î bî sun'ê bûne qur'an
 Ew sîn'etê osîadê mîtleq
 Herqî ku dî dî dî go: «Huwel-Heq»
 Tezyîn-î ku bû temam lî bûkan
 Ayîn kete çarîsî û sûkan
 Enwaê tecemmîl û melabîs
 Elwanê cewahir û nefais
 Sed carîye û dused benî çûn
 Zerbestê lîbas û zerbenî çûn
 Naqe bî qîtar û dur bî qentar
 Yaqût-î bî bar û zêr bî xerwar
 Xarîc jî teeddîda hîsaban
 Xarîq lî teqeyyîda kîtaban
 Ne'dhate teeqqîl ev cîhaze
 Ne'dbûn mîtehemmîl ew cemaze
 Vê debdebeyê we kîrne aşîq
 Bû zelzele, ra kîrîn xelîq
 Şehrî jî mîzekker û miennes
 Fîlcîmle mîzeyyen û mîlebbes
 Teşbîhê bî behrê pîrtemewwîc
 Cunbeş dî kîrîn, xerez teferrîc

(1) Yanî rûwêd wan wek hîvêbû, ew xeml û xêz jî lî dorê bû wek bêder û seywana hîvê.

Güzelliğin saçtığı aydınlıktan çıkan süs,
 Hilâl kaşlarının çevresinde hale gibi oldu.
 Elmaslar, zümrütler, inciler,
 Benler, şakaklar ve karanlık gibi siyah saç halkaları,
 Şairlerin kitabı gibiydi,
 Yerli yerine öylece düzgün konulmuştu.
 Aslında mevcut olanla onlara takılan bu güzelliğin rengi,
 Oldu sihrin ve mucizenin bir nüshası.
 Beyitler toplanıp bir divan oldu,
 Âyetler sanatla derlenip kur'an oldu.
 O, mutlak üstadın sanatıydı,
 Kim görürse «Allah haktır» derdi.
 Gelinlerin süslenmesi tamamlanınca,
 Çarşılara ve pazarlara törenler girdi.
 Çeşitli güzellikler ve elbiseler
 Renk renk değerli mücevherler,
 Yüz nedime ve iki yüz hizmetçi gitti,
 Hepsi altın iplikli ve sırmalı elbiseyle gitti.
 Develer sıra sıra, inciler kantarlarlaydı,
 Yakutlar yüklerle, altınlar çuvalarlaydı.
 Hesapların ve sayımların dışına çıkmıştı,
 Kitapların kayıtlarını aşmıştı.
 Akla ve düşünmeye gelmezdi bu çeyizler,
 Artık taşıyamıyordu develer.
 Bu debdebe öyle coşturdu ki halkı,
 Deprem olmuş gibi ayağa kaldırdı.
 Şehirliler, kadınlar ve erkekler,
 Hepsi de süslenmiş ve giymiş güzel elbiseler,
 Çok dalgali bir deniz gibi,
 Dalgalanıyorlardı, seyretmekti amaçları.

Nageh gerîya bî Cûdî meftûh
 Dergahê kerem lî geştîya Nûh
 Yanî ku îmareta Sîtî tê
 Qesra perîya bî rasîtî tê,
 Her texte jî ûdê sendelûsî
 Textek xetebendê abenûsî
 Erşek jî cewahîran mîresse'
 Belqîs-î celîsê wî mîrebbe'
 Dest bestî jî pêşve pêşekaran
 Durrînkemer û guherguharan
 Sed Asefê Berxîya wekî ba
 Hemmalî dî kir bî erşê, dîlşa
 Hel girtine ser serê xwe ew mehd
 Dest-dest dî revand jî hev bî sed cehd
 Ew texterewan wekî gemîbû
 Behra ku bî ser ket, ademîbû
 Behrek jî hewa ku hate coşê
 Naçar-î jî dîl dî ket xiroşê
 Xulqî cîhê cimle aşiqane
 Perwane û şem'ê dermeyane
 Sofî û mela, feqîr û paşa
 Vêkra lî teferrîc û temaşa
 Xelqê ku jî dest xeman bî feryad
 Ferdek qe ne ma nebûyî dîlşad
 Her ber derekî şemateyek lê
 Her mecme'ekî temaşeyek lê
 Te d'go ku erûs-î eynê cane
 Lew bûne bî dîl lî pey rewane
 Sazan mîrî hey kîrîn wekî Sûr
 Kûs û def û Kerrena û naqûr

Aniden Cûdî dağında açıldı,
 Nuh gemisinin önünde cömertlik kapısı.
 Yani Sıti'nin bulunduğu köşkten,
 O gerçek perinin bulunduğu köşkten,
 Sandal ağacından olan bütün tahtlardan,
 Pervazları abanostan olan bir taht,
 Mücevherlerle donatılmış bir taht,
 Üzerinde oturmuştu Belkis,
 Önünde el bağlamış hizmetçiler,
 İnci kemerli, mücevher küpeli hizmetçiler,
 Yüzlerce Berhiya oğlu Asaf (1) rüzgâr gibi,
 Gönül hoşluğuyla o tahta hammallık ederdi.
 Başlarının üstüne kaldırırdılar o beşiği,
 Elden ele yüz çabayla kaçırırlardı birbirinden.
 O tahtaraval bir gemi gibiydi,
 Üzerinde yüzdüğü deniz ise insan denizi.
 Sevgiden bir deniz coştığı zaman,
 Çaresiz gönülde taşar.
 Yaratıldı bütün âşıkların yeri,
 Pervaneler de, mumlar da içindeydi.
 Sofular, hocalar, yoksullar ve paşalar,
 Hepsi temaşaya ve seyre dalmıştı.
 Gamların elinden feryad eden insanlardan,
 Kalmadı bir ferd, şen gönüllü olmayan.
 Her kapının önünde bir gürültü vardı,
 Her toplulukta bir seyretme vardı.
 Sanırdın ki gelin ruhtur aynen,
 Onun için vücutlar böyle koşardı peşinden.
 Sazlar Sûr gibi, ölüleri diriltti, (2)
 Davul, dümbelek, Kurrena ve Nakûr, (3)

(1) Hz. Süleyman'ın veziri.

(2) Sûr: İsrail Meleğin kıyamette üfliyeceği boru. Ölüleri diriltir.

(3) Kurrena ve Nakûr birer çalgı âletidir.

Şabaş û seda û gaze-gazan
 Gohdar-ı xenî kırım jî sazan
 Vêkra ku seda jî wan bî der ket
 Qesra felekê seda bî ser ket
 Ev eys û neşatê şadîmanî
 Na dîde bî dîdeyan zemanî
 Fılka feleka melek dî navê
 Mewcan ku reva dî weqt û gavê,
 Ev tentene û şîar û ayîn
 Çûn lehzeyekî gîhane Tecdîn
 Tacdîn bî xwe bûye padîşahek
 Mem jî lî tenîştê şîbhê mahek
 Rûnîştî dî şehneşînê alî
 Cem'ek jî ekabîran hewalî
 Ra bûn lî teferrîcê ve westan
 Wan cîmle, tebeq dî herdu destan
 Manendê tîbaqê esîmanê
 Yaqût û zîmîrredê dî kanê
 Rêhtîn tebeqê durê nîsarê
 Jorda lî îmarîya nîgarê
 Emma tebeqêd-ı wan hemî pîr
 Zêr û werîq û cewahir û dur
 Yexmakerê gencê bûne maşa
 Xîzan hemî bûne mîr û paşa
 Sed carî lî hêvîya herîsan (1)
 Xarîc jî cîvandîna xesîsan,
 Fazıl jî kerameta kerîman
 Zaîd jî xudanîya leîman (2)

(1) Herîsan: Dîlbîjokên dîravan; yanî ew zêr û zîv û gewherên ku hatin rêhtîn, sed car zêdetîrbîn jî wî qasê ku wan dîlbîjokan hêvî dî kırım.

(2) Xudanîya leîman: Pîştanîna çikûdan

Bahşış sesleri, sadalar ve uğultular,
Dinleyicileri sazlardan zenginleştirdiler.
Hepsinden ses çıktığı zaman birden,
O ses felek sarayının üstüne çıkardı.
Bu şenlikler, sevinç ve eğlenceleri,
Zaman göstermez bir daha gözlere.
İçinde, o meleğin oturduğu o felek gemisi,
O sıralarda dalgalar tarafından boyuna kaçırılırdı.
Bu tantanalar, bağrışmalar ve törenler,
Bir an geldi ki Tacdin'in önüne vardılar.
Tacdin'in kendisi de olmuştu bir padişah,
Memo da yanında bir ay gibiydi.
Oturmuşlardı yüksek konakta,
İleri gelenlerden bir topluluk vardı çevresinde.
Kalkıp onlar da seyretmeye durdular,
Hepsinin iki ellerinde vardı tabaklar.
Gök tabakları gibiydi bunlar,
Madenden çıkan yakutları ve zümrütleri,
Döktüler o tabaklardan serperek,
Yukarıdan o nigârın tahtı üzerine.
Fakat onların bütün tabakları,
Doluydu altından, inciden, cevher ve gümüşten.
Hazine yağmacıları birbirlerine girdiler,
Yoksulların hepsi bey ve paşa oldular.
Eli sıkı olanların umduklarından yüz kat fazlaydı,
Hasislerin baş eğmelerinin dışındaydı.
Cömertlerin iyiliğinden fazlaydı,
Pintilerin baş eğmelerinden çoktu.

Xızan û geda we bûne mun'em
 Mıflıs bûye jinberest û muxlem (1)
 Xızan û geda, xenî û zengîn
 Şadan û hezîn û şa û xemgîn,
 Êdî ne dî bûn jî hev mîşexxes
 Te d'go hemî mîrekın, mîrexses
 Têkda dî minasıb û mîwafıq
 Vêkra dî mısafih û mianıq
 Hasıl ku jî meqseda seramest
 Bûn ew der û ban û ew sera mest
 Hın mest û hınek dî kırdebengî
 Xwanende û bezlego û çengî
 Her bengî-yû serxweşêd-ı Bohtan
 Têk hatine çerx û baz û lotan
 Bêrîte, sema û saz û govend
 Şêrîn û şekerleb û şekerxend
 Ezra û ruwal û bîkr û mîrdan
 Hor û melek û perî û wîldan
 Gulpîrehen û semenqebayan
 Şekkerdehenan û qendexayan
 Zêrînkemeran û keckulahan
 Tel'etqemeran û xetsîyahan
 Zîvînbeden û semen'îzaran (2)
 Sêvînzîqen û memıkhınaran
 Ev mûyemeyan û maregêşû
 Ev çaridesale, çareebrû
 Mîrdan û mırahıq û mîcerred
 Lawê we ku xet wekî zimmerred

(1) Mana vê rêzê eve: xızan û parsek wisa têrdırav bûn ku, jibo têrkırına zikê xwe ihtiyaca wan bî fırotına namûsa wan ne ma; jî ber vê yekê kesên jinperest û tolaz mıflıs bûn, êdî nî karı-bûn namûsa kesekî bî dırvan jê bî kırım.

(2) Zîvînbeden: «Simînbeden» bû, me lı şûnê «Zîvînbeden» nivîsî.

Yoksullar, dilenciler öyle nimet sahibi oldular ki,
 Kadınperestler ve hovardalar iflâs ettiler.
 Yoksul, dilenci, zengin ve paralı,
 Sevinçli, üzüntülü, gamlı ve ferahlı,
 Artık seçilmezlerdi birbirlerinden,
 Sanırdın ki hepsi seçereli beylerdir.
 Hepsi bir birine denk ve emsal,
 Bir birleriyle el sıkışır ve kucaklaşırlardı.
 Kısacası: Kafaları mest eden murattan (1),
 Köşkler, evler ve her yer mest oldu,
 Kimisi mest olmuş kimi de sevdalı,
 Türkücüler, komikler ve Çeng çalgıcıları,
 Botan'ın bütün sevdalıları ve sarhoşları,
 Hepsi oyuna, halaya ve sıçramaya kalktılar.
 Berîte, sema, saz ve halay,
 Şirinler, şeker dudaklılar ve şeker gülüşlüler,
 Genç kızlar, bekârlar, oğlanlar ve tüysüzler,
 Huriler, periler, cennet çocukları ve melekler,
 Gül gömlekliler ve ipek kuşaklılar,
 Şeker ağızlılar ve şeker sözlüler,
 Altın kemerliler ve eğik taçlılar,
 Mehtap yüzlüler, siyah şakaklılar,
 Gümüş bedenliler ve Yasemin şakaklılar,
 Elma çeneliler ve nar memeliler,
 Bu kıl belliler, yılan örgülüler,
 Bu ondört yaşındaki karakaşlılar,
 Tüysüzler, delikanlılar, bıyıksızlar,
 Şakakları zümrüt gibi olan oğlanlar,

(1) Paraları kastediyor.

Xweşdeng-ı hınek, hınek dı xweşreng
 Hın cergebezî, û hın dîger leng
 Bîlcımle lı rexmê vê ecûzê
 Yanî lı xîlafê pîstekûzê
 Kêjêd-ı sıvık, kurêd-ı lawîn
 Manendê benat û mîslê Perwîn (1)
 Hın daîrebend û hın dı dewwar
 Hın sîlsîlebend û hın dı seyyar
 Encım sıfet encımên firozan
 Heft şev dı temam û heft-ı rozan
 Bezma Sîtiyê û cem'ê Tacdîn
 Gêran bı vî rengî zîb û tezyîn

(1) Manendê Benat: Wek stêrên «Termê Maxirê».

Kimi güzel sesli, kimi güzel benizli,
Kimi koşardı, kimi de topallıyarak,
Bunların hepsi bu kocakarı feleğin inadına,
Yani hepsi kambur sırtlı feleğin zıddına
Çevik kızlar ve taze delikanlılar,
Ayı yıldızları ve Süreyya yıldızı gibi,
Kimi daire bağlamış, kimi yuvarlanarak,
Kimi zincirleme, kimi de gezerek,
Parlak kümeleri yıldız kümeleri gibi ışıklı,
Tam yedi gün ve yedi gece,
Sıf'nın meclisi ve Tacdin'in çevresini,
Bu şekilde süslediler ve şenlendirdiler.

XXIV

FIND TACDÎN DI XÛNE CEM SITIYÊ

Damanê erûsê pakê gerdûn (1)
Damadî ku kîr bî mîhrê gulgûn
Tarîfî bî rohnîyê ku ra kîr
Xem şibhetê zîmetê fena kîr
Weqtê seherê jî rojê heftê
Ağır te dî go gîhişte neftê
Germîyyetê narê qurbê meqsûd (2)
Ra kîr jî wicûdê aşiqan dîd
Cem'îyyetê xasê ağır û bad (3)
Elbette dî ket mirov-î berbad
Ev îşq û hewa ku bûne dîdaş
Can û dilê dê bî dîn bî şabaş
Sebrê şewitandî îftîraqê
Têk sohtê qîran û îhtîraqê

(1) Dawa bûka pak, ku ew jî gerdûne; dawa gerdûnê ku wek bûkekî pak û paqije.

(2) Germîya agirê nêzbûna daxwazê.

(3) Ağır : «Ateş» bû, me lî şûnê ağır nivîsî. Bad: Ba. Yanî civîna ağır û bayê dî cîyekî xîsûsî û tenhada.

XXIV

MUM TACDİN'İ SİTİ'NİN YANINA ÇAĞIRIYOR

Pak etekli gelin olan âlem,
Düğünü sevgiyle gülrengine çevirince,
Karanlığı aydınlıkla kaldırınca,
Karanlık gibi gamları da yok etti.
Yedinci günün seher vaktinde,
Sanırdın ki ateş yetiştirdi yağa.
Muradın yaklaşma ateşinin verdiği sıcaklık,
Âşıkların teninden duman kaldırdı.
Ateş ve rüzgârın özel birleşmesi,
Elbette berbat eder adamı.
Bu aşk ve sevgi gönül arkadaşı olunca,
Canı ve gönlü bahşiş verecekler.
Ayrılık sabrı yakmıştı,
İkisi de o yangından ve kavuşma hasretinden yanmıştı.

Deryayê mehebbet uştulum kır
 Aram û şekîb û sebrê gum kır
 Mehbûb û mihîb jî fertê teşwîr
 Hatın ku bî bîn bî şewqê teqdîr (1)
 Meşşate û mihreban û dayîn
 Şoşbîn û meharîmêd-ı Tacdîn
 Mistewcibê weqtê dîn mîlaqat
 Bermûcib û mîqtezayê adat,
 Mecmûê mîbexxerat û mî'tır
 Memzûcê mîferrehat û mîskır
 Cam û qedeh û eyax û mexmer
 Ev mîsk û zîbad û ûd û enber
 Ma-werd û gulab û îtrê şahî
 Elqîsse: Jî mahê ta bî mahî
 Esbabê neşat û eys û îşret
 Alâtê sefa û zewq û sıhbet
 Ew çende kîrın ewan mîheyya
 Mehza mîrî pê dî bûn mîheyya
 Arasîte bû erûsexane
 Dîwar û der û urûşê xane
 Ra bûne ve xasekî û xadım
 Hîndek dî eqarîb û meharım
 Şem'ek bî temame û mîtella
 Şemsek bî cemale û mîcella
 Hel girtine ser serê xwe reqqas
 İnane meyanê meclîsa xas
 Şem'ê bî zîmanê halê bê qal
 Ev renge he kır beyanê ehwal
 Kî: «Ey aşîqê bê qerar û bê tab
 Ger şîbhê minî xwedan teb û tab,
 Ra be here hecleya erûsê
 Pabende bî be bî payebûsê

(1) Yanî Kırın ku bî şewqê bî mîrın.

Aşk deryası dolup taşı,
 Rahatlığı, sabrı ve oturmayı yok etti.
 Sevilen ve seven, aşk ateşinin yükselmesinden,
 Az daha şevkle ölürlerdİ.
 Süsleyici kadın, nine, dadı,
 Sağdıç ve Tacdin'in yakınları,
 Kavuşma zamanı gereğince,
 Geleneklerin icabı ve gereğince,
 Buhurların ve güzel kokuların topluluğunu,
 Ferahlatıcı ve sarhoş edicilerin karışımını,
 Kadeh, kâse, ayağ ve şarap kaplarını,
 Misk, zübad, üd ve buhurluğu,
 Gülsuyunu ve düğünlere mahsus güzel kokuları,
 Kısacası mehtaptan mehtaba kadar (1),
 Eğlence, işaret ve keyif vasıtalarını,
 Safa, zevk ve sohbet âletlerini,
 O kadar hazırladılar ki,
 Ölü bile dirildi onlarla.
 Süslendi bunlarla gelin odası,
 Duvarlar, kapılar, tahtlar ve bütün oda.
 Hasekiler ve hizmetçiler kalktılar,
 Birkaç da yakın ve akraba
 Tamamen yaldızlı olan bir mum,
 Güzellikle aydınlanan bir güneş gibi,
 Koydular başlarının üstüne, oynayarak
 Getirdiler has odanın içine.
 Mum, konuşmaksızın, hal diliyle
 Durumu şöylece açıkladı Tacdin'e:
 «Ey bitab ve kararsız âşık!
 Eğer benim gibi sıtmal ve ateşliysen,
 Kalk gelinin odasına git,
 Ayak öpmekle ayaklarını bağla.

(1) Yani herşeyi.

Şem'a te wekî te întîzare
 Şewqa te lî can û cîsmê nare
 Sohtin te bese mîsalê şem'an
 Bes şîbhetê min bî bare dem'an
 Ger aşîqî, ra be şîbhê ferraş
 Canê xwe bî de nîsar û şabaş
 Ey saîyê meqseda tewafê!
 Wey salîkê menheca metafê!
 Ew qîble û Kabeya te meqsûd
 Nêzigê te bûye emrê Mabûd
 Beyt û Hecer û Meqam û Hicra
 Se'y û Teleb û Tewaf û Umre
 Barî jî tera kîrîn mîqedder
 Ha bûne jîbo tera miyesser!
 Avî, tu rewan be pêşê selwê
 Şêrî, tu heman kerem ke xelwê»
 Tacdîn-î jî sûretê şemalê
 Manayê mehebbeta şepalê
 Zanî bî teemmîl û bî îdrak
 Ra bû jî cîyê xwe çest û çalak
 Yarê xem û şahîyan Memê jar
 Vêra bûye sahib û sîlehdar
 Destê wî dî dest, û dîl dî dîlbû
 Bû hacîbê derge, şûr lî mîlbû
 Tacdîn bî vî terzî çû serayê
 Mem ma lî derî digel duayê
 Lewra ku mexûfbû ew mîlaqat
 Melzûme lî aşîqan mîadat

Senin mumun da senin gibi bekliyor,
 Senin sevgin onun tenine ve canına ateştir.
 Mumlar gibi bunca yandığın yeter,
 Benim gibi gözyaşları döktüğün yeter.
 Aşıksan eğer, kalk pervane gibi,
 Canını ver dökülen paralar ve bahşiş gibi.
 Ey amacı tavaf olan hacı!
 Ey tavaf yolunun yolcusu!
 Sana amaç olan kible ve Kâbe,
 Allahın emriyle sana yakın olmuştur.
 Kâbeyi, taşı, makamı, hücreyi, (1)
 Sa'yı tavafı, dua ve umreyi (2),
 Allah sana mukadder kıldı,
 İşte hepsi sana nasib oldu.
 Eğer su isen yürü selvinin önüne,
 Eğer aslansan hemen kerem eyle halvete»
 Tacdin mumun şeklinden,
 O güzelin aşkının anlamını,
 Anladı düşünce ve idrakla,
 Kalktı yerinden hemen çabucak,
 Gamların ve sevinçlerin dostu olan zavallı Memo,
 Onunla arkadaş oldu silâhlı olarak.
 Eli elinde, gönlü gönlündeydi,
 Kapıda nöbetçi oldu, kılıç belindeydi.
 Tacdin bu tarzla gitti saraya,
 Memo bekledi kapıda, başladı duaya.
 Çünkü korkuluydu o karşılaşma,
 Aşıklardan ayrılmıyor düşmanlıklar.

(1) Taş: Kâbenin duvarındaki taş. Makam: Kâbenin karşısındaki Hz. İbrahim yeri. Hücre: Kâbenin yanındaki Hz. İsmail yeri.

(2) Sa'y ve umre: Hacda iki vazife.

Ger qısmê mihîbb-û ger hebîbın
Elbette bı dıjmin û reqîbın
Hın dêw û hınêk jı wan perîne
Hındeک dı minafiq ademîne

Gerek sevenler, gerekse sevilenlerin,
Elbette vardır düşman ve rakipleri
Düşmanların kimi dev, kimi de peridir,
Bir kısmı da münafık insanlardır.

XXV

BÛK Û ZAVA DI GÎJIN HEVDÛ

Zava bî edeb ku çû ji der'dan
Şem'a ku li pişt hîcab û perdan
Ra bû ku ji pêşve çû, xeraman
Kêşa li zemîn bî naz-î daman
Zîlfêd-î xwe kirne paye endaz
Destêd-î xwe kirne ferqê perdaz
Dêma ku bî nûrê, Beytîl-eqsa
Qendîlê felek bî wê dî îsa
Mexmûrê xebûqê derdê hîcran
Mıstaqê sebûhê weslê canan
J'ewwelve li adetê mîbahî
Destê xwe dirêj kire sırahî
Noşî ji sırahîya şekerleb
Noşîn qedehek ji mey lebaleb (1)
Mexmûrî ku def'ê kîr meya nab
Bêhn kîr gul û sînbîlêd-î têrab (2)

(1) Lebaleb: Lêv bî lêv, tîjî. Yan jî ji lêvên hevdu ve xwarin.

(2) Gul: Mexsed jê dêmên bûkêne Sînbîl: Mexsed jê bisk û zîlfêd wêne.

XXV

GELİN İLE GÜVEYİ BİRBİRİNE KAVUŞUYOR

Damad edeble kapıdan içeri girince,
Perdelerin ve örtülerin arkasındaki o mum,
Kalktı ve eda ile salınarak ona doğru gitti,
Eteklerini nazla yerlerde sürüdü.
Zülûflerini yüzüne serpiştirmişti,
Ellerini perdeden çıkarmıştı.

Aydınlık yönünden Beytül'aksa idi yanağı (1),
Felek kandili onun sayesinde parlıyordu.
Dünkü hicran derdinin şarabından sarhoş olan âşık,
Yare kavuşmak şarabına hasret çeken âşık,
Önce helâl âdet gereğince,
Elini surahiye uzattı.
İçti şeker dudaklı surahiden,
Dudak dudağa içtiler bir kadeh şarap
O berrak şarap, mahmurluğu giderince,
Kokladı bol sulanmış gülleri ve sünbülleri.

(1) Beytül'aksa: Kudüs'teki cami, eskiden kibleydi.

Geh nêrgız û lale, gah-ı sorgul
 Reyhan û binefşe, gah-ı sinbıl,
 Têk têkve dı dan û têk dı bestın
 Hın bûse dı dan û hın dı gestın
 Ew çende bı yekve radımûsan
 Newbet ne dı dane hev lı bûsan
 Elmas û guher cebîn û dından
 Tebdîl-ı buwîn bı la'l û mırzan
 Deryayê mehebbetê we kır coş
 Dest gerden û leb bı leb, hemaxûş
 Medhoş-ı buwîn bı wê mıdamê
 Bê heş we ketın jı ser qıyamê
 Qadır ne dı bûn bı kın quûdê
 Gêr bûne bı yekve bo siccûdê
 Tekrar-ı jı secdeyê ku ra bûn
 Ew çende bı yekve herdu şa bûn
 Şekkır jı lebêd-ı yek revandın
 Sorgul jı ruxêd-ı yek cıvandın
 Terkîb-ı kırın jıbo xwe gulqend
 Tezwîc-ı ku bûn bı yekve dılbend
 Sê roj û şevan bı dıl peyapey
 Wan teşneleban ve xwarın ew mey
 Mıstesqîyê şerbeta meya nab
 Axır ku nebûn bı şırbê têrab
 Keyfiyyetê neş'eya şerabê
 Kêşane kemalê îstîrabê
 Safizîqen û bedenşefafê
 Kır meyl û mehebbeta zîfafê
 Sermest-ı bı destê têk herıstın (1)
 Bû kelte û gelc, û da harıstın
 Dem lêk pıçîyan û dem cuda bûn
 Geh têk hejîyan û **geh dı** ba bûn

(1) Bı destê têk: Bı destê hevdû.

Kâh nergis ve lâle, kâh kırmızı gül,
Kâh reyhan ve menekşe, kâh sümbül,

Birbirine karıştırdı... ve kucaklaşırlardı,

Kâh öpüşürlerdi, kâh ısırılırdı.

O kapar öperlerdi ki birbirlerini,

Öpme sırası vermezlerdi birbirlerine.

Elmaslar, mücevherler, alınlar ve dişler,

Hepsi değişip la'l ve mercan oldular.

Sevgi deryası o kadar coşturdu ki onları,

Elleri birbirlerinin boynunda, dudak dudağa ve kucak
kucağa oldular.

O şarabı çok içince sarhoş düştüler,

Ve şuursuz olarak ayaktan düştüler.

Artık oturmaya da güçleri yetmiyordu,

Yuvarlandılar birlikte secde için.

Yeniden secdeden kalktıkları zaman,

O kadar seviştiler ki birbirleriyle...

Birbirlerinin dudaklarından şeker kaçırdılar,

Birbirlerinin yanaklarından kırmızı gül derdiler.

Evlenip gönüllerini birbirlerine bağlayınca,

Kendileri için gül şerbeti karışımını yaptılar.

Üç gün ve üç gece ard arda gönülden,

O susuz dudaklılar içtiler o şarabı.

Berrak şarabın şerbetini içenler,

Sonunda içmeye kanmayınca,

Şarabın neş'esinin verdiği keyif,

İstirabın son haddine çekti onları.

Parlak çeneli ve şeffaf tenli gelin,

Zıfayı arzuladı ve ona meyletti.

Sarhoş ve elele olarak sarıldılar birbirlerine

Oldu bir itişme ve birlikte yere düştüler.

Bazan birbirlerine sarıldılar, bazan da ayrıldılar,

Kâh birlikte sallandılar, kâh titrediler.

Dem ew dîdubûn û gah-î yekbûn
 Geh cot û bî yekve, gah-î tekbûn
 Tîra ku jî acê, berhedêf bû (1)
 Amac-î bî sefweta sedefbû
 Amac-î ku bû mehellê peykan
 Durdane bedel kîrîn bî mîrcan
 Nebî hatî ve, nesl-î ma dî wêda
 Nesla xwe jî can û dîl bî wê da
 Peyweste bî roj eger bî şevbû
 Wan ber jî mehebbetê bî hevû
 Hemware du serxweşêd-î serkeş
 Vala dî kîrîn lî yek du tîrkeş
 Ger roj û eger şevêd-î reşbûn
 Ew herdu melek we pêk dî xweş bûn
 Goya te dî go du kîmîyager
 Meşxûl-î buwîn bî eqdê cewher
 Ew rûh û cesed bî yekve mînzem
 Nefseyn-î bî yekve bûne mîdxem
 Înzalê legen nîzûle îbrîq
 Tes'îd-î kîrîn bî qer'û enbîq (2)
 Memzûcê şebîhê şîr û şekker
 Mexlûtê wekî heyat û kewser
 Qet'a çûnebû ne xur, ne xwabek
 Wan bîr ne dî hatî nan û abek
 Ew hefte temam-î bûye gerdek
 Agah-î ne bûn jî halê ferdek
 Xalîb gerîya lî derdê sıhhet
 Xem çûn vaşîrîn jî kerbê weslet

(1) Jî acê: Jî dîranê fîl, wek wî sîpî. Berhedêf bû: Lî amancê rast bû, berê xwe da amancê.

(2) Mexsed bergirtîna bûkê jî zavêye.

Kâh birdi onlar, kâh ikiydiler,
 Kâh tekti onlar, kâh yapışık ve çifttiler.
 Fil dışından olan ok, hedefe yöneldi,
 Hedef ise sedef berraklığındaydı.
 Hedef oktan isabet alınca,
 İnci tanesini mercana çevirdiler.
 Ok geri döndü izi kaldı orada,
 Soyunu canı gönülden verdi ona.
 Her zaman, gerek gündüz, gerekse gece,
 Sevgiden önleri birbirine dönüktü.
 O iki serkeş sarhoş, iki arkadaş,
 Birbirine karşı boşaltırlardı ok torbalarını.
 Gerek gündüzleri, gerek karanlık gecelerde,
 O iki melek öylece sevdiler birbirlerini.
 Sanırdım ki iki kimyager,
 Sanki mücevherleri ipliğe takmaya uğraşmaktadır.
 O ruh ve cesed birbiriyle yapışık,
 İki vücut birbirinde kayboldu.
 Leğen ve ibrikten akıtılanı
 Yükselttiler iterek ve saplayarak.
 Karışım, süt ve şeker gibi oldu,
 Hayat suyu ve kevser gibi karıştı.
 Onlara yoktu asla, ne yemek ne de uyumak,
 Hatırlarına gelmezdi su ya da ekmek.
 O hafta tamamen oldu gerdek,
 Durumdan haberdar olmadı bir tek ferd bile.
 Nihayet mutluluk derde gelip geldi,
 Kavuşmanın derdinden, gamlar gidip gizlendi.

Nageh seherê ji rojê heştê
 Rîdwan meşîya ji nêv bihuştê (1)
 Mem hê ji wisa li ber derîbû
 Daîm ewî ser li ser berîbû
 Hêja ewî mesken asîtanbû
 Rojan û şevan we pasîpanbû
 Tacdîn ku ji gerdekê bi der ket
 Rojek te di go Memê bi ser ket
 Fîlhal-î we reng-î şadîman bû
 Hem'efserê ewcê asîman bû

Yarek te hebit, meger we bitin
 Ger dê we ne bit, meger ne bitin
 Yarê bi tera bitin mîwafîq
 Sed xızmed-î xalîm û mmafîq,
 Qurban bi ke, qet me bê mîxabîn
 Çi' dki bi kesan ku bê wefa bîn?
 Qurban bi ke, qet me bêje kêne?
 Bê kêne bira! eger bi kêne (2)
 Yarê te jibo tera biraye
 Hem çave jibo te, hem çiraye

(1) Rîdwan: Serekfiriştê Bihuştê. Mexsed zavêye.

(2) Bê kêne: Bê kêrîn. Bi kêne: Bi kêrîn.

Nihayet sekizinci günün seher vaktinde,
Rıdvan cennetin içinden çıktı (1).

Memo hâlâ öylece kapının önündeydi,
Onun başı da hep taşın üstündeydi.
Hâlâ onun meskeni avlu idi,
Geceleri ve gündüzleri öyle nöbetçiydi.
Tacdın gerdekten çıktığı zaman,
Sanırdın ki Memo'nun üzerine bir güneş doğdu.
Derhal öyle sevinç duydu ki,
Başı gök kubbelerine yükseldi sanki.

••

Bir dostun olursa eğer, böyle olsun,
Böyle olmazsa eğer, hiç olmasın.
Seninle birlik olan bir dosta,
Yüz hain ve münafık akrabayı,
Kurban et de hiç deme yazık,
Yakınları ne yapacaksın vefasız olduktan sonra?
Kurban et de hiç deme kimlerdir,
İster becerikli olsunlar, ister beceriksiz, kardeşim!
Senin dostun senin için kardeşir,
Hem gözdür senin için, hem de çıradır.

(1) Rıdvan cennetteki meleklerin başıdır, burada maksat Tacdın'dır.

XXVI

BEKİR Lİ CEM MÎR FESADÎYA TACDÎN Û MEMÊ DI KE

Gava jî edem Xwedê kîr îcad
Ev kewn mekan jî nûve bmyad
 Mecmûê mîkewwenatê alem
 Hetta ve xulase new'ê adem
Eşya bî heseb sîfat û ef'al
Înane wîcûdê mîxtelif hal
 Mewcûd-î kîrîn bî hev mîeyyen
 Ezdad-î kîrîn bî zîd mîbeyyen
Ev erd û sema betî'û daîr
Ev mîlk û mele'k mîqîm û saîr
 Ev nûr û zelam û kufr û îman
 Ev xuld û seker, bîhûşt û nîran
Ev barîd û harr-û retb. û yabîs
Ev mîr û geda, xenî-yû baîs
 Ev ax û hewa û agir û av
 Ev leyl û nehar û sî-yû sîtav
Ev hîcr û wîsal û şahî-yû xem
Ev mewt û heyet û sûr û matem

XXVI

BEKİR TACDİN VE MEMO'YU BEYE GAMMAZLIYOR

Allah yokluktan var edince,
Bu evreni, yerleri yeni yaratınca,
 Âlemdeki bütün varlıkları,
 Kısacası: İnsan cinsine varıncaya dek,
Varlıkları sıfat ve fiillerine göre,
Çeşitli hallerle yarattı.
 Varlıkları birbirleriyle belli etti,
 Zıtları zıtlarla açıklığa kavuşturdu.
Bu ağır yürüyüşlü ve yuvarlanan yerlerle gökler,
Bu topraklar, duran ve yürüyenler ve de melekler,
 Bu aydınlık, karanlık, küfür ve iman,
 Bu cennet, cehennem, bahçe ve ateş,
Bu soğuk, sıcak, yaş ve kurular,
Bu beyler, dilenciler, zengin ve yoksullar,
 Bu toprak, hava, su ve ateş,
 Bu gece, gündüz, gölge ve güneş,
Bu ayrılıklar, kavuşmalar, sevinç ve gamlar,
Bu ölüm, diriliş, şenlik ve matemler,

Hın nûremîsal û hın wekî nar
 Hindek dî helîm û hın dî dijwar
 Van sadîq û rast û xêrexbawan
 Van qemsî-yû xwar û rûsîyahan
 Van ehlê cehennem û ezaban
 Van laîqê cennet û sewaban
 Na bînî ku Pêkve cimle ziddîn?
 Hikmet çîye, bo çî pêkve niddîn?
 Lewra ku ne bit eger texalîf
 Temyîz-î mihale, hem tearîf

*

Elqîsse: Bî îq tîzayê xîlqet
 Mîrê bî kemal û îzz-û rif'et
 Ra girtî jîbo xwe dergevanek
 Fettanê zêmanê, sey-pîsanek
 Daim li derê wî qapûcîbû
 Qella'û qelaş û qehwecîbû
 Emma bî neseb ne merdê Bohtan
 Belkî mitewellîdê jî buhtan (1)
 Eslê wî dî bîn jî Mergever'bû
 Mehza wî beşer bî şor û şerbû
 Navê wî minafîqî Bekîr'bû
 Belkî jî Belûqîya betîrbû
 Menna'û mîzebzêbîn û îblîs
 Xedda'û xeberbezîn û telbîs
 Şagîrdê şeameta wî şeytan
 Şermende jî gotîna wî Bohtan
 Bedçehre jî rengê dêwê kabûs
 Bedfî'l û sîtîzekar û salûs

(1) Mitewellîdê jî buhtan: Jî derewan welîdîbû, piçbû.

—Ki kimi nur gibidir, kimi ateş gibi,
 Kimi uysaldır kimi de yaman—
 Bu doğru olan, doğru söyliyen iyilikseverler,
 Bu yalancılar, eğriler ve siyah yüzlüler,
 Bu cehenneme ve azaba müstahak olanlar,
 Bu cennet ve sevaba lâıyk olanlar;
 Görmüyor musun ki hepsi zıttır birbirlerine?
 Hikmet nedir, neden karşıdır birbirlerine?
 Çünkü olmazsa eğer karşıtlık,
 Ayırdetmek imkânsızlaşır, hem de tanışmak.

Kısacası: Yaradılışın gereği olarak,
 Kemal, izzet sahibi olan o yüce Bey,
 Kendine bir kapıcı tutmuştu,
 Zamanın fitnecisi bir it oğlu itti.
 Her zaman Beyin kapısında kapıcıydı,
 Kaleci, kurnaz ve kavukçuydu.
 Fakat soyca Botan'lı değildi,
 O bühtandan doğan biriydi (1)
 Aslen dediklerine göre Mergever'dendi,
 Sırf şirret ve fitneci bir insandı.
 O münafıkın adı Bekir'di,
 Belki Belukîya'dan beterdi (2)
 İyiliğe karşı, ikiyezlü bir iblisti o,
 Aldatıcı, söz götürücü ve şaşırtıcıydı o.
 Şeytan onun uğursuzluğunun çömeziydi,
 Botan onun sözünün mahcubuydu.
 Kâbus dev gibi çirkin yüzlüydü,
 Çirkef işli, kavgâ körkleyici ve ikiyezlüydü.

(1) Yani piçti.

(2) Belûkiya İsrailoğullarındandı.

Tacdîn-ı dı gote Mîr eyanî:
 «Mîrim! Bı ke der vî dergevanî
 Ev laîqê dergehê te nîne
 Ev kelbe, nehîndere, bı kîne
 Her çend se û dergevan birane
 Ekser se bı mîhr û bawefane»
 Ev renga he Mîr dı gote Tacdîn:
 «Fîlêd-ı Bekır meger nı zanîn?
 Em qısmê emîr-ı qısmê aşîn
 Pır fetl û gerîn, û pêş û paşîn
 Naçare jibo me aşıvanek
 Labıdde jibo me dergevanek
 Hîndî bı hıkûmetê dıkîn dewr
 Geh edle jibo me kar, û geh cewr
 Her çendî Bekır weled zınaye
 Aşê me ji wî bı fetl û baye
 Ev zımre ku zalım û ewanın
 Sûbaşı-yû şehne-w dergevanın
 Aşêd-ı me zalıman dı gêrın
 Dexlêd-ı mezalıman dı hêrın
 Aşê me eger çı weqfê ame
 Gewrî tîjî garısê herame
 Wî garısî harısek dı çînit
 Ev harıse bo me dê helînit
 Ev adete nîne xasê mîran
 Na bînî lı ber derê faqıran,
 Wan jî hemî pasıpan ji sanın?
 Ew jî hemî qısmê dergevanın
 Sultanê serîrê bê nîyazî (1)
 Na bînî jiboyê karesazî,

(1) Padişahê. textê bê lava; yanî Xwedê.

Tacdin derdi ki Beye açıkça:
 «Beyim! Kov bu kapıcıyı,
 Bu senin kapına lâıyk değildir,
 Bu köpeğin dışı içindedir, kincidir o.
 Gerçi köpeklerle kapıcılar kardeştirler,
 Ama köpeklerin çoğu sevimli ve vefalıdır»
 Bey ise şöyle derdi Tacdin'e:
 «Bekir'in yaptıklarını sanki bilmiyor muyuz?
 Biz beyler kısmı değirmene benzeriz,
 Çok dönüşlü ve dolambaçlıyız, ileri ve geriyiz.
 Zorunludur bizim için bir değirmenci,
 Şarttır bizim için bir kapıcı.
 Hükûmet işlerini o kadar yönetiyoruz ki,
 Bazan adalettir işimiz, bazan da zulüm.
 Gerçi Bekir zina çocuğudur,
 Ama değirmenimiz onunla dönüp yelleniyor.
 Zalim olan bu avene zümresi
 Subaşılar, kâhyalar, kapıcılar,
 Biz zalimlerin değirmenini döndörüyorlar,
 Zulüm tahılını öğütüyorlar.
 Değirmenimiz gerçi kamunun vakfıdır,
 Boğazı haram darıyla doludur. (1)
 O darıyı bir çiftçi ekiyor,
 O çiftçi bizim için kaldıracak da onu.
 Bu âdet yalnız beylere özgü değildir,
 Görmüyor musun, fakirlerin kapısında da var?
 Onların da nöbetçileri hep köpeklerdir,
 Onlar da kapıcı kısmındandır.
 Hiç ihtiyacı olmayan tahtın sultanı da, (2)
 Görmüyor musun, işlerin yürütülmesi için,

(1) Boğaz «Gewrî»nin karşılığı olarak yazılmıştır ki, taneler değirmen deposundan düşerken onun içinden geçip değirmen taşının deliğine girerler, oluk biçimindedir.

(2) Allahı kastediyor.

Hindî ewî ra kîrîn selatîn
 Deh çend ewî çê kîrîn şeyatîn?»
 Hasil: Dî seyê xwe Mîr ne bûrî
 Ta'lîl-î dî dane ber zerûrî
 Mîrîn hene ew seyêd-î tazî
 Na dîn bî edaleyêd-î tazî (1)
 Ew kînewer û xebîs û mîdbîr
 Yanî Bekîr'ê bî dîl mîzewwîr
 Xewfa wî hebû bî xef jî Tacdîn
 Daîm dî dilê wîda hebû kîn
 Weqtê ku bî dewlet û seadet
 Ev dawete bû bî resm û adet
 Xef j'ademîyan, wekî Ezazîl
 Mehza xereza wî kîzb û teswîl
 Tenha wehe gote Mîr, dî xefda:
 «Mîrîm! Te Sîtî qewî telef da
 Ew cewherê tac û tace cewher
 Ew efserê zîb û zîbê efser
 Ew renga sezayê text, û ew reng
 Ferzane bî eql û ferr-û ferheng,
 Kîsra bî keser jîboyê dînê
 Fexfûr-î bî xewre bo evînê (2)
 Qeyser jî kurê xwera bî xwesta
 Xaqan-î jî pêşve dest bî besta
 Hêja ne dî bû bî wî tu erzan
 Ev renga he ser serî bî dî wan»
 Mîr go: «Qe dî dîm, eya bedexter!
 Tacdîn û Memê, bî textê Qeyser?
 Roja weku bûye ceng û hawar
 Tacdîn û Memê, dused jî nayar

(1) Edaleyêd tazî: Hespên Erebi, Kehêl.

(2) Bî xewre: Bî heşdane, dî de heşê xwe, tîne bîra xwe.

Ne kadar yaratmışsa sultan,
 On misli de yaratmıştır şeytan!»
 Hulasa: Bey köpeğinden vazgeçmezdi
 Her zarurinin karşısına bir sebep çıkarırdı.
 Bazı beyler var ki tazı köpekleri,
 Arap atlarına değişmezler
 O kinci, habis ve hilekâr,
 Yani gönülden tezvirci olan Bekir,
 İçinden korkuyordu Tacdin'den,
 Her zaman gönlünde vardı ona karşı kin.
 Bu düşün geleneksel törenlerle,
 Devlet ve mutlulukla yapıldıktan sonra,
 İnsanlardan gizli olarak şeytan gibi,
 —Maksadı sadece yalan ve aldatmaydı—
 Gizlice ve tenha yerde şöyle dedi Beye:
 «Beyim! Sen Sıtı'yi çok telef verdin.
 O, tacın mücevheri ve mücevherin tacıydı,
 O, Tacın güzelliği ve güzelliğin tacıydı.
 Tahta o kadar lâyıık ve o kadar,
 Akıllı, bilgili ve güzeldir ki,
 Kisra onu görmek için mer kiçindeydi,
 Fağfur onu sevmeyi candan isterdi.
 Kayser isteseydi onu oğlu için,
 Hâkan önünde el bağlasaydı,
 Yine de böylesine ucuz ve
 Böylesine çarçabuk vermezdin onlara»
 Bey dedi ki: «Hiç değişir miyim, ey bedbaht!
 Tacdin ve Memo'yu Kayser'in tahtına?
 Cenk ve savaş olduğu gün,
 Tacdin ve Memo iki yüz düşman,

Bîlcımle bı zırx û zend û binper
 Înan jî mera bı şûr û şesper
 Xaqan kiye? Ez çî kım bı Fexfûr?
 Na dım ez ewan bı rib'ê ma'mûr»
 Mel'ûn-ı ku dî ne bû çu te'sîr
 Ew mes'ele wer gerande tezwîr
 Go: «Qence heqîqeta humaman
 Hemsenge sedaqeta xulaman:
 Roja ve dî xun şerabê belwa
 Gava ku dî xun kebab û selwa,
 Çawane dî şahî-yû sefayê
 Ew renga dî tangî-yû cefayê,
 Arız ne bitın lî wan tebeddîl
 Zahir ne bitın jî wan tehewwîl.
 Mehza ne kın ev qusûrê xızmet
 Qet'a ne kın ew fitûrê hîmmet
 Ev zewq û cefa bı bin mîqabıl
 Ew sıdîq û wefa bı bin miadıl
 Lê zayîe hîmmeta kerîman
 Derheqqê nelaîq û leîman
 Nakes ne sezayê genc û male
 Nûres ne minasibê celale
 Menzûriye nûresan şerabe
 Mexmûriyê serxweşan xırabe
 Pîr aql-ı dî vêt û pîr tehemmîl
 Nûres bı meyê ne ket tehewwîl
 Mîrim! Te ne dî, Kurê Sîkender,
 Dayê te nezer, jî heddê gû der?
 Roja ku Sîtî te daye Tacdîn
 Wî j'alî xwe dayîye Memê, Zîn»
 Mîr go: «Çî eceb bı mın ne kîr pîrs?
 Ya ne, wî ne mayîye jî mın tîrs?»
 Go: «Ma tu nî zanî ew kusane?
 Mîrzaye, ciwane, pehlewane

Hepsini zırhları, bileklikleri ve kalkanlarıyla
Altılıkları ve kılıçlarıyla getirdiler bize.

Hâkan kimdir? Ne yapayım ben Fağfur'u?

Tacdin ve Memo'yu dünyanın dörtte birine değişmem».

Mel'un baktı ki hiçbir etki yapmadı sözleri,

O meseleyi bu sefer çevirdi tezvire.

Dedi ki: «Himmet sahiplerinin mahiyyeti iyidir,

Hizmetçilerin de bağlılığı onun karşılığında olmalı.

Tecrübe şarabını içtikleri gün,

Bal ve kebabı yedikleri an,

Sevinç ve şenlikte nasıllarsa,

Darlık ve cefada da öylesine,

Onlarda değişiklik peyda olmamalı,

Onlardan dönüş hiç görünmemeli.

Özellikle hizmette kusur etmemeliler,

Asla himmette fütur etmemeliler.

Bu sevinç ve cefa karşılıklı olmalı,

O doğruluk ve vefa eşit olmalı.

Fakat boşa gider iyilik sahiplerinin himmeti,

Lâyık olmayan nankörlere yapılırsa.

Ehil olmayanlar mal ve hazinelere lââyık değiller,

Yeni türediler büyütmeğe münasip değiller.

Yeni görmüşleri görme ölçüsü şaraptır,

Sarhoşların mahmurluğu fenadır.

Yeni görmüşlerin şarapla değişmemeleri için,

Çok akıl ister ve çok tahammül.

Beyim! Görmedin mi sen İskender'in oğlunu?

Sen ona yakınlık gösterdin, aştı haddini

Sen Sıtı'yi Tacdin'e verdiğin gün,

O da kendi yönünden Memo'ya vermiş Zin'i».

Bey dedi ki: «Neden bana sormadı acaba?

Yoksa benden kalmamış mı korkusu?»

Bekir dedi ki: «Bilmiyor musun ki orası öyledir?

Yiğittir o, gençtir, beyzadedir.

Meydan diye wî, celew revaye
 Herçî weku ew bî ket rewaye
 Tîrsa mîn ewe: Bî kîbr û kînê
 Tuxyan bî katî jî paşê Zînê
 Da'wa nesebê bî ket bî Xahd
 Qesda hesebê bî het zewaid»
 Mîr go: «Me jî dîl hebû bî daxwaz
 Zînê bî Memê bî kîm serefraz
 Sondê dî xum ez bî rûhê walîd
 Hetta bî gîhîte ceddê Xahd
 Mehza bî zîkûrê neslê Adem
 Zîne bî jîmîtî ez qe ne dem
 Herçî jî serê xwe bûye bêzar
 Ha Zîn! Û bîla bî bit xerîdar
 Merdê jî ser û rîha xwe têre
 Bê xewf-î bî xwazîtin, ku mêre»

Hukkam-î bî batî û bî zahîr
 Bê şîbhe mîşabîhî bî agir
 Zahîr dî sîpahî-yû bî nûrîn
 Batî jî mîdareyê dî dûrîn
 Rehmê ku dî kî jî rengê dojîn
 Qehrê ku dî kî cîhan dî sojîn
 Zînhare, bî wan ne kî tu bawer!
 Ger bab û pîsî û ger bîrader!
 Xasma ku mîqerrebêd-î bedxwah
 Nêzîkî bî bîn, neûzu billah!

Meydan bulmuş, yuları kaçırmış o,
 O ne yaparsa hep revâdır.
 Korkarım ki kin ve kibirle,
 Zin'in de ötesine gidip isyan etsin,
 Halid'in soyundan geldiğini iddia etsin,
 Fazlasıyla asalete gözünü diksin».
 Bey dedi ki: «Gönlümde vardı gerçekten,
 Ki Zin'i Memo'yla şereflendireyim ben,
 Halit ceddime varıncaya kadar,
 Pederin ve ataların ruhlarına andıçerim ki:
 Âdem soyundan olan erkek cinsine,
 Zin'i karı olarak asla vermiyeceğim.
 Başından bezmiş olan varsa,
 İşte Zin... Olsun bakalım istekli.
 Başına ve canına doymuş olan kimse,
 Korkusuzca istesin onu erkekse»

Beyler içleriyle ve dışlarıyla
 Şüphesiz ateşe benzerler.
 Görünüşte güzel yüzlü ve nurludurlar,
 Aslında ise idare etmekten uzaktırlar.
 Merhamet edince güneşe benzerler,
 Kahredince de dünyayı yakarlar.
 Sakın ha, inanmayasın onlara sen!
 Baba, evlât ve kardeş bile olsa.
 Özellikle bedhah yakınlar,
 Onlara yaklaşırlarsa... Allahâ sığınırız.

XXVII

ZÎN BÎ AGIRÊ EVÎNÊ DÎ ŞEWITE

Tacdîn û Sîtî ku bûn bî hev şad
Weslê kîrîn ew jî hîcrê azad
Mem mayî dî kuncê wehdetê ferd
Ne yar û ne hemnişîn, ne hemderd
Hemdem ku ne bîn jîbo demanra
Hemderd-î ne bîn jîbo xemanra,
Xemgîn bî çî dê bî kîn tehemmîl?
Şahîn bî çî dê bî kîn tewessîl?
Şahîn û xeman dî vête enbaz
Derdan û deman dî vête demsaz
Unsîyyetê aşîqan sîkûne
Sermayeyê wehşetê cînûne
Asûde dî bîn bî yek dû, hemqal
Xasma ku hebûn bî yekve hemhal
Zîn û Sîtî-yû Memo û Tacdîn
Vêkra dî kîrîn mîdar û teskîn
Zîn'ê ku dî kîr jî derdê, efxan
Dengê Sîtfiyê dî bûye derman

XXVII

ZİN AŞK ATEŞİYLE YANIYOR

Tacdin'le Sıti birbirlerine kavuşunca,
Kavuşma, onları hicrandan kurtarınca,
Memo yalnızlık köşesinde yalnız kaldı,
Ne yârı, ne arkadaşı, ne de dert ortağı vardı.
Güzel vakitler için arkadaş olmayınca,
Dertler için ortak bulunmayınca,
Dertliler neyle tahammül ederler?
Sevinçliler neyle tevessül ederler?
Sevinçler ve dertler için arkadaş gerek,
Gamlar ve güzel vakitler için arkadaş gerek.
Âşıkların ünsiyeti sükûnettir,
Yalnızlığın sermayesi ise deliliktir.
Birbiriyle konuşanlar, birbiriyle dinlenirler,
Özellikle birbirinin sırdası olurlarsa.
Zin'le Sıti, Memo'yla Tacdin,
Birbirleriyle geçinirler, sükûnet bulurlardı.
Zin dertlerden feryad ettiği zaman,
Sıti'nin sesi olurdu kendisine derman.

Gava weku Mem bî dîl dî nali
 Tacdîn dî bûye hekîm lî alî
 Ev herdu jî herduwan cuda bûn
 Çûn herdu bî meqseda xwe şa bûn
 Man Zîn û Memê dî bê serencam
 Bê meqsed û bê mîrad û bê kam
 Çil rojî ne xur ne xwabê Zînê
 Ser ra ne dî bû jî ser girînê
 Xwîna dîlê bû xîda ûxwarîn
 Hîstir bî xwe şerbet û vexwarîn
 Hemware bî roj, eger bî şevbû
 Wê halî jî fîrquetê her evbû
 Rojan dî girî, bî şev dî kir ah
 Ew reng gerîya zeif-î ew mah,
 Bedra rûwê wê buwe hîlalek
 Tel'et dî numa wekî xiyalek
 Hemzad û heval û hemnişînan
 Hemraz û emîn û nazenînan,
 Her lehze dî gotinê bî rîqqet
 Kî: «Ey serwê rîyazê baxê rîf'et!
 Sersebze û berkê cûyebârî!
 Ev çende çî hîstîran dî barî?
 Hemşîre eger jî te cûda bû
 Xweş çû û bî hemserê xwe şa bû
 Wê girtîye bo xwe sebr û temkîn
 Ew şaye lî wê, tu l'êre xemgîn (1)
 Mîn be'dî, xeman jî qelbê ra ke (2)
 Teşbihê bî zîlfê ber vî ba ke
 Çîn çîn bî ke turreyd-î şebreng
 Gul gul ve ke arîzd-î gulreng

(1) L'êre: Lî êre, lî vîr.

(2) Mîn be'dî: Jî nuha pêda, piştî vê gavê.

Memo da gönülden inlediği anda,
 Tacdin olurdu tabib yanında.
 Bu ikisi o ikisinden ayrıldılar,
 Gidip ikisi muratlarına kavuştular.
 Kaldı Zin ile Memo sonuçsuz,
 Mutsuz, muratsız ve amaçsız.
 Kırk gün Zin'in ne yemek yediği, ne de uyuduğu vardı,
 Ağlamanın üstünden başı kalkmazdı.
 Gönlünün kanı oldu gıda ve yiyecek,
 Gözyaşları da oldu şerbet ve içecek.
 Gerek gündüzleri, gerekse geceleri,
 Ayrılıktan hep buydu hali.
 Gündüzleri ağlar, geceleri ah çekerdi,
 O kadar zayıfladı ki o mehtap,
 Yüzünün dolunayı oldu bir hilâl gibi,
 Siması görünürdü bir hayal gibi.
 Yemek ve oturma arkadaşları, nedimleri,
 Bütün nazenin sırdaşları ve güvendikleri,
 Her an derlerdi ki ona acıyarak:
 «Ey iffet bahçesinin selvisi!
 Ey su kanalındaki yeşil sebze ve yaprakcık!
 Neden bu kadar gözyaşları döküyorsun ?
 Ablan gerçi senden ayrıldı,
 Gidip te o eşine kavuştu.
 O tutmuş kendine yer ve edinmiş sabır,
 O sevinçlidir orada, sen burada üzgün.
 Artık gönlünden çıkar bu gamları,
 Zülfün gibi havaya savur onları.
 Gece renginden olan saç halkalarını kıvrım kıvrım yap,
 Gül gibi ağ, gül renginden olan yanaklarını.

Zulfan ve ke da bî bîn mîselsel
 İklîl-ı lî cebhetê mîkellel (1)
 Bîskan tu jî xumrîyan cuda ke
 Zulfan şe ke, pêkve berhewa ke
 Da sînbîl û sorgul aşîna bîn
 Reyhan û bînefşe ta bî ta bîn
 Bîskan bî werîne ser hîlalan
 Sewda ke dî Bekke'yê Bîlal'an
 Dîsan bî ke xumrîyan qedehnûş
 Ce'dan ve ke, Kabe bit sîyehpûş
 Ta xelq-ı jî xerb û şerqê, ta Şam
 Huccac-ı sîfet bî bestin îhram
 Peywend bî ke pêkve bîsk û xalê
 Şîrazê ke mîshefa cemalê
 Serlewheyê dêm bî bit mîzehheb
 Ayatê Xwedê bî bîn mîretteb
 Da fîrqeyê kafîr û mîsılman
 Tesdîq-ı bî kîn bî nessê qur'an
 Van xemze û awîrêd-ı xwînxwar
 Wan xîncer û keyberêd-ı dijwar
 Zînhare, me dê cewaz û ruxset!
 Wan nîne bî kes çu rîfîq û rehmet
 Me'zûn bî ke turreyêd-ı terrar
 Da hukm-ı bî kîn lî şah û xundkar
 Perdê tu jî ber gulan helîne
 Bê sebrîyê bîlbîlan bî bîne
 Xendan bî ke xunçeya dehanê
 Nalan ke hezarê dasîtanê (2)

(1) İklîl-ı lî cebhetê mîkellel: Desteyên kulîlkan lî enîyê bî xemîlîn; yanî bîla zîlfên te wek kulîlkan lî enîya te belev bî bîn.

(2) Yanî bîla kena devê te îlham bî de çîrokvanan, ew jî bî wê îlhamê hezar çîrok bî nivîsîn.

Zülüflerini aç zincir olsunlar;

Alnında süslü taç gibi dursunlar.

Zülüflerini örgülerinden ayır,

Zülüfleri tara, hepsini havaya savur

Sünbüllerle kırmızı güller aşına olsunlar

Reyhanlar ve menekşeler tel tel olsunlar.

Zülüfleri hilâllerin üzerine serpiştir,

Sevdalı kıl Mekke'de Bîfâlleri.

Yine örgülerinle sarhoş et halkı,

Örgülerini göz de kâbe olsun siyah örtülü.

İnsanlar batıdan, güneyden, tâ Şam'dan,

Hacılar gibi giysinler ihramları.

Zülüflerini ve benlerini birlikte süsle,

Güzellik Kur'anını şiraze eyle.

Yanağının resmi olsun altın yaldızlı,

Allahın âyetleri olsun düzenli.

Gâvur ve müslüman toplulukları,

Kur'an metnini tasdik etsinler.

Bu hunhar gamzeler ve bakışlara,

Bu yaman hançerler ve de oklara,

Sakın verme izin ve ruhsat,

Yoktur çünkü onlarda kimseye acıma ve merhamet.

Gönülleri kapan saç halkalarına izin ver,

Hükmetsinler şahlara ve hünkârlara.

Güllerinin önünden kaldır perdeleri,

Gör bülbüllerin sabırsızlığını.

Ağzının goncasını gülümset,

Onunla binlerce destanı inlet.

Serxweş ke lî gerdenê guharan
 Sersem ke cînûn û dîn û haran
 Meyxur ke melan bî xenc û nazan
 Şêxan bî şeyîne ber berazan
 Destûr bî de bîsk û zîlf û xalan
 Agah-î bî gêre ehlê halan
 Da mîrşîdê bê terîqê haîm
 Sergeşte ne bî wekî behaîm
 Înkâr-î bî ket dalalê mitleq
 Îqrar-î bî ket bî sûretê heq
 Farîx jî tecellîya celalê
 Qanî' bî tesewwîra cemalê
 Fanî bî ketin ewê wicûdê
 Baqî bî bitîn bî vê şihûdê»
 Ev çende ewan dî gotin ev pend
 Zîn pê ne dibû sebûr û xursend
 Belkî bî nesîhet û bî pendan
 Yekcar dî kete bela û bendan
 Îşq agire, nefheye nesîhet
 Sîrperdeye, lewmeye fezîhet
 Hindî ku ewan dî kîr melamet
 Wê zêde dî bû jî wan nedamet
 Eşkan ne dîdane çavê fîrset
 Ahan ne dîda dehanê mihlet
 Da ev bî kelamekî xeber dît
 Ya ew bî meqamekî nezer dît
 Nasîh fîkîrîn ku we'z û teqrîr
 Na kî bî çu rengî nef'û te'sîr
 Mayîn dî teeccîbê ku ew mah
 Ev çende jîbo çîra dî ket ah?
 Wan her we qîyas dî kîr ku Zîn'ê
 Her bo Sitîyê dî ket grînê
 Dîtin ku xeber hemî hewa bûn
 Naçar-î kîrîn sıkût û ra bûn

Sarhoş et, gerdana saldırt küpeleri
 Sersem eyle delileri ve kudurmuşları.
 Cilveler ve nazlarla şarap içir hocalara,
 Domuz gütmeye gönder şeyhleri.

Zülüflere ve benlere izin ver,
 Âşıklara da gönder bir haber,
 Yolunu bulamamış amaçsız mürşit,
 Hayvanlar gibi başıboş olmasın,
 Mutlak dalâleti inkâr eylesin,
 Doğruluğun şeklini itiraf etsin,
 İlâhî tecelliden boş olarak,
 Güzellik tasavvuruna inanarak,
 Fani etsin o vücudu,
 Bakî olsun bu görüşle.»

Onlar bu kadar öğüt verirlerdi,
 Fakat Zin bunlarla teselli olmazdı, gıda almazdı.

Bilâkis öğütleri ve nasihatlerle,
 Büsbütün düşerdi belâlara ve zincirlere.
 Aşk ateştir, öğüt ise ona üfürmektir.
 Perde altındaki bir sırdır o, serzenîştir onu açığa vuran.

Onlar ne kadar serzeniş ederlerse,
 Onun da onlardan bıkkınlığı o kadar artardı.

Gözyaşları vermezdi gözlere fırsat,
 «Ah»lar ağzına vermezdi mühlet,

Ki birkaç söz söylesin,
 Ya da bir yere bakabilsin.
 Öğütçüler baktılar ki vaazlar ve sözler,
 Hiçbir şekilde fayda ve etki yapmaz.

Şaşıp kaldılar ki o mehtap,
 Bu kadar neden çekiyor ah.

Onlar hep öyle sanırlardı ki Zin,
 Ağlayıp sızlıyor, hep Sıti için.

Baktılar ki sözleri hep heba oldu,
 Çaresiz sükût ettiler ve kalktılar.

XXVIII

ZÎN BÎ XEMANRA DÎ PEYÎVE

Zîn ma bî tenê dîgel xeman cot
Xem lê cîvîyan, jîbo xeman got:
 Kî: «Ey hemnefesêd-î bê newayan
 Feryaderesêd-î pîrcefayan
Hemderdê dîlêd-î derdemendan
Hemperdeyê sîrrê mîstemendan!
 Hemrazê dîlêd-î dîlbîrînan!
 Hemxwabeyê xatîrê hezînan!
Hemkaseyê xwanê bê teaman!
Hemmeşrebê rahê telxekaman!
 Aşîq bî we wasîlê cemalın
 Salîk bî we naîlê Celalın
Wêraneyê dîl we maye xalî
Qet xeyrê we kes nehın hewalî
 Çawa dî kîrın jîbo xwe ma'mûr
 Mîtleq jî wera me daye destûr
Dewlet bî weye dî darê dînya
Rîf'et jî weya serayê uqba

XXVIII

ZİN GAMLARA SESLENİYOR

Zin yalnız gamlarla çift kaldı,
Gamlar üşüştüler başına, o da gamlara seslendi:
«Ey çaresizlerin soluk arkadaşları!
Cefakeşlerin feryadına koşanlar!
Dertlilerin gönlüne dert ortağı olan gamlar!
Zavallıların sırlarının perde arkadaşları!
Gönlü yaralı olanların sırdaşları!
Üzgün hatırların yatak arkadaşları!
Yiyeceksizlerin sofrasında kadeh arkadaşları!
Acı muratlıların şarap arkadaşları!
Âşıklar sizlerle güzelliğe kavuşur,
Yolcular sizlerle tanıya kavuşur.
Virane gönül öylesine boş kalmış ki,
Sizlerden başka yok etrafında kimsecikler.
Onu nasıl edinirseniz kendinize yuva,
Mutlak izin vermişiz biz sizlere.
Dari dünyada devlet sizlerledir,
Ahret köşkünün yüksekliği sizlerdendir.

Xem lew me dî vên, ku bawefane
Na bên eve tehlî-yû cefane
Rojê reşiyane yarê canî
Yarê xweşiyane şadîmanî
Kewneyn-î çî acîl û çî acîl
Xemxwarî ne bit, ku têne hasil?
Hasîl: Bî we xweş dî bit lî min dîl
Bê gencê xeman, jî dîl çî hasil?»

Biz gamları severiz, çünkü vefalıdır onlar,
«Bu acıklıdır, şu cefalıdır» demezler onlar.

Kara günlerin candan dostlarıdır,
Sevinçli günlerin sevinçli yarılarıdır.

Her iki âlem; gerek şimdiki, gerek sonraki,
Gam yemeksizin, nasıl elde edilirler?

Kısacası: Sizlerle hoş olur benim gönlüm,
Gam hazinesi olmazsa, gönülden ne elde edilir?»

XXIX

ZÎN JI SITÎYÊ GAZINAN DI KE

Geh gah-î Sitî dî kîr mîxateb
Ev renga he ew melek mîateb:
 Kî: «Ey rûh û rewanê qelbê Zînê!
 Nûra beserê dîyar û dînê!
Hemşadî-yû hemcefa û hemdem!
Hem lehm û îzam û cûld û hem dem!
 Hemşîre û hem cenah û hemser!
 Hembîze, hemaşîyan û hem per!
Wey teb'ê bî teb'ê mîn mîtabîq!
Îlla ku bî bextê na mîwafîq
 Sed şîkr-î, te bext-î bûye yawer
 Çawa te dî vê, we da te Dawer
Sed şîkr-î, te bext-î bû mîsaid
Tali' gerîya jîbo te said
 Bextê mîn eger çî zêde reş hat
 Ev qîsmete bo me zêde xweş hat
Teqşîmê xeman jîbo mîra bû
Teqdirê ezel, yeqîn wîsa bû

XXIX

ZİN SİTİ'YE SİTEM EDİYOR

Bazı bazı da Sıti'yi muhatap alırdı,
Şöylece o meleğe serzenişler ederdi:

«Ey Zin'in gönlünün ruhu ve canı!

Görüşün, görmenin ve gözün nuru!

Sevinç ve cefa arkadaşım!

Etim, kemiğim, cildim ve kanım!

Bacım, kanatlarım ve de başım

Kanatlarım, rahim ve yuva arkadaşım!

Ey huyu huyuma uygun olan bacım!

Bahtı bahtıma zıt olan bacım!

Yüzlerce şükür ki bahtın yaver oldu senin,

Nasıl istediysen öyle verdi sana Allah.

Yüzlerce şükür ki bahtın elverdi senin,

Talihin iyice yükseldi senin.

Benim bahtım gerçi çok kara geldi,

Fakat bu taksim bizi çok sevindirdi.

Gamların taksimi benim için oldu,

Ezelin takdiri herhalde böyle oldu.

Şahî jî tera, û xem jibo mîn
Tacdîn jî tera, û Mem jibo mîn
Xem çûn ku lî sûretê Memê'ne (1)
Lew xem jî mira lî ser xemêne»

(1) Çûn ku: Lewra ku. Lî sûretê Memê'ne: Lî şiklê wîne, yan jî lî rûwê wîne.

Sevinçler senin, gamlar benim olsun,
Tacdın senin, Memo da benim olsun.
Gamlar Memo'nun yüzünde toplanmışlar,
Bundandır ki gamlarımız gam üstünedir.»

XXX

ZÎN BI FINDÊRA DI PEYÎVE

Dem, şem'ê dî kir jibo xwe demsaz
Kî: «Ey hemser û hemnişîn û hemraz
Herçendî bî sohtinê wekî min
Emma ne bî gotinê wekî min
Ger şibhetê min te jî bî gota
Dê min bî xwe dîl qewî ne sohta
Derdê min û te jî yek bî ferqe
Ew ferqe jî xerbê ta bî şerqe
Meşriq tuwî, agirê te zahir
Mexrîb ez, û batînê min agir
Daîm dî sojit me rîşteyê can
Te na sojîtin bî xeyrê ezman (1)
Pêhtî me li ser, dî dîl perenge
Canê me dîgel perengê cenge
Şewqek te li ser serî dîyare
Sewdayekî serserî dî bare
Ew şewq-î jibo tera zîmane
Ev pêhtî jibo mera zîyane

(1) Jî bil hinek zemanan. Yanî hinek wextan bî tanê dî şewite.

XXX

ZİN MUMA SESLENİYOR

Bazan mumu ederdı kendine muhatap:

«Ey sır ve oturma arkadaşım, baş arkadaşım!

Gerçi yanmak yönünden benim gibisin sen,

Fakat konuşmak yönünden benim gibi değilsin.

Eğer sen de benim gibi söyleseydin,

Benim de gönlüm fazla yanmazdı.

Benimle senin derdin farklıdır,

O fark doğudan batıya kadardır.

Sen doğusun, ateşin görünüştedir,

Batı da benim, içim ateştir.

Her zaman yanıyor canımızın damarı,

Senin ise bazı vakitlerden başka yanmaz.

Benim başımda alevler, gönlümde köz var,

Canım o közle savaşa tutuşmuş..

Senin başının tepesinde bir ışık var,

Ondan serseri bir sevda yağıyor.

O ışık senin için dildir,

Benim başımdaki alev ise bana zararlı.

Pêhta jî dilê me dayî ser ser
 Hukmê dî ketin lî bayê Serşer (1)
 Her çendî bî şev dî minî bidar
 Sîbhan dî nivî heta vî êvar (2)
 Êvar û seher bî roj, eger şev
 Ez her dî sojîm wîsa lî ser hev»

(1) Bayê Serşer: Bagêr, bapûk, bayê pîr guzîm.

(2) Dî nivî: Dî kevî nava nivînan, hêsa dî bî, ra dî zêyî.

Benim gönlümden başıma vuran alev,
Şiddetli rüzgâra hükmeder.

Gerçi geceleri uyanık kalırsın sen,
Fakat sabahtan akşama kadar da uyursun sen.

Ben ise hep yanarım devamlı olarak,
Akşam, sabah gündüz ve gece».

XXXI

ZÎN BI FIRFIROKÊRA DI PEYÎVE

Geh gah-1 jî dest dilê birîndar
Naçar-1 dî bû jî canê bêzer
 Perwa ne dî kîr bî agirê xem (1)
 Perwane dî kîr jîbo xwe hemdem
Kî: «Ey tairê aşîyanê fîrqet!
Wey bîlbîlê bosîtanê hîrqet!
 Ey hîccetê aşîqêd-1 saib!
 Wey mîbtîlê mîddeayê kazîb! (2)
Merdane dî bexşî canê erzan
Heyfa! Ku bî mîr geranî lerzan (3)
 Na westî demek lî ber hewayê
 Napuxte teleb dî kî fenayê
Ew lez jî tera gelek qusûre
Ew lerze jîbo tera fitûre
 Bê sebrî û bê sîkûn û bê tab
 Lewra xwe dî kî bî zûyî pîrtab

(1) Agirê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agirê» nivîsî.

(2) Ê ku doza evînê ya derewîn betal dî ke.

(3) Bî mîrînê tu gerîyayî bî lerz, tu dî lerizî.

XXXI

ZİN PERVANEYE SESLENİYOR

Bazan de yaralı gönlün elinden,
Çaresiz kalır, bezerdi candan.
 Gam ateşinden etmezdi perva,
 Pervaneyi ederdi kendine arkadaş:
«Ey ayrılık yuvasının kuşu!
Ey yanma bahçesinin bülbülü!
 Ey gerçek âşıkların delili!
 Ey yalancı iddiaların çürütücüsü!
Erkekçe canını ucuz verirsin,
Yazık ki ölümle titrek olursun.
 Durmazsın bir an aşkın önünde,
 Çiğken yok olmayı arzu edersin.
Bu acelecilik senin için çok kusurdur,
O titreme senin için zaaftır.
 Sabırsızsın, sükûnetsiz ve bitabsın.
 Bundandır ki kendini çabucak yorarsın.

Napuxteyî eybekî temame
 Metbûx-ı dî bêjînê ku xame
 Puxte dî sojin, meger çu caran
 Fanî qe dî bin bî nûr û naran?
 Baqî dî gerin wekî semender
 Wan cîsmê dî bîte canê enwer»
 Wê cîsmemînewwera wekî rûh
 Beyza qemera mîqabelet yûn (1).
 Yek zerre jî asîman û erdan
 Ne'dma ku neket digel xeberdan
 J'ev ademîyêd-ı sahib exraz
 Mehza dî kîr ihtîraz û î'raz
 Fıkra xwe dî kîr jî îns û canan (2)
 Sırra xwa dî gote bê zımanan (3)
 Ser ta bî qedem xerîqê xembû
 Neqşê dîl û can xıyalê Mem'bû

(1) Yanî a ku wek hîva hemberê rojê sıpî bû.

(2) Fıkra xwe dî kîr: Dî tîrsî, fıkra dî kîr.

(3) Zımanan: «Zebanan» bû, me lî şûnê «Zımanan» nivîsî.

Çiğ kalmak büyük bir ayıptır,
Pişkinler ona derler ki «Hamdır».

Pişkinler de yanarlar, fakat hiç bir zaman
Yok olurlar mı ışıkla ve ateşle?

Bakî kalırlar kertenkele gibi,
Onların cismi aydın bir ruh olur».

O nur cisimli, melek ruhlu Zin,

Güneşin karşısındaki ayın mehtabı Zin,

Yerlerden ve göklerden bir tek zerre,

Kalmazdı ki kendisine seslenmesin.

Yalnız bu garaz sahibi insanlardan,

Özellikle sakınırdı ve yüz çevirirdi.

İnsanlardan ve cinlerden çekinirdi o,

Sırrını dilsiz yaratıklara söylerdi o.

Baştan ayaklara kadar gamlara dalmıştı,

Gönlünün ve ruhunun nakşı hep Memo'nun hayaliydi.

XXXII

PERİŞANIYA MEMÊ

Mem jî ji xıyalê rûwê dîdar
Yanî ku ji arezûwê dîdar
 Bû dînekî dîlpezîr û sewda
 Mecnûnekî bê nezîrê şeyda
Xalîb gerîya lî aqlê dehşet
Mûnîs gerîya lî qelbê wehşet
 Ne qabilê hemlê dax û derdan
 Ne nailê seyrê baxê werdan
Hasıl ku ne bû wîsalê Zînê
Rahet çûnebû ji ber birînê
 Lewra ku du teşneleb dî bê gav
 Bê tab-î bî bîn jîbo firek av,
Nageh bî rîjît ji asîmanî
Serçeşmeyê abê zendeganî,
 Yek teşne miradê dîl helînit,
 Yek soxîte her wîsa bî mînit,
Yek kesb-î bî ket heyatê sermed,
Ê dî dî çûte mematê mîmted
 Tacdîn-î ku ew wîsal-î dest da
 Ew reng lî Memê melal-î dest da

XXXII

MEMO'NUN PERİŞANLIĞI

Memo da sevgilinin yüzünün hayalinden,
Yani onu görmek arzusundan,

Tamamen deliye döndü, sevdalı oldu,
Emsalsiz bir deliye döndü sersem oldu.

Dehşet onun şuuruna galip geldi,
Yalnızlık onun kalbinin dostu oldu.

Ne dağlamaların derdini yüklenmeye kabiliyeti vardı,
Ne de güller bahçesini seyretmekte nasibi vardı.

Zin'e kavuşması hasıl olmadığı için,
Bu yaradan rahatı da yoktu.

Çünkü dudakları kurumuş iki kişi aniden,
Bir yudum su için bitab düşerlerse,

Aniden göklerden dökülüverirse,
Hayat suyunun baş pınarı;

Ve susayanlardan biri gönlünün muradına erer de,
Öbür bağı yanık hep öyle kalırsa,

Biri ebedî hayat kazanırsa,
Öbürü de sonsuz bir ölüme gider.

İşte Tacdin muradına erince,
Memo da bu şekilde dertlere düştü.

Esla jî xeman ne bûye hêsa
 Mehza bî kesan nebû mîwasa
 Qet'a wî ne bû lî cîh qerarek
 Esla wî ne bû bî kes mîdarek
 Ew weqtê wekû dî çûye pêş Mîr
 Te d'go ku du saxe pê dî zîncîr (1)
 Her lehze jî derd û ah û wahê
 Agîr dî gîhande barîgahê
 Gava ku dî çûye pêşê Tacdîn
 Ew jar-î digel dîlê bî nalîn,
 Ne'dîşî bî ketin mîdar û sîhbet
 Ne'dbû bî kîrît qerar û ulfet

(1) Saxe: Em: rastê mana vê kelîmê ne hatin. Lî gorî texmîna me ev kelîmê û a dû wê lî ser hevdu «Saqepê» ne, yanî çaqên lîngêd wî. Eger whabe, kalîma «Saq» bî şaşbûn «Sax» hatiye nîvîsîn.

Gamların elinden aslâ dinlenemezdi,
İnsanlarla asla hemdert olamazdı.

Hiçbir yerde yoktu onun için karar,

Hiçbir kimseyle geçinemezdi o.

Beyin huzuruna da gittiği zamanlarda,
Sanırdın ki iki bacağı zincirdedir.

Her an dertlerden ah-vah edince,

Ateş yayardı odalarda.

Tacdin'in yanına gittiği zaman,

O zavallı yaralı gönlüyle,

Geçinemezdi, sohbet etmeye gücü yetmezdi,

Karar kılmak, ülfet edinmek yoktu onun için.

XXXIII

MEM BI DICLE'RA DI PEYÎVE

Naçar-ı jî heyşetê dî çû dûr
Hemderd-ı dî bû dıgel şetê kûr
 Kî: «Ey şibhetê eşkê min rewane!
 Bê sebr û sıkûnî, aşîqane
Bê sebr û qerar û bê sıkûnî
Yan şibhetê min tu jî cinûnî?
 Qet nîne jibo tera qerarek
 Xalib dî dilê teda neyarek (1)
Her lehze te jî çî têtê bîrê?
Sergeçte dî bî lî rex Cızîr'ê
 Ev şehreye ger jibo te mehbûb
 Hasıl gerîyaye bo te metlûb
Daîm dî dilê tedane menzîl
Destê te lî gerdanê hemaîl
 Hêja jî Xwedê tu fîkrê na kî
 Her rojî hezarê şîkrê na kî

(1) Mana ferda diduwan lî gorî babet nîne. Bî texmîna me dê rastê wê wehabe: «Xalib dî dilê tedaye yarek».

XXXIII

MEMO DİCLE'YE SESLENİYOR

Çaresiz kalıp insanlardan uzağa giderdi,
Derin nehirle hemdert olurdu:

«Ey benim gözyaşlarım gibi dökülen nehir!

Ey âşıklar gibi sabırsız ve sükûnetsiz nehir!

Sabırsız, kararsız ve sükûnetsizsin,

Yoksa benim gibi sen de deli misin?

Senin için hiç bir karar kılmak yok,

Galiba senin gönlünde de bir yar var.

Her an senin de hatırına ne gelir?

Ki böyle Cizrenin yanbaşında coşuyorsun?

Eğer bu şehirse senin sevgilin,

İşte elde etmişsin sen arzunu.

Her zaman koynundadır bu konaklar,

Kolların çapraz şekilde onların gerdanına dolanmıştır.

Hâlâ Allahtan korkmuyorsun da,

Her gün binlerce şükretmiyorsun da,

Ev çende dı kî hewar û gazî
 Êdî çî miradekî dı xwazî?
 Bêhûde çira dı kî tu feryed?
 Aware dı çî diyarê Bexdad?
 Ger ez bî girîm we ger bî nalım
 Wêr ez bî mırım we ger bî kalım,
 Herçî weku ez bî kım rewaye
 Maqûlî jîbo mera fenaye
 Carek lı dîlê mı jî guzer ke
 Serçeşmeyê çeşmê mın nezer ke
 Derdê dîlê mın ku bê dewaye?
 Çeşmê terê mın çıma ceraye?
 Dîwaneme, mın perî bî der da
 Ez Dicle'me, zenberê me ber da (1)
 Westanî û Nêrgızî û Seqlan
 Derwaze û Omerî û Meydan (2)
 Van seyrêgehan tu lê dı kî geşt
 Ez meme, jîbo mıra der û deşt»

(1) Zenber: Em rastê mana kelimê ne hatın. Qey zembereke.

(2) Ev gıstık navên deranın ku Dicle dı wanda derbaz dı be.

Bunca feryad ve figan ediyorsun,
Artık ne murad istiyorsun?

Beyhude yere niye feryad ediyorsun?

Avare avare Bağdat diyarına gidiyorsun?

Ben ağlarsam ve inlersem eğer,

Ben ölürsem ve sızlarsam eğer,

Her ne yaparsam ben revadır,

Benim için en makul yol, yok olmaktır.

Benim gönlümün içinden de geç bir kez

Gözlerimin baş pınarına bak bir kez.

Gönlümün derdi neden dermansızdır

Yaş gözlerimin macerası nedir?

Divane oldum ben, periyi elden kaçırdım,

Dicle'yim, ben, zenbereği bıraktım.

Vastani, Nergizî ve Saklan,

Dervaze, Ömeri ve Meydan, (1)

Sen bu güzergâhlarda dolaşıyorsun,

Ben kaldım tek başıma bu yerlerde ve ovalarda.

(1) Bu iki mısra'daki kelimeler hep yer adlarıdır.

XXXIV

MEM BI BAYÊRA DI PEYÎVE

Geh behsê dî kîr dîgel Seba'yê

Şerha xemê dîl dî gote bayê

Kî: «Ey cîsmî letîfê şîbhetê rûh!

Dergahê beden lî ber te meftûh

Ez hêvî dî kîm ku bê teweqqîf

Rencîdegedem bî bê tekellîf

Carek here suddetus - seadet (1)

Gavek here sîdretun - nîhayet (2)

Ewwel tu bî pose asîtanê

Paşê here pêşê dîlsitanê

Emma bî tewazî'û bî tazîm

Sed mertebe îhtîram û tekrîm

Aheste jîbo bî ke duayê

Wabesteyê wê bî ke senayê

Şayeste bî ke tu îhtîramê

Destbeste vewest, bî ke selamê

(1) Suddetus - seade: Navdera bextîyariyê; yanî koşka Zîn'ê

(2) Zîdretun - nîhayet: Cîyê ku Pêxember têda bî Xwedê'ra peyîviye; mexsed jê oda Zînê'ye.

XXXIV

MEMO RÜZGÂRA SESLENİYOR

Bazan Saba yeline seslenirdi
Gönlündeki dertlerin şerhini rüzgâra söylerdi:
«Ey ruh gibi lâtif cisim!
Beden kapısı senin önünde açıktır.
Rica ediyorum: Hiç durmadan,
Tekellüfsüz, ayaklarını yormadan,
Bir defa mutluluk eşiğine git (1),
Bir an son sidreye git (2),
Önce eşiği öperek ziyaret et,
Sonra gönlümü kapalı yarın huzuruna git,
Fakat tevazu ile ve tazim ile,
Yüz mertebe hürmetle, edeple.
Aheste aheste kendisine dua et,
Hakkında methiyeler söyle.
Lâyıkıyla kendisine saygı göster,
El bağlayıp dur ve selâm ver.

(1) Mutluluk eşiğinden maksat Zin'in köşkünün eşiğidir.
(2) Son sidre Peygamberin miraca giderken Allahla konuştuğu yerdir. Maksat Zin'in odasıdır.

Paşê hereket ke pêşve çapık
 Sîqlet ne girî lî teb'ê nazık
 Ev name ku xwînê dîl mîdade
 Ev sefhe ku merdîmek sewade,
 Perdê me livîn jî ber cemalê
 Tenha bî de destî erzîhalê
 Zînhare! dî ba ne kî nîqabê
 Gava ku dî xwînitîn kîtabê
 Bêjê jî meda ku: «Padîşahım!»
 Benden ana soyle: «Qîblegahım! (1)
 Lew metle'ê nûrê Zülcelal'î
 Lew menbeê kewsera zelâlî
 Lew menzer û mezhera îlahî
 Em bûne geda, tu padîşahî
 Da bo me bî heqqê mittesîf bî
 Der heqqê me edl û mintesîf bî
 Der dîde jî dîdeyê tewella
 Geh gah-ı bî kî lî dîl tecella
 Ev de'bê qedîme padîşahan
 Wan ame nezer lî pîrgunahan
 Wellah gunehê xwe ez nî zanım
 Emma me dîlek hebû, dî zanım
 Ew dîl, perîyan jî mîn revaye
 Ev pêleke ew jî mîn cudaye
 Weqtê ku dîgel mîn ew tebabû
 Sahîb hewes û xwedan hewabû
 Belkî kırîbî xeta û îşyan
 Însan xulqîn bî neqs û nîşyan
 Sed carî ku zêde pîrgunahe
 Lê sayeyê zulfê te penahe

(1) Benden ana soyle: Jî devê mîn jêra bêje. Ev bî zarê Tır-kiye.

Sonra ona doğru çabucak git,

O nazik yaradılışına ağırlık vermeden.

Mürekkebi gönül kanı olan bu mektubu,

Bir siyah göz bebeği olan şu sayfayı,

Cemalinin önündeki perdeyi titretmeden,

Bir arzuhal gibi تنها olarak ver eline.

Sakın ha! Perdeyi yellendirmeyesin,

Yar mektubu okuduğu zaman.

Bizden ona de ki: «Ey padişahım!»,

Benden ona söyle: «Kıblegâhım! (1)

Sen ilâhi nurun doğuş ufku olduğun için,

Sen duru Kevser'in kaynağı olduğun için,

Sen ilâhi görünüşün ufku olduğun için,

Biz dilenci olmuşuz, sen de padişahsın.

Bizim için hakkaniyetle vasıflanasın,

Bizim hakkımızda âdil ve insafî olasın,

Gözlerinin önüne, dostluk gözüyle,

Bazı bazı gönlüme görünesin.

Bu, padişahların eski geleneğidir,

Onların günahkârlara bakışları umumîdir.

Vallahi ben günahımı bilmiyorum,

Fakat bir gönlümüz vardı, onu biliyorum.

O gönlü, periler benden kaçırdı,

Bir süredir o benden ayırdır.

Benimle birlikte olduğu zaman,

Heves ve sevgi sahibiydi o.

Belki hata ve günah işlemiştir,

—Zaten insanlar eksik ve unutkan yaratılmışlar—

Gerçi yüz defadan da çok günahkârdır,

Fakat dayanağı, senin zülfünün gölgesidir.

(1) Ozan bu mısraı Türkçe olarak yazmıştır.

Ger qehr-î bî kî lî wî cezaye
Wer efw-î bî kî eceb etaye»
Ev rene bî bêje, ey Seba tîz!
Wangah-î zemîn bî pos û berxîz (1)
Ey badê Seba! Bî heqqê Mabûd
Gave weku têy jî pêşê meqsûd,
Zînhare! Hinek jî xakê dergah
Bîne jî mîra digel xwe hemrah
Toza ku jî rengê tûtîyaye
Bîna bî xwera ku kîmîyaye»

(1) Wangah: Û an gah. Yanî wê demê, wê gavê.

Eğer ona kahretsen bu cezadır,
Yok affetsen onu, büyük bir iyiliktir.»
Böylece söyle ey keskin Saba!
Zemini o anda öp ve kalk.
Ey saba yeli! Allah aşkına,
Yarin huzurundan döndüğün zaman,
Onun dergâhının toprağından,
Bize beraberinde getir, sakın unutma.
Tutiya gibi olan o tozu, (1)
Beraberinde getir, çünkü kimyadır o»

(1) Tutiya: Gözleri aydınlatmak için kullanılan bir ilâçtır.

XXXV

MEM GAZIN JI DILÊ XWE DI KE

Geh ceng-1 dî kîr dîgel dilê jar
Kî: «Ey xainê şermesarê xeddar!
Kan qewl û qerar û ehd û peywend,
Peyman û qesem, yemîn û sewgend?
Te d'go ku: Dîgel te sadîqim ez,
Te d'go: Bî tera mîwafîqim ez
Te d'go ku: Dîgel te yekdîlîm ez
Te d'go ku: Xweden tehemmîlîm ez
Heyfa! Ku zîyade bê wefayî
Weyla! Ku ne qabilê cefayî
Qelbê dexelî, bî dîl neyarî!
Pîr çîl û çep û xîrab û xwarî
Ey tûtîyê perwereş gêrînî!
Wey tîflê tîfeylê nezenînî!
Yarê xweşîyan bûwî meger tu
Qelbê reşîyan bûwî meger tu (1)

(1) Qelbê reşîyan: Sîst û zexelê rojên reş.

XXXV

MEMO GÖNLÜNE SİTEM EDİYOR

Bazan zavallı gönlüyle savaşırdı;

«Ey gaddar, utandırıcı, hain!

Hani sözün, kararın, ahdin ve andın?

Hani yeminin, sözlerin ve bahtın?

Derdin ki: Sana sadakatle bağhyım ben,

Derdin ki: Seninle beraberim ben.

Derdin ki: Gönlüm seninle beraberdir,

Derdin ki: Tahammül sahibiyim ben.

Yazık ki fazlasıyla vefasızmışsın,

Eyvah ki cefa çekmeye kabiliyetli değilmişsin.

Sahte kalpmışsın meğer, candan düşmanmışsın,

Çok döneke, insafsız, kötü ve eğriymişsin.

Ey Tûtfî gibi nazla büyütülen kalp!

Ey nazenin, asalak çocuk!

Sevinçli günlerin dostuymuşsun meğer

Dar günlerde kalpmışsın.

Dilhayê! kusan derûnê تنها (1)

Însafe tenê bî hêlî تنها?

Ev bîlbîlê can dî mehbese ten

Maye bî tenê mîsalê bêjen

Însafe bî kî tu canê bedrûd? (2)

Derwazeyê ten bî gêrî mesdûd?

Sırra dî teda, jî feyzê cane

Nûra dî zemîn jî asîmane

Ey dîl! Me çê bê çiraxê canî

Zulmate, tu korî rê nî zanî

Meqsûde eger jîbo te canan

Canan te dî canêdane pînhan

Lewra tu nîmûnedarê zatî

Ayîneyê sûretê sîfatî

Zînhare! Me çê lî dû tewella

Da can ne ketin jî te teberra

Çûna te dî bîte xaricîyyet

Terka te dî bîte rafizîyyet

Xaric me be da bî bî tu daxil

Terkê me ke da bî bî tu wasil

Refzê meke tu, bî dîl be sinnî

Ma Baluke? Weynek, ente mînnî! (3)

Sabit be ku da ne naxelef bî

Da waqîfê sîrrê «Men eref» bî (2)

Her çendî tu çûyî ber derê dost

Lê dost-î lî nîk mîne, lî wê post

(1) Dilha: Ey dîl. Derûnê تنها: Hundirê cesedê hanê, vî laşî.

(2) Tu xatir jî gan bî xwazî, wî terk bî kî.

(3) Ev ferd gîş bî zarê Erebi'ye, mana wê eve: Çi bû bî te? Mala te ne keve, tu jî minî, jî laşê minî!

(4) «Men eref»: Kî ku nas bî ke; ev parçekiye jî hedîseki, temamê wê eve: «Kî nefsa xwe nas bî ke, xwedayê xwe jî nas dî ke».

Ey gönül! Bu vücudun içini böyle
Yalnız başına bırakman insaf hakkı mıdır?

Şu can bülbülü ten hapishanesinde,
Kalmış yalnız, kalbur gibi delik deşik.

İnsafa sığar mı, cana veda etmen,
Ve vücut kapısını kitleyip kapaman?

Sendeki sır, canın feyzindendir,
Yerdeki ışık göklerdenidir.

Ey gönül! Canın çırası olmadan gitme,
Karanlıktır, sen de körsün, yolu bilmezsin.

Eğer amacın canansa senin,
Canan canında saklıdır senin

Çünkü sen zatın örneğisin,
Sıfatların suretinin aynasısın.

Sakin aşkın peşinde gitme,
Ki can senden teberri etmesin.

Gidişin, isyancılık olur,
Canı terketmen, başkaldırmak olur.

İsyancı olma ki dahil olasın,
Terketme ki muradına erişesin.

Terketme, gönülden sünni ol,
Sana ne oldu, yazıklar olsun, sen benim bir parçamsın.

Metin ol ki, geride kalmıyasın,
Ve «Kim tanır» sırrını öğrenesin. (1)

Gerçi sen dost kapısının önüne gitmişsin,
Ama dost benim yanımdadır, orada post vardır.

(1) «Kim tanır» sözü bir hadisin başıdır, hepsi şöyledir:
«Kim nefsinı tanır» Tanrısını da tanır».

Qedda te hebandî bo te dare
 Zılfa tu çıvandı ew qınare
 Cezba tu revayî can lı bale
 Sırra tu fıdayî ew xwemale
 Bawer te neyê lı zılf û xalan
 Malê me de Hindîyan bı talan
 Pabende me be bı tarê gêsû
 Sergeşte me be bı qewsê ebrû
 Her çendî Xelîl'î, ey belakeş! (1)
 Gulzar-ı te dı bîte ateş
 Teşbîhê te sed hezar-ı bılbul
 Sed carî bı kın fıxxan û xulxul
 Perwane sîfet lı pêşê werdan
 Her dem dı sojin bı dax û derdan
 Ey dil! Te xwe daye ber hewayê
 Qesda te ew bı kî sefayê
 Emma jî tebîbê îşqê sadîq
 Mın zaniye bo tera mîwafîq:
 Perhîze jî qısmê mîştehatan
 Teqwaye jî van mîlezzezatan
 Herçî ku mîxalîfê hewaye
 Eynê wî jîbo tera şîfaye
 Mın pîrsîye bê guman jî Luqman
 Xasîyyetê şerbetan û luqman
 Herçî ku şêrîne eynê daye
 Herçî weku tale ew dewaye»
 Ew çende ewî dıgel dilî got,
 Naçar-ı dilê dilî bı wî sot
 Dûkel jî herareta sıweyda
 Ra bû tîjî bû mehellê sewda
 Ra bû ve jî dil duxan û yehmûm
 Reş kır lı serî dîmaxê xeyşûm

(1) Xelîl: Bîrahîm Pêxember.

Senin sevdiğin yarın boyu, senin için darağacıdır,
 Seni kanburlaştıran zülûf, etin asıldığı çengeldir.
 Seni benden kaçırın cezbenin yanında can vardır,
 Senin feda olduğun sır, ev sahibidir.

Sakın zülüflere ve benlere inanmıyasın,
 Malını Hindulara talan ettirmeyesin.
 Saç örgüsünün halkasına ayağını bağlama,
 Kaş yayı ile sergeşte olma.

Gerçi sen de İbrahim'sin ey cefakeş!
 Fakat sana gül bahçesi olur ateş.
 Senin gibi yüz bin tane bülbül,
 Yüzlerce defa figan ve uğultu etse,
 Güllerin önünde pervane gibi,
 Her an yanarlar dağlamalardan ve dertlerden.
 Ey gönül! Sen kendini sevgiye vermişsin,
 Senin amacın safa sürmektir.

Fakat gerçek aşkın tabibinden,
 Senin için uygun ilâcı öğrendim ben:
 Gönlü çekenlerden sakınmaktır,
 Lezzet verenlerden de kaçınmaktır.

Senin arzuna uymayan ne varsa,
 O aynen senin için şifadır.
 Lokmaların ve şerbetlerin özelliğini,
 Lokman'a sormuşum ben, buna inan.
 Tatlı olanlar aynen hastalıktır,
 Acı olan şeyler ise ilâçtır»

Memo gönlüne o kadar söyledi ki,
 Çaresiz gönlün gönlü ona yandı.

Kalbinin ateşinden kaynar bir duman
 Yükseldi, hep sevda yeri ydi o.
 Gönülden yükseldi kara bir duman,
 Başındaki dimağı da kararttı.

Neynîkê xıyalê bû mîkedder
 Ayîneyê aqlê bû mîxebber
 Ewrek te dî go jî erdê ra bû
 Evraz-ı, lî asîman cema bû
 Wî ewrî jî nîvîka hınavan
 Xwînbarî dî kır bî herdu çavan
 Seyla cegerê wîsa lî gur hat
 Goya ku bî ser, Erez ve gur hat (1)
 Elqîsse: Jî îlleta dî dîlda
 Seylek we dî çû Memê bî mîlda
 Şettîl - Ereb û Ferat û Ceyhûn
 Hersê te dî go bî yekve ra bûn
 Her çendî jî hîstîrê Mem'ê jar
 Şîn bûn lî rexê şetê, Sîpîndar
 Sehra hemî bûye sehnê bustan
 Sahîl bûye gulşen û gulîstan
 Wî bê dîlî her lî wê mekan girt
 Wî bîlbîlî bc xwe aşîyan girt
 Ew bîlbîl eger çî pîrhewesbû
 Zîndanê beden lî wî qefesbû
 Vêkra werîyan lî wî per û bal
 Têkda weşîyan jî wî xet û xal
 Qedda wîyê şîbhetê Senewber
 Xem bû, çîvîya mîsalê Er'er
 Rûwêd-ı wî ger çî her dî terbûn
 Manendê xîzamê, lêkî zerbûn
 Arîz qewimî lî neynîkê jeng
 Rewneq çu nema lî neqşê Erjeng (2)
 Îşqê we nexweş kır ew belakeş
 Hubbê we teles kır ew mîşewweş,

(1) Ve gur hat: Bî gur hat.

(2) Erjeng: Lewha Ressamê Çînî ê bî nav û deng Manî'ye; mîxew jê rûwê Memê'ye.

Hafızasının aynası bulanık oldu,
 Şuurunun aynası da dumanlandı.
 Sanırdın ki yerden bir bulut kalktı,
 Ve yükselerek göklerde toplandı.
 O bulut Memo'nun içinden, ta içinden,
 Yağdırdığı kanları dökerdi iki gözünden.
 Ciğerinin seli öylesine şiddetli geldi ki,
 Sanırdın Aras, üzerine şiddetle geldi.
 Kısacası: Gönlündeki hastalıktan,
 Memo'nun omuzundan öyle bir sel akıyordu ki,
 Şattül-Arap, Fırat ve Ceyhun,
 Sanırdın ki üç birden taşılar.
 Gerçi Zavallı Memo'nun gözyaşlarından,
 Nehrin kenarında kavaklar yeşerdi,
 Fakat sahra tamamen bostana döndü,
 Sahil de güllük ve gülistan oldu.
 O gönülsüz hep orayı mekân edindi,
 O bülbül orayı kendine yuva edindi.
 O bülbül gerçi çok hevesliydi,
 Fakat bedeninin zindanı ona kafes olmuştu.
 Kolları ve kanatları hep birlikte serildiler,
 Şakakları ve benleri de hep döküldü.
 Çam ağacına benzeyen boyu,
 Ardıç gibi yamuldu, iki büklüm oldu.
 Yüzü gerçi her zaman taze idi
 Lâle gibi, fakat sararmıştı.
 Aynasına pas oturunca,
 Erjeng nakşını andıran yüzünde hiç berraklık kalmadı (1)
 Aşk o cefakeşi öylesine hastalandırdı ki,
 Sevgi o zayıfı öylesine sersemletti ki,

(1) Erjeng ünlü Çin Ressamı Mani'nin tablosunun adıdır.

Dêma wî ne ma çu ab û renek
Nîtqa wî ne ma cewab û dengek
J'ewwelve lî rex şetê nexweş ket
Çû rojî temamî şîbhê leş ket
Aqî û xîred û şîûrê însan
Hîss-û hareket, quwayê heywan,
Qet'a qe ne ma jî van çu asar
Yek cuz'î lî nîk Mem'ê birîndar

Yanağında kalmadı hiçbir tazelik ve de renk,
Konuşmasında kalmadı hiçbir cevap ve de ses.
Önce nehrin kenarında hastalandı,
Kırk gün tamamen, ölü gibi düştü.
İnsanlık akıl, şuuru ve hafızasından,
Yaşama hareketinden, gücünden ve duygusundan,
Bunlardan asla kalmadı hiçbir eser,
Yaralı Memo'nun yanında bir tek parça.

XXXVI

MÎR DI ÇE NÊÇÎRÊ

Seyyadê şîkarê hîsnê exbar (1)
Kır bo me ku serguzeştê îzhar
 Go: «Rojekî xweş bî fêsl û eyyam
 Dewra feleka fena serencam
Ferrasê qeza bî sun'ê qudret
Xebra kırîbû mîsalê cennet
 Meşşate sîfet, cîhanê dêrîn
 Tezyîn kırîbû erûse ayîn
Her yek jî newal û koh û deştan
Reh şîbhetê goşeyê'l bihuştan
 Her rewze, rîyazê Xuldê ekber
 Her çeşme jî eynê abê kewser
Her koh-î jî rengê Tûre Mûsa
J'enwarê tecellîyê dî îsa
 Her nehr-î jî rengê ejdehabûn
 Her sebze bî mu'cîzan Esa'bûn
Her dar-î jî feyzê nûbuharî
Têk şu'le dî da jî nûrê Barî

(1) Nêçîrvanê nêçîra rındiya peyvan. Yanî dîrokvan.

XXXVI

BEY AVA GİDİYOR

Güzel haberlerin avının avcısı, (1)

Macerayı bize şu şekilde açıkladı:

Dedi ki: Güzel mevsimin güzel bir gününde,

Kötü maceralı feleğin dönüşü,

Kaderin sergicisi kudret sanatıyla,

Yeri cennet misâli yapmıştı.

Süsleyici kadın gibi, köhne cihanı,

Bir gelin gibi süslemişti.

Her dere, her tepe ve her ova,

Cennetin birer köşesi gibi olmuştu.

Her bahçe, ebedi büyük cennetin bir bahçesi,

Her çeşme aynen Kevser suyu gibi olmuştu.

Her tepe Musa'nın Turu gibi,

Tecellinin ışığından parılıyordu.

Her nehir bir ejderha gibiydi,

Her yeşil ot, Musa'nın asası gibi mucizeliydi.

İlkbaharın feyzinden, her ağaç,

Allahın nurundan hep parlıyordu.

(1) Bu hikâyeyi rivayet eden şahsı kastediyor.

Her gul jî mîsalê atêşê Tûr
 Yek meş'elê bê qusûrê pîrnûr
 Her mîrxê seher bî xwe kelîmek
 Her tûti-yû qumrîyek nedîmek
 Her nexlê nîdakunende her gah
 Teşbihê Şecer dî go: «Enellah» (1)
 Xergoş û xezal û gur û ahû
 Ev qaz û quling û kebk û têhû
 Ker ker dî çerîn lî koh û deştan
 Ref ref dî fırîn dî nêv bîhuştan
 Elqîsse: Bî îqtîza zemanî
 Bû fîrsetê eyş û kameranî
 Fesla bî gerîn lî geşt û seyran
 Nêçîr-î bî kîn jî wehş û teyran

*
**

Mîrê ku felek mîtiê ferman
 Go: «Sîbhe nebûyî, qewmê Bohtan,
 Ra bestî silah û gurz û şîmşîr
 Bîlcîmle dîgel me bêne nêçîr
 Hazîr ne bîtin kesek dî seydê
 Ew dê bî mîrî dî bend û qeydê»
 Xelqê ku heta bî sîbhê kazîb
 Hazîr kîrîbûn bîsat û ratîb,
 Fecrê ku numaye wan elamet
 Ra bû dî wî şehîde qîyamet
 Mîran ve kîrîn uqab û bazî
 Şêran dî bîrîn, pîlîng û tazî
 Derrende û adem û behaîm
 Ferdek qe nema dî şehîr-î qaîm

(1) Teşbihê Şecer: Wek dara çîyayê Tûr ku dengê Xwedê jê-
 hat, got «Enellah» yanî ez Xwedê'me.

Her gül Tur ateşi misâli,
 Kusursuz, çok ışıklı bir meşale gibiydi.
 Her seher kuşu aynen birer Musa'ydı,
 Her Tuti ve Kumru birer nedime gibiydi.
 Ses çıkaran her ağaç her an,
 Musa'nın ağacı gibi «Ben Allahım» derdi.
 Tavşanlar, ceylânlar, kurtlar ve âhular,
 Bu kazlar, turnalar, keklikler ve tihular,
 Sürü sürü otluyorlardı tepelerde, ovalarda,
 Sürü sürü uçuşuyorlardı cennet gibi bahçelerde
 Hulâsa: Zamanın iktizası gereğince,
 Eğlenmenin ve mutluluğun fırsatı doğdu.
 Gezmenin ve seyretmenin mevsimiydi,
 Canavarları ve kuşları avlamanın zamanıydı.

Feleğin, emrine boyun eğdiği Bey,
 Dedi ki: «Sabah oldu mu, Botan halkı,
 Alsın silâhlarını, gürz ve kılıçlarını,
 Hep birlikte bizimle gelsinler ava.
 Avda hazır olmayan kimse olursa,
 O zincirde ve pırangada ölecektir»
 İlk fecre kadar azık ve elbise
 Hazırlamış olan o halk,
 Fecir onlara nişan gösterince,
 O şehirde bir kıyamet koptu.
 Beyler şahinleri ve kartalları çözdüler,
 Aslanları, kaplanları ve tazıları götürdüler.
 Yırtıcı av kuşlarından, insanlardan ve hayvanlardan,
 Bir tek ferd kalmadı o şehirde,

Dam û ded û ademî-yû heywan
 Tîfl û sebî, aşivan û rezvan
 Elqîsse: Qebîleya rîcalan
 Fîlcımle kesek ne ma dî malan
 Bû heşregehek lî seydegahan
 Şefqet ne kîrîn lî bê gunahan
 Ew çende jî wehşîyan dî kuştin
 Goya ku wihûş-ı qet ne hîştin
 Derrende, dewende û perende
 Hın kuştî dî girtî, hın fekende
 Çapıkherekat û nûciwanan
 Wan faris û kurd û pehlewanan
 Derrende dî randibûn bî şîran
 Perrende bî randibûn bî tîran
 Mehbûbê mîsalê şehlewendan
 Merkeb'ereban, xwedan kemendan
 Çoganê dî dest dîgel gupalan
 Avêtine gerdenêd xezalan
 Ew şêresiwar bî perr-û çengê
 Xwînî kîrîbûn, belek pîlingê
 Ew çende xezal ewan kîrîn seyd
 Ew çende pîling ewan kîrîn qeyd,
 Êdî ne dî şîr dîgel xwe bînin
 Belkî ne dî şîr jî cî helînin
 Kuştî jî xwera bîrîn feqîran
 Girtî bî xwera bîrîn emîran

Faklar, av hayvanları, insanlar ve hayvanlar,
 Çocuklar, yavrular, değirmenciler ve bahçıvanlar,
 Hulâsa: Erkeklerin hepsi,
 Çıktılar, kimse kalmadı evlerde.

Av yerlerinde oldu bir mahşer,
 Günahsızlara hiç şefkat etmediler.
 O kadar canavar öldürdüler ki,
 Sanırdın hiç canavar bırakmadılar.

Uçan kuşları, yabanî kuşları ve kaçan hayvanların
 Bir kısmını ölü olarak tutarlardı, bir kısmını faka
 düşürürlerdi.

Çevik hareketliler, gencecik delikanlılar,
 O kahraman ve pehlivan gibi athılar,
 Yırtıcı kuşları kılıçlarla yırtarlardı,
 Uçan kuşları oklarla parçalarlardı
 Şehlevend misâli olan o sevimliler,
 Arap atlarına binen o kemendçiler,
 Elleriindeki bastonları ve değnekleri,
 Ceylânların gerdanlarına atarlardı.

O aslan gibi athılar kolları ve kementleriyle
 Alacalı kaplanları kana boyadılar.

Onlar o kadar ceylân avladılar ki,
 Onlar o kadar kaplan tuttular ki,
 Artık beraberlerinde getiremiyorlardı,
 Hatta yerinden dahi kaldıramıyorlardı.
 Ölülerini fakirler kendilerine götürdüler,
 Tutukluları da Beyler beraberlerinde götürdüler.

XXXVII

BEXÇÊ MÎR

Baxek wî hebû Emîrê Zeydîn
Baxê Îremê dî çû. bî mîzgîn
Her dewhe ji wî, û her tîyûrek
Yek qesrê ji cennetê, û hûrek
Bo şuştî dest û pê û çavan
Kewser kîrîbû sebîl? 1 Rîdwan
Hemser bî meqamê Sîdre serwek
Manendê firîşte her Tezerwek
Tegbîhê Memê, dilê Senewber
Sed pare ji îşqê, qeddê Er'er
Narenc û Tîrînc-1 şîbhê Zînê
Zer bûyî ji îlleta evînê
Sêv û rîteb û înar û bustan
Lêv û zîqen û înar û pestan (1)
Şîmşad û çînar-1 hemqedembûn
Xweş sayewer û elîhîmembûn

(1) Inar: Em rastê mana vê kelimê ne hatin. Lê wisa tê texmînkirin ku ew jî navê lebatekiye, belkî dêm be.

XXXVII

BEYİN BAHÇESİ

Zeydin Beyin öyle bir bahçesi vardı ki,
İrem bağı onun müjdesine verilirdi.

Onun her bir ağacı ve her bir kuşu,
Cennetin birer köşkü ve hurisi gibiydi.

El, ayak ve yüz yıkaması için,
Rıdvan, Kevser suyunu sebil etmişti.

Her selvinin ucu Sidre makamına kadar yükselmişti,
(1)

Bir melek gibiydi her sülün.

Çam ağaçlarının gönlü Memo gibiydi,
Ardıçların boyu aşktan yüz parça olmuştu.

Narenciyeler ve turunçlar Zin gibi,
Aşk hastalığından sararmışlardı.

Elmalar, hurmalar, narlar ve kavun-karpuzlar,
Dudaklar, çeneler yanaklar ve memeler gibiydi.

Çınar ve şimşir ağaçları bir boydaydı,
Güzel gölgeleri vardı, yüksek himmetliydi.

(1) Sidre makamı Peygamberin miraçta Allahla konuştuğu yer.

Zêrîngedehêd-ı mestê lebrîz (1)
 Reyhan û binevşe cıme newxîz
 Şîrazeyê selsebîl û enhar
 Mecmûeyê xıdrewat û ezhar
 Sehna rezê mîcmelen kîtabek
 Her qıt'e û fesle fesl û babek (2)
 Goya bî edeb edîbê tencîm
 Ser sefheyê baxê şîbhê teqwîm,
 Cedwel kırîbû bî hellê sîmah
 Şîngerfe sîfet gulêd-ı sîrab
 Etraf-ı jî sînbîl û reyahîn
 Elwan jî xîtûtê sebz û mîşkîn
 Her yek dî kırın beyanê ehkam
 Bextê sîyeh û sefîde î'lam

(1) Mest: Wîsa tê texmîn kırın ku ev kelîme «Mîşt»e, bî şaş-bûn «Mest» hatiye nivîsîn. Mîşt bî mana tîjîye. Lebrîz: Lêvrêj. Yanî mey bî ser lêvên wêda dî rijîya.

(2) Fesl û babek: Pîşk û birekî pirtûkê.

Reyhanlar ve menekşelerin hepsi yeni açmışlardı,
Sanırdın ki bunlar altın kadehlerdi dolmuş ve taşmıştı.

Bütün yeşillikler ve çiçekler,

Nehirlerin ve durgun suların şirazeleri idi.

Bağın ortası derli bir kitaptı sanki,

Her parçası ve tarhi, kitabın birer bölümü.

Sanki Necim ilminin edebiyatçısı edeple,

Bağın üst tarafını bir resim gibi,

Gümüş suyunu eriterek cedvelle çizmişti;

Bolca sulanmış her gül bir zincifre gibiydi.

Her taraf, sümbüllerden ve reyhanlardan,

Siyah ve beyaz hatlardan meydana gelmiş renkler,

Her biri sanki hükmü açıklardı

Bu da kara bahtı ve mutluluğu açıklamaktı.

XXXVIII

ZÎN DI ÇE BEXÇE

Ew ahûwê seydegahê wehşet (1)
Ew banûwê barîgahû ulfet
Serkulhê xezalê deştê derdan
Sergeştê nihalê baxê werdan (2)
Pabesteyê qeydê îşqê xwînxwar
Seyda ku Memê kirî birîndar
Dî şehr û mehelle cimle xalî
Xalî bûwî kuçe û hewaf
Tenha û tehîne bax û bustan
Bê îns û perîne sehn û eywan
Zanî ku zemanê bê emane
Go: «Ra be dilo! Eceb zemanê
Fîrset xweşe da bî çîne seyran
Ca seyr-î bî kîn lî wehş û teyran
Kanê qe heyîn jî wan me hemderd?
Lewra ku ev ademîne bê derd

(1) Xezala nêçîrgeha kûvîtiyê, a ku dî cîyê nêçîrêda bî tenê û kûvî mabû. Yanî Zîn.

(2) Serpera şaxa baxê gulan.

XXXVIII

ZİN BAHÇEYE GİDİYOR

Avlanma yerinde yalnız kalan o ceylan,
O ülfet sarayının güzel hatunu,
 Ovalardaki ceylanların baştacı,
 Gül bahçesinin sergeşte fidanı,
Hunhar aşkın zinciriyle ayağı bağlanan,
Memo'yu yaralıyan o av,
 Baktı ki şehir ve mahallelerin hepsi boş,
 Boşalmıştır sokaklar ve çevre.
Bağlar ve bahçeler boştur ve tenhadır,
Meydanlar ve salonlar insansız ve perisizdir.
 Biliyordu ki zaman amansızdır,
 Dedi ki: «Kalk gönül! iyi bir zamandır bu.
Güzel bir fırsattır, seyrana gidelim,
Yabanî hayvanları ve kuşları seyredelim.
 Bakalım var mı onlardan bir dert ortağı?
 Çünkü bu insanlar dertsizdirler.

Teyrek me bîhîstîye dî baxan
 Bextê wî reşe ji rengê zaxan
 Lê jar û zeîf û bê mecale
 Aşîfteyê rûwê werdê ale
 Rojan dî ketin fixan û zarî
 Xwîna xwe dî xut şevêd-î tarî
 Daîm dî ketin fîxan û xulxul
 Hevdengê mine bî navê bilbul
 Hemderdekî qence, ehlê hale
 Dermanekî derdê min lî bale
 Ey dîl! Were da bî çîn nîhanî
 Hêja ku heye me zendeganî
 Belkî bî nesîhet û bî pendê
 Aza me bî ket ji qeyd û bendê»
 Ev renga he got, û bê tewqqîf
 Zîn hate ve baxê bê tekellîf
 Agah-î ne bûn jî wê çu deyyar
 Ne daye, ne xadim û perestar
 Meqsûdê ewê ne îşretekû
 Wê mehz-î mîradê îzletekû
 Lew hate ve baxê ew perîzad
 Da têr-î bî ket ji dest xeman dad
 Her lale lî sîne bûne daxek
 Her xunçe bî sohtinê çiraxek
 Her dar-î lî cîsmê bûne barek
 Gulnar-lî qelbê bûne narek
 Tenha ku xwe dî berek dî desbû (1)
 Ew seng-î, zebaneyê ceresbû (2)
 Dem dem we dî da lî deffê mermer (3)
 Bê şibhe dîlê beran dî bû ker

(1) Kevîrekî dî destên wêdabû.

(2) Ew kevîr zîmanê zengîlbû.

(3) Mexsed jê singa wêye.

Duymuşuz ki bağlarda bir kuş varmış,
Bahtı kargalar gibi karaymış,

Fakat cılızmış, zayıfmış ve mecalsizmiş,

Kırmızı gülün yüzünden perişanmış.

Gündüzleri figan eder, ağlarmış,

Karanlık gecelerde de kanını içermiş.

Her zaman figan ve uğultu edermiş,

O benim ses arkadaşımıdır, adı bülbülmüş,

O aşk adamıdır, iyi bir dert ortağıdır,

Gönlümün dermanı onun yanındadır.

Gönül! Gel gizlice gidelim,

Henüz vücudumuzda hayat varken.

Belki o kuş öğütler ve nasihatlerle,

Bizi zincirden ve kayıttan kurtarır.»

Zin böyle dedi ve durmaksızın,

Tekellüfsüzce bahçeye geldi.

Hiç kimse ondan haberdar olmadı,

Ne hizmetçi, ne nedime, ne de dadı.

Onun gayesi eğlenmek değildi,

Arzusu, sadece yalnız kalmaktı.

O perizade bahçeye geldi ki,

Gamların elinden doyasıya feryad etsin.

Bahçedeki her lâle onun göğsünde oldu bir dağlama,

Her gonca bir çıra gibi onu yakmaya başladı.

Her ağaç vücudu üzerinde bir yük oldu,

Nar çiçekleri gönlünde birer ateş oldu.

Kendini yalnız bulunca eline bir taş aldı,

O taş zilin dili gibi oldu.

O taş zaman zaman mermer davula öylesine vururdu ki

(1)

Taşların gönlü parça parça olurdu.

(1) Mermer davuldan maksat göğsüdür.

Gava ku nezer dî kîr lî avan
 Xwînave dî çû jî herdu çavan
 Sehna rezê bû hewayê bîlbîl
 Şadab-î dî kîr bî abê gul, gul
 Qedda ku bî rasîfî Senewber
 Dêma bî zîyayê mîhrê enwer,
 Ew renga dî da lî ax û erdê
 Ew çende dî sûtî toz û gerdê, (1)
 Axê dî kîr «Ax», û ber dî nalîn
 Daran dî kîr «Ah», pelîk dî kalîn
 Her dem ku dî kîr jî derd-î «Yahû»
 Mîr'atê felek dî kîr sîyehrû
 Pejmurde kîrîn bî rengê, sorgul
 Efserde kîrîn bî dengê, bîlbîl
 Bîlbîl ne dî şî bî bîte hevdeng
 Sorgul ne dî bû bî bîte hevrenge
 Hîndî ku dî baxêda nezer kîr
 Behsa xwe digel gulêd-î zer kîr
 Kî: «Ey şîbhetê aşîqan dîgergûn!
 Wey şîbhetê mîn zerîrû, zergûn!
 Berkêd-î we sed ne, ew hezarîn
 Hun bo çî zerîn, zeîf û jarîn?
 Yan şîbhetê mîn dî bê Mem'in hun,
 Lewra wekî mîn dî pîrxemûn hun?
 Bîlbîl bî gulêd-î sore meşxûl
 Hun mayîne şîbhê mîn dî ma'zûl
 Lewra dî elîl û derdenakîn
 Lewra dî hezîn û sîneçakîn
 Hun qenc-î jîbo mîra delfîn
 Hun bo me dî halêda edîlîn

(1) Dî sûtî: Dî dewîsand, wek sûtîna kulaf. Gerdê: Latên bexçe.

Sulara baktığı zaman,
 Kanlı gözyaşları her iki gözünden akardı,
 Bahçenin alanı bülbülün aşkına döndü,
 Gül suyuyla gülleri sulardı. (1)

Gerçekten bir çam ağacına benzeyen boyunu,
 Parlak güneş gibi ışıkl olan yanağını,
 Öylesine yerlere sürterdi ki,
 Toprakları ve tarhları sıkardı.

Toprak onun için «Ah» ederdi, taşlar inlerdi,
 Ağaçlar onun için «vah» ederdi, yapraklar sızlardı.
 Dertlerin elinden «Yahu» çektiği zaman,
 Feleğin aynasının yüzünü karartırdı.

Kendi rengiyle güllerin rengini soldurdu,
 Kendi sesiyle bülbülü mahzun kıldı.
 Bülbül onunla sas ortağı olamazdı,
 Kırmızı gül de onunla renk ortağı olamazdı.

Bütün bahçeye ne kadar baktıysa da,
 Derdini sarı güllere anlatmaya başladı:
 «Ey âşıklar gibi başka renkli olan güller,
 Ey benim gibi zavallı ve sarı renkli güller!
 Yapraklarımız yüzlerce değil, binlercedir,
 Sizler neden sararmışsınız, zayıf ve perişansınız?
 Yoksa sizler de benim gibi Memo'suz musunuz?
 Bunun için mi benim gibi çok gamlımsınız?

Bülbül kırmızı güllerle meşguldür,
 Sizler de benim gibi yalnız kalmışsınız.
 Bunun için hastalıksınız, dertlisiniz,
 Bunun için mahzunsunuz, göğsü yaralısınız.
 Sizler benim için iyi delillersiniz,
 Sizler aşkta bana denksiniz.

(1) Gül suyundan maksat kanlı gözyaşlarıdır.

Xuşkek me hebû ji rengê sorgul
Hel girtîye wê jibo xwe bilbıl
Ha! hîştîye bo me endelîbek
Mehrûm û sefil û bê nesîbek
Ez jî ji zelîl û bê nesîbî
Zer bûme ji hîcrê endelîbî
Dêma mine sere erxewanî
Zer bûye wekî we za'feranî
Carek bî dîya mîn ew bî dîlxwah
Êdî ne dî kîr mîn «Ah-1» billah

Bir kızkardeşim vardı, kırmızı gül gibi,
Onu kendisine almış bir bülbül.

İşte bırakmış benim için bir andelip
Bir mahrum, bir zavallı, bir nasipsiz.

Ben de nasipsizlikten, perişanlıktan,
O andelibin hicranından sararmışım.

Nar çiçeği gibi kırmızı olan yanağım,
Sizler gibi sararmış, zaferan rengine girmiş.

Ben onu gönlümce bir görseydim,
Vallahi bir daha «Ah» çekmezdim.»

XXXIX

MEM JÎ DI ÇE BEXÇE

Herçî bî bitîn jî xeyr, eger şer
Bê daîye na bitîn miyesser
Ger wesle we ger qumaşê dîdar
Bê daîye na bitîn çu bazar
Ew daîye cımlê remz û halın
Belkî jî cenabê Zülcelal'ın
Qelbê te dî bêjtın ku: «Ra be
Ev saete eynê fethê babe»
Ew kohê weqar û behrê mewzûn
Îşqê kırîbû xefîf û mecnûn
Yanî ku Mem'ê merîzê bedhal
Zafê kırîbû ziyade pamal
Roja ku jî şehre xel bî der ket
Sewdayê xıyalê Zîn bî ser ket
Bîmarê bî derdê îşqê sekren
Bê nezcê merez gîhîşte buhran
Bû qelqeleçek dî qelbê xemgîn
Esla ne dî bû dî xanî teskîn
Naçar-ı jî xanî ew bî der ket
Ew daîye Xızr-ı bû, bî ber ket

XXXIX

MEMO DA BAHÇEYE GİDİYOR

Olan her iş ister iyi, ister kötü,
Sebepsiz olarak meydana gelmez.

İster kavuşmak, ister görmek olsun,

Sebepsiz olarak hiçbir pazarlık olmaz.

O sebep hep sırlardır, işaretlerdir,

Belki de Allahtandır onlar.

Gönlün sana der ki: «Kalk,

Tam bu, kapının açılacağı saattir».

İşte o ağırbaşlı dağ ve sakın deniz,

Aşk tarafından hafifletilmiş, delirtilmişti,

Yani hasta ve fena halde olan Memo,

Zayıflık tarafından çok perişan olmuştu.

Halk şehirden çıktığı gün,

Zin hayalinin sevdası onun başına vurdu.

Aşk derdinden sarhoş ve hasta olan Memo,

Hastalık olgunlaşmadan buhran geçirdi.

Üzgün kalbinde bir ısırap doğdu,

Asla evde sükûnet bulamazdı.

Çaresiz evden dışarı çıktı,

O sebep, sanki Hızır'dı da önüne düştü.

Ew Xızr-ı çı bû Teşewwıqa dıl
 Ew şewq-ı çı bû? Teşşıqa dıl
 Qelbê wî dıgel wî bûye baxî (1)
 Kêşan û keşan gîhande baxî (2)
 Zîn'a ku şevêd-ı reş, dı tarî
 Her dem bı fixan û ah û zarî
 Daîm jî Xwedê dı kır temenna
 Mem ra bıt û bête nık bı تنها,
 Nageh fıkırî ku Mem jî der hat
 Bimarê Mesîh-ı dî bı ser hat
 Zînê jî evîn û şadîmanî
 Fîlhal-ı ne ma çu zendeganî
 Bê heş kete ser çîmen wekî gul
 Sed pare ceger jî îşqê bılbul
 Mem hat û teferrîca gulan kır
 Seyrek h rîhan û sînbûlan kır
 Go: «Ey gul! Eger tu nazenînî,
 Kengê tu jî rengê rûwê Zîn'î?
 Ey sînbûl! Eger heyî tu xweş bû,
 Rîhan jî te bûyîne sîyehrû,
 Hun ne jî mîsalê zîlfê yarın
 Hun herdu fîzûl û herzekarın
 Ey bılbul! Eger tu ehlê halî
 Perwanyê şem'ê werdê alî,
 Zîn'a me jî sorgula te geştır
 Bextê me jî tahiê te reştır
 Bılbul ezım, ey nîkûserencam!
 Bêyhûde çıra dı kî xwe bednam?
 Gul yek ne tenê, ku sed hezaran
 Gulşen dı dıtın dı nûbuharan

(1) Bûye baxî: Bû asî, lı ber wî ra bû.

(2) Gîhande baxî: Gîhande bexçe.

O Hızır neydi? Gönlünün arzusu,
O arzu neydi? Gönlünün aşka gelmesi.

Gönlü ona baş kaldırmıştı,

Sürükleye sürükleye onu bahçeye yetiştirdi.

Zin ki kara ve karanlık gecelerde,
Her an feryadla, ah ve ağlamakla,

Her zaman Allahtan dilerdi ki:

Memo kalksın ve yalnızca yanına gelsin.

İşte o Zin aniden baktı ki Memo kapıdan girdi,
Sanki hasta, Mesih'in, üzerine geldiğini gördü.

Zin sevgiden ve sevinçten,

Derhal şuurunu kaybetti,

Bir gül gibi, baygın olarak çimenin üstüne düştü,
Ciğeri bülbülün aşkından yüz parça olmuştu.

Memo geldi ve gülleri seyretti,

Reyhanlara ve sümbüllere bir göz attı.

Dedi ki: «Ey gül! Gerçi sen de nazeninsin,
Ama sen nerde, Zin'in yüzünün rengi nerde?

Ey sümbül! Gerçi senin güzel kokun var,

Reyhan senin için karayüzlü olmuş,

Fakat siz yarimin zülfüne benzemezsini,
İkiniz de arsız ve herzecisiniz.

Ey bülbül! Gerçi sen de aşk adamısın,

Kırmızı gül mumunun pervanesisin,

Benim Zin'im senin kırmızı gülünden daha sendir,
Benim bahtım da senin talihinden daha karadır.

Ey sonucu iyi olan bülbül! Asıl bülbül benim,

Boşuna kendini niçin kötü adlı yapıyorsun?

İlk baharlarda gül bahçeleri,

Bir değil, yüz binlerce gül verirler.

Maşûqê ku mîslê wan gelek bîn
 Her çendî ku horî-yû melek bîn,
 Ew na bine mûcibê çu derdan
 Lewra ku heyîn lî cümle erdan
 Yek bît, û ne bît mîsal û hemta
 Mestûre ji rengê Zîn û Enqa,
 Aşiq bî çî dê bî ket mîdare?
 Bê sebr û mîrîn, ewî çî çare?»
 Ev renga dî go, ji halê xafîl
 Nageh fîkrî ku pêş mîqabîl
 Zîn'a ku dused perî perestar
 Hora ku Memo jibo girîftar,
 Wê sebze sîfet lî ser zemînê
 Bê heş kirî, darûwê evînê.
 Zîn'a ku şebîhê durrê meknûn
 Fîlhal-î ku dî Mem'ê cegerxûn, (1)
 Bê heş kete ber pîyan û bê gav.
 Serwê ku gîhîşte ber pîyan av, (2)
 Xunçe ji xewa seher ve bîşkift (3)
 Wê bûyî bî bîlbîlê xwera cift
 Go: «Ev xewe, ya ne xud xiyale?
 Ev xewne sehîhe, ya betale?»
 Hasîl: Ku ji paşê sed xiyalan
 Xasîyyetê boyê zulf û xalan,
 Zînê ku gîhande ber meşamê,
 Seydê mîrî zinde kir bî damê.
 Ra bû ku lî pêsedestê Zînê
 Fîkrî ku du dest dî destê Zînê
 Man herdu gelek lî pêşê yek lal
 Ne nîtg û xeber, ne qîl û ne gal

(1) Ku dî: Ku Memê wê dît.

(2) Serwê: Dara serwê, mexsed jê Zîn'e. Av: Yanî Mem.

(3) Xunçe: Yanî Zîn.

Benzerleri çok olan yarlar,
 Huri ve melek bile olsalar,
 Sebep olmaz onlar hiçbir derde
 Çünkü bulunurlar her yerde.

Bir tane olsa, eşsiz ve emsâlsiz olsa,
 O da Zin gibi, Anka gibi perde arkasında olsa,
 Âşık o zaman neyle teselli bulur?
 Sabretmeden, ölmeden, çaresi nedir onun?»

Memo böyle söylüyordu, durumdan habersiz olarak,
 Aniden baktı ki önünde,
 İki yüz perinin nedimeliğini yaptığı Zin,
 Memo'nun tutkun olduğu o huri,
 Bir sebze gibi yerlerdedir,
 Aşk dermanı onu bayıltmıştır.

Ciğeri kanlı olan Memo görünce,
 Sadef içindeki bir inciye benzeyen Zin'i,
 Derhal takattan düşerek ayaklarının önüne yığıldı.
 Selvinin ayaklarına su değince, (1)

Gonca seher uykusundan açıldı,
 Ve bülbülüyle eş oldu.

Dedi ki: «Bu rüya mıdır, yoksa hayâl mi?

Bu rüya gerçek midir, yoksa asılsız mı?»

Hulâsa: Yüzlerce hayâlden sonra,
 Zülüflerin ve benlerin kokusunun özelliğini,
 Memonun koku duyusunun önüne götürünce Zin,
 Ölü avı tuzakla diriltti.

Memo uyandı, gördü ki Zin'in önündedir,
 Baktı ki iki eli Zin'in avuçları içindedir.

İkisi kaldılar birbirinin önünde dilsiz,
 Ne konuşma, ne söyleşme, ne de sesleri vardı.

(1) Selviden maksat Zin, sudan maksat da Memo'dur.

Ewwel dî kîrîm bî dest îşaret
 Paşê ku ve bû lî wan îbarete,
 Ew çende kalem-î pêkve gotin
 Fîw çende jî pêşê yekve sotin (1)
 Ew çende şekîr bî yekve rêtin
 Ew çende lebêd-î yek dî mêtin
 Ew çende qedeh bî yekve xwarin
 Ew çende qeza jî nû bijarin
 Çeşm û leb û sîne, gerden û doş
 Ruxsar û zîqen ber û benagoş
 Yêk yêkê bî dîl jî yek dî xwestin
 Hîn bûse dî dan û hîn dî gestin
 Ew teşnelebêd jî weslê yek têhn
 Gerden dî kîrîm lî yêk û dû, bêhn
 Zîn'a ku bî rux mîsalê şem'an
 Pîrşewq û zîya û nûr û lem'an
 Perwane sîfet Memê bî zahîr
 Cîsmê xwe û can dî dane agir
 Geh geş dî bû agirê evînê
 Perwa ne dî ma jiboyê Zînê
 Herdu dî wî halîda eyanî
 Bê perdesera û bê nuwanî
 Wan dîtî dî baxêda serayek
 Ayîneyê Cem, cîhannumayek
 Ra bûn û meşîne şehneşînan
 Rûniştin, û herdu nazenînan,
 Hîcran dî kîrîm jî ser hîkayet
 Wîcdan dî kîrîm jî nû rîvayet.
 Dem ebr-î sîfet, hezîn û gîryan
 Geh xunçe mesel, letîf û xendan
 Her dem dî kîrîm qeza û sînnet
 Ferza weku bûsene, çî mînnet?

(1) Jî ber hevdû şewîtin, dilê wan bî hevdû şewîtî.

Önce ellerle işaret ederlerdi,
 Sonra dilleri gözülünce,
 O kadar birbiriyle konuştular ki,
 O öadar birbirine yandılar ki...
 O kadar birbirine şeker döktüler ki,
 O kadar birbirinin dudaklarını emdiler ki...
 O kadar kadeh birbiriyle içtiler ki.
 O kadar kaza yeniden eda ettiler ki...
 Gözleri, dudakları, göğüsleri, gerdanları, döşleri,
 Yüzleri, çeneleri, göğüsleri ve kulakaltılarını,
 Teker teker birbirinden istiyorlardı,
 Kâh öpüşürlerdi, kâh birbirini ısırırlardı.
 Birbirinin hasretinden susamış ve o kuru dudaklılar,
 Birbirinin gerdanını koklarlardı.
 Zin'in yüzü bir mum misâliydi,
 Çok ıııklı, nurlu, şımşekliydi.
 Memo da görünüşte pervane gibiydi,
 Vücudunu ve canını ateşe atardı.
 Bazan aşk ateşi alevlenirdi,
 Zin için hiç perva kalmazdı.
 İkisi o durumda gözler önündeydi,
 Perdesiz, çadırsız ve örtüsüzdüler.
 Sonra o bahçede gördüler bir saray,
 Cemşid'in kadehi gibi dünyayı gösteren bir saray.
 Kalktılar ve salonlara doğru yürüdüler,
 Ve oturdular o iki nazenin.
 Hicranı baştan beri şikâyet ettiler,
 Bir birini gördüklerini yeniden anlattılar,
 Bazan bulutlar gibi üzgün ve ağlamaklıydılar,
 Bazan da goncalar gibi lâtif ve güler yüzlüydüler.
 Her an kaza ve sünnet kırlarlardı
 Öpüşmekten ibaret olan farzlarm ne minneti vardı?

Her çendî ku ref'î bûn tekellûf
 Lêkî evîşandibûn teserrîf
 Ew gerçî hebûn jî hev bî hêvî
 Emma ne dî gûn qewî nîşîvî
 Hubba dî dîlan jî heddê derbû
 Serheddê zerafetan kemerbû
 Îşqa ku lî ser hedê kemale,
 Ava ku jî menbeê zelale,
 Elbette xwe dê bî ket hîraset
 Na ket çu qebûlîya necaset.
 Cwanî û buhar û bax û mehbûb
 Aya dî dîne çî maye metlûb?
 Xasma hebitin evînê xalib
 Lebtîşneyê îşqê herdu canib
 Êdî çî bî bêjim? Ez nî zanîm,
 Bîlmez kî ne soyleye zebanîm (1)

(1) Zîmanê min nîzane ku çî bêje. Ev bî Tirkîye.

Gerçi onların zerinden mükellefiyet kalkmıştı,
Ama ihtiyatı da esirgemişlerdi.

Gerçi birbirinden ümitliydi,
Fakat fazla uçuruma gitmezlerdi.
Gönüllerindeki sevgi haddinden fazlaydı,
Zarafetin sınırı ise kemerdi. (1)

Kemal sınırının üzerinde bulunan bir aşk,
Kaynaktan temiz ve duru olan su,
Elbette kendi kendini koruyacaktır,
Hiçbir pisliği kabul etmeyecektir.

Gençlik, bahar, bahçe ve sevgililer...
Artık dünyada murat edilen ne kaldı?
Bilhassa aşk da galip olursa,
Her iki tarafın da dudakları aştan kurumuş olursa...
Artık ne diyeyim ben, bilmem ki?
Bilmez ki ne söyleye zebanım. (2)

(1) Kemerden aşağıya dokunmazlardı demek istiyor.

(2) Bu mısra ozan tarafından Türkçe olarak yazılmıştır. Zeban Farsçada dil demektir.

XL

MÎR JI NÊÇÎRÊ DI ZIVIRE Û BI SER MEM Û ZÎNÊ'DA TÊ

Saqî! Me bî gır ku ez bî destim (1)
Mexmûrım û meynexwarê mestim
Gava ku ve xwar Memê û Zînê
Axiftî li min cihê birînê
Em aşiq eger çî meyperestin
Emma jî meya «Elest»ê mestin (2)
Ew mey ne wekî meya te ale
Ew mey jî cemalê Zılcelal'e
Ew hubbê hebîbê pakezate
Qînwanê hedîqeyê sîfate
Saqî! Bî de min jibo Xwedê'ra
Camek jî meya te doh di gêra
Her cır'eyekî e jê bî kım tam
Yek neş'e bese heta serencam

(1) Bî destim: Dî kevım, li ketinême.
weme?».

(2) «Elest»: Roja ku Xwedê jî ganana go «Ma ez ne xwedayê

XL

BEY AVDAN DÖNÜYOR VE MEMO İLE ZİN'İN ÜZERİNE GELİYOR

Sakî! Beni tut, çünkü yıkılıyorum ben,
Sarhoşum ve şarap içmeden mest olmuşum ben.

Memo ve Zin aşk şarabı içtiklerinde,
Derinleşti benim yaramın yeri.

Biz âşıklar gerçi meyperestiz,
Ama «Elest» şarabından mestiz. (1)

O şarap senin şarabın gibi kırmızı değildir,
O şarap Allahın cemalindendir.

O, zatı pâk olan sevgilinin sevgisidir,
O, sıfatlar bahçesinin salkımıdır.

Sakî! Ver bana Allah aşkına,
Dün dolaştırdığın şaraptan bir kadeh.

Ondan tadacağım her yudumun,
Bana vereceği bir tek neş'e ölünceye kadar yeter.

(1) «Elest», Allahın ruhlara «Ben sizin tanrınız değil miyim?» diye sorduğu ve onların da «Evet» diye cevap verdikleri gündür.

Ew keyfekê mehze, bê kem û keyf (1)
 Esrareke bê xıyal û bê teyf
 Da def'î bî kım xumarê dûşîn
 Heşyar-ı bî bım jî xwabê nûşîn
 Da şıbhê Memê ne bît, ku xafıl
 Bêt mîrê ecel bî ser me acıl,
 Roja mîne umr-ı çûye êvar (2)
 Hêja ne bım ez jî xwe xebêrdar
 Zîn'a hewesa dilê hewayê
 Mın dabite nave xwe-ebayê (3)

Mîr hatî lî ser wî hinde esker
 Zırna û nefîr û kûs û mehtar
 Dadayî lî tıblexan û sazan
 Çawûş û seda û gaze-gazan
 Pabendê bî îşqê herdu cîran (4)
 Dermande, jî pêşê yekve heyran,
 Qet seh ne kîrın ku ev çî renga
 Qet goh ne kîrın ku ev çî denge
 Mîr go ku: «Ve kın evan xezalan
 Pabende me kın ewan şepalan
 Têk ber dîne baxê wan wekî teyr
 Da em bî kîrın herô lî wan seyr»
 Xelqê ku xezal û gur û xergûş
 Xweş girtî lî ser mıl û der axûş
 Anîn hemî Mîr tîjîyyê rez kîr
 Axıl ku şıvan tîjîyyê pez kîr,

(1) Bê kem û keyf: Bê çiqasî û çawayî.

(2) Çûye: Lî gorî texmîna me rastê wî «Çûbe» ye.

(3) Dabite: Danîbe. Nave xwe - ebayê: Navbera xwe û ebayê, yan jî «nave xwe ebayê» yanî nava ebaye xwe.

(4) Herdu cîran: Mem û Zîn.

O sade bir keyiftir, keyfiyet ve kemmiyetsizdir,
 Hayâlsiz ve düşsüz bir sırdır o.
 Dün geceki sarhoşluğu onunla def'edeyim,
 Tath uykudan onun sayesinde uyanalım.
 Benim halim de Memo'nunki gibi olmasın
 Ki aniden ecel Beyi üzerime çabucak gelip de,
 Ömrümün güneşi akşama varmış olup ta,
 Hâlâ kendimden haberdar olmamış duruma düşmiyeyim,
 Aşk gönlümün arzusu olan Zin'i,
 Abamın içine koymuş olmayayım.

Bey geldi, yanında bunca asker,
 Zurna, bunca insan, davul ve mehter.
 Çalıyorlardı davulları, sazları,
 Askerlerin önünde yürüyenlerin sesleri, uğultuları.
 Aşk zinciriyle ayakları bağlı olan iki komşu (1)
 Kalmışlardı hâlâ birbirlerine hayran.
 Hiç duymadılar ki bu olanlar ne,
 Hiç işitmediler ki bu sesler ne.
 Bey dedi ki: «Çözün bu ceylânları,
 Bu sevimlilerin ayaklarını bağlamayın.
 Onların hepsini kuşlar gibi bahçeye salın,
 Ki hergün onları seyredelim biz.»
 Ceylânları, kurtları, tavşanları,
 Omuzlarında ve kucaklarında taşıyan halk,
 Getirdiler hepsini Beyin bağına doldurdular,
 Çoban ağıla koyunları doldurunca,

(1) Memo ile Zin'i kastediyor.

Mîr gote ekabîr û xewasan:
 «Tenbîh-ı bî kın nedîm û nasan
 Da çîn û demek dî baxê rûnîn
 Lewra ku jî rehtîyan zebûnîn»
 Ew hatîne der serayê alî
 Dîtin der û ban hemî dî xalî
 Emma ku derîçe têk kuşadın
 Reng qur'eyê texteyê mîradın (1)
 Hazır kete qelbê wî xıyalek
 Zanî ku ne xaliye jî halek
 Mîrê bî weqar û aql û ferheng
 Tacdîn û Bekîr xwe dane bin çeng
 Înane sera ku Zîn û Mem tê
 Goh dane seda, ku zêr û bem tê
 Mîr hatî bî serve, dî Mem'ê jar
 Pal dayîye balgeyêd-ı zertar
 Kêşaye serê xwe wî ebayek
 Êvare ne şem'û ne çirayek
 Mîr go: «Kîye ev dî vî zemanî,
 Bê ruxsetê mîn dî vî mekanî?»
 Zînê ku bihîstî, dengî nasî
 Fîlhal-ı xwe daye bin lîbasî
 Mem qet jî cîhê xwe ra ne bû got:
 «Seyda te lî mîn dîl û ceger sot
 Mîrîm! Te dî zanî ez nexweşbûm
 Hetta ve dehê qewî neheşbûm
 Îro me bihîst ku xel dîgel Mîr
 Têkda bî tehayî çûne nêçîr
 Sebra me ne ma dî nav nivînan
 Ra bûm, û dîgel evan birînan,
 Naçar-ı bî der ketim jî xanî
 Nageh me xwe dî lî vî mekanî»

(1) Wekî qur'ên textê mîradanin; qey ev tewîrekî falêbûye.

Bey ileri gelenlere ve büyüklere dedi ki:

«Tanıdıklara ve nedimlere tenbih edin,
Gidelim biraz bahçede oturalım,
Çünkü yorgunluktan halsiz düştük»

Onlar geldiler büyük sarayın kapısı önüne,
Baktılar ki saray ve her taraf boştur.

Fakat küçük kapıların hepsi açıktır,
Murad tahtalarının kur'aları gibidirler.

Derhal Beyin kalbine bir şüphe düştü,
Anladı ki bu, bir durumdan hali değildir.

Ağırbaşlı, akıllı ve bilgili olan Beyin,
Koltukları altına girdiler Bekir ve Tacdin.

Getirdiler Zin ile Memo'nun oturduğu saraya,
Kulak verdiler ki, bir fısıltı geliyor.

Bey, Zavallı Memo'nun üzerine geldi,
Baktı ki altın renkli ipliklerle dikilmiş yastıklara
yaslanmış.

Başına çekmiş bir aba,
Akşamdır, ne bir mum, ne de bir çıra var.

Bey dedi ki: «Kimdir bu zamanda,
Benden izinsiz olarak bu mekânda?

Zin sesini işitince tanıdı,
Derhal Memo'nun abasına büründü.

Memo hiç yerinden kalkmadı ve dedi ki:
«Senin avın benim gönlümü ve ciğerimi yaktı.

Beyim! Biliyordun ki ben hastaydım,
Düne kadar da tamamen baygındım.

Bugün duyduk ki halk Beyle birlikte,
Hep birlikte ava gitmişler.

Yatakların içinde sabrımız kalmadı,
Kalktım bu yaralarla beraber,
Çaresiz evden dışarı çıktım,
Birden kendimi bu mekânda buldum.»

Mîr go: «Nexweşan nehûn jibo qeyd
 Barî te dî baxêda çî kîr seyd?»
 Go: «Ez ku bî bême bî ke tu bawer
 Dawer bî mera ku bûye yawer,
 Mîn dî dî vî baxîda xezalek
 Emma ne xezal-î bû şepalek
 Ahûwê sipî û çav dî reşbûn
 Biskên dî sîyah û bêhnê xweşbûn
 Her lehze jî nafeyêd tetarî
 Sed bar-î jî tureyyan dî barî
 Sehrayê Xeten tîjî bîtin mîsk
 Yek tayê jî zîlfê wê û yek bîsk
 Her çendî sipî û çavbelekbû
 Emma bî qîyasê mîn melekbû
 Lewra ku tu hatî ew nîhan bû
 Hindî tu ne hatê ew eyanbû»
 Tacdîn jî tekellîma wî zanî:
 Zîn hatîye ba Memê nîhanî
 Go: «Goh me dîne Memê, ku dîne
 Malxolî'ye, wî aqîl çunîne»
 Î'raz-î kîrî jî wî kelamî
 E'yan hemî vêk ketin temamî
 Saqî û şerab û şem'î xwestin
 Dîwanekî hakîmane bestin

Bey dedi ki: «Hastalar için kayıt yoktur,
Bari bahçede ne avladın bakalım?»

Dedi ki: «Ben söylersem sen de inan ki,
Allah bana öylesine yardım etti ki,
Ben bu bahçede bir ceylan buldum,
Ama ceylân değildi, bir güzeldi o.

Beyaz bir ceylandı, gözleri karaydı,
Zülüfleri siyah, kokusu güzeldi.
Her an Tatar ülkesinin miskinden,
Yüzlerce yük onun saç halkalarından yağıyordu.
Haten sahrası misk ile dolu olsa,
Ancak değer zülfünün bir teline.

Gerçi beyazdı, gözlerinin rengi kara ve aktı,
Fakat benim ölçümle o bir melekti.

Sen geldiğin için o gizlendi,
Sen gelmeden önce o açıktaydı»
Tacdin onun konuşmasından anladı ki,
Zin gizli olarak Memo'nun yanına gelmiş.

Dedi ki: «Memo'ya kulak asmayın, çünkü delidir,
Başında akıl yoktur, o sar'alıdır»
Bunun üzerine o sözden vazgeçtiler,
İlerigelenlerin hepsi mecliste toplandılar.
Sakî, şarap ve mum istediler,
Şahane bir dîvan kurdular.

XLI

TACDÎN JIBO RIZGARKIRINA MEMÊ Û ZÎNÊ MALA XWE DI ŞEWITÎNE

Tacdîn fikirî ku bezme bûşe
Pir 'zewq û sefa û eys û nûşe
Mem zêde bî xusse û melale
Çû balve û go: «Bira! Çi hale?»
Emma bî îşaret û mîemma
Pîrsî, û Memê bî remz û îma,
Destê xwe çû hûçîka ebayê
Kêşa, û eczîbîbek numayê
Dîtin du kezî jî mîskê tatar (1)
Manendê du ser bî muhrî şehmar (2),
Gerdayî dî paşîla Memê'da (3)
Mem mayî dî heybet û xemêda
Zanî ku qewî xirabe ehwal
Ra bû bî lez, û bezî û çû mal

(1) Mîskê: «Mîşkê» bû, me lî şûnê «Mîskê» nivîsî.

(2) Wek serê du şehmarên bî morî.

(3) Gerdayî: «Pêçayî, lefiyayî, marê ku xwe gîlor dî ke.

XLI

TACDİN MEMO İLE ZİN'İ KURTARMAK İÇİN EVİNİ YAKIYOR

Tacdin baktı ki meclis karışıktır,
Çok zevkli, safalı, eğlenceli ve içkilidir.
Memo fazlasıyla kederli ve üzgündür,
Ona doğru gitti ve dedi ki: «Kardeş! ne haldir?».
Fakat işaret ve muammayla
Sordu, Memo da işaret ve imayla,
Elini abanın yeninden
Çekti ve ona acayip birşey gösterdi:
Tacdin, Tatar miskinden iki saç örgüsü gördü,
İki boncuklu yılan başı gibiydiler.
Büzülmüştü Memo'nun koynunda,
Memo kalmış heybet ve gam içinde.
Tacdin, durumun çok fena olduğunu anladı
Kalktı çabucak ve koşarak eve yollandı.

Nageh bî xezeb ku çû ji derda
 Zanî Sîfîyê, digel xeber da
 Gotî: «Te çî hale, ey tehemtîn!
 Tacîl-î çîye, kîye te dijmin?»
 Go: «Ra be Sîfî! Ku min derenge
 Îro me digel vê malê cenge
 Tîflê xwe xilas ke, dê bî çît mal
 Mal bo min, û ha jîbo te mendal
 Sermayeyê umrê zendegani
 Yanî Mem û Zîn bî dîlgiranî,
 Mayîne dî werteya belayê
 Min qesde ku ez bî kîm ruhayê
 Xel ve d'kujit agirê bî avê
 Ez dê ve kujim bî agir avê»
 Mala xwe jî rengê qewmê Zerdest
 Da agir, û gaziya xwe raheşt
 Agir ku dî girte xan û manan
 Wî girte bî gazî-yû fixanan
 Eqwam û qebaîl û eşaîr
 Bîlcîmle bezîne def'ê agir
 Agah-î ku bûn emîr û xîlman
 Xalî kîrî ew sera û dîwan
 Ew jî ku bezîne wê hewarê
 Wî mittehemî we gote yarê: (1)
 «Tacdîn-î te dî çî reng eda kîr?
 Mûsa lî me behrê xem zîwa kîr
 Ra be tu here heremserayê
 Da ez bî çîm agir û nîdayê»
 Zîn ra bû û çûye xelweta xas
 Tacdîn-î ne ma ne cîl, ne palas
 Esbab û tecemmûl û defîne
 Emlâk û cewahir û xezîne

(1) Wî mittehemî: Wiyê ku dî bîn zennêda mabû. Yanî Memê.

Aniden hışımla kapıdan içeri girince,
 Sıti durumunu anladı ve kendisiyle konuştu.
 Dedi ki: «Halin nedir senin, ey kahraman!
 Nedir telâşın, kimdir sana düşman?»
 Dedi ki: «Kalk Sıti! Geç oldu benim için,
 Bugün bu evle savaşım var benim.
 Çocuğunu kurtar, ev gidecektir,
 Ev benim olsun, al sana çocuk.
 Hayatımın, ömrümün sermayesi,
 Yani Memo ile Zin, ağır bir durumda,
 Belânın bataklığında kalmışlar,
 Benim amacım onları kurtarmaktır.
 Başkası ateşi suyla öldürür,
 Ben ise ateşle suyu öldüreceğim.»
 Sonra, Zerdüşt kavmi gibi evini,
 Ateşe verdi ve yükseltti feryadını
 Ateş han-ü manları sarınca,
 O da feryada ve figana başladı.
 Kabileler, aşiretler ve herkes,
 Hep birlikte ateşi söndürmeye koştular.
 Bey ve hizmetçiler de haberdar olunca,
 Boşalttılar o sarayı ve de bahçeyi.
 Onlar da o feryada koşunca,
 O sanık şöyle dedi yare: (1)
 «Gördün mü, Tacdin nasıl def'etti?
 Musa, önümüzde gam denizini kuruttu.
 Kalk sen harem sarayına git,
 Ben de ateşe ve feryada gideyim»
 Kalkıp özel dairesine gitti Zin,
 Kalmadı ne bir elbisesi, ne de bir kilimi Tacdin'in,
 Elbiseleri, güzellikleri, hazineleri,
 Mülkü, mücevherleri ve defineleri,

(1) Sanık Memo'dur, «Müttehem» karşılığı olarak yazılmıştır.

Bîlcimle d'rêya bîrayê sotin
Lew navî bî qencî tête gotin

✱

Malê me hebîn tu ey nîkûnam!
Hubba wî dî ket mîrov-ı bednam
Zînhare! Me be lî mal-ı harîs
Lewra ku dî bin jî dest te warîs
Cem'a wî jîbo te barê zehmet
Terka wî jîbo te narê hesret
Roja bî çî pêşedestê Barî
Destê te jî genc û malê arî
Ev cennet û eş qumaşê dîdar,
Ey mîflîsê axîret xerîdar!,
Kengê jî tera dî bin mîyesser?
Dê bêne te: «Mîflîso! Here der»
Reh şîbhetê vî cîhanê fanî
Mîft na dîne parîyek jî nanî
Malê me de warîsan tu meccan,
Ger dê te bî vê hêsayîya can
Warîs jî tera kefenbuhayê
Hette ne kîrîn dî dîrî hesayê (1)
Hêja ku xweşî telef bî ke mâl
Bîlcimle bî çê bî hîsnê e'mal
Yan serf-ı bî ke mîsalê Tacdîn
Pê navê ebed jîbo xwe bî'stîn
Yan pê bî kîre tu yarekî qenc
Ew çêtîre bo tera jî sed genc

(1) «Hesa» jî kelîma «Hîsse»-ya bî zarê Erebi hatiye girtin û dî zarê Kurdî'da bûye «Hesa», bî mîana «Par»-e.

Hep kardeşinin uğrunda yaktı,
 Bunun içindir ki adı iyi söylenir.
 Ey iyi isimli kimse! Malı sevme,
 Onun sevgisi insanı kötü isimli yapar.
 Sakın ha, mal için ihtirash olma,
 Çünkü senin elinden alacak varisler.
 Onu toplamak senin için zahmetli bir yükür,
 Onu bırakmak da senin için hasret ateşidir.
 Allahın huzuruna gideceğin gün,
 Elin hazineden ve maldan boş olacak.
 Bu cennet, bu güzel kumaşlar,
 Ey ahret müsterisi müflis!
 Senin eline ne zaman geçer?
 Sana diyecekler ki: «Ey müflis! çık dışarı»
 Bu fâni cihan gibidir orası da,
 Bedava olarak bir lokma ekmek bile vermezler.
 Malını bedavadan varislere verme,
 Eğer canının rahatını istiyorsan.
 Varisler sana kefen parasını da,
 Henüz almadan hisseleri paylaşırlar.
 Henüz sağ iken malını harca,
 Hepsini iyi işlerde harca.
 Ya da Tacdin gibi sarfet,
 Onunla kendine ebedî bir isim al.
 Ya da onunla al iyi bir dost,
 O senin için yüz hazineden iyidir.

XLII

BEKIR GILÎYA MEMÊ Û ZÎNÊ JÎ MÎR'RA DÎ KE

Sultanê wîlayetê mehebbet (1)
Serxeylê eyaletê meweddê (2)
 Gava ku jî mekmenê xulûsê (3)
 Bî'nmêti lî textê dîl cîlûsê (4)
Kengê dî ketin qebûlê estar?
Hetta elema xwe na ket îzhar
 Reh şibhetê padişahê encim
 Tabende jî tareme çîharim
J'ew çend tebeqatê asîmanê
J'ew çende mesafe û mekanê
 J'ew çende enasîr û sehaban
 J'ew çende mewani'û hîcaban
Naçar'î dî ket nîfûz-î her rûz
Elbette dî bîte alem efrûz

(1) Padişahê walatê evînê. Yanî evîndarî.

(2) Sersîwarê welatê evînê. Yanî evîndarî.

(3) Jî veşargeha rastîyê.

(4) Yanî lî ser textê dîl rûne û rûnîştina xwe jî nîşan bî de.

XLII

BEKİR MEMO İLE ZİN'İ BEYE ŞİKÂyet EDİYOR.

Sevgi ilinin sultanı,
Aşk memleketinin baş atlısı,
Saflığın ve sadeliğin pususundan çıkıp,
Gönül tahtına oturarak kendini gösterdiği an,
Nasıl perdelenmeyi kabul eder,
Bayrağını açığa vurmaksızın?
O da yıldızların padişahı gibidir,
Dördüncü gökten ışık saçan güneş gibidir.
Bunca gök tabakasından,
Bunca mesafeden ve yerden,
Bunca unsurdan ve buluttan,
Bunca engellerden ve perdeden,
İster istemez her gün nüfuz eder,
Elbette dünya da aydınlık olur.

Ev padîşehê ku «Îşq»e name
 Rojê bî wî nîsbetek temame (1)
 Ew jî qe ve na şîrît çu caran
 Naçar-î bî ker dî ket sîtaran

Razê dî diê Memê û Zînê
 Sazê ku dî perdeya evînê,
 Hindî ne gîhîştibû zîmanan (2)
 Ne'dbû çu zîyan jîbo xwedanan
 Mîzrabê zîmanê xelqê nasaz (3)
 Bê perde ku bû terane perdaz, (4)
 Zîn'ê ne guneh, Memê ne sûcîk
 Agah-î kîrîm bîzîrg û kûçîk (5)
 Zengîl bî deva guhanve zengûl
 Meftûle enamîlan jî merxû
 Uşşaq-î hezîn û bê newabûn
 Xel teşne Hîscyn'ê Kerbelâ'bûk (6)
 Meclîs bî newayê zêr û bem bûn
 Memlû jî hewayê Zîn Mem bûn
 Barê lî cemazeyê ne besbû
 Xemmaz-î dî mertebe cerasbû
 Yanî xeberêd-î herdu yaran
 Nemmam û hesûd û hîlekaran,

(1) Pîvekekî temame, ew bî rojê xweş tî pîvan û qiyaskîrîn.

(2) Zîmanan: «Zebanan» bû, me lî şûnê «Zîmanan» nivîsî.

(3) Zîmanê: «Zebanê» bû, me lî şûnê «Zîmanê» nivîsî.

(4) Ku bê perde, awa û qaydê sîtranê xemiland. Yanî wê gotîne lî her derê bê pîvan got.

(5) Bîzîrg û kûçîk: Bîzîn û se, yan jî mezin û biçûk; lî gorî vê manayê «Kûçîk» jî «Kuçuk» a bîzarê Tirkî hatiye girtin û jîbo rastbûna qafiyê «Kûçîk» hatiye nivîsin. Mana «Mezin û biçûk» xweştir.

(6) Wek wî tîbûn, tîyêd gerandîna gotinanbûn.

Adı aşk olan bu padişaha da,
 Güneş tam bir örnektir.
 O da hiçbir zaman gizlenmez,
 Perdeleri yırtar, ister istemez.

Memo ve Zin'in gönlündeki sırlar,
 Aşk perdesindeki o sazlar,
 Henüz dillere ulaşmamışken,
 Sahiplerine hiçbir zarar getirmezdı.
 Uygunsuz kimselerin dillerinin mızrabı,
 Perdesiz olarak teraneperdaz olunca,
 Zin'in ne bir günahı, Memo'nun ne bir suçu vardı,
 Fakat haberdar ettiler büyükleri ve küçükleri.
 Memesi çingıraklı deveye bağladılar çanı,
 Parmak uçları da burguluydu sanki
 Âşıklar üzgün ve takatsızdılar,
 Halk ise Kerbelâ Hüseyin'i gibi susamıştı.
 Meclisler fısıltılarla dolmuştu,
 Zin ve Memo'nun aşkından doldu.
 Devenin üzerindeki yük yetmiyormuş gibi
 Gammazlar zil misâliydi.
 Yani dedikoducular, kıskançlar ve hilekârlar
 İki sevgilinin haberlerini,

Ew çende dî meclîsan gerandin
 Ew çende bî qemsîyan gîhandin
 Hetta Bekîr'ê jî rengê Îblîs
 Sahîb xerezê xebîsê teblîse
 Ew jî jî wî halî bû xeberdar
 Ra bû jî cîhê xwe ew xerezdar
 Tenha xw gîhande xelweta Mîr
 Elqîsse kîr ew qezîyye teqrîr
 Mîr hate tehwewîra bî xîret
 Bû xerqeyê behrî fikir û heyret
 Pîrsî jî ewê xebîsê salûs
 Go: «Ev xebera xîlafê namûs,
 Em dê ku heqîqetê eyan kîm,
 Serrîsteyê tuhmetê beyan kîm?»
 Go: «Emr-î bî ke, Memê bî xûnî
 Hun herdu dî xelwetê ku rûnî,
 —Mem aşîqê sadîqe, bî zan qenc—
 Vêra bî leyîze tu bî setrenc
 Şertê xwe jî wî bî xwaze dîlxwaz
 Dê keşf-î bî bîr heqîqeta raz
 Gava ku ewî dî kî tu mexlûb
 Bê: «Rast-î bî bê, kîye te metlûb?»
 Mem fêris û betl û sînesafe
 Xasma bî tera xwe kê xîlafe
 Hubba dî dilê xwe na ket înkâr
 Sîrra xwe dî ket jîbo te îqrar
 Sabîtqedeme dî vê evîne
 Dê bêje ku: «Aşîqîm lî Zîne»
 Paşê, tuwî sahibê kîyaset
 Lafîq wî bî bîn çîye sîyaset»

**

Hukkam-î jî cînsê şahê marî
 Eshabê sîmûm û muhredarî

O kadar meclislerde gezdirdiler ki,
 O kadar yalancılara ulaştırdılar ki,
 Ta ki İblis huyundaki Bekir bile,
 O şaşırtıcı, habis, garaz sahibi bile,
 O da o durumdan haberdar oldu,
 Yerinden kalktı o garaz sahibi,
 Tenha yerde kendini Beyin yanına yetiştirdi,
 Hulâsa o meseleyi kendisine ikrar eyledi.
 Bey hamiyet galeyanına geldi,
 Düşünce ve hayret denizine daldı.
 O riyakâr habise sordu,
 Dedi ki: «Namusa aykırı olan bu haberin,
 Hakikatını nasıl ortaya çıkaralım?
 Suçun ipucunu nasıl meydana çıkaralım?»
 Bekir dedi ki: «Emir ver Memo'yu çağırınsınlar,
 İkiniz halvette oturunca,
 —Memo gerçek âşıktır, bunu iyi bil—
 Kendisiyle satranç oyna sen,
 Şartını da «Gönül dileği» olarak koş,
 O zaman sırrın hakikatı meydana çıkacaktır.
 Sen onu yendiğin zaman,
 De ki: Doğru söyle, sevgilin kimdir?
 Memo kahramandır, yiğittir, safkalplidir,
 Bilhassa seninle zaten ihtilâfsızdır.
 Gönlündeki sevgiyi etmez o inkâr,
 Sırrını sana eyler ikrar.
 O bu aşkta sabit ayaklıdır,
 «Ben Zin'e âşıkım» diyecektir.
 Sonra akıl ve zekâ sahibi sensin,
 Bak ona lâıyk siyaset nedir.»

Beyler yılanların şahının soyundandılar,
 Zehir sahibi ve mühür sahibidirler.

Muhran ku dı dın, bı zan ku zehre
 Mıhrê ku dı kın, bı zan ku qehre
 Aql hezerê dı kın jı maran
 Xafıl dı bine mıhıbb-û yaran
 Her çendî lı nık bı izz-û nazî
 Her çendî dıgel bı le'b û bazî,
 Cuz'î bı bıtın jı te texeyyır
 Kullî dı ketın lı te tedebbır
 Xasma ku hebın xebıs û xennas
 Bedxwah û bexıl-ı bın mînen-nas
 Tehqıqe xırabtırın nı şeytan
 Yareb! Me ke wan gerîbê sultan

Mühürleri bastıkları zaman, bil ki zehirdir,
Sevgi gösterdikleri zaman da, bil ki hışımdır.

Akıllı adamlar, yılanlardan sakınırlar,

Gafil insanlar onlara dost ve ahbap olurlar.

Onların yanında ne kadar kadirli ve nazlı da olsan,

Onlarla her ne kadar oyasan, lâubali de olsan,

Azıcık senden değişiklik göründü mü,

Tamamiyle sana sırt çevirirler.

Bilhassa yanlarında habis ve şeytan gibi kimseler olursa,

Onlar da bedhah ve hasis insanlardan olursa...

Şüphesiz şeytandan da kötüdürler,

Allahım! Onları sultanlara yakın kılma.

XLIII

MÎR BI MEMÊ'RA BI SETRENC DI LÎZE Û PAŞÊ WÎ DAVÊJE ZINDANÊ

Salarê mewakîbê kewakîb (1)

Serdarê tewalî'û xewarîb

Sultanê serîrê çerxê rabî'

Weqtê weku bû jî şerqê talî',

Şetrancîyê mah û cindê exter (2)

Bîlcimle lî ser bîsatê exder (3),

Şeh-mat-î kîrîn bî beyzeqa nur (4)

Te d'go hemî bûn dî torê mestûr

••

Mîrê ku jî xîretê dilefkar

Şêrê jî hemîyyetê birîndar

(1) Fermanderê leşgerêd stêran. Yanî roj.

(2) Şetrancîyê mah: Hîva ku bî setrenc dî lîzt. Yanî ronahî dî da. Cindê exter: Leşgerê sîtêran.

(3) Lî ser bîsatê exder: Lî ser palasa kesk. Yanî lî ser erdê.

(4) Şehmat kîr: Şahê wan bîndest kîr, wek lîzvanê ku dî setrencêda lîzvanê dîn mat dî ke. Bî beyzeqa nûr: Bî darîkê setrencê ê ku jî nûrêye.

XLIII

BEY MEMO İLE SATRAŇ OYNUYOR, SONRA DA ONU ZİNDANA ATIYOR

Yıldızların kfilesinin baş komutanı,
Doğan ve batanların serdarı,
Dördüncü çarkın tahtının sultanı,
Doğudan doğduğu zaman,
SatraŇ oynayan ayı ve yıldızlar ordusunun
Hepsini yeşil sergi üzerinde,
Işık paytakı ile mat eyledi,
Sanırdın ki hepsini kendi ağında gizledi.

Hamiyetten gönlü efkârlı olan Beyin
Onurdan yaralanmış olan o arslanın,

Hetta sibe xew ne hate çavan
 Sakin ne di bû, ji rengê avan
 Rojê ku ji meşrîqê ruma nûr
 Afaq-ı kırım ji zîmetê dûr,
 Mîr ra bû û hate şehneşînê
 Nêzîkê serayê nazenînê
 Rûnişt û we gote pêşekaran:
 «Hun gazî bî kîn nedîm û yaran
 Tenha ji mîra Memê bî xûnîn
 Tacdîn û digel bîran me xûnîn
 Îro li Memê ezê xezeb kîm
 Sûcek wî heye ezê edeb kîm
 Na bit ku ji min bî bin di xafîl (1)
 Bîlcimle bî emrê bin di acîl! (2)
 J'ew paşê şîhande nîk Memê xwend
 Hazır kırîbûn gulab û gulqend
 Ew çende şerab û qend û şekker
 Ew çende gulab û misk û enber
 Înan û di meclîsê gerandin
 Keyfêd-ı xwe ser bî ser gîhandîn
 Encamê tekellîm û xeberdan
 Kêşane bî satîrenc û nerdan
 Mîr gote Memê, bî kîn û kerbe:
 «Îro me digel te ceng û herbe
 Ra be ji mîra were mîqabîl
 Bê şîk bî tera ezîm mîcadîl
 Şertê me digel te, ey serefraz!
 Herçî te di vê, jîbo me dîlxwaz»

(1) Na be ku hun ji min bê hay bî bin, bîla tîm gohêd we li fermana min be.

(2) Hemî di fermanêda bî lezîn, bî lez fermana min bî cî bînin.

Sabaha kadar uyku girmemişti gözlerine,
 Hiç sükûnet bulmamıştı, sular gibi.
 Güneş doğudan ılık gösterince,
 Ufukları karanlıktan uzaklaştırmıca,
 Bey kalktı ve selâmlığa geldi,
 Orası nazenin Zin'in köşküne yakındı.
 Oturdu ve hizmetçilere şöyle dedi:
 «Çağırın siz nedimleri ve dostları.
 Gizliden bana Memo'yu çağırın,
 Tacdin ve kardeşlerini çağırmayın.
 Bugün Memo'ya gazap edeceğim ben,
 Bir suçu var onun, terbiye edeceğim ben.
 Benden gafil olmayasmız,
 Hepiniz emrimi çabuk yerine getirin.»
 Sonra Memo'ya haber gönderip çağırttı,
 Gülsuyu ve gül şerbeti hazırlatmıştı.
 Hayli şarap, şerbet ve şeker,
 Hayli gülsuyu, misk ve anber,
 Getirdiler ve mecliste gezdirdiler,
 Keyiflerini baştan başa yaptılar.
 Konuşmaların, söyleşmelerin sonu,
 Satrançlara ve tavlaya gelince,
 Bey kin ve öfkeyle Memo'ya dedi ki:
 «Bugün bizim sizinle savaşıımız vardır,
 Kalk da benim karşıma gel,
 Şüphesiz sizinle savaşıacak olan benim.
 Ey dikbaşı sizinle şartımız:
 Sen ne istersen, bizim için de gönül dileği».

Lê Mîr, jî kuran hebû ciwanek
 Mehbûbê zemanê, nuktedanek
 Yûsîf jî melaheta wî mehcûb
 Rîstem jî geçæta wî mexlûb
 Hemsîhbet û hemdemê Memê'bû
 Hemşahî-yû hemxemê Memê'bû
 Serdarê kuran bî navê Girgîn
 Fîlhal-î xeber gîhande Tacdîn
 Ew betl-î ku bû jî halê waqîf
 Ra bûn bî wîra Çeko û Arîf
 Şêran verisandî qeyd û zincîr
 Hersê bî tebayî gûne nîk Mîr
 Tacdîn ku dîgel biran bî meş hat
 Ka'beyn-î jî bo Memê duşê hat
 Fîl û Rîx û Kerkedan ku hatin (1)
 Dîn Mîr û miellimê xwe matîn
 Zanîn ku Memo bî bend û baze
 Mîr gote Memê: «Du destê taze»
 Sê dest-î jî Mîr birin temamî
 Mîfsîd fîkrî jî wî meqamî, (2)
 Zîn dî ku lî pencerê dîyare
 Mîhre lî mehê dî ket nezare (3)
 Bedxwahî, bî nê çî hîle ra kîr!
 Ev rege behaneyek eda kîr,
 Go: «Bend û leyîz û cîh bî dorîn
 Hun herdu cîyan bî hev bî gorîn
 Mem dê bî bitîn vê carê mexlûb
 Hasîl bî bitîn jîbo te metlûb

(1) Fîl û Rîx û Kerkedan: Sê darîkê setrencêne. Mexsed jî wan Tacdîn û Çeko û Arîf'în.

(2) Mîfsîd: Mîrovê fesad; yanî Bekîr.

(3) Roje lî hîvê dî nêre.

Fakat Beyin genç bir oğlu vardı,
Zamanın sevimlisiydi, nüktedandı.

Yusuf onun güzelliğinden utanırdı,
Rüstem onun yiğitliğine yenilirdi.

Memo'nun arkadaşıydı, sohbet arkadaşı,
Memo'nun sevinç ve gam ortağıydı.

Delikanlıların şahıydı, adı Gırgın'dı,
Derhal haberi Tacdin'e ulaştırdı.

O yiğit durumdan haberdar olunca,
Kendisiyle beraber Çeko ve Arif de kalktılar.

Arsanlar kopardılar kayıt ve zincirleri,
Her üçü birlikte Beyin yanına gittiler.

Tacdin kardeşleriyle birlikte koşarak gelince,
İki aşık kemiği Memo için düşüş geldi.

Fil, Rüh ve Kerkedan gelince, (1)

Beyin ve öğreticisinin mat olduklarını gördüler.

Memo'nun yaman bir oyuncu olduğunu biliyorlardı,

Bey, Memo'ya dedi ki: «Yeniden iki el daha»

Üç el tamamiyle Bey Memo'ya yenildi,

Müfsit adam, oradan baktı. (2)

Gördü ki Zin yukarıdaki pencerededir,

Sanki bir güneştir, ayı seyrediyor.

O kötü niyetli bak ne hile çıkardı,

Şöyle bir bahane ileri sürdü:

Dedi ki: «Oyunlar, kurallar ve yerler sırayladır,

İkiniz yerlerinizi değiştirin.

Bu sefer Memo yenilecektir,

Senin isteğin de yerine gelecektir».

(1) Fil, Rüh, Kerkedan satranç taşlarının adlarıdır, mecazi anlamda Tacdin ve kardeşleri için kullanılmıştır.

(2) Müfsit adam Bekir'dir.

Mîr ra bû û çû cîhê Mem'ê jar
 Mem hate cîhê jî pêşve dîldar (1)
 Çavêd-î Memê ku dîn ruyê Zîn
 Mift dane jî dest xwe Fîl û Ferzîn
 Dîl maye lî pencer û şibakan
 Hepsê xwe dî da lî cîh peyakan
 Mîr bir jî Memê temamî şeş dest
 Mem bû jî meya jî pêşve sermest (2)
 Mîr gote Memê: «Me bir xwe dîlxwaz»
 Wî go ku: «Bî bê, çîye te daxwaz?»
 Mîr go: «Me xerez ne kesbê male
 Meqsûd-î jî teyyê, keşfê hale
 Metlûb-î jî le'b û bend û bazan
 Qet nîne bî xeyrê keşfê razan
 Şertê min ewe: Bî kî tu îqrar,
 Kanê dî dînê kîye te dîldar?
 Herçî perîya te dîl lî bale
 Horî sîfete, melek mîsale
 Ger laîqê te ewê bî bînim
 Malê xwe bî dîm, jîbo te bînim»
 Sahîb xerezê dî weqtê fîrset (3)
 Ta'na xwe jî rengê def'ê tuhmet (4)
 Go: «Mîn diye ya Memê hebandî
 Keçek Erebane, lêvdeqandî
 Ser ta bî pîyan reşe wekî qîr
 Ne laîqê behs û xwestîna Mîr»
 Ta'nê dî Memê we reng eser kîr
 Yekcarî jî aql-î bê xeber kîr

(1) Cîyê ku lî pêşîya wî yar xuyabû, yanî Zîn.

(2) Jî wê meya ku lî pêş wîbû, yanî jî nihêrtîna Zînê.

(3) Sahîb xerez: Yanî Bekîr.

(4) Yanî bî awakî wîsa peyivî, goya ku bî wî awayî îftira-
 ya der heqê Memê'da jî serê hel tîne, lê mexseda wî eve ku bî vê
 pey vê derb lî Memê xe.

Bey kalktı, zavallı Memo'nun yerine gitti,
 Memo da yarinin karşısındaki yere geçti.
 Memo'nun gözleri Zin'in yüzünü görünce,
 Fil ve Ferzini elinden bedava çıkardı. (1)
 Gönüli pencerelere takılıp kalmıştı,
 Atını yayaların yerine sürerdi. (2)
 Bey tam altı el Memo'yu yendi,
 Memo, karşısındaki şaraptan sarhoş olmuştu.
 Bey Memo'ya dedi ki: «Şartımız gönül dileğiymiş»
 O da dedi ki: «Söyle, gönül dileğin nedir?»
 Bey dedi ki: «Gayemiz bizim mal kazanmak değildir,
 Meseleyi örtmekten maksat durumun açıklanmasıdır.
 Oyunlardan, oynamaktan ve satrançtan maksat,
 Sırların açıklanmasından başka birşey değildir.
 Benim şartım odur ki ikrar edesin,
 Dünyada senin sevgilin kimdir?
 Gönülünün, yanında bulunduğu peri,
 Huri gibi, melek misâli de olsa,
 Onu sana lâıyk görürsem eğer,
 Malımı verip sana getireyim.»
 Garaz sahibi, fırsat zamanında, (3)
 Töhmaleti def'eder şekilde darbesini vurdu.
 Dedi ki: «Memo'nun sevdiğini görmüşüm ben,
 Bir Arap kıızıdır, dudakları benekli.
 Baştan ayaklara kadar siyahtır, katran gibi,
 Beyin söylemesine ve istemesine lâıyk değildir».
 Darbe Memo'ya o kadar etki yaptı ki,
 Birden guurdan habersiz kıldı onu.

(1) Fil ve Ferzin satranç taşlarıdır.

(2) At ve yayalar satranç taşlarıdır.

(3) Garaz sahibi Bekir'dir.

Behra dilê perde lê, bî coş hat
 Nagah-ı bî gazî-yû xuroş hat
 Go: «Qet ne weye wekî wî gotî
 Mîrım! Perîya dilê mı sohtî,
 Şehzadeye, şehneşîn mekane
 Enqaye, bîlndeasîyane
 Mîraniye ew, jî neslê pake
 Nûraniye ew, ne ab û xake
 Serdefterê hor û nazenîne
 Her çendî melek, bî navê Zîn'e»
 Mîr ev xebera xîlafê heybet
 Gava ku bîhîstî, hate xîret
 Wî gote qebîleya xulaman:
 «Hun bo çî, gelfî nemekheraman!
 Vî nakesî na gırın bî zîllet,
 Da ez bî kujım ewî bî fîret?»
 Ra bûne Memê dused xezenfer
 Mem ra bû pîyan bî destê xincer
 Tacdîn û Çeko dîgel bırayî
 Ra bûn bî teessîb û tebayî
 Gotın: «Gelfî cındîyan! Ve westın
 Hun cımle ne serxweş û ne mestın
 Hun qenc-ı dî zanın em kusanın
 Sahıb hunerın dî pehlewının
 Pênsed jî we hemle kın bî kerban
 Na dîne we nebeta çu derban
 Ger çî we ecel bî dest me nîne
 Emma we gelek jî dest me dîne
 Hetta ku bî kın Memê gıriftar
 Sêsed jî we dê bî bın bîrındar
 Hetta ne me hersêyan bî ker kın
 Hun dê ı Memê kusa nezer kın
 Herçî kırî Hakımê me ferman
 Em na bine manîe çu hukman

Gönlündeki perdeli deniz coşa geldi,
 Henüz olgunlaşmadan haykırarak taşıtı.
 Dedi ki: «Aslâ onun söylediği gibi değildir,
 Beyim! Benim gönlümü yakan peri,
 Padişah kızıdır, yeri saraydır,
 Ankadır, yuvası yüksektir.
 Beylerdendir o, temiz soydandır,
 Su ve topraktan değil o, nurdandır.
 Hurilerin ve nazeninlerin baştacıdır,
 Gerçi melektir ama adı Zin'dir».
 Bey heybetine aykırı düşen bu sözü
 İşittiği anda hamiiyete geldi.
 Hizmetçiler topluluğuna dedi ki o:
 «Ey nankörler! Sizler niçin,
 Bu namerdi zilletle yakalamıyorsunuz
 Ki ben onu ibret için öldüreyim?»
 Memo'nun karşısına ikiyüz arslan dikildi,
 Memo da eli hançerli olarak ayağa kalktı.
 Tacdin, Çeko ve öbür kardeşleri,
 Hamiiyetle kalktılar birlikte.
 Dediler ki: «Yiğitler! Geri durun,
 Siz hepiniz ne sarhoş, ne de mestsiniz.
 Sizler bizim kim olduğumuzu iyi bilirsiniz,
 Hüner sahibi pehlivanlar olduğumuzu bilirsiniz.
 Beşyüzünüz bile öfkeyle saldırırsa,
 Hiçbir vuruşun sırasını sizlere vermeyiz biz.
 Gerçi eceliniz bizim elimizde değil,
 Ama elimizden çok çekmişsinizdir.
 Sizler Memo'yu tutuklayıncaya kadar,
 Sizlerden üçyüz kişi yaralanacaktır.
 Biz üçümüzü parçalamadıkça,
 Memo'ya öylece bakacaksınız.
 Hükümdarımız her ne ferman ederse,
 Biz hiçbir hükme engel olmayacağız.

Destêd-1 me bestîne lî ber Mîr
 Ha gerden û dest û pê û zincîr»
 Mîr ra bû û pê Memê best
 Tacdîn mîrîna xwe wê demê xwest
 Emma çî bî ket? Jibo ne are
 Cellade, ne mîre xundekare
 Mem girt û şîhande pêşê serheng
 Go: «Heps-1 bî kîn dî qulleya teng»
 Hel girtin û birne pêşê dîzdar
 Mehbûs-1 kîrîn dî qulleya tar
 Dîwanî û meclîsî belav bûn (1)
 Bîlcûmle jibo Memê dî mehzûn
 Dîwane sîfet bî ah û feryad
 Hemyan dî kîrîn jibo Memê dad

(1) Dîwanî û meclîsî: Mîrovên ku li dîwan û cîvatêbûn.

Elimiz Beyin önünde bağlıdır,

İşte boğaz, işte el, ayak ve işte zincir!»

Bey kalktı, Memo'nun el ve ayaklarını bağladı,

Tacdin o anda ölümünü istedi.

Fakat ne yapsın? Bu ona ar değil ki,

Cellâddır, Bey ve hünkâr değil ki.

Bey Memo'yu tutup Komutanın yanına gönderdi,

«Onu dar delikte hapsedin» dedi.

Aldılar ve gardiyanın yanına götürdüler,

Karanlık delikte kendisini hapsedtiler.

Divan ve meclistekiler dağıldılar,

Hepsi Memo için üzgündüler.

Divaneler gibi «Ah» lar ve feryadlarla,

Hepsi Memo için ağlar, figan ederdi.

XLIV

HALÊ MEMÊ DI ZINDANÊDA

Mihra felekê ezel edîma

Kîna felekê ebed qedîme

Herçî wekû ew ji erdê ra ket

Elbette wî dê di erdêra ket

Ulwê ji xwera eyan di xwazît

Sîflê ji mera nîhan di xwazît

Na bînî, hero ku afîtabê

Davête mîxareya turabê

Xasma ku digel qebîlê aşîq

Hem xain û xware, hem minafîq

Elbette dilê me îşqebazan

Ewwel di bitin bî xenc û nazan

Axir di ketin melûl û me'yûs

Manendê Memê zelîl û mehbûs

Davêjite mehbêsê bî nakam

Datînite merqedê serencam

Ew bextereşê leqeb lî wî Mem

Bê hemnefes û heval û hemdem

XLIV

MEMO'NUN ZİNDANDAKİ DURUMU

Feleğin sevgisi ezelden beri yoktur,
Feleğin kini ezeli ve ebedidir.

Onun yerden çıkardığı her şeyi,
Elbette yere gömecektir o.

Yükselmeyi kendisi için açıkça istiyor,
Alçalmayı da bizler için gizliden istiyor.

Görmüyor musun, her gün güneşi,
Toprağın mağarasına atıveriyor?

Bilhassa âşıklar topluluğu hakkında,
Hem hain, hem eğri, hem de münafıktır o.

Mutlaka biz âşıkların gönlünü,
Önce nazlarla ve edalarla götürür,

Sonunda bizi üzgün ve ümitsiz bırakır,
Memo gibi zelil kılar ve hapse atar,

Murada ermeden hapse atar,
En sonra da mezara gömer.

Adı Memo olan o bahtıkarayı,
Arkadaşsız, kimsesiz ve dolsuz olarak,

Havêtine çalekî bî zarî (1)
 Teşbîhê bî gorê teng û tarî
 Mekrûhe wekî dehanê ejder
 Menkûre wekî Nekîr û Minker
 Rûnîştî dî wêve abîdane
 Zindan lî wî bûye çillexane
 Ew cîh lî wî bûye çahê Nexşeb (2)
 Ew meh geriya hîlalê yekşeb
 Sofî ku gîhişte kuncê xelwet
 Şêxîni giha meqamê wehdet (3)
 Geh şîbhetê aşiqan bî dîlxwaz
 Geh şîbhetê abîdan bî daxwaz
 Her lehze dîgel kela girînê
 Ev renga he wî dî gote Zînê:
 Kî: «Ey mîslê herareta xerîzî! (4)
 Îro he dî Mîsrê dîl Ezîzî'î (5)
 Sed carî hero lî qelbê xemnak
 Pîrahenê sebrê min te kir çak
 Geh geh, çî dî bîr wekî Zîleyxa
 Pîrsa me bî kî? Tu ey şekerxa!
 Leyla tuwî, ez jîbo te Mecnûn
 Gulgûn jî tera sîrîşkê pîrxûn
 Ferhad'îm ez, û tu bo me şêrîn
 Seylabê sîrîşkê coyê şêrîn
 Dînya lî me ger çî bûye zindan
 Îro he tenê ezîm mîsîlman
 Lewra jî devê Nebîyyê Mîrsel
 Bû ev xebere sehîh û mîrsel:

(1) Bî zarfî: Bî girîn, ku têda girîna mîrov tê.

(2) Çahê Nexşeb: Çemê bajarê Nexşeb.

(3) Meqamê wehdet: Meqamê yekîtîyê. Belkî jî mexsed jê «Wehdetil-Wicûd»be.

(4) Wek germîya ku tîm, û jî ber xweda tê.

(5) Ezîzî: Tu Padîşahî, serekwezîrî.

Ağlamaklı bir halde öyle bir çukura attılar ki,
 Mezar gibi dar ve karanlıktı.
 Ejderha ağzı gibi iğrençti,
 Nekir ve Münker gibi korkunçtu. (1)
 Memo oturdu orada âbidler gibi,
 Zindan ona oldu çile yeri.
 O yer kendisine oldu Nehşeb ırmağı
 O ay bir gecelik hilâle döndü.
 O sofı halvet hücreğine ulaştınca,
 Şeyhliği birlik mertebesine erişti. (2)
 Kâh âşıklar gibi gönül arzusuyla,
 Kâh âbidler gibi umutla,
 Her an ağlamaklı bir sesle,
 Şöylece Zin'e seslenirdi o:
 «Ey kalpteki yakıcı ateş!
 Sen bugün gönül Mısır'ında padişahsın.
 Günde yüzlerce defa dertli gönlümün,
 Sabır gömleğini sen paramparça ettin.
 Ne olur bazı bazı Züleyha gibi,
 Ey şeker dudaklı, beni sorsan?
 Leylâ sensin, ben sana Mecnun,
 Gültrengi istersen, işte sana kanlı gözyaşlarım.
 Ferhad benim, sen de benim Şirin'imsin,
 Gözyaşlarımın seli tatlı su arkına döndü.
 Gerçi dünya bana zindan olmuş,
 Fakat ben yalnız bugün müslümanım.
 Çünkü Peygamberin ağzından,
 Şu haber doğru olarak rivayet edilmiş ki:

(1) Nekir ve Münker, ölüleri sorguya çeken iki meleğin adıdır.

(2) Birlik mertebesi herhalde ermişlerin bir mertebesidir, ya da «Vahdeti vücud» denilen felsefedir.

«Dinya ku bihuştê kafirane
 Me'wayê belayê mî'mmâne»
 Her çendî qewî mîşewweşim ez
 Ew çend bî mîşewweşî xweşim ez
 Sed salî bî gêrî min tu mehbûs
 Ma ez qe dî bîm jî weslê me'yûs?
 Sondê dî xum ez bî Sûreyê Nûr, (1)
 Dêma ku ewe kitabî mestûr,
 Deh carî bî heqqê bejn û balê,
 Çıl carî bî heqqê zulf û xalê,
 Tehqîq-1 bî afitabê ruxsar, (2)
 Tesdîq-1 bî mahîtabê dîdar.
 Te'kid-1 bî qîblegahê ebrû,
 Tazîm-1 bî secdegahê gêsû,
 Sed carî qesem bî herdu nûnan, (3)
 Ehda min ewe digel uyûnan:
 Hetta remeq hebit jî canî
 Cana! Tu dî canêda nîhanî
 Hîndî ku jî hîcrê bê qerarim
 Ew çende jî te umîdewarim
 Her çendî ku Mîr lî min xezeb kîr
 Ev qehrê lî min ne bê sebeb kîr
 Her çend xebîrê Bekîr wî goh kîr
 Ev cebrê lî min ewî bî cîh kîr
 Lewra ku tu şahî, ez gedabûm
 Ez bo te ne kufw-û hemliqabûm
 Tu mîhrecemal û mehcebinî
 Ev çende letîf û nazenînî

(1) Sûreyê Nûr: Sûrekî qur'anêye, têda qala minasebetên jînan û mêran dî be.

(2) Tehqîq: En sonda xwe pît dî kîm, xurt dî kîm. Afitabê ruxsar: Rûwê teyê wek rojê.

(3) Herdu nûnan: Herdu çavên wek herfên nûn ku dî nivîsana Erebidî wehane:

Dünya gâvurların cennetidir,
Müminlerin belâlarının yeridir.

Gerçi çok fazla sersemim ben,
Fakat o kadar da sersemlikten memnunum ben.

Yüz sene de beni hapsedersen,
Hiç kavuşmaktan ümidimi keser miyim ben?

Nur suresine andıgerim ki, (1)

Yazılmış kitap olan yanağına andıgerim ki,
On kerre senin boyun ve bosunun hakkı için,
Kırk kerre senin zülfün ve beninin hakkı için,
Yüzünün güneşiyle andımı pekiştiririm ki,
Simanın mehtabıyla andımı pekiştiririm ki,
Kaşlarının kiblegâhıyla andımı tekid ederim ki,
Örgülerinin secdegâhıyla andımı büyütürüm ki,
Her iki «nûn» a yüz kerre yemin ederim ki, (2)
Gözlerine karşı ahdim şudur ki:

Canımda bir ramak kalıncaya kadar,
Cananım! Sen benim canımda saklısın.

Ne kadar hicrandan ıstırap çekiyorsam,
O kadar da senden ümitliyim ben.

Gerçi Bey bana hışım etti,
Ama bu hışımı sebepsiz yere etmedi bana.

Gerçi o Bekir'in sözüne kulak verdi,
Ama bana verdiği bu ceza da yerindedir.

Çünkü sen Şahsın, ben ise dilenciydim,
Ben sana emsal ve kavuşmana lâayık değildim.

Senin cemalin güneş, alnın mehtaptır,
Bu kadar lâtif ve nazeninsin.

(1) Nur suresi kadın - erkek münasebetleri hakkındadır.

(2) Nûn «N» harfi demektir, Arapça yazılışı şöyledir:
burada maksat kaştır.

Ez xar û zelîl û xakîsarım
 Ev renga zeîf û dîlfîkarım
 Perwaneme, ten mı daye agir
 Sohtîme bı batın û bı zahır
 Neylûfer'e dıl, tu afîtabî
 Ten şıbhê kıtan, tu mahîtabî
 Ger ten bı rızıt weya bı bît xerq
 Wer dıl bı bîtin dı behrê xem xerq
 Heqqê mîne, adle, zılm-ı nîne
 Xasıyyetê agirê evîne
 Ev çale eger çı zêde kûre
 Emma jı edaletê ne dûre
 Sofîme û sewmeenışınım
 Xweş talıbê nûrê rûwê Zîn'ım»
 Hasıl: Qewımî meqamê «Mûtû» (1)
 Ber mûcibê «Qeble en temûtû» (2)
 Tezkîyyeyê nefse bû mîkemmêl
 Tesfîyyeyê qelbê bû mîhessel
 Ayîneyê rûhê bû mîcella
 Nefs û dıl û can bı hev mîseffa
 Ew mı'tekîfê dı dewrê halê
 Hêja ne gîhîştî dewrê salê
 Belkî ne çıl û ne erbeînek
 Zenna dı dîlê wî bû yeqînek

(1) Meqamê «Mûtû»: Merteba welîtîyê ku mîrov bı mîrına nefse dı gîjê.

(2) Ber mûcibê «Qeble en temûtû»: Lı gorî fermana ku dı bêje «Hêj ku hun ne mîrîne», ev gotin jı hedîse. Mana vê beytê eve: Pêxember gotiye ku: «Hêj ku hun ne mîrîne bı mîrın». Yanî hêj ku hun dı dînêda dı jîn, nefsa xwe bı kujîn û wîsa xwe bê nefse bı kın ku wek hun mîrîbın. Lı gorî vê gotına wî ev merteba welîtîyê ku bı kuştına nefse çê dı be, jı Memê'ra bı cî hat. Lewra ew jı hêj ku ne mîrîb û kete zîndanê û nefsa xwe dı wêda paqîj kırdı, goya ku nefsa xwe kuşt û bı wî awayî berî mîrına xwe mîr.

Ben ise dikenim, zelilim, topraktanım,
 Bu kadar zayıf ve gönlü korkağım.
 Pervaneyim ben, tenimi ateşe vermişimdir,
 İçten de, dıştan da yanmışımdir.
 Gönül nilüferdir, sen de güneşsin,
 Ten keten gibidir, sen de mehtapsın.
 Ten çürüse de, yırtılsa da,
 Gönül gam deryasında boğulsa da,
 Bu benim hakkımdır, adalettir, zulüm değildir,
 Bu, aşk ateşinin özelliğidir.
 Bu çukur gerçi fazlasıyla derindir,
 Fakat adaletten de uzak değildir.
 Ben âbidim ve manastırda otururum,
 Zin'in yüzünün nurunu arıyorum.»
 Hulâsa: «Ölün» mertebesi hasıl oldu,
 «Siz ölmeden önce» sözü gereğince. (1)
 Nefsin temizliği mükemmel oldu,
 Kalbin parlatılması hasıl oldu.
 Ruh aynası parlatıldı,
 Nefis, kalp ve can birbirleriyle temizlendiler.
 O âbidin halindeki değişiklik.
 Henüz bir senesi bile dolmadan,
 Hatta kırk günü bile dolmadan,
 Kalbindeki zan, inanca dönüştü.

(1) Bu ve bundan önceki mısra' bir hadise işarettir. Hadis şöyledir: «Siz ölmeden önce ölünüz». Yani nefsinizi öyle islâh ediniz ki, daha ölmeden nefsiniz yokmuş gibi, ölmüş gibi bir duruma girsin. Memo da nefsini öyle öldürdü ve hadisin emrettiği mertebeye ulaştı.

Meşhûd-ı bûwîn lı qelbê enwar
 Mekşûf-ı bûwîn lı ber wî esrar
 Ayîneyê dîl we bû mîseyqel
 Sûret we bî maneyê mîbeddel, (1)
 Ew heykelê metleba mecazî (2)
 Bû mel'ebê tîflê îşqebazî (3)
 Ev mîmkun û masîwa seraser
 Fîlcimle jîbo wî bûne menzer
 Ev dar û ber û dewab û însan
 Ev maden û ev nebat û heywan
 Herçî ku bî dîl wî lê nezer kîr
 Herçî bî xîyal-ı lê guzer kîr
 Her yek dî numa jîbo wî Zîn'ek
 Meşhûde jî her yekê yeqînek
 Goya bî xwe ew resednîşînbû
 Ew çal-ı jîbo wî dûrebînbû

(1) Şîkl û madde wîsa bî manewîyat guhorî ku.

(2) Heykel û laşê daxwaza evîna ne rastîn. Yanî ew laşê Memê ku berê bî tenê gihana cem Zîne dî xwest û daxwaza wî evîna dî rûdabû, evîna rastîn pêra tunnebû.

(3) Bû cîyê lîztîna zarûkê evîna rastîn. Yanî evîna rastîn wek zarûkeki dî leşê wîda dest bî lîztîne kîr û geriya. Evîna dî rûda, şûna xwe da evîna rastîn.

Nurlar kalbine görünmeye başladılar,
Sırlar önünde çözülmeye başladılar.
Gönlünün aynası öylesine parladı ki,
Şekil öylesine mânayla değişti ki,
Mecazî arzunun yeri olan o heykel,
Gerçek aşk yavrusunun oyun yeri oldu.
Bütün bu yaratıklar ve Allahtan başka herşey,
Baştan başa ona göründüler.
Bu ağaçlar, meyveler ve insanlar,
Bu madenler, bitkiler ve hayvanlar,
Her neye gönülden baktıysa o,
Hayâliyle her neyin yanından geçtiyse o,
Her biri ona bir Zin görünürdü,
Her birinden ona bir inanç görünürdü.
Sanki kendisi rasatta oturmuştu,
O çukur kendisi için dürbün olmuştu.

XLV

ZÎN BÊ HÊVÎ DI BE Û GAZINAN JI

FELEKÊ DI KE

Zîn'a ku bî derdê hîcrê xemgîn
Bê sebr û sıkûn, qerar û temkîn
 Hindî weku Mem ne bûyî mehbûs
 Hêja ne di bû jî weslê me'yûs
Gava weku Mem gîhîşte çalê
Ummîd-î ne ma jibo wîsalê
 Nîzhetgeh û şehneşîn û eywan
 Lê bûne hesar û hebs û zindan
Hindî weku şerbet û teambûn
Goya ku li wê hemî herambûn
 Canê ne di kîr çu xwab û rahet
 Cîsmê ne di dî çu tab û taqet
Ew renge zelf û jar-î bûbû
Goya ku bî cîsmê tayê mûbû
 Ew mû gerîya jî za'feranî
 Teşbihê bî reng û rûyê Xanî

XLV

ZİN ÜMİTSİZLİĞE DÜŞÜYOR VE FELEĞE SİTEM EDİYOR

Hicran derdiyle üzgün olan Zin,
Sabırsız, sükûnetsiz, kararsız ve temkinsizdi.
Memo henüz zindana girmeden önce,
Kavuşmaktan ümidini kesmemiştii.
Memo çukura düşünce,
Onun da kavuşmaya ümidi kalmadı.
Gezi yerleri, salonlar ve köşkler,
Kendisine hisar, hapis ve zindan oldular.
Ne kadar yiyecek ve içecekler varsa,
Sanki kendisi için hepsi haramdı.
Canı hiçbir uyku ve dinlenme görmezdi,
Vücudu hiçbir güç ve takat bulamazdı.
Öylesine zayıflamıştı ve incelmışti ki,
Sanki vücudu bir kıl teliydi.
O tel zaferana döndü,
Hânî'nin yüzünün rengi gibi oldu. (1)

(1) Şair kendi yüzünün rengini kastediyor.

Şeb ta bî seher, seher heta şeb
 Farîx ne dî bû jî zîkrê «Yareb!»
 Her lehze dî gote çerxê dewwar
 Kî: «Ey zalimê bê emanê xwîn xwar!
 Mîn qesd û xerez dîgel te nîne
 Aya te dîgel mîn ev çî kîne?
 Dewrek te ne kîr demek jîbo mîn (1)
 Pîr dî te meger Mem'ek jîbo mîn
 Nûrek dî rûwê me kîr te peyda
 Sohtîm lî Memê te pê sıweyda
 Şewqek dî ruxê Memê te hîl kîr
 Qelbê me bî wê te sot, û kul kîr
 Aya te çî meslehet dî mîn dî?
 Nîşanê me da te yêkê cîndî
 Ewwel te kusan lî mîn eyan kîr?
 Paşê te çîra lî mîn nîhan kîr?
 Sohtîm te bî agirê fîraqê
 Kuştîm te bî derdê îştîyaqê
 Alem hemî pêkve şad û xurrem
 Dayîne mîn û Memê te matem
 Derdê xwe jîbo mîra bî bêje
 Jehra dî dilê xweda bî rêje
 Yûsîf te lî mîn şîhande çalê
 Kuştîm te dî vê xîrabemalê
 Yaqûb-ı sîfet hezîn û nalan (2)
 Sebra dîl û can te bîr bî talan
 Ez mayîme herwekî Zileyxa
 Bê Yûsîf û bê mîrad û me'wa»
 Geh şekwe dî kîr jîbo Mem'ê jar
 Kî: «Ey Yûsîf'ê bê guneh, girîftar!

(1) Te demekî jîbo mîn, jîbo rastbûna şansê mîn gerekî ne kîr, tu carekî jîbo bextewerîya mîn ne gerîyayî.

(2) Yaqûb: Bavê Üsîf Pêxember.

Akşamdan sehere, seherden akşama kadar,
«Yarab» zikrinden boş kalmazdı.

Her an dönen çarka şöyle seslenirdi:

«Ey amansız, hunhar zalim!

Benim sana karşı bir kastım, bir garazım yoktur,
Senin bana karşı bu kinin nedir acaba?

Bir defa benim için bir devir yapmadın sen,

Bana bir Memo'yu da çok gördün üstelik sen.

Benim yüzümde bir nur peydah ettin,

Onunla Memo'nun gönlünü yaktın.

Memo'nun yüzünde de bir ışıık çıkardın sen,

Onunla gönlümü yaktın ve yaraladın sen.

Acaba benden ne fayda gördün sen?

Bana yakışıklı bir delikanlı gösterdin,

Önce bana öylece gösterdin onu,

Sonra neden benden sakladın onu?

Ayrılık ateşiyle beni yaktın sen,

Kavuşmak hasretiyle beni öldürdün sen.

Âlem tamamen sevinçli ve neşeliyken,

Yalnız bana ve Memo'ya matem verdin sen.

Derdini söyle bana,

Gönlündeki zehiri dök,

Yusuf gibi güzel Memo'mu çukura gönderdin,

Beni de bu viran evde bıraktın.

Yakup gibi üzgün ve iniltiyle,

Canımın ve gönlümün sabrını talan ettin sen.

Ben Züleyha gibi kaldım,

Yusuf'suz, muratsız ve yuvasız.»

Bazan da zavallı Memo'ya yanardı:

«Ey Yusuf gibi günahsız olan tutuklu!

Da fıkr-ı ne kî ku rahetım ez
 Da zen ne birî bî taqetım ez
 Wellahî qesem dî kım bî Barî
 Rojêd-ı sıpî, şevêd-ı tarî
 Nînin jî mîra çu xwab û xwarın
 Îlla ku du dîde xwîn dî barın
 Bîdarîye sen'etê du çavan
 Xwînxwarîye xwarına hınavan
 Ey qîbleyê qelbê mın! Bî dîlxwah,
 Wey Ka'be'yê can! Bî Ka'betullah,
 Her lehze jî destê fîrgeta te
 Her weqt-ı jî destê hesreta te
 Sed ah û dused enîn û efxan
 Bê gav-ı me tîn jî nêv dîl û can
 Ev rengineye halê mın şeb û rûz
 Halê te kusane, ey dîl efrûz?!
 Zındaniyê mın! Te kî celîse?
 Sewdayîyê mın! Te kî enîse?»
 «Ey dîl! Tu jî qelbê mın bî der kev
 Wey can! Tu jîbo dîlê bî ber kev
 Hun herdu herın Memê bî bînın
 Lê yek xeberê jîbo me bînın
 Ey dîl! Tu ku lê dî kî selamê
 Zû bîne ve bo mera peyamê
 Kanê bî çî hale ew grîftar?
 Danîn çî xıyale, ê dîlefkar?
 Kanê lî me aşê, yane zîze?
 Baxê wî buhare, ya payîze?
 Xweşreng û letîfe şîbhê sorgul
 Yan jar û zeîfe mîslê bîlbîl?
 Eywan lî me bûye darê mîhnet
 Zindan bî me bûye baxê cennet

Benim rahat olduğumu düşünmiyesin,

Benim takatlı olduğumu sanmıyasın.

Vallahi, Allaha yemin ederim ki,

Ak günlerde ve karanlık gecelerde,

Yoktur benim için uyku ve yemek,

Sadece iki gözümünden kan yağıyor.

Her iki gözün işi uyanık kalmaktır,

İçimin gıdası da kan içmektir.

Ey gönlümün kiblesi! Gönlümüzün muradına andiçerim ki,

Ey canımın kâbesi! Allahın kâbesine andiçerim ki,

Her an senin ayrılığının derdinden,

Her zaman senin hasretinin derdinden,

Yüz «ah», ikiyez inilti ve figan,

Zamansız olarak geliyor canımın ve gönlümün içinden.

İşte budur benim halim gece ve gündüz,

Senin halin nedir, ey aydın gönüllü!

Benim zindanlım! Oturma arkadaşın kim senin?

Benim sevdalım! Yakın dostun kim senin?

Ey gönül! Benim kalbimden çık sen,

Ey can! Sen de gönül için onunla birlikte git.

Fakat biriniz bana haberini getirin.

Ey gönül! Sen kendisini selâmlayınca,

İkiniz gidin, Memo'yu görün,

Çabuk haberini geri getir bana.

Bakalım hali nedir o tutuklunun?

Hayaline ne koymuş o gönlü efkârlı?

Bakalım bize barışık mıdır, yoksa dargın mı?

Bakalım bahçesinde bahar mı var, yoksa güz mü?

Bakalım kırmızı gül gibi güzel renkli ve lâtif midir?

Yoksa bülbül gibi perişan ve zayıf mıdır?

Salon bize mihnet evi olmuş,

Zindan da bize cennet bahçesi olmuş.

Xwezya ku lı min xezeb kıra Mîr
 Manendê Memê bı xull-û zıncır,
 Ez jî bı şîhandıma wê çalê
 Rojek ve ketan lı min jı salê (1)
 Carek bı diya min ew giriftar
 Derman bı kıra min ew bırındar
 Umrê min eger çı yok remeqbû
 Heqqa ku mırın jıbo me heq bû

(1) Ve ketan: Derî lı min ve kırna, lı min der keta.

Keşke Bey, bana da hışım etseydi
Memo gibi zincirle, prangayla,
Beni de o çukura gönderseydi,
Senede bir gün bana görünseydi.
Bir defa görseydim o tutukluyu,
Derman etseydim o yaralıyı,
Ömrüm bir ramak da olsa,
Gerçekten ölüm bana hak olurdu.

XLVI

TACDÎN Û BIRAYÊD XW JIBO RIZGARKIRINA MEMÊ DI ŞÊWRIN

Eczayê kitabê îşqebazî (1)
Sehhafê micelledê mecazî (2)
Şîraze û cuz'û bend û terkîb (3)
Ev renga kîrm bî nezm û tertîb
Go: Zîn û Mem'êd-î nazeperwerd
Gava wehe der ve bûn lî wan derd
Ew derd-î we bûne behrê atêş
Ew atêşê xem we bûye serkeş,
Xelqê ku hebû jî îşqê teşwîr
Wî agirî kîr lî wan we te'sîr,
Ma'lûl-î bûwîn hemî bî derdan
Yek carî bî der ketin jî perdan
Xasma ku mîwafîqêd-î dêrîn
Hemsîhbetê wan, Sîtî û Tacdîn,

(1) Parçên pirtûka evîndariyê.

(2) Ew kesê ku rûpelên pirtûkêd mecazî rast di ke û saz di ke. Yanî ê ku dirokê jî mera neqil kirîye; dirokvan.

(3) Mexsed jî vana giştîk pişkên dirokêne. Terkîb ev renga kîrîn: Bî vî awayî kom kîrîn û cîvandîn. Nezm û tertîb: Rêzkîrîn.

XLVI

TACDİN VE KARDEŞLERİ MEMO'NUN KURTARILMASI İÇİN KONUŞUYORLAR

Aşk kitabının bölümlerinin,
Mecazî ciltlerin ciltçisi,
Düzenli ve nizamlı olarak,
Şu şekilde birleştirdi, bağladı ve şiraze eyledi:
Dedi ki: Nazlı olarak büyütülen Zin ile Memo'ya,
Dertlerin kapısı bu şekilde açıldığı zaman,
O dertler öylesine bir ateş deryasına döndüler ki,
O dert öylesine serkeş oldu ki,
Aşktan bir işaret almış olan herkese,
O ateş öylesine bir etki yaptı ki,
Hepsi dertlerle hastalıklı oldular,
Tamamiyle perdelerden çıktılar.
Özellikle onların eski dert ortakları,
Ve arkadaşları olan Siti ve Tacdin'e,

Derdan we lî wan jî nûve ser dan
 Êdî ne di hate jê xebêrdan
 Her çendî ku ew jî van cuda bûn
 Disan bî wî derdî mîbtelabûn
 Derdê Sîtiyê xîyalê Zîn'bû
 Tacdîn jî xema Memê we dînbû,
 Her lehze digel biran bî şerbû
 Qesda di dilê wî ev xebêrbû:
 Ra bit bî xezeb bî çîte pêş Mîr
 Daxwaz-î bî ket Memê bî teqsîr
 Carek bî çûn Memê rîca ket
 Sûc û gunehê Memê eda ket
 Da mîr jî wîra birayê ber det
 Ya ev ser û mal-î tê bî der det.
 Arîf wehe gote: «Rîstemê Zal!
 Ev emr-î bî min mîhale bê qal
 Bê ceng û cîdal û bê tehewwîr
 Qet vê şuxulê me kin tesewwîr
 Ev ma'reke na bitûn bî dîwan
 Em mane û sibhe sehnê meydan
 Ya qenc ewe em sibe sıwar bîn
 Hersê bî sîlah û kar û bar bîn
 Çarane û cewşenan di ber kîn
 Zendane û mîxferan lî ser kîn
 Gurzan bî hejîn, rîman bî bazîn
 Ev renga Memê jî Mîr bî xwazîn
 Ya dê bî kutek Mem'ê xwe ber dîn (1)
 Ya cûmle bî merdî ser bî der dîn
 Ger wî bî vî rengî Mem ruha kîr,
 Derdê di dilê me wî dewa kîr.
 Wer mayî mîsîr lî ser înadê
 Em dê bî kîrîn we reng cîhadê

(1) Bî kutek: Bî carekî, di cîda.

Dertler yeniden onlara baş gösterdiler,
 Artık konuşmak da gelmiyordu gönüllerinden.
 Gerçi onlar bunlardan ayırdılar,
 Yine de o dertle mübtelâydılar.
 Sıtı'nın derdi Zin'in hayaliydi,
 Tacdin ise Memo'nun derdinden deliye döndü.
 Her an kardeşleriyle kavgahydı,
 Gönlünün maksadı şuydu:
 «Kalkıp hışunla Beyin huzuruna çıkalım,
 Kusurlu olarak Memo'yu istiyelim.
 Bir defa gidelim Memo'yu rica edelim,
 Memo'nun suç ve günahlarını affettirelim.
 Bey sizin için kardeşi serbest bıraksın,
 Yahut bu başı ve malı o yolda feda edelim.»
 Arif şöyle dedi: «Ey Zaloğlu Rüstem!
 Bu iş bence imkânsızdır, hiç konuşmayalım.
 Savaşırsınız, mücadelesiz ve şahlanırsınız,
 Asla bu işi düşünmeyin siz.
 Bu savaş divanla olmaz,
 Biz kaldık ve yarın savaş meydanı.
 En iyisi şudur ki, yarın binelim,
 Her üçümüz de silâhlı, hazırlıklı olarak.
 Yüzlükleri ve zırhları üstümüze giyelim,
 Bileklikleri takalım, miğferleri başımıza koyalım.
 Gürzleri sallayalım, mızrakları oynatalım,
 Bu şekilde Memo'yu Beyden istiyelim.
 Ya bir hamlede Memo'muzu bıraktırırsınız,
 Yahut da hepimiz erkekçe başımızı veririz.
 Eğer Bey bu şekilde Memo'yu bırakırsa,
 Gönlümüzün derdini derman etmiş olur.
 Yok eğer inat üzerinde ısrar ederse,
 Biz de öyle bir savaş yapacağız ki...

J'ewwelve biçîn Bekir bî ker kîn
 Wî midbirî j'ber derî bî der kîn
 Her ber derekî gurek lî ber bî
 Xesmaneyê qenc-î ser bî ser bî
 Mîr er jî wîra bî ket teessib
 Ra bî lî me ew bî ket texellib,
 Aşê ecelê wisa bî gêrîn
 Teşbihê heban seran bî hêrîn
 Bohtan bî kirîne reqs û govend
 De bêne temaşeyê şekerxend
 Gava weku dest bî dîne herban
 Mehbûb-î temaşê kîn lî derban
 Her lehze bî bêjin ew perîzad
 Destêd-î we xweş, cîwan û mîrzad!
 Hindek bî girîn, hinek sena kîn
 Hindek bî kenîn, hinek dua kîn
 Dildar-î nezer bî kîn jî bîrcan
 Durdane bî der kevin jî dîrcan
 Şehzade jî penceran nezar kîn
 Gulpîrehenan dî ber xwe ker kîn
 Her dem bî bîhîn jî nazenînan
 Sed medh û hezar-î aferînan»
 Tacdîn xebera birayê goh kir
 Mihkem dî dilê xweda bî cîh kir

Baştan gidelim Bekir'i parçalıyalım,
 O iki yüzlüyü kapının önünden atalım.
 Her bir kapının önünde bir kurt durursa,
 İyiliğin düşmanlığı baştan başa olur.
 Eğer Bey Bekir için taassup gösterir de,
 Kalkıp bize galip gelmek isterse,
 Ecel değirmenini öylesine döndürelim ki,
 Taneler gibi kelleleri öğütelim.
 Botan'ı raksa ve halaya kaldıralım,
 Şeker gülüşlü dilberler seyretmeye gelsinler,
 Savaşa başlayacağımız zaman,
 Sevgililer darbelerimizi seyretsinler.
 Her an desin o perizadeler,
 Elinize sağlık gençler, beyzadeler!
 Kimisi ağlasın, kimi övsün,
 Kimisi gülsün, kimi dua etsin,
 Dilberler köşklerden seyretsinler,
 Dürdaneler mücevher kutnlarından çıksınlar.
 Şehzadeler pencerelerden baksınlar,
 Gül rengi gömleklerini üzerlerinde yırtsınlar.
 Her an nazeninlerden işitelim,
 Yüzlerce övgü, binlerce aferin.»
 Tacdin kardeşinin sözlerine kulak verdi,
 Sağlamca gönlünde yerleştirdi.

XLVII

TACDÎN JI MÎR'RA XEBER DI ŞÎNE Û BERDANA MEMÊ JÊ DI XWAZE

Sersîbhe, ku şehsîwrê efleq (1)
Eşheb ku kîşande cayê ebleq (2)
Edhem di tewîleyê nhîn kir (3)
Eşheb ji xwera ji nûve zîn kir
Gurzê xweyê atêşîn deranî
Tîxê xweyê zerfeşan ku danî,
Dînya ji mehabeta xwe zer kir
Tîx û kemera çîyan bî ker kir

Tacdîn û bîran ji xelqê l'alî (4)
Xwestin bî dilê xwe wan helalî
Kêşane derê bî reqs û bazî
Rexşê erebî, semendê tazî

(1) Sereksîwarê sîbê. Yanî roj.

(2) Eşheb: Hespê boz, mexsed jê sîbeye.. Ebleq: Hespê qer, yanî şev.

(3) Edhem: Hespê qer, yanî şev.

(4) Xelqê l'alî: Xelkê li alî wan, mîrovêd wan.

XLVII

TACDİN BEYE HABER GÖNDERİP MEMO'NUN BIRAKILMASINI İSTİYOR

Sabahleyin sabahın şehsuvarı, (1)
Boz atı alacalının yerine çekince, (2)
Siyah atı tavlada sakladı, (3)
Boz atı kendisi için yeniden eğerledi.
Ateşten olan gürzünü çıkardı,
Sarı renk saçan kılıcını da çekince,
Dünyayı heybetinden sararttı,
Dağların kılıçlarını ve kemerlerini paramparça etti.

O zaman Tacdin ve kardeşleri taraftarlarından,
Can ve gönülden helâllik istediler.
Oynayarak, rakederek kapıya çektiler,
Arap soyu atı ve çıplak rahvanı.

(1) Sabahın şehsuvarı güneştir.

(2) Boz attan maksat gündüz, alacalıdan maksat da gecedir.

(3) Siyah attan maksat gecedir.

Mîsmar-ı kırım bedû jî xeflet (1)
 Heşyar-ı kırım edû bî sewlet
 Meydan bî dewan kılan, bî dest kor
 Goya ve dî dan lî dijminan gor
 Tacdîn jî tewabiê xwe yek pîr
 Tayîn kîr û zû şîhande pêş Mîr
 Gotî: Here bêje: «Mîr û axan!
 Bînende ve na kujin çiraxan
 Mîrê me eger çî dûrebîne
 Îro wî dî çavê nûr-ı nîne
 Em çar-ı bîra hebûn dî sadîq
 Herçar-ı lî xîzmeta wî aşîq
 Însafe ku zêdetir jî salê
 Mem mayîye bê xwedan dî çalê?
 Dijmin lî me şane, dost-ı xemgîn
 Ferze mîrîna Çeko û Tacdîn
 Mem ger çî ku zêde pîrgunahe
 Lê aşîqe, îşq-ı padîşahe
 Hukînê tu me ke lî padîşahan
 Zûlmê tu me ke lî bê gunahan
 Em hêvî dî kîn, Memê ruha ket
 Derdê dî dilê Memê dewa ket
 Em çar-ı bîrane, çar-ı dîwar
 Erkanê seadeta wî herçar
 Herçar-ı serêd-ı me wekî go
 Çoganê iradeta wî kaşo
 Ya meslehetê jîbo me çê ket
 Ya ne, jî mera Bekîr ve rê ket
 Da em xeberan jîbo wî bêjîn
 Derdêd-ı xwe em lî wî bî rêjîn
 Rûmet me ne ma lî rûwê amê
 Dê neql-ı bî kîn bî çîne Şam'ê»

(1) Mîsmar: Bîzmar; qey mexsed jê şûr, yan jî rîmîn. Kırım bedû: Eşkera kırım.

Aniden kılıç ve mızraklarını çıkardılar,
Heybetleriyle düşmanlarını uyardılar.

Meydanı tozla inlettiler, ellerinde gürzler,
Sanki düşmanların mezarını kazıyorlardı.

Tacdin yakmlarından bir yaşlıyı,
Tayin etti ve Beyin huzuruna gönderdi.

Dedi ki: Git söyle «Beyler, ağalar!

İleriyi görenler hizmetçilerini öldürmezler.

Gerçi Beyimiz ileriye görüyor,
Ama bugün gözünde ışık yoktur.

Biz dört kardeş vardık ona sadık,

Dördümüz de onun hizmetine olmuştuk âşık.

İnsafa sığar mı ki bir seneden fazla,

Memo sahipsiz olarak zindanda kalmış?

Düşmanlarımız bize seviniyorlar, dostlarımız üzgün,

Çeko'nun ve Tacdin'in ölümü farz oldu artık.

Gerçi Memo fazlasıyla günahkârdır,

Fakat âşıktır, aşk ise padişaktır.

Sen padişahlara hükmetme,

Suçsuz kimselere de zulmetme.

Biz Memo'yu bırakmasını rica ediyoruz,

Memo'nun gönlünün derdini deva etmesini diliyoruz.

Biz dört kardeşiz dört duvar gibi,

Onun mutluluğunun köşeleriyiz dördümüz.

Dördümüzün de başı top gibidir,

Onun iradesi ise sopa gibidir.

Ya bizim için iyisini yapsın,

Yahut da bize Bekir'i yollasın.

Ki biz ona birkaç söz söyleyelim,

Derdimizi ona dökelim.

Halk arasında kalmadı yüzümüz,

Artık nakledip Şam'a gideriz biz.»

XLVIII

BEKİR DI TIRSE Û DEKEKÎ NÛ ÇÊ DI KE

Teqrîrê ku kır tamam-1 Qasîd
Waqîf gerîya bî halê hasîd (1)
Zanî ku jibo wîra xîrabe
Go: «Efw-1 jibo Memê sewabe
Mîrîm! Me ne go jibo te pêşîn
Tacdîn û bîran jî xwe me êşîn?
Zînê bî de wan weya bî kuj mîn
Yan ew bî terane xesm û dijmin
Ya qenc ewe qet ne kî tekellîm
Tacdîn jî te na ketî tewahhîm
Bêje: «Me fîda kîrîn Mem û Zîn
Tezwîc-1 kîrîn, me danê Tacdîn»
Zahîr tu me ke evê înadê
Carek ve kuj agirê fesadê
J'ew paşê tu bêxe weqtê fîrset (2)
Zînhare! Me dê eman û mîhlet

(1) Hasîd: Dexes. Yanî Bekîr.

(2) Bê xe: Vê xe, wî agirî vê xe.

XLVIII

BEKİR KORKUYOR VE YENİ BİR OYUNA BAŞ VURUYOR

Elçi sözlerin hepsini nakledince,
Kıskanç adam durumdan haberdar oldu. (1)
Durumun kendisi için kötü olacağını anladı,
Dedi ki: «Memo için af isabetli olur.
Beyim! Ben demedim mi baştan,
Tacdin'i ve kardeşlerini incitme diye?
Onlara Zin'i ver, ya da beni öldür,
Yoksa onlar sana hasım ve düşman olurlar.
En iyisi odur ki hiç konuşmayasın,
Tacdin senden çekinmemektedir.
De ki: «Biz Memo ve Zin'i feda ettik,
Nikâhladık biz onları ve Tacdin'e verdik.
Sen bu inadını açığa vurma,
Bir defa fesat ateşini söndür sen.
Sonra fırsat gelince yeniden yak,
Sakın ha, o zaman aman ve mehil vermeyesin.

(1) Kıskanç adam Bekir'dir.

Xesmê ku ne şî bî bî mîqabil
 Derman çîye? Şerbeta helahî
 Lew lazîme hakîman du fîncan:
 Yek xasê xirab, û yêkê qencan
 Da yek nexweşan jîbo wî xweş ket
 Ya dî jî wîra xweşan nexweş ket
 Yek canê jî dijminan cuda ket
 Ya dî mûriyan jî nûve ra ket
 Kerba xwe me ke tu aşîkare
 Ya qenc ewe em bî kîn midare
 Şoln hene, ew bî kerbê na bîn
 Lewra ku bî zor û derbê na bîn
 Ustadî dî vêtin, û teemmil
 Îxfa û texafîl û tehemmil
 Ewqatê zemanê gûnê-gûnê
 Barî jî mera kîrîn nûmûne
 Yanî şev û roj û sibh û şamın
 Hın rohnîne, hın jî wan zelamın
 Em jî dî leyalî-yû neharan
 Da bîn bî nîhan û aşîkaran
 Hın zahır û hindekan bî xef kîn
 Ra kîn hînekan, hınan telef kîn»
 Wî milhîdî şûr wîsa seqa kîr (1)
 Mîsrî jî xwera wîsa bîra kîr (2)
 Pend û xelet û xîlaf û yalan
 Bend û seqet û xîlaf û kalan (3)
 Tesnî-î kîrîn wî hinde teşnî'
 Bestîn wî lî şûrê şîbhê tersî'

(1) Wî milhîdî: Wî bê dînî, wî Xwedê ne nasî, yanî Bekîr. Şûr: «Şîr» bû, me lî şûnê «Şûr» nivîsî.

(2) Mîsrî: Şûrê Mîsrê, mexsed jê dek û dolabın. Bîra: Tûj.

(3) Bend: Benê şûr. Xîlaf: Qab.

Karşısına çıkamıyacağın hasmın,
İlacı nedir? Öldürücü bir zehir.

Bunun içindir ki hükümdarlara iki fincan gerekir,

Biri kötü adamlara mahsus, biri de iyi adamlara.

Biri kendisi için hastaları iyileştirsin,

Öbürü de kendisi için sağları hastalandırsın.

Biri düşmanlarının canını çıkarsın,

Öbürü ölüleri yeniden diriltsin.

Öfkeni açığa vurma sen,

En iyisi odur ki idare edelim.

Bazı işler vardır ki öfkeyle halledilmezler,

Çünkü zorla ve vurmakla çözülmazler.

Onlar için ustalık ve düşünmek ister,

Gizlemek, bilmezlikten gelmek ve tahammül ister.

Zamanın vakıtları renk renktirler,

Allah onları bizim için örnek yapmıştır.

Yani gece, gündüz, sabah ve akşamlardır,

Bazıları aydınlıktır, bazıları da karanlıktır.

Biz de geceleri ve gündüzleri,

Kâh gizli gelelim, kâh açıkça diye.

Bazı kimseleri çıkaralım, bazılarını gizliyelim,

Bir kısmını kaldıralım, bir kısmını yok edelim diye.»

O dinsiz, kılıcı o kadar bile di, ki,

Mısır kılıcını kendisi için öyle keskinleştirdi ki...

Öğütleri, yanlış sözleri, aldatmacaları ve yalanları,

Kılıcın halkası, kını ve torbası haline getirdi,

O kadar şenf şeyleri süsledi ki,

Hepsini nakışlar gibi kılıca bağladı,

Ew şûr-ı lı bın serê xwe danî
 Ew renga veşarî kes nı zanî
 Mîrê weku dîl bî kerbê sotî
 Herçî ku Bekîr jibo wî gotî,
 Bawer kîr û gote merdê Qasîd:
 «Ey pîr-ı! Me ke tu fikrê fasîd
 Ger fewt-ı bî kîm cemîê ferzan
 Tacdîn ku dî dîm jî dest xwe erzan?
 Mîn şewket û seltenet bî wîne
 Ev şuhret û şanê mîn jî wîne
 Ev nam û nîşan û ev meqame
 Bê xatîrê wî lı mîn herame
 Ew Rîstemê keywe, lendeħaye (1)
 Gencîneme ez, ew ejdeħaye
 Bêjê: Bî dîlê xwe mîn Mem û Zîn
 Herdu bî helalî dane Tacdîn
 Bê wech-ı jî mîn tu bûyî wehşî
 Daxwaz-ı te kîr, ku mîn ne bexşî?
 Tacdîn û Çeko bî izz-û nazîn
 Dê her we bî tîn, wekî dî xwazîn»
 Qasîd ku rewane bû jî pêş Mîr
 Teqrîrê ku kîr temamî tabîr,
 Şêrêd-ı lı şer we bûn melaîm,
 Gotîn: «Dem û dewleta wî daîm» (2)

(1) Keywe: Padişah, Key.

(2) Şêrêd lı şer: Şêrên ku jî şerra amade bûbûn; Yanî Tacdîn û birayêd xwe.

O kılıcı da başucuna koydu,

Öylesine sakladı ki kimse anlamadı.

Gönlü öfkeyle yanmış olan Bey,

Bekir'in kendisine söylediklerine

İnandı ve elçi adama dedi ki:

«Ey ihtiyar! Yanlış düşünme sen.

Bütün farzları da kaçırısam ben,

Tacdin'i elimden nasıl ucuz kaçırırım?

Benim saltanatım, şevketim onunladır,

Bu şöhetim ve şanım hep ondandır.

Bu namım, nişanım ve makamım,

Onun hatırı olmaksızın bana haramdır.

O, Key'in Rüstem'idir, kahramandır,

Ben hazineyim, o da ejderhadır.

Ona de ki: Ben gönlümden Memo ve Zin'i,

İkisini karı - koca olarak Tacdin'e verdim.

Ona de ki: Sen sebepsiz yere benden kaçırıyorsun,

Sen istedin mi ki ben bahşetmedim?

Tacdin ile Çeko aziz ve nazlıdır,

Onlar nasıl isterse hep öyle olacaktır».

Elçi, Beyin yanından gidince,

Sözlerin hepsini onlara anlatınca,

Savaşta hazırlanmış arslanlar öyle yumuşadılar ki,

Dediler «Devri ve devleti dâim olsun onun».

XLIX

BEKİR RÊ NÎŞANÊ MÎR DI DE

Êvarê ku asîmanê menqel (1)
Danî, û li wan veşarî meş'el (2)
Yanî ku ve kuşt çiraxê zerrîn (3)
Wer girtî ji nû libasê rengîn
Mîrê ku hemîşe şad û xurrem
Goya ketibû libasê matem
Wî bextekê rûsiyahê mel'ûn (4)
Gava ewî dî ku Mîr-î mehzûn,
Go: Xem me xwe ey çiraxê dewlet!
Ger umr-î bî dît jibo me mihlet,
Ev kerb û elem eger te navê,
Zînê û Memê ji dîl xwe bavê.
Ew herdune baysê fesadê
Ew bûne sebep jibo înadê
Ger îzn-î bî dît jibo mîra Mîr
Ez dê bî kujim Memê bî tedbîr

(1) Menqel: Manqala agir, mexsed jê sîtêrîn.

(2) Meş'el: Mêlede, yanî roj.

(3) Çiraxê zerrîn: Çıra rengzer, yanî roj.

(4) Bextek: Kabûs, yanî Bekir. Mehzûn: Melûl.

XLIX

BEKİR, BEYE YOL GÖSTERİYOR

Akşamleyin gök, mangalı koyup, (1)
Onlardan meşaleyi gizleyince, (2)
Yani sarı çırayı söndürüp,
Siyah elbiseyi giyince,
Her zaman sevinçli ve neş'eli olan Bey,
Sanki matem elbisesine bürünmüştü.
O kara yüzlü mel'un kâbus, (3)
Beyi üzgün gördüğü zaman,
Dedi ki: «Gam yeme ey devletin çırası!
Eğer ömür bana mehil verirse,
Bu dertleri ve elemi eğer istemiyorsan,
Zin'i ve Memo'yu kalbinden at.
Onların ikisidir fesadı uyandıran,
Onlardır inada sebep olan.
Eğer Bey bana izin verirse,
Ben Memo'yu bir tedbirle öldüreceğim.

(1) Mangaldan maksat yıldızlardır.

(2) Meşaleden maksat güneştir.

(3) Bekir'i kastediyor.

Tacdîn û bîran bî şerbetek zehr
 Tu d'şî demekî ewan bî kî qehr
 Emrê ku dî bî tedarîk asan
 Ageh me ke pê tu xelq û nasan
 Mîrîm! Tu here, bî bêje Zînê:
 Mem sohtiye, agirê evînê
 Mem teşne, tu abê zendeganî
 Mem mırde, tu canê cawîdanî
 Bêjê ku: Here Memê derîne
 Mın dayîye te, jibo xwe bîne.
 Mın zanîye Mem zîyade jare
 Perwaneye, meqseda wî nare
 Gava ku nezer bî ket lî Zîn'ê
 Tehqîqe ku na ketin çu jînê
 Fîlhal-ı dema ku wê bî bînî
 Bawer me ke ev bî rih bî mînî
 Mem ger bî vî rengî zû fena bî
 Dê keşmekeş û nîza-ı ra bî»

Mîrîm hene aqılın, ezîzın
 Lê sadedılın, dî bê temîzın (1)
 Ew sade jî bîlh û natemamî
 Dıl na dme menşea kelamî
 Wan dıl gohe, goh bî dılve nîne
 Raşçavın û merdimeksîpîne (2)
 Herqî ku dî bêjnê xerezdar
 Bawer dî kın ew bî rastîyê xwar
 Na bîn: Eve qence ya xırabe
 Ne bîn: Eve xet'e ya sewabe (3)

-
- (1) Bê temîzın: Nî karın qencî û xırabîyê jî hevdû ve qetînin.
 (2) Bîbîkên çavêd wan sîpîne; qey mexed eve ku wek koranın.
 (3) Xet'e: Şaşe. Sewabe: Raste.

Tacdin'i ve kardeşlerini bir zehir şerbetiyle,
Bir zaman kahredebilirsin sen.

Kolayca başarılacak olan işten,
Halkı ve insanları haberdar etme.

Beyim! Sen git Zin'e de ki:

Memo aşk ateşiyle yanmıştır.

Memo susuzdur, sen hayat suyusun,
Memo ölüdür, sen ebedî hayatsın.

Ona de ki: Git Memo'yu çıkar,

Ben onu sana verdim, kendine al getir.

Ben biliyorum ki Memo çok perişandır,
Pervanedir o maksadı ateştir.

Zin'e baktığı zaman,

Muhakkak ki yaşyamıyacaktır.

Onu gördüğü an derhal,
Sağ kalacağına inanma.

Memo eğer bu şekilde yok olursa,

Keşmekeş ve çatışma da ortadan kalkacaktır.»

••

Bazı beyler vardır ki akıllı ve azizdirler,
Fakat saf kalplidir ve işleri ayırdedemezler.

Onlar sadece ahmaklıklarından ve eksikliklerinden,
Sözün menşe'ine gönül vermezler.

Onların kalbi kulaklarıdır, kulakları kalplerine bağlı
değildir,

Gözleri karadır, göz bebekleri de beyaz.

Garaz sahiplerinin onlara söyledikleri sözlere,
İnanırlar doğruya eğri olarak.

«Bu iyidir ya da kötüdür» demezler,

«Bu doğrudur ya da yanlış» demezler.

Qasırnezerin dı bê teemmıl
 Hazırxezebin dı bê tehemmıl
 Exleb dı bın ew bı aqlê mexrûr
 Ekser dı gerın jı danışê dûr
 Bedxwah û bexîl û bedsekalan
 Bed'esl û sefih û bedfialan
 Tînm dı kine refîq û rehber
 Bednam-ı dı bın wezîr û serwer
 Dî'spêrine van kesan umûrê
 Ew êd'xine dewletê qusûrê
 Mîrêd-ı bı dewlet û feraset
 Sahıb şefequet xwedan sîyaset,
 Ew her kesekî xwedan-ı na kın
 Hetta weku îmtihan-ı na kın
 Çıl carî dı kın yekê mıcerreb
 Paşê ewî dê bı kın mıqerreb
 Ev mîr û wezîrîya cîhanî
 Ev begî-w kızıriya zemanî
 Herdu bı mîsalê yek dı lîzın
 Herdu dı betal û bê temîzın
 Hetta weku ger ne bê tu «Elheq» (1)
 Kengê dı bîye wezîrê mitleq?

(1) Yanî tu bı durûtî û şalûzî her karê wan rast têw neki.

Kısa görüşlü, düşüncesizdirler,
 Çabuk öfkelenirler, tahammülsüzdürler.
 Çoğunluk akıllarıyla mağrur olur onlar,
 Çoğunluk danışmaktan uzak kalır onlar.
 Bedhah, cimri ve kötü niyetli kimseleri,
 Kötü, soylu, akılsız ve kötü huylu kimseleri,
 Getirip kendilerine arkadaş ve kılavuz yaparlar,
 Kötü isimli kimseler onlara vezir ve öncü olur.
 Bu kimselere bırakırlar işleri,
 Onlar da devlete kusur sokarlar.
 Devlet adamı ve zeki olan Beyler,
 Şefkat ve siyaset sahibi olan Beyler,
 Onlar herkesi beslemezler,
 Ta ki imtihan etmeyinceye kadar.
 Kırk kerre birisini denerler,
 Sonra onu kendilerine yakın yaparlar.
 Dünyadaki bu beylik ve vezirlik,
 Zamanın bu beyliği ve kâhyalığı,
 İkisi birbiri gibi oynarlar,
 İkisi de boş ve birbirinden seçilmezler
 Sen «Elhak» demedikçe, (1)
 Nasıl mutlak vezir olursun?

(1) Yani herşeyi kabul edip «Evet efendim» demedikçe.

L

MÎR DESTÛRA DÎTINA MEMÊ DI DE ZÎNÊ Û ZÎN DI XEME

Tedbîr-ı kunende pîrê aqıl (1)
Ev renga he bû jibo me naqıl
Go: Mîr bî mîşawerê û rayê
Weqtê weku çû heremserayê
Zîn gazî kîr û lî ba xwe danî
Ew perde jî ser sirê helanî
Go: «Bêdîlîya Memê me bes kîr
Azerden-ı mîn lî wî ebes kîr
Cewr û sîtema ku mîn lî wî kîr
Ew cewr-ı te kîr, sîtem ewî kîr
Îşqa te jî wî aqıl revabû
Şeyda û cînûn û mîbtela bû
Zanî jî hekîmekî me tedbîr
Dîwane dewa dî bîn bî zîncîr
Lew mîn bî xezeb şîhande çalê
Ew hebs-ı lî wî gîhande salê

(1) Tedbîr kunend: Kesê ku bî binê karan û tedbîran dî zane.
Pîrê aqıl: Pîrê aqilmend. Yanî mirovê ku vê çîrokê neqıl kîrîye.

L

BEY ZİN'E MEMO'YU GÖRMESİ İÇİN İZİN VERİYOR VE ZİN BAYILIYOR

İşin içyüzünü bilen akıllı ihtiyar,
Şöylece bize nakletti macerayı:

Bey istişareyle ve kararlar,
Harem sarayına gittiği zaman,
Zin'i çağırıp yanına oturttu,
Ve perdeyi sırrın üzerinden kaldırdı.

Dedi ki: «Memo'nun kalbini kırdığımız yeter,
Ben ona boşuna eziyet ettim.

Benim ona yaptığım haksızlık ve zulümdür,
O zulmü sen ettin, haksızlığı da o yaptı.

Senin aşkın onun aklını kaçırmıştı,
Sersem, deli ve tutkun olmuştun.

Biz bir akıllıdan tedbiri öğrendik,
Divane kimseler zincirle tedavi olurlar diye.

Bunun içindir ki ben onu hışımla zindana gönderdim,
O hapis hayatını bir sene uzattım.

Da îşq-ı bî ket kemalê hasıl
 Hubba we ne ket wîsal-ı batıl
 Elhal-ı dema bî qelb û canî
 Mîqdarê mehebbeta we zanî
 Hun herdu dî merteba kemalın
 Meqbûlın û qabilê wîsalın
 Mem aşîqê sadîqe bî tehqîq
 Qelbê me dî ket jibo wî tesdîq
 Me'mûre bî emrê padîşahî
 Mazûre bî uzrê bê gunahî
 Herqî ku lî wî bî ket îtabê
 Elbette dî bînitın îqabê
 Hısna teye ew kirî giriftar
 Hubba teye ew kirî birîndar
 Tîra wî lî dîl ketî te lê da
 Ew darûwê bêheşî te pê da
 Ew sırme dî çavê wî te kêşa
 Hetta tu ne dî, wî dîl ne êşa
 Zûfa te lî dest û pê wî bestî
 Eqreb sîfeta dîlê wî gesti
 Toqa te lî gerdene wî danî
 Dava te ve da lî qelb û canî
 Çawa ve kîrın te herdu ahû
 Ber dane feqîr-ı herdu cadû
 Dîsan tu here dîgel xeber de
 Qeydan tu ve ke jibo xwe ber de
 Ey xunçeyê naşıkufte sorgul!
 Bî'şkîn qefesê, derîne bilbıl
 Ew têhne, tu kaniya Feratî
 Ew xeste, tu çeşme ya heyatî
 Ew teşne, tu abê zendeganî
 Ew mırde, tu canê cawîdanî»
 Ev perdegayê ku pîr hewa bû
 Mezbûtê dî perdeya heya bû

Bunun sebebi aşkın kemale ermesini sağlamaktı,
Kavuşmanın aşkınızı iptal etmemesini sağlamaktı.

Şimdi ise canü gönülden,

Aşkınızın derecesini öğrendim.

Siz ikiniz kemal derecesindesiniz,
Kavuşmaya lââyık ve makbulsünüz.

Şüphesiz Memo gerçek âşıktır,

Kalbimiz onu tasdik ediyor.

O padişahın emriyle memurdur,
Günah olmayan özürle mazurdur.

Ona sitem edecek kimse,

Elbette cezasını görecektir.

Senin güzelliğindir onu tutkun yapan,
Senin sevgindir onu yaralayan.

Onun kalbine isabet eden oku sen vurdun,

O sersemlik ilâcını da ona sen verdin.

O sürmeyi gözüne sen çektin,
O seni görmeden kalbi ağrımadı.

Senin, ellerine ve ayaklarına bağladığın zülüf,

Bir akrep gibi kalbini soktu.

Senin, boynuna geçirdiğin halka,

Onun gönlünün ve ruhunun önüne kurduğun tuzak oldu.

Sen nasıl iki ahûyu çıkardıysan,

Ve zavallıya iki cadı gibi saldırttıysan,

Yine git sen, kendisiyle konuş,

Zincirlerini çöz, kendin için bırak onu.

Ey açılmamış kırmızı gonca gül!

Kırır kafesi, çıkıversin bülbül.

O susamıştır, sen ise Fırat pınarısın,

O hastadır, sen ise hayat pınarısın.

O susuzdur, sen ruh veren susun,

O ölüdür, sen ebedî ruhsun.»

Kalbi aşk dolu olan o örtülü hatun,

Utanma perdesiyle zaptedilmişti.

Ew perde bıray ku lê hel avêt
 Xwînê dî dev û gepê wê havêt,
 Zîn'a ku dused birîn lî cergê
 Çû haletê fewtê, şadê mergê (1)
 Behra ku jî cunbeşa hewayê
 Mehfûze bî perdeya heyayê
 Hacız ku hewa reva jî mabeyn
 Berzex jî heya ne ma dî behreyn (2)
 Ew qulzemê xerî kelî bî ser coş
 Ser coş û kelî, pîrande serpoş
 Serpoş-î pîrî, jî dîl pela xûn (3)
 Havêtî wekî Ferat û Ceyhûn
 Goya hejîya hezar-î bîşe
 Meybû, rîjîya jî qelbê şîşe
 Mîr-î bî xerez kenî lî Zînê
 Ew renga reva kela girînê
 Hazır jî dûwê kebabê ulfet
 Gerya wî dî çev-î eşkê şefqet
 Fewwareyê merhemet bî kel hat
 Bêgav-î girî ewî dîgel hat
 Ew çende girî bîra dîgel wê
 Hetta sibe her we man dî xelwê
 Zîn xerqeyê xwînê dîl wekî gul
 Mîr lê dî girî mîsalê bîlbîl
 Mehrem hemî vêk ketîn lî ba wan
 Bîlcimle bezîne dest û dawan (4)
 Kî: «Ey Xusro'yê heqşînasê adil!
 Naheq tu jibo çî bûyî qatîl?

(1) Şadê mergê: Bî mîrînê şa bû, mîrîna xwe xwest.

(2) Dî behreyn: Dî herdu behranda. Qey mexed jê behra evînê û a derd û xemane. Yanî sînorê ku jî şermêbû, dî navbera herdu behranda ne ma.

(3) Pîrî: Fîrî. Pela xû: Pêla xwînê.

(4) Dest û dawên Mîr.

Kardeşi o perdeyi kaldırıp atınca,
 Ağzından ve burnundan kan fışkırdı.
 Ciğerinde ikiyüz yara bulunan Zin,
 Ölüm haline girdi, ölmeyi diledi.
 Aşkın kaynamasıyla dalgalanan bir deniz,
 Utanmak perdesiyle korunuyordu,
 Rüzgâr aradan duvarı kaçırınca,
 İki deniz arasındaki utanma berzahı kalmadı.
 O gam deryası kaydadı ve taşıtı,
 Taşarak kaydadı ve perdeyi yırttı
 Perdeyi yırttı, ve gönülden kan dalgası
 Fışkırdı Fırat ve Ceyhun misâli.
 Sanki bin meşe ağacı birden sallandı,
 Sanki şaraptı ve şişenin içinden döküldü.
 Bey garazla Zin'e güldü,
 O şekilde ağlamanın kaynamasını savmak istedi.
 Hemen şefkat kebabının tütsüsünden,
 Gözlerinde şefkat gözyaşları topladı.
 Merhamet dalgaları kaydadı,
 Aniden onunla ağlaması geldi.
 O kadar kardeşi Zin'le beraber ağladı ki...
 Sabaha kadar ikisi o halvette öyle kaldılar.
 Zin kırmızı gül gibi kalbinin kanına boğulmuştu,
 Bey üzerinde ağılıyordu bir bülbül misâli.
 Ev halkı hep yanlarında toplandılar,
 Hepsî Beyin el ve eteklerine kapandılar.
 Dediler ki: «Ey haksinas, âdil Husrev!
 Haksız yere niye onun katili oldun sen?

Zîn gulbenê baxê ismetêbû
 Zîn serwê rîyazê îffetêbû
 Pakîze dura sedef jî dîrcan
 Laîq te ne bû bî gêrî mîrcan
 Nazîkbedena letîfe masûm
 Bê cîrm-î bî kî jî umrê mehrûm
 Ev renga dî xak û xwînêra kî
 Bê sûc-î jî can beden cuda kî»
 Mîr go: «Me kîrîm xîyalê batîl
 Ew bê heşe, ez ne bûme qatîl
 Zînê dî kujîm meger bî emda
 Tûbaye dî cennetê heremda»
 Ehlê heremê bezîne ser wê
 Cûbar-î rewan kîrîm lî serwê
 Bû şîwen û şîn dî xan û manan
 Feryad-î gîthane asîmanan
 Yek hatî jî derve nagîhanî
 Go: «Mem mîr, û dawê zendeganî»
 Zînê mîrîna Memê bî goh ket
 Goya mîrîbû jî nû bî rîh ket
 Ra bû fikirî dî çar kenaran
 Dî Mîr dî girîtî şîbhê baran
 Xelqê heremê xewas û amî
 Matemzede bûne bîtemamî
 Go: «Ey sebebê seadeta mîn!
 Bê keyf tu me be dî daweta mîn
 Ey şah-î! Te daye rûhê ruxset
 Fewta xwe wî dî jîbo xwe firset
 Can çû û bî canê muttesîl bû
 Ew rûh-î bî rûhê mîzmehîl bû

Zin masumluk bahçesinin gül fidanıydı,
 Zin iffet bahçesinin servi fidanıydı
 Sedef kutunun içindeki pâk inciydi,
 Mercana çevirmek sana yakışmazdı.
 Lâtif, mâsum ve nazik bedenini,
 Suçsuz yere ömürden mahrum etmemeliydin.
 Bu şekilde yerlere sürüp kanlara bulamamalıydın,
 Suçsuz yere canını bedeninden ayırmamalıydın.»
 Bey dedi ki: «Yanlış hayaller kurmayın,
 O baygındır, ben onu öldürmüş değilim.
 Ben Zin'i nasıl bile bile öldürürüm?
 O Harem cennetinde Tuba ağacıdır.» (1)
 Harem halkı Zin'in üzerine koştular,
 Kanal sularını servinin üzerine döktüler. (2)
 Hanü manlarda matem ve yas koptu,
 Feryadlar göklere yükseldi.
 Âniden biri dışarıdan gelip,
 «Memo öldü ve canını verdi» dedi.
 Zin'in kulağına Memo'nun ölüm haberi girince,
 Sanki ölmüştü de yeniden dirildi.
 Kalkıp dört tarafa baktı,
 Gördü ki Bey yağmur gibi gözyaşları döküyor.
 Harem halkı, yakın ve uzak herkes,
 Mateme girmişler tamamiyle.
 Dedi ki Beye: «Ey mutluluğumun sebebi!
 Benim düğünümde üzgün olma sakın.
 Şahım! Sen ruhuma izin verdin,
 O, ölümünü kendisi için fırsat buldu.
 Benim ruhum gidip Memo'nun ruhuna kavuştu,
 Benim ruhum onun ruhunda kayboldu.

(1) Tûba cennet ağacının adıdır.

(2) Üzerine gözyaşları döktüler demek istiyor.

Hetta ku ne bû ji dev te îqrar
 Ew mayî dî hebsê ten girîftar
 Teşbîhê Memê melûl û mehbûs
 Bo hîfzê rîza û nav û namûs
 Ew lew ne dî çû heta ve îro
 Mabû lî ji vanîya te gîro (1)
 Rûhêm! Te ji dîl dema rîza da
 Şahêm! Te dî mîlkê dîl sela da
 Cîsmê minê bê newa giran bû
 Rûhê minê natewan rewan bû
 Derhal-î ji qalibê bî der ket
 Şewqek ji rîhê Memê bî ber ket
 Wan terk-î kîrîn serayê fanî
 Ew çûne cîhanê cawîdanî
 Herçî ku qebûl ne ket mekanaan
 Dê seyr-î bî ket dî lamekanaan
 Hun vê seferê xelet me xûnîn
 Şahîd ji mera mîqerrebûnîn
 Gava weku can ji ten rewan bû
 Canan ewî dît û can bî can bû
 Hasîl: Ku ji paşê ittîsalê
 Ew pertew û meş'ela cemalê,
 Gavek sekînîn û mîtmeîn bûn
 Hîna ku bî yekve mî'temîn bûn,
 Ew qetre dî qulzema sîfatan
 Ew zerre dî behra mîhlîkatan,
 Dem hatîne sahilê fenayê
 Geh çûne bî ser hedê beqayê
 Fîlcîmle ji merkeza turabê
 Ew zerre gîhane afîtabê

(1) Lî ji vanîya te: Lî benda destûr û xwestina te. Gîro: Girtî, girtî mabû.

Senin ağzından ikrar çıkmadıkça,
 Ruhum ten hapishanesinde tutuklu kalmıştı,
 O da Memo gibi üzgün ve tutuklu kaldı,
 Nâmusu, şerefi ve senin rızanı korumak için.

O, bugüne kadar gitmemiştı, çünkü
 Senin iznini bekliyordu, onun için kalmıştı.

Ruhum! Sen gönülden rıza verdiğin zaman,
 Şahım! Sen ten memleketinde salâ verdiğin zaman,
 Benim takatsız vücudum ağırlaştı,
 Benim güçsüz ruhum yürüyüp gitti,
 Ruhum derhal vücudumdan çıktı,
 Memo'nun ruhundan da ona bir ışıık kavuştu.

Onlar fani sarayları terkettiler,
 Onlar ebedî cihana gittiler.
 Mekânları kabul etmeyenler,
 Lâmekânlarda seyredecekler.
 Siz bu yolculuğu yanlış okumayın,
 Bizim şahitlerimiz büyük meleklerdir.
 Can tenden çıkıp gidince,
 Canan onu gördü ve can cana kavuştu.

Hulâsa kavuştuktan sonra,
 O güzellik meşalesi ve ışığı,
 Bir an durdular ve dinlendiler,
 Birbirine emin oldukları zaman,
 O damlalar, sıfatların deryasında,
 O zerreler, tehlikelerin denizinde,
 Kâh yok olmak sahiline geldiler,
 Kâh ebedî kalmak sınırına gittiler.
 Hulâsa toprağın merkezinden,
 O zerreler güneşe kavuştular.

Qet'a ne bî ittîsal û tehlîl (1)
 Mehza ne bî infîsal û tehwl (2)
 Wan rê ku bîrîn bî canibê zat
 Baqî geriyan bî zatê zerrat (3)
 Nînin eceb ev xeber jibo mîn
 Hun vî me kîne huner jibo mîn
 Şêxê weku ez bî dîl mîrîdîm
 Ew rûh û rewane, ez qedîdîm
 Her çendî lî ba we navî Mem'bû
 Lê padîşehk elîhîmembû
 Bû laîqê ferrê padîşahî (4)
 Meqbûlê teqerrîba îlahî
 Qelbê vîye wadîya mîqeddes
 Rûha wî bî nûrê Heq mîqebbes
 Hel girtîm û bî'rme Turê Sîna
 Bînde kîrîm dîgel xwe bîna
 Îname derê jî vê hîcabê
 Ev zerre gîhande afîtabê
 Hîna ku bî can mîn ev sefer kîr
 Ev can me jî can firoşî, qer kîr (5)
 Her çendî ku zahîr «Îqlîî» got (6)
 Hazîr wî dî peyve «Îrcîî» got (7)

(1) Ne bî gîhana hevdû û yekbûnê. Yanî ne ku gîhan hevdû û tê ketin nava hevdû, bî hevdûra bûn yek.

(2) Ne bî cudabûn û vegeîn. Yanî ne ku jî hevdû cuda bûn û jî hevdû qetîyan, ve geriyan.

(3) Bî xêra zatê bûn zerreyêd nemîr.

(4) Şan û şerefa padîşahiyê.

(5) Jî can firoşî: Qey mexed jê laşe. Qer kîr: Me bîrî, jê qetand.

(6) «Îqlîî»: Jê bî qete, jê der keve. Yanî jî ganê mera got ku: «jî laş der keve, jê bî qete».

(7) «Îrcîî»: Ve gere. Yanî jî ganê mera got: «Dîsa ve gere, here bî gîje laş».

Asla birleşmeden ve ayrılmadan,
 Asla birbirinden ayrılmadan ve başkalaşmadan,
 Onlar zata doğru yola çıkınca,
 Zat sayesinde ebedî zerreler oldular.
 Bu haber benim için garip değildir,
 Siz bunu benim hünerim kabul etmeyin.
 Candan Müridi bulunduğum şeyh,
 Ruhtur, candır, ben ise kuru bir etim.
 Gerçi sizin yanınızda adı Memo'dur onun,
 Fakat yüksek himmetli bir padişaktır o.
 O padişahça yükselmenin lâıykı oldu,
 Allaha yaklaşmanın lâıykı oldu.
 Onun kalbidir Mukaddes vâdi, (1)
 Onun ruhu hak nurundan ışıktı aldı.
 Beni alıp Turi Sina'ya götürdü,
 Bana gösterdi orayı ve beni de kendisiyle gördü.
 Beni bu perdeden dışarı çıkardı,
 Bu zerreyi güneşe ulaştırdı.
 Ben bu yolculuğu ruhumla yaptığım zaman,
 Biz bu ruhu vücudumuzdan sattık ve ayırdık.
 Gerçi o ruhuma görünüşte «Kop» dedi,
 Arkasından da derhal «Dön» dedi.

(1) Hz. Musa'nın Tanrıyla konuştuğu vadi.

Lew hatıme da bî kım we razî
Merziyye bî bım lı pêşê Qazî
 Da ez bî kırım dıgel we tewdî'
 Da hun bî kırım dıgel me teşyî'
Dısan ve gerım jı ba we reqqas
Mırtaz-ı bî bım bî cenneta xas»

Geldim ki sizlerden helâllik alayım,
Yargıcın huzuruna helâllik almış olarak çıkayım.

Geldim ki sizinle vedalaşayım,
Sizler de beni yolcu edesiniz diye.
Yine döneyim yanınızdan rakederek,
Has cennetle mutlu olayım.»

LI

ZÎN WESÎYETA XWE LI MÎR DI KE

Zînê ku numane wan keramet
Ev çende menazil û meqamat,
Rûnîşt û wesîyyeta xwe bo Mîr
Ev renga he kir beyan û teqrîr
Kî: «Ey padîşehê rihan û qelban!
Hemşîre buwî fîda û qurban
Qurbanê te bî hero dused Zîn
Ez hêvî di kîm ne bî tu xemgîn
Rojê weku bîr me Mem jibo xwe
Bîlcîmle bîrîn me xem jibo xwe
Mensûr-î buwîm lî keşwerê xem
Xem bûne jibo mîra mîsellem
Mem bo mî, û merhemet jibo te
Xem bo mî, û seltenet jibo te
Şahê! Bî mîra mebe mînazî'
Ez bûme bî hîsseyê xwe qanî'
Rûne tu lî textê, şîbhê Xusro
Tacê xweyê zêr bî gêre kecrû
Bezma terebê bî dêre tertîb
Zewq û ferehê bî gêre terkîb

LI

ZİN'İN BEYE VASIYETİ

Zin onlara bu kerametleri gösterince,
Bunca mertebeler ve makamlar gösterince,
Oturup vasiyetini Beye
Şu şekilde anlattı ve ikrar etti:
«Ey ruhların ve gönüllerin padişahı!
Kızkardeşin sana feda ve kurban olsun.
Sana kurban olsun günde ikiyüz Zin,
Senden rica ediyorum olmayasın üzgün.
Ben Memo'yu kendime seçtiğim gün,
Bütün gamları da kendime seçtim.
Gam ülkesinde zafere ulaştım ben,
Gamlar bana teslim oldular.
Memo benim olsun, merhamet senin,
Gamlar benim olsun, saltanat senin.
Şahım! Benimle ihtilâfa düşme,
Ben kendi hisseme kanaat getirdim.
Otur sen tahta Husrev gibi,
Altın tacını yüzünün üzerine eğ,
Saz meclisini tertip eyle,
Eğlence ve sevinci biraraya getir.

Serxweş bî ke sade û ruwalan
 Çûn xweş ke jî nûve pîr û kalan
 Esbabê neşat û kameranî
 Adabê sefa û zendeganî
 Amade ke şerbet û teaman
 Azade ke carîye-w xulaman
 Pîr ke tebeqan jîbo nîsarê
 Da bîn fiqera dî vê hewarê
 Mecmû-1 bî ke mîferrîhatan
 Mexlût-1 bî ke mîettîratan
 Meclîs bî bitîn bî wan mîzehheb
 Tehniyye bî bit jî nû mîretteb
 Da vêk bî kevin lî min şekerxend
 Têkra bî hejûn bî reqs û govend
 Eqsamê bixûr û ûd û enber
 Ma-werd û zîbad û mîskê ezfer
 Ev cîns-1 jî nî'metan bêtir bîn
 Ev qîsm-1 jî heddê zêdetir bîn
 Heywanîyeta me bûye zail
 Rûhanîyeta me bûye kamil
 Cîsmê me eger dî çîte çalê
 Rûhêd-1 me dê bî kîm wîsalê
 Eqda weku dawetî melek bîn
 Eqsamê bixûrê dê gelek bîn
 Lewra ez û Mem melek sîfatîn
 Em mallê tîb û teyyîbatîn
 Ursa ku firîşte dawetîne
 Damad û erûs-1 cennetîne
 Roja ku Sîfî te daye Tacdîn
 Çawa te dî şehre bestin ayîn,
 Tenbîh-1 bî ke dîkan û sûkan
 Tezyîn-1 bî kîm jî rengê bûkan
 Botan tu bî bê bîla sıwar bîn
 Cîndî tu bî bê bîla lî kar bîn

Pâk gönülleri ve delikanlıları sarhoş et,
İhtiyarları, kocakarıları yeniden dirilt.

Eğlencenin ve mutluluğun vasıtalarını,
Sevinçli olmanın, safa sürmenin usûllerini,
Hazırla şerbetler ve yiyeceklerle,
Azad eyle cariyeleri kölelerle.

Serpmek için para tabaklarını çoğalt,
Bu çağrıya gelsin fakirler.
Ferah verici şeyleri topla,
Güzel kokuları birbirine kat.

Meclis onlarla yaldızlansın,
Kutlama yeniden düzenlensin.
Şeker gülüşlüler başıma toplansınlar,
Hep rakısla ve halayla sallansınlar.
Buhur, ûd ve anber çeşitleri,
Gülsuyu, zübad ve ceylânların keselerindeki misk,
Bu nimet çeşitleri çokça olsunlar,
Bu çeşitler haddinden fazla olsunlar.
Bizim hayvanlığımız zail olmuştur,
Ruhanîliğimiz de kâmil olmuştur.

Gerçi vücudumuz çukura gidecek,
Ama ruhlarımız bir birine kavuşacak.
Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Buhur çeşitleri de çokça olacaktır.
Çünkü ben ve Memo melekler gibiyiz,
Güzelliğe ve güzel kokulara meyilliyiz.
Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Gelin ve güveyi de cennetlik olacaklardır.

Sıti'yi Tacdin'e verdiğin gün,
Nasıl şehirde törenler yaptırdıysan,
Tenbih et, dükkânlara ve çarşılara,
Gelinler gibi süslensinler yine.

Söyle Botan halkı binsinler,
Askerlere emir ver hazırlansınlar,

Sergerm-ı bı bin wekî dî îdan
 Hindî ku lî hev dî dîn cîrîdan
 Roja ku te ew perî verê kîr, (1)
 Çendî weku kêfxweşî te çêkîr,
 Ez hêvî dî kîm bı kî înayet
 Qanûn-ı bı kî wîsan rîayet, (2)
 Îro he jîbo mira du çendan (3)
 Dîsan tu wîsan bî şad û xendan
 Îhsan ke tedarîk û cîhazan
 Hazîr bı ke mîtriban û sazan
 Manendê îmareya Sîtî tê
 Her şîbhetê mehmela perî tê,
 Tabûteke zêrnîgar û rengîn
 Sîndokeke xurdekare zerrîn, (4)
 Serpoşê ewê zemîntela bî
 Seywanê ewê xwedan cêla bî.
 Zînhare! Me herdu bûk û zavan
 Bê qedr-ı ne kî lî pêşê çavan
 Gava ku dî çîne nêv mezarî
 Da xelq-ı ne bêjîtin bı zarî:
 «Eqda Sîtîyê çî roje xweşbû!
 Zîne jî ezel çî bextereşbû!»
 Naşê me bîla Sîtî dîgel bê
 Tacdîn-ı dîgel Memê bı dîl bê
 Manendê Memê jîboyê Tacdîn (5)
 Tacdîn bı wîra bı gêre şoşbîn
 Şoşbîn bitûn ew dîgel Mem'ê mîn
 Şahî bitûn ew dîgel xemê mîn

(1) Ew perî: Sîtî.

(2) Qayde wîsa bı parêzî. Yanî jî mînra jî wek wê rojê aheng û kêfxweşî çê kî.

(3) Du çendan: Du qas lî wê rojê.

(4) Xurdekare: Derxûn, çenbîl û tîştên dîn.

(5) Wek ku Memê jîbo Tacdîn bû birazava.

Bayramlarda olduğu gibi başları ısınsın,
 O kadar ki birbirleriyle cirit oynasınlar.
 Sen Siti'yi yolcu ettiğın gün,
 Ne kadar sevinç yaptırdıysan,
 Rica ediyorum dikkat edesin,
 Usûlü öyle yerine getiresin ki,
 Bugün bizim için iki misli,
 Sevinçli ve gülümser olasın.
 Çeyizlerimi ve hazırlıklarımı lûtfet,
 Sazcıları ve sazları hazırla,
 Siti'nin içinde oturduğu taht gibi,
 Aynen o perinin oturduğu tahtaravan gibi,
 Altın nakışlı ve renkli bir tabut,
 Parçaları altından olan bir sanduka
 Onun kapağı zemin renginden cilâlı olsun,
 Onun halesi parlak ve cilâlı olsun.
 Sakın ikimizi, gelin ve güveyi,
 Gözlerin önünde itibarsız yapmıyasın.
 Mezarlığa gideceğımız zaman,
 Halk ağlayarak demesin ki:
 «Siti'nin düğünü ne güzel bir gündü!
 Zin ezelden beri ne karabahtlıydı!»
 Benim cenazemle birlikte Siti gelsin,
 Tacdin de Memo'nun cenazesıyla gelsin.
 Nasıl Memo Tacdin'e sağdıç olduysa,
 Tacdin'i de Memo'ya sağdıç yap.
 Sağdıç olsun o benim Memo'na
 Sevinç olsun o gamlarımla.

Ey mailê xeyrê bê mikafat!
 Wey bazûlê meqsed û miradat!
 Hetta veku salekî temamî
 Hindî ku telef dî kî teamî,
 Hindî ku bî der dî dî libasan,
 Hindî ve dî xûnî am û xasan,
 Hindî ku bî ker dî kî qumaşan,
 Hindî ku belav dî kî meaşan,
 Her rojî bî nîyyeta xezayê
 Hindî ku gelek dî kî etayê,
 Hindî weku tu lî text-î rûnî,
 Her rojî tu cındiyan ve xûnî,
 Hindî ku tu pîr dî kî xezînan,
 Hindî weku şa dî kî hezînan,
 Hindî ku xenî dî kî feqîran,
 Hindî ku ruha dî kî esîran,
 Hindî dî hikûmetêxeber dî,
 Hindî weku girtîyan tu ber dî,
 Herçî ku jibo xwera dî kî xerc,
 Herçî dî xezîneyan dî kî derc,
 Qehra weku dijminan dî ket def',
 Zecra weku zalıman dî ket ref',
 Edla ku jibo Xwedê tu xas kî
 Mezlûm-ı jî zalıman xelas kî,
 Sazê ku dî cengêda dî bêjî,
 Xwîna jî mîxalîfan dî rêjî,
 Hetta xurekê seyê şıkarê,
 Hetta elefê kerd-ı barê;
 Şahêm! Lî te bit wesîyyeta mın:
 Wan serf-ı bî ke bî nîyyeta mın
 Me'fkır dî heqîqet û mecazê
 Bî'nvîse lî deftera cîhazê
 Da fexr-ı bî kım lî pêşê zavê
 Şermende ne bım dî weqt û gavê

Ey karşılık beklemeden iyilik yapan!
 Ey maksadları ve muratları veren!
 Bir sene tamam geçinceye kadar,
 Ne kadar yiyecek dağıtırsan,
 Ne kadar elbise dağıtırsan,
 Ne kadar huzura ileri gelenleri ve halkı çağırırsan,
 Ne kadar kumaş biçersen,
 Ne kadar maaş dağıtırsan,
 Her gün gaza niyetiyle,
 Ne kadar çok iyilik yaparsan,
 Ne kadar tahta oturursan,
 Her gün ne kadar asker çağırırsan,
 Ne kadar hazine doldurursan,
 Ne kadar üzgün sevindirirsen,
 Ne kadar yoksul zenginleştirirsen,
 Ne kadar esir azad edersen
 Ne kadar hükûmet işlerinde konuşursan,
 Ne kadar tutuklu serbest bırakırsan,
 Kendin için her ne harcarsan,
 Hazinele her ne koyarsan,
 Düşmanları def'eden hışım,
 Zalimleri ortadan kaldıran ceza,
 Allah için icra edeceğin adalet,
 Mazlumlara zalimlerden kurtarman,
 Savaşta söyleyeceğin saz,
 Muhafiflerden dökeceğin kan,
 Av köpeğinin yiyeceğine varıncaya dek,
 Yük eşeğinin ulûfesine varıncaya dek,
 Şahım! Sana vasiyetim olsun,
 Hepsini benim niyetime sarf et.
 Hakikatı ve mecazı düşünme,
 Hepsini çeyiz defterine yaz.
 Öyle yap ki güveyinin önünde iftihar edeyim,
 O vakit, o anda utanç duymayayım.

Her çendî ku min qewî dirêj kîr
 Pîrbêjiye, ser lî te me gêj kîr
 Gorî teme meqsade me dûre
 Dûr bit jî te, merqeda me kûre
 Lew hinde qeder dî bêm bî dîqet
 Da bête dilê te rehm û rîqet
 Der heqqê min û Memê ne kî ar
 Gava dî mîrî Mem'ê birîndar,
 Ez dê bî cenazeyê wîra bîm
 Hetta veku meqberan teba bîm
 Weqtê dî mîrîm, bî dî tu destûr
 Da min bî kîrî dîgel wî mestûr
 Min j'alî wî derbîder ne gêrî
 Bê perde dîgel wî min veşêrî»
 Zînê ku kîrî wesîyyet axîr
 Xaîb geriya jî derdê hazîr, (1)
 Mîr go: «Tu here Memê bî bîne
 Ger dê mîrîbî ewî ve jîne
 Bawer tu bî ke, bî sîdîq û îman
 Bûme lî te û Memê peşîman
 Ger hun bî mîrî, we ger ku ra bî
 Na bit tu û Mem jî hev cuda bî»

(1) Yanî derdê wê yê hazîr wînda bû.

Gerçi ben çok uzattım,
Bu çok oldu, senin de başını ağrıttım.
Sana kurban olayım amacımız uzaktır,
Senden uzak olsun mezarımız derindir.
Bu kadar dikkatle söylüyorum ki,
Kalbine merhamet ve yumuşaklık gelsin.
Benim ve Memo'nun hakkında ayıplamıyasın:
Yararlı Memo öldüğü zaman,
Ben onun cenazesiyle geleceğim,
Mezarlığa kadar onunla olacağım.
Ben öldüğüm zaman izin veresin,
Beni de onun yanına gömsünler.
Beni ondan yana derbeder etmiyesin,
Beni onunla perdesiz olarak gömdüresin.»
Zin vasiyetinin sonunu getirince,
Hemen derdinden kurtulunca,
Bey dedi ki: «Git sen Memo'yu gör,
Eğer ölmüşse onu yeniden dirilt.
İnan sen, doğru ve inanarak,
Sana ve Memo'ya pişman olmuşumdur.
Eğer ölseniz, ya da kalksanız siz,
Sen ve Memo bir birinizden ayrılmıyacaksınız.»

LII

ZÎN DI ÇE CEM MEMÊ

Zînê ku bîhistî ev tekellim
Ev mîhr û wefa û ev terehhim
Ra bû xemilî ji payê ta ferq
Bû behrê hîsîn dî gewheran xerq
Dayîn û Sîtî û sed perestar
Xurşîd û meh û nicûmê seyyar,
Bîlcûmle bî der ketin ji bîrcan
Durdane bî der ketin ji dîrcan
Sed carîye û Sîtî û dayîn
Hel girtin ewê bî resm û ayîn
Zanî ku ne bû mîrad-î hasıl,
Bê xelwetê xasê şêxê kamîl (1)
Ew Zuhre, mîsal-î zerre reqqas (2)
Bû mehremê razê xelweta xas
Gava ku gîhane xelwexanê
Dergeh ve kîrîn li hebsîxanê

(1) Şêxê kamîl: Yanî Memê.

(2) Ew zumre: Ew sîtêra Zuhre (Venus). Yanî Zîn.

LII

ZİN MEMO'NUN YANINA GİDİYOR

Zin bu sözleri işitince,
Bu sevgiyi, vefayı ve merhameti görünce,
Kalktı, baştan ayağa kadar süslenerek
Bir güzellik deryasına döndü, mücevherlere
boğularak,
Dadı, Siti ve yüz nedime,
Güneş, ay ve gezegen yıldızlar gibi,
Hep beraber burçlardan çıktılar sanki,
İnci taneleri sedeflerden çıktı sanki.
Yüz nedime, Siti ve, dadı,
Aldılar onu merasim ve ahenkle,
Zin biliyordu ki murada kavuşulmaz,
Ermiş şeyhin has halvetine girmeksizin.
O Zühre bir zerre gibi rakederek,
Has halvetin sır mahremi oldu.
Onlar halvet yerine ulaşınca,
Hapishanenin kapısını açınca,

Ew pêkve bî meş'el û fener çûn
 Dayîn û Sitî hinek dî ber çûn (1)
 Dîtin ku dî sahilê sedefwar (2)
 Ew xerqeyê behrê îşqê xwînxwar,
 Durdaneyê bêbuhayê canî (3)
 Der daye jî dest xwe rayegani
 Fanosê qefes we mayî bê tab (4)
 Gulzarê beden we mayî bê ab
 Wan pîrs-î kîrîn jî xelqê bendî
 Halê wî feqîr û mistemendî
 Xelqê ku digel Memê girîftar
 Gotin ku: «Me dî jî sethê diwar
 Berqek bî eceb Memê bî ser ket
 Şewqek jî serê Memê bî der ket
 Yek şîbhetê rojê, yek heyîv bû
 Yek şîbhetê zêr, û yek jî zîv bû
 Ew şems û qemer ku mittesl bûn
 Derhal-î bî yekve mîzmehîl bûn
 Gava weku pêkve mîqtebîs bûn
 Ew herdu lî dew'ê min'ekîs bûn
 Ew reng gerîyan minîr û rewşen
 Zindan lî me kîrne sehnê gulşen
 Mem jî bî vî rengî bê xeber bû
 Xwîna dilê wî bî derve der bû»

* *

Ey dîdayê dîl ne bûye meftûh (5)
 Înkâr-î ne kî tecellîya rûh

-
- (1) Qasekî lî pêş çûn.
 (2) Qeraxê wek sedef. Yanî qeraxê girtîxanê.
 (3) Ganê xweyê wek tena durra bêbuha hêja.
 (4) Fanosê qefes: Laşê wiyê wek qefesa fanosê ku bî çirayê rohnî dî be.
 (5) Kesê ku çavê dilê wî ve ne bûye.

Hepsi meşaleler ve fenerlerle gitmişlerdi,
Dadı ve Sıti biraz önde gittiler.

Baktılar ki sedef misâli kıyıda,
Hunhar aşkın deryasında boğulmuş olan Memo,
Pahabiçilmez bir inci tanesi gibi olan canını,
Elinden çıkarmış bedava olarak.

Göğsünün feneri öylece ışıksız kalmış,
Bedeninin gül bahçesi öylece susuz kalmış.
Onlar tutuklulara sordular,
O fukura, perişanının halini.

Memo'yla birlikte tutuklu olanlar,
Dediler ki: «Gördük biz duvarın sathından,
Memo'nun üzerine acayip bir şimşek vurdu,
Memo'nun başından da bir ışık çıktı.

Biri güneş gibi, öbürü ay gibiydi,
Biri altın gibi, öbürü gümüş gibiydi.
O güneş ve ay birbirine kavuşunca,
Derhal birbirinde kayboldular.

Birbirinden ışık aldıkları zaman,
Birbirine ışıklarını aksettirdikleri zaman,
O kadar aydın ve ışıklı oldular ki,
Zindanı bize gül bahçesi alanına çevirdiler.

Memo da böylece kendinden geçti,
Kalbinin kanı dışarıya aktı.»

Ey gönlünün güzü açılmamış kimse!
Ruhun tecellisini inkâr etmeyesin.

Da fikr-ı ne kî ku ev hîlûle
 Yan nesxe, xırûce, yan dîxûle
 Da zen ne birî ku ev mesale
 Ya qewlê zaîfe, ya betale
 Xewna tu dî bînî, ev meqame
 Şey'ek jî şîhûde, natemame (1)
 Hemsîhbetîya Mem'ê mîkerrem
 Agah-ı kîrîn heval û hemdem
 Wî mîrşîdî qenc lî wan nezer kîr
 Qelbê wî dî qelbê wan eser kîr
 Hemxelwetîya Mem'ê grîftar
 Bû perdekuşayê yar û exyar

Dayîn û Sîti ku çûn bî serda
 Hindî ku ewan dîgel xeber da
 Gotin ku: «Memo! Tu ra be Zîn hat
 Rûha teye, bê guman, yeqîn hat»
 Ew teşnelebê zelalê dîdar
 Şadab-ı ne bû bî navê dîdar
 Hindî ku reha dîlî kîşandın (2)
 Hindî ku gulavê lê reşandın
 Wan seh ne kîrîn dî cîsmê canek
 Îlla jî serî dî çû duxanek
 Wî mîrde çîraxê nagîhanî (3)
 Dûkel jî serî dî çûye banî

(1) Tîşteki jî dîtina vî meqamîye, lê nivcoye.

(2) Reha dîl': Reha dîlê Memê, damara dîlê wî qolincê wî.

(3) Ew çîra ku jî nişkave mîrîbû, vemîrîbû.

Sakın bunun hulûl olduğunu düşünme, (1)
 Yahut tenasuh, ya da giriş ve çıkış olduğunu düşünme
 (2)

Bunun masal olduğunu sanmayasın,
 Yahut zayıf ya da boş rivayet olduğunu sanmayasın
 Senin gördüğün rüya işte bu mertebedir,
 Bir çeşit görmektir, fakat eksiktir.
 Değerli Memo'nun sohbet arkadaşlığı,
 Arkadaşlarını da haberdar eyledi.
 O mürşit onlara iyice baktı,
 Onun kalbi onların kalbini etkiledi.
 Tutuklu Memo'nun halvet arkadaşlığı,
 Yar ve ağyarm üzerine gerilen bir perde oldu.

Dadı ve Sıti Memo'nun üzerine gittiler,
 Hayli kendisiyle konuşup seslendiler.
 Dediler ki: «Memo! Kalk Zin geldi,
 O senin ruhundur, yalandan değil, gerçekten geldi.»
 Yari görmenin duru suyuna dudakları susamış Memo,
 Yarin adıyla kendine gelmedi.
 O kadar kalp damarını çektiler ki
 O kadar gülsuyu yüzüne serptiler ki...
 Yine de vücudunda bir can sezmediler,
 Yalnız başından bir duman çıkıyordu.
 Aniden ölen o cıranın,
 Başından kayuama dumanı tavana gidiyordu.

(1) Hulul : Bir vücudun diğer bir vücuda girmesi, onunla tamamen birleşmesi ve Allahın da varlıkların içine girmesi. Bu görüşü İslâmiyet kabul etmemiştir.

(2) Tenasuh: Bir canlının ölümünden sonra, ruhunun başka bir canlıya girip tekrar dünyaya gelmesi. Bunu da İslâmiyet kabul etmemiştir.

Zîn hat û ji pêşve bû hewale
 Bedrê ku ve da ji ber xwe hale
 Berqe, ku ve da ji ber cemalê
 Xurşîd-ı numa dîgel hîlalê
 Zînê wehe gote wî bedîhî:
 «Qum ya ceseden nefextu fihî!» (1)
 Şewqa xeberê devê şepalê
 Ber bûye serê dûwê şemalê (2)
 Wî dûyî qebes ji şewqê ra girt
 Qendilê qefes qebes ku da girt, (3)
 Ew xelwetiyê dî î'tîkafê
 Ra bû ve bî nîyyeta tewafê
 Ewwel ew' kîr bî sîdq-ı der dem (4)
 Tecdîdê wîdû bî abê zemzem
 Westa lî misella û meqamê (5)
 Wî cebhe gîhanda îstîlamê (6)
 Tewfek-du kîrîn lî dorê Beytê
 Perwaneyê per gîhande zeytê (7)
 Gava weku per lî wî dî sotin
 Wan çende kelam-ı pêkve gotin
 Perwaneyê go: «Tu xweş delîlî»
 Şem'ê wehe go: «Tu xweş xelîlî» (8)

(1) «Ra be, ey laşê ku min pîf kirîyê!». Ev bî zerê Erebiye.

(2) Bî ber serê dûyê fîndê ket, çû gîha dûyê serê fîndê. Mexsed jî fîndê Memê'ye.

(3) Ku vê çîrîskê çîra laşê Memê tîjî kîr, ronahiya xwe lî her derê laşê wî belav kîr û laşê wî wek qendîlekî vê xîst, rohnî kîr.

(4) Der dem: Dî wê wextêda.

(5) Misella: Cîyê nîmêjê. Meqam: Meqamê Bîrahîm Pêxember ku lî hember Mala Xwedê'ye. Yanî pêşberê Zînê.

(6) Enîya xwe gîhande Kevîrê Reşê dî diwarê Mala Xwedê'da. Mexsed jî kevîr xala rûwê Zînê'ye.

(7) Perwane: Yanî Memê.

(8) Şem'ê: Yanî Zînê.

Sonunda Zin geldi ve önünde durdu,
 O dolunay önündeki haleyi kaldırıncı, (1)
 Cemalının önünden perdeyi kaldırıncı,
 Hilâlla birlikte güneş göründü. (2)
 Zin Memo'ya şöyle seslendi açıkça:
 «Kalk, içine üflediğim ceset!»
 O güzelin ağzından çıkan sözün ışıǵı,
 O mumun başındaki dumana isabet etti.
 O duman ışıktan ışılandı,
 O ışıık göǵüs kandilini doldurunca,
 İbadet için halvete girmiş Memo,
 Kalktı tavaf niyetiyle.
 Önce sadakatla o anda
 Zemzem suyuyla abdest tazeledi.
 Durdu namaz yeride ve Makamda (3)
 Alnını Hacer-Esvede sürdü. (4)
 Kâbenin etrafında bir-iki tur tavaf eyledi,
 Pervanenin kanatları mum yaǵına değdi,
 Kanatları yandıǵı zaman,
 Birbirine birkaç söz söylediler.
 Pervane dedi ki: «Sen iyi bir rehbersin»
 Mum dedi ki: «Sen iyi sevgilisin»
 Pervane dedi ki: «Sen yol göstericisin»
 Mum şöyle dedi: «Sen hayat bahşedersin»

-
- (1) Haleden maksat yüzünün üzerindeki peçedir galiba.
 (2) Hilâlden maksat kaşları, güneşten maksat da yüzüdür.
 (3) Namaz yerinden maksat Zin'in önüdür. Makam: Hz. İbrahim'in Kâbe karşısındaki yeridir, ondan maksat da Zin'in önüdür.
 (4) Hacer-Esved: Kâbenin duvarındaki kutsal taş. Maksat Zin'in yüzündeki bendir.

Perwaneyê go: «Tu rehnumayî»

Şem'ê wehe go: «Tu canfezayî»

Perwaneyê go: «Tu dîlfirozî»

Şem'ê wehe go: «Tu sînesozî»

Perwaneyê go: «Tu çaresazî»

Şem'ê wehe go: «Tu dîlnewazî»

Perwaneyê go: «Tu padîşahî»

Şem'ê wehe go: «Tu qîblegahî»

Perwaneyê go: «Tu hûrê zatî»

Şem'ê wehe go: «Tu nûrê zatî»

Wan teşnelebêd-ı bê tekellîf

Wan soxîteyêd-ı bê teserrîf

Ev reng dî kîrîn bî yekve sîhbet

Lêk erz dî kîrîn kemalê ulfet

Pervane dedi ki: «Sen gönül aydınlatıcısın»

Mum şöyle dedi: «Sen göğsü yakarsın»

Pervane dedi ki: «Sen çare bulursun»

Mum şöyle dedi: «Sen gönüle teselli verirsin»

Pervane dedi ki: «Sen padişahsın»

Mum şöyle dedi: «Sen kiblegâhsın»

Pervane dedi ki: «Sen Allahın hurisisin»

Mum şöyle dedi: «Sen Allahın nurusun»

Artık mükellef olmayan o susuz dudaklılar,

Artık tasarrufları kalmayan o bağı yanıklar,

Birbiriyle bu şekilde konuşurlardı,

Birbirine sonsuz sevgilerini arzederlerdi.

LIII

MEMÊ DI MIRE

Dayîn û Sîtî û ew perestar
Ew bendî û hebsî û girîftar,
Sergerm-î buwîn bî guft û goyê
Serbest-î buwîn jî bêhn û boyê
Wan gote Memê, ku: «Ey cegerxûn!
Em hatine da ne bî tu mecnûn
Zîn bû sebebê cinûniya te
Mîr bû sebebê zebûniya te
Mîr bû bî tera xwedan terehhim
Zîn hat û digel te kîr tekellim
Ger teşneyî, ev he abê heywan!
Wer xesteyî, hate ser te Luqman
Mecnûnî, xwe hate ba te Leyla
Ger Wamiq'î, ha jîbo te Ezra!
Ger bilbilî, gul jîbo te hazîr
Neylûferî, Mîhr-î bûye nazîr
Perwaneyî, şem'î wê eyîsa
Wer mîrdeyî, hate ser te Îsa
Dîwane me be bî vî hewayî
Bêgane me be, tu aşînayî

LIII

MEMO ÖLÜYOR

Dadı, Sıti ve nedimeler,
Tutuklular, mahpuslar, zindandakiler,
Konuşmalarından duygulandılar,
Kokularından mest oldular.
Onlar Memo'ya dediler ki: «Ey ciğerhun!
Bizler geldik ki deli olmayasın sen.
Zin delirmene sebep oldu,
Bey perişan olmana sebep oldu.
Şimdi Bey senin hakkında merhamet sahibi oldu,
Zin de geldi, seninle konuştu.
Susuzsan eğer, işte hayat suyu,
Hastaysan eğer, üzerine geldi Lokman.
Mecnun'san eğer, yanına bizzat Leylâ geldi,
Vamık'san eğer, işte sana Azra!
Bülbülsen eğer sana gül hazırdır,
Nilüfersen eğer, güneş sana bakıyor.
Pervaneysen eğer, işte mum parladı,
Ölüysen eğer, üzerine İsa geldi.
Bu şekilde divane olma,
Bigâne olma, sen akıllısın.

Hora ku te can û dîl dî desbû
 Zîn'a ku te daîma hewesbû,
 Çawa te dî vê we hate ba te
 Dînyaye, fenaye, hat û bate (1)
 Erzan me firoşe umrê zayî'
 Bêhûde me be lî canê bayî'
 Cama ecelê heta bî noşî
 Na bînî jibo xwe canfiroşî (2)
 Dîsan xwe bî aqlê aşîna ke
 Zencîrê cînûniyê reha ke
 Lewra ve kîrîn me qeyd û zencîr
 Ra bî bî mera bî çîne pêş Mîr
 Sahîb kereme, xwedan etaye
 Zûlla wî sîha perê Huma'ye (3)
 Vêk dane jibo te yar û ehbab
 Hazîr kîrîne bîsat û esbab
 Sabîtqedeme lî daweta te
 Rû daye te bext û dewleta te (4)
 Derhal-î dema bî çî mîqabîl
 Dê bo te bî ket mîrad-î hasîl
 Çawa te jî wî mîrade dîlxwaz
 Êw renga te dê bî ket serefraz»
 Weqtê ku Memê bihistin ev pend
 Ev renga he go ewê hunermend:
 «Ez na çîme hezreta çu mîran
 Ez na bîme bendeyê esîran
 Ev mîr û wezîrîya mecazî
 Ev şu'bede û xîyalebazî (5)

-
- (1) Hat û bate: Carna tê, carna jî nayê.
 (2) Canfiroşî: Kesê ku ganê xwe bî firoşe.
 (3) Siya wî siya perê teyrê dewletêye.
 (4) Rû daye te: Berê xwe daye te.
 (5) Dekê sêr û xîyalê.

Canının ve gönlünün elinde bulunduğu huri,
 Her zaman sana murat olan Zin,
 Nasıl istediysen öyle geldi yanına,
 Dünya fanidir, ya gelir veya gelmez.
 Ömrünü ucuz satma, zayi etme,
 Beyhude yere canını satma.

Ecel kadehini içinceye kadar,
 Canını satan kimseyi bulamazsın.
 Yine akılla kendini tanı,
 Delilik zincirini at.

Biz kayıt ve zincirlerini gözdük ki,
 Kalkıp bizimle Beyin huzuruna gelesin.
 İyilik sahibidir, cömerttir,
 Onun gölgesi devlet kuşunun kanat gölgesidir.
 Toplamıştır senin için dost ve ahbabları,
 Hazırlamıştır elbiseleri ve yerleri.

Senin düğününü yapmaya kararlıdır,
 Sana yönelmiş bahtın ve devletin.
 Huzuruna çıktığın zaman derhal,
 Seni muradına kavuşturacaktır.

Senin ondan gönlünün isteği neyse,
 O şekilde seni mutlu edecektir.»

Memo bu öğütleri işitince,
 O hüner sahibi şöyle dedi:
 «Ben hiçbir beyin huzuruna gitmem,
 Ben esirlerin kölesi olmam..

Bu mecazî beylik ve vezirlik,
 Bu sihir ve hayal oyunları,

Bîlcımle betal û bê beqane
 Bê aqîbetın, hemî fenane
 Mîrê ku mırın hebit, ne mîre
 Mazûlî hebit, ewî esîre
 Em çûne huzûrê Mîrê mîran
 Wî hakîmê hakîm û feqîran
 Şahîngehê mîr û padîşahan
 Bexşendeyê tuhmata gunahan
 Ê çê kirî neynîka cemalet
 Tîra xwe numa bî zîlf û xalê
 Fanosê beden kirî mitella
 Têda jî mera kirî tecella
 Ew Mîrê Hekîme, Zülcelal'e
 Bê ezl û texeyyîr û zewale
 Tezwîc-ı kîrın dî alema xeyb
 Te'bîb-ı kîrın bî emrê lareyb
 Bakûre û baxê izz û nazîn
 Sed şîkr-ı ku bîkr û serfirazîn
 Haşa ku dî vê serayê fanî
 Bê cennetê Ednê cawîdanî,
 Heywan sîfet em bî kîn zînayê
 Bêhûde dî meskenê fenayê
 Terdamen û sernîkûn û merdûd
 Şermende bî çîne pêşê Mabûd
 Mabûd-ı jîbo me hor û xîlman
 Tezyîn kîrîne dî baxê Rîdwan
 Ew mîntezırın lî rîhleto me
 Fexrê dî kîn ew bî dawate me
 Lê cennetê aşîqan cudaye
 Mîadê lîqayê kîbrîyaye (1)
 Alîtire ew jî baxê Rîdwan
 Na kuncîne wî çu hor û xîlman

(1) Dema dîtina Xwdê'ye.

Hepsi boş ve fanidir,
 Sonuçsuz ve ölüme mahkûmdur.
 Ölümü olan bey, bey değildir,
 Azledilebilen bey esirdir.
 Biz beyler beyinin huzuruna çıktık,
 O fakirlerin de, hükümdarların da hükümdarıdır.
 O beylerin ve padişahların şehinşahıdır,
 Günah ve töhmetleri de bağışlayan odur.
 O padişah ki güzelliğin aynasını yaratmıştır,
 Okunu zülûfle ve benle göstermiştir.
 Beden fenerini yaldızlamıştır,
 Ve onda bize görünmüştür.
 O hikmet ve kudret sahibi bir beydir,
 Azledilmez, değişmez ve zevâlsizdir.
 Bizi görünmeyen âlemde evlendirdi,
 Şüphe götürmeyen emriyle bizi ebedileştirdi.
 Biz azizlik ve naz bahçesinin turfandalarıyız,
 Yüzlerce şükür ki bekâr ve bâkireyiz, alnımız açıktır.
 Haşâ ki bu fani sarayda,
 Ebedi Adin cennetine girmeden önce,
 Hayvanlar gibi zina edelim biz,
 Beyhude yere bu fani meskende.
 Ve eteği kırılmış olarak, başı eğik ve merdût olarak,
 Ve utanarak Allahın huzuruna gidelim.
 Allah bizim için hurileri ve cennet çocuklarını,
 Cennet bahçesinde süslemiştir.
 Onlar göç etmemizi bekliyorlar,
 Bizim düğünümüzle övünüyorlar.
 Fakat âşıkların cenneti ayrıdır,
 Allahı görmenin yeridir.
 O, cennet bahçesinden daha yüksektir,
 Giremez oraya hiçbir huri ve cennet çocuğu.

Hêvî dî kîn em ewî jî Mabûd
 Nînin me bî xeyrê wî çu meqsûd»
 Gava ewî kîr temennî axîr
 Dergah-î ve bû lî ber wî hazîr
 Teyrê ku qefes lî ber ve bûyî
 Ew renga firî, wekî ne bûyî
 Destê xwe jî qeydê gîl kîşan lî
 Çengêd-î dîlê xwe ra weşandî
 Şehbaz-î jî qeydê merkeza fers (1)
 Perwaz-î kîr û gîhîstê Zîl'ers (2)

(1) Jî ben û qeydê merkeza axê, merkeza dinyayê.

(2) Firî û gîhîst Xwedê. Yanî mîr.

Biz onu diliyoruz Allahtan,
Çünkü ondan başka hiçbir maksadımız yoktur.»
Memo son dileğini dileyince,
Derhal önünde kapı açıldı.
Önünde kafes açılan kuş,
Öyle uçuverdi ki, sanki hiç yokmuş.
Ellerini toprak zincirinden çekti,
Gönlünün kanatlarını çırpı.
Şahin gibi yer merkezinin zincirinden,
Uçarak gidip Allaha kavuştu.

LIV

ŞINA MEMÊ Û KUŞTINA BEKIR

Ew matemîyê ku baxeber bû
Ev renga jibo me newheker bû (1)
Go: Can ku ji hepsê ten cuda bû
Feryad û fîxan dî şehre ra bû
Bû welwele û fîxan û zarî
Bû zelzele, û bezîn hewarî
Bohtan ji mezîn heta biçûkan
Nîswan û keç û benat û bûkan
E'yan û ekabîr û ealî
Mîrza û ruwal û laubalî
Yek ferd-î ne ma dî şehre dîlxweş
Bîlcimle dî serxweş û mişewweş
Vêkra dî bezîn bî ser Memê've
Wan derdê bîrîn bî ser xemêve
Tacdîn û Bekîr bî ittîfaqî (2)
Bûn herdu lî erdekî mîlaqî

(1) Dengbêjê şînê. Yanî ji mera qala wê şînê kîr.

(2) Bî ittîfaqî: Bî rasthatin, bî tesadîf.

LIV

MEMO'NUN YASI VE BEKİR'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

Haberdar olan mâtemzade,

Bize şöylece ağıtı verdi:

Dedi ki: Can, ten hapishanesinden ayrılınca,

Şehirde feryad ve figan koptu.

Oldu velvele, figan ve ağlama,

Sanki deprem olmuştu, ölüm haberinin geldiği yere
koştular.

Botan halkı büyüklerden küçüklere kadar,

Kadınlar, kızlar, çocuklar ve gelinler,

İleri gelenler, ekâbir ve büyükler,

Beyzadeler, delikanlılar ve samimiler,

Şehirde hoşgönüllü bir tek fert kalmadı,

Hepsi sarhoş ve sersem oldular.

Hep birlikte Memo'nun üzerine koşuyorlardı,

Onlar dert üstüne dert kattılar.

Tacdin ve Bekir tesadüfen,

Bir yerde karşılaştılar.

Go: «Ey sebebê fesadê alem!
 Şeytan sîfetê lı şıklê adem!
 Ey baysê fitne û fesadan!
 Wey maniê meqsed û mîradan!
 Ey perdedirê Memê û Zîne!
 Wey daxekeşê lı ser birînê!
 İblîsê xebîsê pîrnedamet!
 Bes nîne? Lı mın te kîr qıyamet
 Der heqqê Memê seqet xeber da
 Hetta ku lı mın te Mem bı der da
 Ev çende mınafıq û neyarî
 Hêja tu bı çavê mın dîyarî
 Mem dê bı mırît, tu dê bı minî?
 Hêj xweş bı gerî lı rû zemînî?»
 Hazır wî Bekır dı erdêra kîr
 Cismê bı bela jı can cuda kîr
 Gava ku gîhîşte ser bırayê
 Nûrek wî ne dî dı wê çırayê
 Tacdîn jı serê xwe tac û tomar
 Havêtine ser leşê Mem'ê jar (1)
 Dîn bû jı tehessıra bırayî
 Herçî ku dı dî wî ejdehayî,
 Fîlhal-ı dı kîr ku wî fena ket
 Teşbîhê Bekır dı erdêra ket
 Qet kes ne dı şî bı bît mıqabıl
 Bê şıbbe bı wî dı bûye qatıl
 Naçar-ı xeber bîrın jıbo Mîr
 Mîr hat û lı pê wî bestî zincîr
 Gava ku cenaze wan helanîn
 Şahıd ku jı meşhedê deranîn

(1) Tomar : Tac. Ser. leşê Mem'ê jar: Dı nusxekîda jı «Ser leşê bîrîndar»e.

Tacdin dedi ki: «Ey âlemin fesadının sebebi!
 Ey insan şeklindeki şeytan sıfatlı!
 Ey fitne ve fesatların kaynağı,
 Ey maksatların ve muratların engeli!
 Ey Memo ve Zin'in perdesini yırtan!
 Ey yaranın üzerine dağlama çeken!
 Çok nedametli, habis iblis!
 Yetmez mi artık? Kiyameti kopardın başıma sen.
 Memo hakkında sakat konuştun,
 Ta ki Memo'yu elimden çıkarıncaya kadar.
 Bunca münafıksın ve düşmansın,
 Hâlâ da gözlerime görünüyorsun.
 Memo ölecek, sen de sağ kalacaksın ha,
 Yine yer yüzünde dolaşacaksm ha?»
 Derhal Bekir'i yere serdi o,
 Belâlı vücudunu canından ayırdı.
 Sonra kardeşinin üzerine yetiştigi an,
 O çırada bir ışık görmedi.
 Tacdin başından tacı ve tomarı,
 Zavallı Memo'nun cesedinin üzerine fırlattı.
 Kardeşinin hasretinden delirdi âdeta,
 Her kimi görürse o ejderha,
 Derhal onu yok etmek isterdi,
 Bekir gibi yere sermek isterdi.
 Hiç kimse onun karşısına çıkamazdı,
 Şüphesiz ona kaatil olurdu o.
 Çaresiz Beye haber götürdüler,
 Bey gelip ayağına zincir bağladı.
 Onlar cenazeyi kaldırdıkları zaman,
 O güzeli şehit olduğu yerden kaldırdıkları zaman,

Meşhûd-ı buwîn lı wan elamet
 Ra bû lı xelaîqan qıyamet
 Dêwê ku ve bestî wan bı tedbîr
 Bızdandî lı ber xwe qeyd û zincîr
 Zincîr û kemend ewî şıkênand
 Derwaze û perde wî helînand
 Ejder jı mîxareyê ku ber bû (1)
 Derhal-ı bezî dı naşê wer bû
 Tabûtê lı ser serê xwe danî
 Efxan dı gîhane asîmanî
 Hindî ku dı şehîrî ademî bûn
 Têkda bı l'basê matemî bûn
 Hindî ku hebûn dı şehîrê meşhûr
 Xatûn û mîxedderat û mestûr
 Gêsûvekirî, bı tayê terpûş
 Ser ta bı qedem hemî sıyehpûş
 Bê mî'cer û berqe'û serendaz
 Reş girtî jıbo Memê bı dılxwaz
 Neyyahe û mîhreban û dayîn
 Goyende bı nale şıbhê Goyîn (2)
 Wan mersîye dı'stiran bı aheng
 Zîn ra bûye pê, bı qameta şeng
 Nahîde sıfet lı dengê sazê
 Reqqase dı çûye ber cenazê
 Dam û ded û ademî û mûran
 Dar û ber û camîd û tıyûran
 Bîlcımle jıbo Memê dı nalîn
 Her yek bı meqamekî dı kalîn
 Telpê reşê wan sıyahepoşan
 Reh şıbhetê ewrekî xuroşan

(1) Ku ber bû: Ku der ket.

(2) Goyende bı nale: Bı nalînan dı peyivîn, dınalıyan.

Onlara alâmet göründü,
 Halkın başına kıyamet koptu,
 Tedbirle bağlamış oldukları dev,
 Üzerindeki bağı ve zinciri kopardı,
 Zinciri ve kemendi kırdı o,
 Kale kapısını ve perdeyi kaldırdı o,
 Ejderha mağaradan dışarı çıkınca,
 Derhal koşarak naaşa atıldı,
 Tabutu başının üstüne koydu,
 Fıganları göklere yükselirdi.
 Şehirde ne kadar insan varsa,
 Hepsî matem elbisesi içindeydi.
 Şehirde ne kadar meşhur varsa,
 Hatunlar, perdeliler ve örtülüler,
 Saç örgülerini çözmüşler, başlarında fes, (1)
 Baştan ayaklara kadar hepsi karalar giymiş,
 Peçesiz, tülbentsiz ve başörtüsüz,
 Gönül isteğiyle Memo için karalar giymişlerdi.
 Ağıt söyliyener, ihtiyar kadın ve dadı,
 Gece kuşu gibi inleyip söylerlerdi.
 Onlar ahenkle ağıt söylerken,
 Zin kalktı o taptaze boyuyla,
 Zühre yıldızı gibi, ağıt seslerine uyarak
 Cenazenin yanına gitti âdeta oynayarak.
 Evcil hayvanlar, vahşi hayvanlar, insanlar ve
 karıncalar,
 Ağaçlar, meyveler, cansızlar ve kuşlar,
 Hepsî Memo için inliyorlardı,
 Her biri bir makamla sızlıyorlardı.
 O kara giymişlerin siyah topluluğu,
 Aynen coşup taşan bir bulut gibiydi.

(1) Fes Kürt kadınlarının başlarına giydikleridir.

Ew çende ji arizêd-1 gulgûn
 Vêkra dî werîn sîrîşkê pîrxûn,
 Goya ku dî feslê nûbuharî
 Baran-1 li gulşenan dî barî
 Ev matem û ev sîyahepûşî (1)
 Ev çareşev û îzar û pûşî, (2)
 Bohtan wî zemanî kîrne adet
 Bû resmê qedîmî ta qîyamet (3)

(1) Sîyahepûşî: Wergirtina cîlên reş, reş girêdan.

(2) Îzar: Pêstemal, bersîng.

(3) Resmê qedîmî: Rê û adeta mêjûyî, a berê.

Gülrengi yanaklardan o kadar,
Birlikte kanlı gözyaşları dökülürdü ki,
Sanki ilk bahar mevsiminde,
Gül bahçelerine yağmur yağardı.
Bu matemi ve bu karalar giyinmeyi,
Bu çarşaf, peştemal ve peçeyi
Botan halkı o zaman âdet edindiler,
Oldu eski bir gelenek, kıyamete kadar.

LV

ZÎN DI BAŞÎYA BEKÎR'DA DI PEYÎVE

Weqtê weku çûne ser mezarên
Wan dî mirîyek di nêv du daran
Havêtine erdê şîbhê murdar
Bê newheker û xwedan û xemxwar
Pîrsîn: «Eceb ev çî bê newaye?»
Gotin: «Bekîr'ê xwedan cezaye
Tacdîn jî rûwê dinê fena kîr
Alem bî fenayîya wî şa kîr»
Rawî wehe gote min rîwayet:
Zînê ku bîhistî ev hîkayet,
Ev renga he gote Mîr û Tacdîn:
«Ey şah û wezîrê îzz-û temkîn!
Ez hêvî di kîm ne kîn înadê
Der heqqê vî menbeê fesadê
Lewra ku xwedanê îns û canan
Wî xalîqê erd û asîmanan,
Roja ewî hubbê da hebîban
Hingê ewî buxze da reqîban

LV

ZİN BEKİR'İN LEHİNDE KONUŞUYOR

Onlar mezarlığa gittikleri zaman,
İki direk üzerinde getirilen bir ölü gördüler,
Murdar gibi attılar onu yere,
Ağıtsız, sahipsiz ve gam ortaksız.
Sordular: Acaba bu hangi zavallıdır?
Dediler ki: Cezalı Bekir'dir.

Tacdin onu dünya yüzünden yok etti,
Âlemi onun yok olmasıyla sevindirdi.
Ravî bana şöyle rivayet etti:
Zin bu hikâyeyi işitince,
Şöyle dedi Beye ve Tacdin'e:
«Ey izz ve temkinli şah ve vezir!
Rica ediyorum inadetmiyesiniz,
Bu fesat kaynağı hakkında.
Çünkü insanlar ve cinlerin Allahı,
Yerlerin ve göklerin yaratıcısı,
Sevgiyi sevgililere verdiği gün,
O zaman buğzu da rakîblere verdi.

Mewcûd-ı kırım dema jı madûm
 Em pêkve dı lazımnî û melzûm
 Em sorguln, ew jibo me xare
 Em gencın û ew jibo me mare
 Gul hîfz-ı dı bın bı nûkê xaran
 Gencîne xwedan dı bın bı maran
 J'ewwelve eger çı wî cefa kır
 Axır bı mera ewî wefa kır
 Zahir wî eger mîxalefet kır
 Batin bı mera mîwafeqet kır
 Ger ew ne buwa dı nêv me haîl
 Îşqa me dı bû betal û zaîl
 Wî ger çı jibo xwera xırab kır
 Der heqqê me wî qewî sewab kır
 Ew bû sebebê heqîqeta me
 Daxıl gerîya terîqeta me
 Ew jî dı rêya meda şehîde
 Tehqîq-ı bı kın ku ew seîde
 Zînhare! Jı meşheda ku Mem tê
 Elbette jı merqeda ku em tê,
 Mehrûm-ı me kın Bekır, emanet!
 Em bûne bı wî seyî sıyanet
 Gava ku dı çîne nêv seîdê
 Kelbê me bîtin lı ber wesîdê»

**

Însafe jibo xwedanê însaf
 Ayîne dı bîtin ev qeder saf!
 Qet mîmkune av û abegîne,
 Ev renga ne ket qebûlê kîne?
 Hêşa ku bı xeyrê puxtêyê îşq
 Kella ku sîwayê suxtêyê îşq,

Bizleri yokluktan varettiği zaman,
Bizler birbirlerimizin lâzım ve melzûmlarıyız.

Biz kırmızı gülüz, o bizim için dikendir,
Biz hazineyiz, o bizim için yilandır.

Güller dikenlerin gagasıyla korunur,
Hazineler de yılanlarla beslenir.

Baştan gerçi bize cefa gösterdi o,
Sonunda da bize vefa gösterdi o.

Gerçi görünüşte muhalefet etti,
Aslında bize muvafakat etti.

Eğer o olmasaydı aramızda engel,
Aşkımız da bozulur ve zail olurdu.

Gerçi o kendisi için kötülük yaptı,
Ama bizim hakkımızda çok isabetli davrandı.

O, gerçeğe kavuşmamıza vesile oldu,
Tarikatımıza dahil oldu.

O da bizim yolumuzda şehittir,
İnanın ki o mutludur.

Sakin Memo'nun bulunduğu şehitlikten,
Sakin bizim bulunduğumuz mezarlıktan,
Bekir'i mahrum etmeyin, buna dikkat edin,
Biz o köpekle korunmuşuzdur.

Biz yüksek yere varacağımız zaman,
O da eşikte köpeğimiz olacaktır.»

İnsaf sahipleri için insaf,
Ayna bu kadar berrak olur ancak.
Hiç mümkün müdür ki su ve billûr,
Bu kadar kin kabul etmez olsun?
Hâşâ ki aşkla pişmişlerden başka,
Hâşâ ki sevgiyle yanmışlardan başka,

Ev çende lı sahibê cefayê
 Ev renga kesek bî ket wefayê.
 Ev taife merhemetsırıştın
 Lew laîqê nîmeta bîhuştın (1)

(1) Ev taife: Ev bîr. Yanî bîra evındaran, kesên ku bî agirê evînê şewitîn. Merhemetsırıştın: Xwiyêd wan merhemet û dîlovaniye.

Bu kadar cefa gösteren bir kimseye,
Bir kimse bu kadar vefa gösterebilir.
Bu topluluğun huyu merhamettir,
Bunun içindir ki cennet nimetina lâyıktırlar.

LVI

ZÎN JÎ DI MIRE

Elqisse: Şehidê îşqê cellad
Meqtûlê sîtem, qetîlê bê dad
Ew kuştîyê cirmê bê gunahî (1)
Teşbihê beratê padîşahî
Menşûr-ı kırım bî nûrê pakî (2)
Mestûr-ı dî nêv qubûrê xakî
Ew dur bî xezîneyê sıparın (3)
Ew mar-ı lî ber pîyan veşarın (4)
Daynandîne ber serî elamet
Yanî eve serwerê qıyamet
Serxeylê qebîlê pakebazan
Serdarê cemîê serfırazan

❖

Zîn hat û bî qameta senewber
Bû serw-ı lî ser wî sayeguster

-
- (1) Kuştîyê: «Kuştîyê» bû, me lî şûnê «Kuştîyê» nivîsî.
(2) Menşûr kırım: Nivîsîn, xemilandîn. Yanî kefen lê pêçan.
(3) Ew dur: Yanî Memê.
(4) Ew mar: Yanî Bekîr.

LVI

ZİN DE ÖLÜYOR

Hulâsa cellâd aşkın şehidi,
Zulmün maktûlü, adaletsizliğin kurbanı,
Günahsızlık suçunun kurbanı olan Memo'yu,
Padişahın beratı gibi,
Pâk nurla süslediler,
Topraktaki mezara gömdüler.
O inci. tanesini hazineye koydular,
O yılanı da ayak ucuna gömdüler.
Başucuna bir nişan koydular,
Yani budur kıyametin serveri diye,
Aşk fedaileri topluluğunun öncüsü,
Bütün alnı açıkların önderi diye.

Sonra Zin geldi o çam fidanı boyuyla,
Bir selvi oldu, mezarın üzerine gölge bırakarak.

Bê perde mîsalê Ney dî nali
 Hıstır dî werîn elettewalî
 Eynî te dî go dî feslê Nisan
 Derya rîjîya jî ewrê dîsan
 Baran ku lî tîrbeyê dî barî
 Her dane dî bûne deh mîrarî
 Her dem ku dî kîr jî derdê dîl ah
 Wan matemîyan, —neûzu billah—
 Vêra bî newa dî gîrtin aheng
 Her neh felekan bî ser dî ket deng
 Cındî û sıpahî û emîran
 Derwêş û reîyye û feqîran
 Dîldar û şepal û nazenînan
 Horî û perî û xemrevînan,
 Vêkra dî kîrîm hewar-ı her kes
 Efxan dî gîhane çerxê etles
 Zînê ku ne ma qîwam û quwwet
 Nalî birîyan û ket jî qudret
 Rûnîştî lî ber serê Mem'ê jar
 Mem kîr bî tekellîmê xeberdar (1)
 Kî: «Ey malîkê mîlkê cîsm û canî!
 Ez baxçeme û tu baxevanî
 Baxê te gîhandî, bê xwedane
 Bê rûwê te ew jîbo çîrane?
 Ev xal û xet û îzar û gulzar
 Ev hîsn û cemal û baxê ruxsar
 Badamê sîyah û çeşmê şehla (2)
 Nar û bîh û sêv û şaxê bala
 Xweşreng û bî lezzet û bî tamîn
 Bê şîbhe lî xeyrê te heramîn

(1) Yanî pêra peyivî.

(2) Badamê sîyah: Behîvêd reş. Qey mexsed jê birûne. Çeşmê şehla: Çavê nêrgîzî.

Perdesiz olarak ney gibi inliyordu,
 Gözyaşları devamlı dökülüyordu.
 Sanırdın ki aynen nisan ayında,
 Yine buluttan derya döküldü.
 Yağmur mezara yağdıkça,
 Her damlası on inci olurdu.
 Her an gönül derdinden «Ah» ettikçe,
 O matemzedeler de, —Allaha sığınırız—
 Onunla sesle, ahenkle söylerlerdi,
 Sesleri her dokuz feleğin üstüne çıkardı.
 Askerler, yiğitler ve beyler,
 Dervişler, reaya ve fakirler,
 Dilberler, güzeller, nazeninler,
 Huriler, periler ve gamları götüren güzeller,
 Onunla feryad ederdi herkes,
 Feryadları mavi çarka yükselirdi.
 Zin'in takatı ve gücü kalmayınca,
 İniltileri kesildi ve güçten düştü,
 Oturdu zavallı Memo'nun başucuna,
 Memo'ya şöyle seslenerek konuştu:
 «Ey vücudumun ve canımın mülkünün sahibi!
 Ben bahçeyim, sen de bahçivansın.
 Senin yetiştirdiğin bahçe sahipsizdir,
 Senin yüzün olmaksızın onlar neye yarar?
 Bu benler, şakaklar ve gül bahçesi gibi yanaklar,
 Bu güzellik, bu cemal ve yüz bahçesi,
 Siyah bademler ve elâ gözler, (1)
 Narlar, ayvalar, elmalar ve yüksek fidan,
 Hepsinin rengi güzel, hepsi lezzetli ve tatlı,
 Şüphesiz bunlar senden başkasına haramdır.

(1) Siyah bademlerden maksat kaşlardır galiba.

Nexla bedena xwe ra weşînim
 Vî meyweyî cıme da weşînim
 Van sınıbîl û laleyêd-ı xerra
 Reyhan û binefşeyê mîterra
 Yanî ku îzar û zulf û xalan
 Ya qenc ewe ez bî dım bî talan
 Manendê gulan lîbasê ker kım
 Ax û xwelîyê bî serxwe wer kım
 Zulfan hemî ta bî ta bî kêşım
 Heqqê mine ca bî ca bî êşım
 Ev bax û buhar û berk û esmar
 Enwar û şıkûfe, cem'ê ezhar
 Nezra nezera tebûn bî carek
 Weqfa besera tebûn mîbarek
 u kım ez ewan temamî
 re ne xun jî wan çu amî
 Lêkîn xwe bî xw dî kım tesewwır:
 Belkî tu lî mın bî bî texeyyır,
 e ne bît lî ba te meqbûl
 ku tu mın bî gêrî mes'ûl
 Terkîbê wicûdê cîsm û canın
 Milkêd-ı tene, ne bê xwedanın
 bî bîtin jî hîsnê mûyek
 u bî kî lî mın tu sûyek
 Gava ku lî mın bî kî îtabê
 Zanım ku ne şım bî dım cewabê
 bî bım wekî te medhûş
 ta digel te bım hemaxûş (1)
 Laîq ewe tey bî kım bîsatê
 Pakîze bî bım jî îxtîlatê

(1) Hemaxûş: Hembêzi. Yanî tê kevım hembêza te, ez û tu hevdu hembêz bî kın.

Bedenimin ağacını silkeyim ben,
Bütün bu meyveleri dökeyim ben.

Bu parlak sünbül ve lâleler,
Halka halka olan menekşe ve reyhanlar,
Yani şakaklar, zülüfler ve benler,
En iyisi hepsini talan edeyim.

Güller gibi elbisemi yırtayım,
Toprağı ve külleri başıma serpeyim,
Zülüflerimin hepsini tel tel çekeyim,
Hakkımdır ki yer yer ağrıyayım.

Bu bahçe, bahar, yapraklar ve meyveler,
Nurlar, goncalar ve bütün çiçekler,
Senin bakışının adağıydı hep,
Senin gözlerinin vakfıydı ne mutlu!

Hepsini tamamen talan edeyim ben,
Ki hiçbir kimse onlardan birşey yemesin.
Fakat kendi kendime düşünüyorum ki,
Belki sen beni değişik görürsün.

Belki bu yakınma sence makbul olmayacak,
Korkarım ki beni sorumlu tutacaksın.
Vücut ve canımın varlığının terkibi,
Senin mülklerindir, sahipsiz değillerdir.

Güzelliğimden bir kıl dahi eksik olsa,
Belki bana bir öfke gösterirsin.

Bana sitem edersen eğer,
Biliyorum ki cevap veremiyeceğim.
Senin gibi baygın olacağım zaman yakındır,
Seninle kucaklaşacağım zamandır işte,

En iyisi pılı-pırtıyı toplıyayım,
İhtilâttan pâk olayım, temizleneyim.

Ya qenc ewe her bî vê cemalê
 Azerde ne kîm qe zîlf û xalê
 Teslîm-î bî kîm emanetê Heq
 Tefwîzê te bîm bî xeml û rewneq» (1)
 Ev renge eda kîrîn heqafîq
 Bîzdandî jî alemê elafîq
 Hembêz-î dî merqedê weranî (2)
 Bê zar-î numa beden jî canî (3)
 Destê xwe bî dîl jî canê şuştin
 Goya ku şemal-î bû, ve kuştin
 Rûha xwe şîhande pêşê Barî
 Cîsmê xwe sipare wî mezarî.

Wan matemîyêd-î dîl bîrîndar
 Tekrar-î jî nûve kîrîne hawar
 Efxanê jî canê hazîrînan
 Feryadê nîhadê nazîrînan,
 Sê roj û şevan jî fersê xebra
 Peyweste dî çûne ersê e'la
 Hetta weku Zîn bî resm û ayîn
 Techîz-î kîrm wekî dî zanîn
 Lehda ku Mem'ê meleknezer tê
 Yanî sedefa ku ew guher tê
 Ew çende lî ser girîn bî zarî
 Baranê sîrîşkê lê dî barî
 Ew çende lî ser buwîn guherbar
 Ser lê ve kîrîn jî nûve tekrar

(1) Tefwîzê te bîm: Xwe bî sipêrîm te, xwe bavêjîm cem te

(2) Weranî: Gerand, gorê kîr hembêza xwe.

(3) Laş jî gan xuya bû. Yanî jê cuda bû û bê wî xuya bû, bî tenê ma.

En iyisi odur ki bu güzelliğimle,
 Eziyet etmeden hiç zülûf ve benlere,
 Hak emanetini teslim edeyim,
 Bu süsümle ve güzelliğimle sana kavuşayım.»
 Zin bu şekilde gerçekleri dile getirdikten sonra,
 Dünyayla ilgilerini kopardı.
 Memo'nun mezarını kucakladı,
 Çaresiz bedeni canından ayrıldı.
 Elini tamamen candan çekti,
 Sanki bir mumdu da söndürüldü.
 Ruhunu Allahın huzuruna gönderdi,
 Vücudunu o mezara dayadı.
 Gönülleri yaralı olan o matemzedeler,
 Yeniden feryad etmeye başladılar.
 Hazır olanların canından yükselen figanlar,
 Görenlerin yükselen feryadları,
 Üç gün üç gece toprak yaygısından,
 Devamlı olarak yüce arşa yükselirdi.
 Ta ki Zin'i gelenek ve merasimle,
 Bildikleri gibi gömmeye hazırladılar.
 Melek bakışlı Mem'onun bulunduğu mezarın,
 Yani o mücevherin içinde bulunduğu sedefin,
 O kadar feryadla üzerinde ağladılar ki,
 Gözyaşı yağmuru üzerine yağıyordu.
 Üzerine o kadar inci gibi gözyaşı yağdırdılar,
 Yeniden o mezarın kapağını açtılar tekrar.

Ew herdu guher di dircekîda
 Ew şems û qemer di bircekîda
 Bê wasîte wan kîrîn mîqarîn
 Bê fasîle ew bî hev sîparîn
 Hasıl: Ve kîrîn jî nûve sîndeq
 Mîr gote: «Memê! Jîbo te maşûq»
 Sê car-î jî qalibê seda hat (1)
 Awazê bî lefzê «Merheba» hat
 Hemyan ku bîhîstî sîrrê tehqîq
 Bîlcîmle kîrîn bî îşqê tesdîq

**

Tehsîn û sed aferîn jî wanra (2)
 Qet meylê dinê ne bû bî wanra
 Alûde ne bûn bî xak û xaşak
 Ev bû esera mehebbeta pak
 Pakîze û pakebaz-î ew gûn
 Dûşîze û serfîraz-î ew gûn
 Lebteşne û ber jî hev nexwarî (3)
 Hesretzede gûne pêşê Barî
 Xweş eyş-î kîrîn bî îşqê, wellah
 Xweş pêkve mîrîn, tebarekellah!
 Herçî bî cîwanî şîbhê Zînê
 Tebdîl-î bî ket bî îşqê, jînê
 Ya mîslê Memê bî îşqê ser det
 Eys û xweşîyê li rê bî der det
 Elbette mîrad-î dê helînit (4)
 Herçî ku îrade dê bî bînit

(1) Jî qalibê: Jî laşê Memê.

(2) Tehsîn: Ev kelîma pesnêye, wek «Aferîn».

(3) Ber: Fîkî.

(4) Helînit: Bî gîre, bî sîtîne.

O iki mücevheri bir kutuda,
 O güneşi ve ayı bir burçta,
 Vasıtasız olarak birbirinin yanına koydular,
 Fasılasız olarak onları birbirine dayadılar.
 Hulâsa Memo'nun sandukasını yeniden açtılar,
 Bey dedi ki: «Memo! Al sana yar!»
 Memo'nun cesedinden üç defa ses geldi,
 O ses «Merhaba» diye yükseldi.
 Gerçeğin bu sırrını herkes işitince,
 Hepsi aşka inandılar.

Yüzlerce takdir ve âferin onlara,
 Dünyanın meyli hiç yoktu onlarda.
 Toprakla ve çer-çöple bulaşmadılar,
 Buydu nezih aşkın eseri.
 Nezih ve gerçek âşık olarak gitti onlar,
 Bâkir ve alnı açık olarak gitti onlar.
 Susuz dudaklı ve birbirinden meyve yemiyerek gittiler,
 Hasretzede olarak Allahın huzuruna gittiler.
 Aşkla güzelce yaşadılar vallahi,
 Birlikte güzelce öldüler, ne mutlu.
 Zin gibi genç olarak,
 Hayatını aşkla değiştiren kimse,
 Ya da Memo gibi başını aşka feda eden,
 Hayatı ve sevinci onun yoluna feda eden kimse,
 Elbette muradını alacaktır,
 Her ne isterse ona kavuşacaktır.

Yareb! Bî kelalê îşqê sadîq,
 Yareb! Bî kemalê sîdqê aşîq,
 Yareb! Bî şêrîniya cemalê,
 Yareb! Bî evîniya celalê,
 Yarebbî! Bî derdê hîcrê cangah, (1)
 Yarebbî! Bî zewqê weslê dîlxwah,
 Yareb! Bî helaweta hebîban,
 Yareb! Bî edaweta reqîban,
 Yarebbî! Bî nazê nazenînan,
 Yareb! Bî nîyazê xemguzînan,
 Yarebbî! Bî avê çavê bîlbîl,
 Yareb! Bî xunavê navê sorgul
 Yarebbî! Bî eşkê alê Mecnûn,
 Yarebbî! Bî rûyê Leylê gulgûn,
 Yareb! Bî Memê û wê evînê,
 Yareb! Bî tehessîra lî Zînê,
 Weqtê ku cuda di kî jî canî
 Bê behre ne kî jî îşqê, Xanî.
 Yanî jî welayeta Muhemmed
 Mehrûm-î ne kî tu yareb! Ehmed
 Çawa jî nîbîwwetê bî qale (2)
 Metleb jî welayetê wî hale (3)
 Daîm ewî guft û go welaye
 Lêkî ewî cîst û co belaye
 Qewlêd-î wî ser serî guzafîn
 Fîlêd-î wî cîmleten xîlafîn

(1) Hîcrê cangah: Dûrketîna Yarê, ku ganê evîndar pêraye.

(2) Jî pêxemberîyê bî zanîne, derheqqê pêxemberîyêda zanîna wî heye û di babetê dînda bî îlmê zahîrî bûye zana.

(3) Metleb: Daxwaz. Hale: Qenciya hal û dîle. Yanî di xwaze ku wek bî derê xwe, bî dilê xwe jî zana bî be û bî be dostekî qenc jî Pêxember'ra.

Allahım! Gerçek aşkın âşıkâ verdiği yorgunluk için,
 Allahım! Aşkın gerçeğinin kemali için,
 Allahım! Güzelliğın şirinliğı için,
 Allahım! Kudret ve büyüklüğün sevgisi için,
 Allahım! Ruhu kapan yarin hicranının derdi için,
 Allahım! Gönül dileğine kavuşmanın zevki için,
 Allahım! Sevgililerin tatlılığı için,
 Allahım! Rakîplerin düşmanlığı için,
 Allahım! Nazeninlerin nazı için,
 Allahım! Gam yiyenlerin yakarışları için,
 Allahım! Bûlbûlün gözyaşları için,
 Allahım! Kırmızı gül içindeki nem için,
 Allahım! Mecnun'un kanlı gözyaşları için,
 Allahım! Leylâ'nın gül renkli yüzü için,
 Allahım! Memo ve o aşkı için,
 Allahım! Zin'deki hasret için;
 Canını aldığıın zaman,
 Hânî'yi aşktan nasipsiz kılma.
 Yani Muhammed'in dostluğundan,
 Allahım! Mahrum bırakma Ahmed'i.
 O nasıl peygamberlik hakkında bilgi sahibiyse,
 Dostluktan maksadı da onun, haldir:
 Onun her zaman söyleyip durduğu, dostluktur,
 Fakat arayıp durduğu da, belâdır.
 Onun sözleri baştan başa güzâftır,
 Onun fiilleri baştan başa aykırıdır.

Zahır jî wera selîse guftar
Batın bî wera xebîse kîrdar
Manendê Memê ewê mîrmîcan
Teşbîhê Bekîr bî bexşe qencan

Onun sözleri görünüşte sizce selâstir,
Aslında ise size karşı yaptıkları habistir.
Onu da, canını veren Memo gibi,
İyilere bağışla, Bekir gibi.

LVII

HER GÎYA LI SER KOKA XWE ŞÎN DI BÊ

Hîkmet ewe ew ji darê dinya
Çûn seyr-î kîrîm serayê uqba:
Wan terk-î ne kîr cîbîlleta xwe
Her yek xulqîn li xîlqeta xwe
Yanî ku li ser Memê û Zînê
Şîn bû ji zîraeta evînê
Riskîn du eded nîhalê serkeş
Ra bûn bî hewave herdu serxweş
Yek serwê sehê, û yek senewber
Sersebz û letîf û sayeguster
Wan dest-î di gerdenêd-î yekra
Qedda xwe dirêj kîrîm bî yekra
Şîn bû ji ewê berî ji xêrê (1)
Darek li qiyafeta Kîmêr'ê
Ew dar-î ji rahetî berîbû
Manendê xwedan-î b'stirîbû

(1) Ewê ku ji xêrê û qenciyê bê parbû Yanî Bekir.

LVII

HER OT KENDİ KÖKÜ ÜZERİNDE YEŞERİR

Onların dari dünyadan ahret sarayına
Yürüyüp gitmelerinin sebebi şudur ki,
Onlar yaratılış huylarını terk etmediler,
Her biri kendi yaratılışına göre yaratıldı.
Sonra Memo ve Zin'in mezarı üstünde,
Aşk ziraatından yeşerdi,
Ve yetişti iki tane serkeş fidan,
Havaya kalktı ikisi de sarhoş.
Biri yüksek selvi, diğeri çam,
Yeşil uçlu, lâtif ve gölgeliydi.
Kolları birbirinin boynuna dolandı,
Boylarını birbiriyle birlikte yükselttiler.
O hayırdan uzak olanın mezarından da (1)
Ardıç kıyafetinde bir ağaç yeşerdi.
O ağaç rahat durmaktan uzaktı,
Sahibi gibi o da dikenliydi.

(1) Bekir'i kastediyor.

Ra bû xwe gîhande herdu daran
 Bû manîê weslê herdu yaran
 Rahet wî ne şî bî ket mîdare
 Xesmaneyê kır wî aşîkare
 Dîsan xwe gîhande wan hebîban
 Ew lê pîçîya wekî reqîban
 Hasıl: Lî firû', eger usûlan (1)
 Ew lê fetilî wekî fuzûlan

**

Xelqê ku bî esl-î bedsırıştın
 Ew esl-î jî wan qe têtê şuştın?
 Çıl salî tu henzelê bî çînî,
 Sed avî bî dî bî hengivînî,
 Perwerde bî kî bî afitabê,
 Her dem bî reşînî lê gulabê,
 Her roj-î reha wî lê bî ker kî, (2)
 Wê fasîleyê tîjî şeker kî, (3)
 Xîzmet bî kırî tu hinde wane, (4)
 Ew bo te dî bîte Hindewane?
 Da fîkr-î ne kî dema ku ber det
 Ew xeyrê jî tehlîyê semer det

(1) Firû: Şaxan û gulîyan. Usûl: Kurmên daran.

(2) Reha wî û koka wî bî qelêşî.

(3) wê fasîlêyê: Koka wî.

(4) Hinde wane: Hinek dîn jî weha, ew qas jî.

Kalktı kendini iki ağaca yetiştirdi,
İki yarin kavuşmalarına engel oldu.

Rahat durup geçinmek bilmiyordu o,
Hasımlığını aşikâr kıldı o.

Yine kendini o sevgililere yetiştirdi,
Rakîbler gibi onlara sarıldı.

Hulâsa: O ağacın köklerine ve dallarına,
Yaramazlar gibi dolandı o.

Soyca kötü huylu olan yaratıklar,
O soy kendilerinden temizlenir mi hiç?

Kırk yıl Ebucehil Karpuzunu eksen,
Ona yüz kerre bal suyu da versen,

Güneş ışıyla da onu beslesen,

Her zaman ona gülsuyu da serpsen,

Her gün damarlarını yarsan,

O boğumlarına şeker de doldursan,

Bir o kadar daha böyle hizmet etsen;

O sana karpuz olur mu hiç?

O meyve vereceği zaman, sanmıyasın ki,

Acıdan başka bir meyve verecek.

LVIII

DAWIYA ÇIROKÊ

Agahê ji halê dewrê eyyam (1)
Ev renga he gote min serencam
 Go: Pîrekî mihredarê aşiq
 Qewlê wî ji rengê sibhê sadîq
Weqtê weku ew di bû mîraqib
Rûha wî di bû li cîsmê xalib
 Esrar-î di bûn li wî dîyarî
 Nêçîr di kîrî li ersê Barî
Xaîb ku di bû ji alema gîl
Xalib ku di bû li alema dîl
 Qelbê wî ji sîrrê lewhê mehfûz
 Her lehze di bû bî keşfê mehzûz
Zahir ku di bûn ji wî keramat
Ageh di kîrî Xwedan meqamat
 Wî pîrî bî xewn, eger bî îlham
 Ev renga he kîr heqîqet fîlam
Go: «Çûme dîyarê baxê Rîdwan
Min dî du hezar-î hor û xîlman

(1) Mîrovekî ku ji halê gera rojan haydarbû.

LVIII

HİKÂYENİN SONU

Günlerin devranından haberdar olan adam,

Bana şöyle anlattı hikâyenin sonunu:

Dedi ki: Âşık ve sevgi sahibi bir yaşlı vardı,

Sözleri fecir gibi doğruydı.

Kendisi düşünceye daldığı zaman

Ruhu vücuduna galip gelirdi.

Sırlar ona aşıkâr olurdu,

Allahın arşında avlanırdı.

Toprak âleminden kaybolduğu zaman,

Gönül âlemine galip geldiği zaman,

Onun gönlü Levhi Mahfuzun sırrından

Her an haberdar olup haz alırdı.

Ondan kerametler görüldüğü zaman,

Ermiş kimseler de haberdar olurlardı.

O ihtiyar rüyada mı, ilhamla mı,

Gerçeği şöylece açıkladı:

Dedi ki: «Cennet bahçesine gittim,

Orada ikibin huri ve cennet çocuğu gördüm.

Bîlcımle dı gesreki emeldar
 Ew qesr-ı bitûn ji durrê şehwar
 Yek şıbhê Bekır bı tac û bınper
 Westayî lı ber derî mığerrerr
 Çoganekî heyzeran dı desbû
 Emma me nı zanî ew çı kesbû
 Mın gote wî: «Ey xwdan meratıb!
 Aya tu xwedanî, ya ne hacıb?»
 Go: «Şêx! Tu nı zanî ma ku kîme?
 Ez ew Bekır'ê ku qapûçime
 Ez mışterekê Memê û Zîn'im
 Lew l'êre he asîtannışınım (1)
 Ev qesre ku heşt tebeq eyanım
 Yek ya mine, heft tebeq dı wanım
 Ez l'êre emîn û dest bı darım
 Lêkîn dı vî mîlkî hışsedarım
 Her çendî bı şıklê pasîpanım
 Emma bı mekan şerîkê wanım»
 Mın gote wî: «Ey nîk û serencam!
 Wazîh bı ke halê bo mın î'lam
 Her çend kerema Kerîm'ı ame
 Barî bı çı da te ev meqame?»
 Go: «Şêx! Tu hêj ne bûyî arîf
 Emma dı dinê tu bûyî waqîf
 Ez ger bı xeber reqîbê wanbûm
 Lêkîn bı nezer hebîbê wanbûm
 Mın ew ji dinê bı paşve kêşan
 Mu'tad-ı kırım bı derd û êşan
 Xweşî dı dinê lı wan bı der dan
 Munqad-ı kırım bı dax û derdan
 Ew çende me dane wan siyaset
 Hetta weku bûn xwedan rîyaset

(1) L'êre he: Lı ~~êre~~ he. Yanî lı vıra hanê.

Hepsi bir köşkte çalışıyorlardı,
 O köşk tamamen değerli incilerden yapılmıştı.
 Bekir'e benzeyen taçlı ve silâhlı bir adam,
 Kapının önünde karar kılıp durmuştu.
 Bir hazeran değnek vardı elinde,
 Fakat kim olduğunu bilmiyordum ben.
 Dedim ki ona: «Ey mertebeler sahibi!
 Acaba sen sahip misin, yoksa kapıcı mı?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen kim olduğumu bilmiyor musun?
 Ben kapıcı olan o Bekir'im.
 Ben Memo ve Zin'in ortağım,
 Onun içindir ki burada eşikte oturuyorum.
 Bu köşk ki gördüğün gibi sekiz katlıdır,
 Bir katı benimdir, yedi katı da onların.
 Ben burada emniyet için elimde değnek duruyorum,
 Fakat bu mülke hisse sahibiyim.
 Gerçi nöbetçi biçimindeyim,
 Ama bu mekânda onların ortağım.»
 Ben ona dedim ki: «Ey sonu iyi olan!
 Bana durumu açıklayarak anlat.
 Gerçi Allahın lûtfu geniştir,
 Fakat Allah bu makamı ne için sana verdi?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen henüz ârif olmamışsın,
 Fakat dünyada bunu öğrenmişsin.
 Ben gerçi sözle onların rakîbiydim,
 Fakat gözle onların dostuydum.
 Ben onları dünyadan geri çektim,
 Dertler ve acılarla mübtelâ kıldım.
 Gönül rahathgını dünyada onlardan aldım,
 Dağlamalar ve dertlerle onlara boyun eğdirdim.
 Ben onlara o kadar siyaset verdim ki,
 Baştacı oldular sonunda.

Lewra me lı derrê wan xeber da
 Hetta ku serê xwe tê bı der da
 Ev herdu cihan bı hev hewîne
 Ev derre lı derrê hev qewîne (1)
 Hetta weku ber ne dı tu yêkê
 Na bînî çu lzzetê ji yêkê
 Ew derre bı wan me daye berdan
 Kêşane bı asîman ji erdan
 Mın dayîye wan bitun bihustek
 Wan dayîye mın ji baxê, xıstek
 Şêx mayî lı gotına wî gohdêr
 Go: «Ey seqîyê te aqîbet xêr!
 Tacdın ku tu kuştî bê cınayet
 Barî bı wîra çı kır inayet?»
 Go: «Efw-ı kır ew, cenabê Barî
 Bû cennetî, û ne çûye narî
 Xellaq-ı, xırabî-yû xebîsî
 Bexşîne wî, cennetê nivîsî
 Alem ku bı dest xırabîya mın
 Acız kırîbû fesadîya mın
 Kuştım wî jıbo nîzamê alem
 Bo rahetîya ewamê alem
 Zahır wî eger çı kır qebahet
 Batın buwe rahet ew qebahat
 Şolın hene zahîren xırabın
 Fîlm hene sûreten sewabın
 Yek edle lı sûretê cefayê
 Yek qehre dı kîswetê wefayê
 Lê perdekeşê rımûzê hîkmet (2)
 Bê sır ne kır ew kınûzê qısmet

(1) Ev derre: Ev herdu hewî. Lı derê hev: Lı dijê hevdû.

(2) Perdekeşê rımûzê hîkmet: Ê ku perde kışandîye ser işare-
tê hikmetan, û wan veşartîye. Yanî Xwedê.

Şunun için onların zararına konuştum,
 Tâ ki başımı da o yolda feda ettim:
 Bu iki cihan birbirinin kumasıdır,
 Bu iki kuma birbirine çok karşıdırlar.
 Sen birini boşamadıkça,
 Öbüründe hiçbir tat bulamazsın.
 Ben onlara okumayı bıraktırdım
 Onları yerlerden göklere yükselttim.
 Ben onlara bütün bir cennet verdim,
 Onlar da bana bağdan bir çubuk verdiler.»
 Şeyh onun sözünü dinliye kaldı,
 Dedi ki: «Ey sonu hayırlı olan günahkâr,
 Tacdin ki seni cinayetsiz olarak öldürdü,
 Allah onun hakkında ne yaptı?»
 Dedi ki: «Allah onu affetti,
 Cennete gitti o da, cehenneme gitmedi.
 Yaratıcı onun kötülüğünü ve günahlarını,
 Bağışladı ve ona cenneti yazdı.
 Alem benim kötülüğümün elinden
 Usanmıştı, müfsitliğim herkesi usandırmıştı.
 O beni âlemin düzeni için öldürdü,
 Âlemdeki kamunun rahatı için öldürdü.
 Gerçi görünüşte kötülük yaptı o,
 Aslında o kötülük rahatlık oldu.
 Bazı işler vardır ki görünüşte kötüdür,
 Bazı fiiller vardır ki görünüşte doğrudur.
 Biri cefa kılığına girmiş adalettir,
 Biri de vefa kisvesine girmiş hışımdır.
 Fakat hikmetlerin işaretlerine perde çeken yaratıcı,
 Bu taksim hazinesini sırsız bırakmadı.

Tewzî-1 ne kîr lî amê nasan
 Mexsûs ewî da nedîm û nasan
 Ew sır wî ne kîr jîbo me malûm
 Hîn mehremîn û hînek dî mehrûm (1)
 Sed şîkr-1 ezê xîrab, û Tacdîn
 Mehza bî teellîqa Mem û Zîn
 Mehrûm-1 ne bûn bî pîrgunahî
 Bûn mezherê rehmeta îlahî»

Ey dost-1! Bî dîl be yarê qencan
 Ya qenc-1 bî be neyarê qencan
 Ew qencîn û qencîyê dî zanîn
 Ew xeyrê jî qencîyê nî zanîn
 Hindî ku bî wan bî kî cefayê
 Ew dê bî kîrîn bî dîl wefayê
 Zînhare! Me be mihîb xîraban
 Ne dostê, ne dijminê kîlaban
 Ger dost-1 bî, dê bî kîrîn te murdar
 Wer dijminî, dê bî kîrîn birîndar
 Ev hîmmete xasê aşîqane
 Ev mertebe rahê sadîgane
 Xelqê ku wekî Bekîr şeqîne
 Fî'lêd-1 wî cîmle naheqîne,
 Yan şîbhetê Tacîdîn dî cebbar
 Qettal û delawer û cegerdar,
 Mafû bî ketîrî karameta wan
 Mexfûr-1 bî bîrîn jî hîmmeta wan
 Teqwîyyetê wan bî bîrî mededkar
 Teb'îyyetê wan bî ketî sezawar.

(1) Mehremîn: Nêzikê wîne, bî wan razan dî zanîn.

Sıradan insanlara bunu dağıtmadı,
 Mahsus onu dostlara ve tanıdıklara verdi.
 O sırrı bize bildirmede o,
 Kimi mahremdir, kimi de mahrum.
 Yüzlerce şükür ki Tacdin ve kötü olan ben
 Sadece Memo ve Zin'le ilgili olduğumuzdan,
 Çok günah işlemekle mahrum kalmadık,
 İlâhî rahmete mazhar olduk.»

.*

Ey dost! candan iyi adamların dostu ol,
 Ya da iyice iyi adamların düşmanı ol.
 Onlar iyidirler ve iyiliği bilirler,
 Onlar iyilikten başka birşey bilmezler.
 Sen onlara ne kadar cefa göstersen,
 Onlar candan vefa gösterecekler.
 Sakın kötü adamların dostu olma,
 Köpeklerin ne dostu ol, ne de düşmanı.
 Onların dostu olsan, seni kirletirler,
 Düşmanları olsan seni yaralarlar.
 Bu himmet âşıklara mahsustur,
 Bu mertebe doğruların yoludur.
 Bekir gibi suçlu olan insanlar,
 Fiillerinin hepsi haksızlık olanlar,
 Ya da ceberrut Tacdin gibi,
 Öldürücü, savaşçı, taş yürekli olanlar,
 Âşıkların iyiliğinden affedilirler,
 Onların himmetiyle günahları örtülür.
 Onların takviyesi destek olur,
 Onlara uymak uygun ve yerinde olur.

Ev remze heqîqeta letîfe
 Îz'an bî ke nukteyê zerîfe
 Îz'an bî ke mes'elê, mîderrîs!
 Texmînê mesahetê, mîhendîs!
 Dîjmin ku jî îşqê behrewer bîn
 Bes, dost-î ne dê dî mî'teber bîn ?
 Ev renga teellîqa reqîban
 Bes, çende tefewwîqa hebîban?
 Xasma ku mîhîbb bî bîte mehbûb
 Ew talîbê heq bî bîte metlûb
 Heqqa ku tenê wî heq dî zanît
 Qet xeyrê wî kes bî heq nî zanît

Bu işaret ince bir gerçektir,
İz'an et zarif bir nüktedir.

Hoca! Meseleyi iz'anla incele,
Mühendis! Alanı iyice tahmin et.

Düşmanlar aşktan pay aldıktan sonra,
Dostlar mı değer kazanmıyacaklar?

Rakîblerin ilgileri böyle olunca,
Dostların üstünlüğü ne kadardır acep?

Özellikle dost sevilirse,

Ve hakkı arıyan bir talib olursa,
Gerçekten yalnız onu hak bilir,
Ondan başka kimseyi hak bilmez,

LIX

EVÎNA RESTÎN

Ey mustemî meşal û teswîl!
Wey mîctehîdê qîyas û te'wîl!
Xanî ku jî camê îşqê dîn bû
Ew şoreşerab-î pê şêrîn bû
Ew çende ve xwar ewê ne heşyar
Agahî nema ewî jî guftar
Mestaneye ew, bî keyfê me'mûr
Dîwaneye ew, bî urfê mazûr
Mexmûre û badenoş û serxweş
Lew badefîroş û mişewweş
Herçî ku di bêjtîn, hewaye
Ger goh bî dinê, newayê Naye
Ew ney ne helal û ne herame
Bê perdeye, lê ne bê meqame
Kurî, Ereî, Derî û Tazî (1)
Terkîb-î kîrîn bî hezî û bazî
Hindek jî fesaneyêd-î Bohtan
Hindek di behane, hîn di buhtan

(1) Derî: Ev zaravekî Zarê Farisî'bûye. Tazî: Ereî.

LIX

GERÇEK AŞK

Ey misalleri ve aldatmacaları dinliyen!

Ey kıyas ve te'vilin müctehidi!

Hânî aşk şarabıyla delirince,

O tuzlu şarap ona tatlı gelince,

O kadar içti ki o uyanık olmayan,

Sözlerinden haberi kalmadı onun.

O mesttir, keyif ile memurdur,

Divanedir o, örf ile mazurdur.

Mahmurdur, şarap içer ve sarhoştur,

Bunun içindir ki şarap satıcısıdır ve müsevveştir.

Onun söylediklerinin hepsi aşktır,

Eğer dinliyorsanız, o ney'in sesidir.

O ney ne helâldir, ne de haram,

Perdesizdir, fakat makamsız değildir.

Kürtçe, Arapça, Derice ve Tazice, (1)

Terkibedip şakayla ve oynayarak

Bazı Botan efsanelerini,

Bazı bahaneler, bazı bühtanlar,

(1) Derice Farsçanın, Tazice de Arapçanın bir lehçesidir.

Bohtî û Mihemmedî-w Silivî (1)
 Hîn le'l û hînek jî zêr û zîvî
 Xermuhre û morîk û mîrarî (2)
 Hîndeke dî şefaf û hîn dî tarî
 Tersî'î kîrîn wekî bîçûkan
 Înane bî qeyserî û sûkan
 Hîn qîsse û hîn jî wan mîsalîn
 Hîndeke dî heram û hîn helalîn
 Her qîsse jî hîsse behremendîn
 Her emsîle, ger bî zanî pendîn
 Lêkîn wî xerez jî guft û goyê
 Meqsûd-î jî hînde cîst û coyê
 Zahirîkirîna cemalê îşqe
 Sabîtkîrîna kemalê îşqe
 Îşq ayîneyê Xwedanumaye
 Xurşîde sîfet, xwedan zîyaye
 Xafil me be îşqê filheqîqe
 Ey rehrewê eqrebut-terîqe!
 Xweş cewhere, cînsê kîmîyaye
 Qedrê wî bî zan, gîranbuhaye
 Teb'ê weku sîfr û bê cîlane
 Qelbê weku qelb û ya qelane,
 Ew cewhere, wan dî ket mîtella
 Ev seyqe le wan dî ket mîcella.
 Herçî ku kesek bî ket îrade (3)
 Ya îşq-î murîde, ya mîrade
 Ayîneyê eksê bê mîsale
 Gencîneyê sîrrê bê zewale
 Kes nîne jî îşqê bê eser bî
 Mîmkun, ku jî zewqê bê xeber bî

(1) Ev navêd sê şîweyê Zaravê Kurmancî'ne.

(2) Xermuhre: Morîyên keran.

(3) Bî ket îrade: Bî xwaze, bî evîne.

Botıce, Mehmedice ve Sılvıce, (1)

Bazı hakikler, bir kısım da altın ve gümüş,
Katır boncuklarını, boncuk ve incileri,
Bir kısmı parlak, bir kısmı da siyah,
Süsledi çocuklar gibi,
Çarşı ve pazarlara getirdi.

Bunların bir kısmı hikâyesidir, bir kısmı da misâl,
Bir kısmı haramdır, bir kısmı da helâl.

Her kıssa hisseden pay alır,

Her misâl de, eğer bilersen öğüttür.

Fakat onun bu sözlerden maksadı,
Bunca dolaşıp durmaktan maksadı,

Aşk cemalini izhar etmektir,

Aşk kemalini ispat etmektir.

Aşk, Tanrıyı gösteren aynadır,

Güneş gibi ıfık sahibidir.

Gerçek aşktan gafil olma,

Ey en yakın yolun yolcusu!

Güzel bir cevherdir, kimya cinsindendir,

Onun kadrini bil, onun değeri ağırdır.

Bakır ve cilâsız olan tabiatlar,

Kalp olan, ya da kalay olan kalbler,

Bu cevherdir ki onları parlatur,

Bu cilâdır ki onları cilâlar.

Her kim ki birşey irade ederse,

Aşk ya onun muradıdır, ya da onu iradeye sevkeder.

O, eşi olmayan bir yansıma aynasıdır,

O, zevâli olmayan bir sır hazinesidir.

Aşktan esersiz olan hiç kimse yoktur,

Meğer ki zevkten habersiz ola.

(1) Bunlar Kürtçenin şiveleridir.

Her kes bî qiyasê himmeta xwe
 Dê serf-ı bî ket îradeta xwe
 Lê ekserê amîyan nezanın
 Nefsa xwe jibo xwera nî zanın
 Nabalıx û ebleh û sefihın
 Ya zahıd û sofî-yû feqihın
 Êw cahıl û ummî-yû sefîlın
 Bê mırşid û rehber û delîlın
 Naçar-ı dî bîn lı îşqê bayî'
 Neqdê xwe dî dîn bî hısnê zayî'
 Hın serf-ı dî kın bî eysê dinya
 Hın pê dî kırın serayê uqba
 Ev herdu celeb dî bîn zîyankar
 Mehrûm-ı dî bîn jî zewqê dîdar

Herkes kendi himmeti ölçüsünde,
İradesini sarf edecektir.

Fakat sıradan insanların çoğunluğu bilgisizdir,
Kendi nefislerini bilmez, tanımazlar.

Olgun değil, ahmak ve akılsızdırlar,
Ya da zahit, sofu ve din bilginleridirler,
Onlar cahil, kara cahil ve sefildirler,
Mürşitsiz, öncüsüz ve kılavuzsuzdurlar.

Çaresiz aşkı satarlar onlar,
Paralarını güzelliğe verirler boşuna.

Kimisi dünya yaşayışıyla onu harcar,
Kimisi de onunla ahret sarayını satın alır.

Bu iki topluluk da zararlı çıkar,
Mahrum kalır görmek zevkinden.

LX

GELO EV XEWNE YAN XIYALE? (1)

Saqî! Were bêje mîn, çî lewne?

Ev kewne xiyale, ya ne xewne?

Tabîr-î me ke ku ew betale

Teswîr-î me ke ku ew xiyale

Axaz-î eger çî rengheyate

Encamê heyatê wî memate

Yanî ku wicûde bê wicûde

Xweş xîlqete, heyfe bê xulûde!

Eflak û enasîr û mewalîd (2)

Exlat û tebayî'û meqalîd (3)

Vêkra dî bedî'ul-îştîrakî (4)

Têkda dî serîul-înfîkakî (5)

(1) Hozan dî vê pişkêda jîna însan dî sewirîne.

(2) Eflak: Felekî. Enasîr: Unsurên ku jîn û hebûyu ji wan çê bûne, ku av û agir û hewa û axin. Mewalîd: Tebîetên ku ji wan unsuran çê dî bin, ku şilî û germî û serma û zîwayîne.

(3) Exlat: Tîştên ku ji van tebîetan çê dî bin û ji civana wan tîn restê, wek mirovan. Tebayî: Tebîetî. Meqalîd: Miftên ger-dûnê.

(4) Bedî'ul-îştîrakî: Bî awakî xweşik bî hevdûra hevparî, xweş gihane hevdû û bî hevdûra vê jînê anîne rastê.

(5) Serîul-înfîkakî: Zû ji hevdû dî qetîn.

LX

BU RÜYA MIDİR, HAYAL MIDİR? (1)

Sakî! Gel söyle bana ne renktir bu,
Bu âlem hayal midir, yoksa rüya mıdır?

Onun asılsız olduğunu yorumlama,
Onun hayal olduğunu tasvir etme.

Bşlangıcı gerçi hayat rengindedir,
Ama hayatının sonu da ölümdür.

Yani var olmayan bir varlıktır bu,
Güzel yaratılışlıdır, ne yazık ki ölümlüdür bu.
Felekler, unsurlar ve onlardan doğan tabiatlar, (2)
Bu tabiatlardan meydana gelenler ve felekler,
Hep birlikte güzel bir şekilde ortaklık yaparlar,
Hep birlikte çabucak birbirlerinden ayrılırlar.

(1) Bu bölümde insan hayatı tasvir ediliyor.

(2) Unsurlardan maksat varlıkların kökü olan ateş, su, toprak ve havadır. Eskiden yalnız bunlar bilinirdi, sonra başka unsurlar da keşfedilmiştir. Bunlardan doğan tabiatlar da ısı, nem (Yaşlık), kuruluk ve soğuktur.

Serrısteyê gewhera beqane
 Sermayeyê îleta fenane
 Hindek dı seqıl û hın xefîm
 Hindek dı xefiy-yû hın letîfîm
 Her çendî jibo me esl û bêxın
 Her çar-ı jibo me axê şêxın (1)
 Ağır ve mırît, hewa hewaye (2)
 Av er çikiya, heba hebaye (3)
 Eflak-ı mîsalê asîyab'ın
 Hemware bî çerx û inqılabin
 Dexlê lı wî aşî ademîne
 Metmûreyê erdê ardê lîne (4)
 Ew dane bî nobet û tewalî
 Daîm dı rıjın jı dev çewalî
 Herqî rıjiya dı bit mıcezza
 Jêkra dı bın û dı bit miherra
 Texmîr-ı dı kın jı nûve tekrar
 Ew qalibê qelbe qabîlun-nar
 Ew çende dı kêşın ew sıyaset
 Razîne bî mertebe necaset
 Fîlcıme ne mırde û ne ehya
 Ber mûcibê «la yemûtu yehya» (5)
 Îlla ku nefîs û paketînet
 Yanî ku nufûsê nîkesîret
 Dehqan bî xîsûsiyet helînit
 Wê daneyê xasseten bî çînit
 Hetta ne rızît helak-ı na bît
 Naresket, û qence pak-ı na bît

(1) Axê şêxın: Şaxêd axêne.

(2) Hewa na mîne, wında dı be.

(3) Heba hebaye: Ax tunne dı be.

(4) Tıştê ku dı bın erdêda veşariye, ardê nerme.

(5) Lı gorî fermana Xwedê ku dı bêje: «Xelkê dojê ne dı mırın û ne ve dı jîn».

Ölümsüzlük cevherinin ipuçlarıdır,
 Yok olma hastalığının sermayeleridir,
 Bir kısmı ağırdır, bir kısmı hafif,
 Bir kısmı gizlidir, bir kısmı lâtif.
 Gerçi bizim soylarımız ve köklerimizdir,
 Dördü de bizim için yol göstericidir.
 Ateş sönerse, hava yok olur,
 Su kurursa eğer, toprak toz olur.
 Değirmen gibidir felekler,
 Çarklıdırlar, devamlı dönerler.
 O değirmenin daneleri insanlardır,
 Yer altında saklı olan, yumuşak un gibidirler.
 O daneler sırayla ve peş peşe,
 Devamlı dökülürler çuvalın ağzından.
 Dökülen her dane parçalanır,
 Bölünür ve öğütülür.
 Yeniden tekrar yoğururlar onu,
 Ateşe müstahak olan o kalp kalıbı.
 O kadar macera çektiği halde,
 Yine pislik mertebesine razıdırlar.
 Genellikle ne ölüdür, ne diri,
 «Ölmez ve dirilmez» sözü gereğince. (1)
 Yalnız değerli ve pâk tıynetli olanlar,
 Yani iyi gidişli nefisler,
 Onları çiftçi özel olarak kaldırır,
 O daneyi özel olarak ekerse.
 Çürümedikçe helâk olmaz,
 Olgunlaşmaz ve iyice pâk olmaz.

(1) «Ölmez ve dirilmez» sözü bir âyetin parçasıdır, orada cehennemdekilerin halinden bahsedilir.

Weqtê resîya û bûye xuşe
 Wê dê bî qutîn jiboyê tûşe
 Aşê dev û çeqçeqa zımanan
 Ava dehen û berê dıdanan
 Ew çend ewî deq dî dın, dî hêrın (1)
 Ew çende dî şehrê ten dî gêrın (2)
 Ew çend dî qutın wî ev emeldar
 Hetta we ku hûr bî bit wekî ar
 Hasil: Ku ji paşê wan cefayan
 Dê bête teserrîfa quwayan (3)
 Geh cazîbe batîne ve kêşit
 Geh masîke bi'gvişit, bî eşit
 Dem hazîme bêt, ewî bî ket hezm
 Dem daffie bêt, ewî bî ket kezm
 Tennûrê meîdde wî bî pêjit
 Herçî ku xırabe jê bî rêjit
 Tas'îd-ı bî kın heçî letîfe
 Tenzîl-ı bî kın, heçî kesîfe
 Paşê ji wî, eltefî cuda kın
 Temyîz-ı bî kın, ji hev bela kın
 Tebbaxê herareta xerîzê
 Sebbax û mîmeyyîzê temîzê
 Tewzî'ı bî ket lı cîsm û a'zan
 Mamûr-ı bî bın cîhat û erkan
 Dîza ceger û dilê zıcacî
 Teqtîr-ı bî kın meya mîzacî
 Hasıl: Ereqa meya heyatê
 Teqtîr-ı ku bû wekî nebatê
 Hêja ji zihûrê van şîûnan
 Bû qabilê alema bitûnan

(1) Deq dî dın: Dî kutin.

(2) Dî şehrê ten: Dî bajarê laşda.

(3) Teserrîfa quwayan: Bın hukmê quwwetên ku dî laşê mî-
rovthane.

Olgunlaşıp salkım olduğu zaman,
Onu döverler erzak için.

Ağzın değirmeni ve dilin çakçak'ı (1)

Ağzın suyu ve dişlerin taşı,

O kadar onu döverler ve öğretürler ki...

O kadar onu ten şehrinde dolaştırırlar ki...

Bu işçiler onu o kadar döverler ki,

Ta ki un gibi ufalıncaya kadar.

Hulâsa: O cefalardan sonra,

Kuvvetlerin tasarrufuna gelir sıra.

Kâh çekici kuvvet içerisini çeker,

Kâh tutucu kuvvet onu ezer ve acıtır.

Bazan hazmedici kuvvet onu hazmeder,

Bazan itici kuvvet gelip onu yutar.

Mide tandırı onu pişirir,

İşe yaramıyan kısımlarını döker.

Yumuşak olan kısımlarını yükseltir,

Katı kısımlarını da aşağı indirir.

Sonra en yumuşağını ayırırlar,

Birbirinden ayırıp dağıtırlar.

Devamlı ısının aşçısı,

Birbirinden ayıran mümeyyiz boyacı,

Onu vücuda ve organlara tevzi eder,

Yönler ve köşeler onunla mâmur olurlar.

Ciğerin çömleği ve kalbin şişesi,

Karışık şarabı damlatırlar.

Hulâsa: Hayat şarabının teri,

Nebat şerbeti gibi damlatılınca,

Bu hallerin zuhurundan sonra henüz,

Karınlar âlemine kaabil olur.

(1) Çak çak: Danelerin depodan değirmen taşının deliğine düşmesini sağlayan tahta parçası.

Geh xûte dî xut dî behrê maî (1)
 Rengîn dî bitîn demek dîmaî
 Dem îqde dî bit jiboyê terkîb (2)
 Teswîr-1 dî bit bî nezm û tertîb
 Terkîb-1 ku bû mîsalê mîrcan
 Bû eksepezîrê pertewa can (3)
 Ew can çîye? Mîhceya nebatê
 Ew mîhceya menşea heyatê
 Hindî weku sakînê bitûne
 Xamûşe, û xwarîna wî xûne
 Weqtê ku jî mezreê xefayê
 Ew sebzeyê ter bî ket numayê
 Wî sebzeyî dem bî dem bî xûnê
 Dê av-1 bî dîn jî paşê bûnê
 Baran ne jî feyzê bit mededkar
 Ew dane dî bîte nexlê bê bar
 Sersebzê dî bit jî berk û baran
 Ger lê bî werit jî feyzê, baran
 Ew sebze ku bû nîhalê serkeş
 Sexweş gerîya jî meyweyê xweş
 Ew meywe dema gîha kemalê
 Bû mezherê pertewa cemalê
 Ger laîqê îzzeta Emîre
 Wer derxurê hezreta Qedîr'e (4)
 Wî hel dî gîrîn jîbo dîyarî
 Bê wasîte wî dî bin dîyarî

(1) Xûte dî xut: Nûq dî be. Behrê maî: Behra avê.

(2) Îqde dî bit: Bî benve tê rêzkîrîn, wek morîyan. Yanî lebatên wî li ber hevdu tên rêzkîrîn.

(3) Eksepezîrê pertewa can: Neynîka tirêja gan. Yanî dê gan tê kevê û ganî bî be.

(4) Xurekê pêşberê Xwedê. Yanî ku mirovekî qencbe û, sezayê dostanîya Xwedê'be.

Kâh su deryasına dalar gider,
 Kâh kan rengiyle renklenir.
 Kâh terkib için dizilir,
 Tertib ve nizamla tasvir olur.
 Mercanlar gibi dizildiği zaman,
 Can ışığının yansıma aynası olur.
 O can nedir? nebatın özüdür.
 Hayatın menşei, işte o özdür.
 Karında kaldığı sürece,
 Sersemdir ve gıdası kandır.
 Gizlilik tarlasından
 O taze bitki çıktığı zaman,
 O bitkiyi zaman zaman kanla,
 Sularlar doğduktan sonra da.
 Yağmur feyizden imdada yetişmezse,
 O dane meyvesiz bir ağaç olur.
 Ucu yeşillenir yaprak ve meyvelerle,
 Eğer feyizden ona yağmur serpilirse.
 O bitki serkeş bir fidan olunca,
 Güzel meyveyle sarhoş olunca,
 O meyve kemale erince,
 Güzellik ışığının mazharı olur.
 Eğer padişahın ikramına lâyıkça,
 Eğer Allahın huzuruna hak kazanmışsa,
 Onu yadigâr olsun diye alırlar,
 Vasıtasız olarak onu yukarı götürürler.

Fîlhal-ı ku çû, di bîte mehbûb
 Navê wî li wê di bîte meczûb
 Ev nexline wafîrul-firûn
 Lê zêde di nadîrul-wîqûn
 Wer mayî wisan li ber hewayê
 Ew dê çite ma'sera cefayê
 Lazim ewe perwerek bî bînit
 Terbîyyetê derxureş helînit (1)
 Geh puxte bî afîtabê şer'ê
 Geh suxte bî mahîtabê wer'ê
 Gava pijîya gîha kemalê
 Weqta rijîya ji ser nîhalê,
 Hetta ne kevit ji ewcê îzzet
 Hetta ne gîhîte xakê zîllet,
 Ew na bîte salîkê terîqî
 Wî na bine ma'sera heqîqî
 Ev rege he dest bî dest bî rêve
 Ew mertebe mertebe bî wêve
 Ew meywe bî xut kemalê xerbet
 Ew luqmeyê xweş bî bîte şerbet
 Ew meywe eger şêrîne, xame
 Wer tehle û tîrşe, natemame
 Hetta ne bî destê pîrê meyxwer
 Ew hel kelîtin di xummê ekber
 Gava ku di wêve kel bî ser ket
 Weqtê ji xumê mezîn bî der ket
 Yanî ku ji kesreta sîfatan
 Ew tey bî ketin tecellîyatan
 Elqîsse: Ji germîya cemalê
 Hasil: Ku bî şewketa celalê

(1) Derxureş: Xurekî. Yanî bê halekî wisan ku sezayê dostanîyê be.

Gidince hemen sevgili olur,
 Onun orada adı meczup olur,
 Bu ağaçlar çok dallı olurlar,
 Fakat çok az bulunurlar.
 Eğer öylece havanın önünde kaldıysa,
 O cefa ma'serine gidecektir. (1)
 Onun bakım görmesi gerekir,
 Yiyeceklerin bakımını görmesi gerekir.
 Kâh din güneşiyle pişmeli,
 Kâh Allahtan sakınmanın mehtabıyla yanmalı,
 Pişip olgunluğa kavuşunca,
 Fidanın üstünden dökülünce,
 Büyüklük tepesinden düşmedikçe,
 Zillet toprağına kavuşmadıkça,
 O yolun yolcusu olamaz,
 Onu gerçek mâsere götürmezler.
 Bu şekilde elden ele o yolda,
 Onu mertebe mertebe oraya doğru götürürler.
 O meyve kemal şerbetini ger,
 O güzel lokma şerbet olur,
 O şerbet eğer tatlıysa çiğdir,
 Eğer acı ya da ekşiyse olgunlaşmamıştır,
 Ta ki şarap için pîrin eliyle,
 Büyük fıçının içinde kaynayıp kabarmadıkça.
 Orada kaynayıp kabarmıca,
 Büyük fıçının içinden çıkınca,
 Yani sıfatların çokluğundan,
 Tecellileri katlayınca,
 Hulâsa: Güzellik hararetinden,
 Kısacası: Büyüklüğün şevketinden,

(1) Mâ'seri üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yerdir.

Cewher ku temamî mîzmehil bit
 Teşbihê erez ku mînfeil bit
 Germîyyetê wan tecellîyatan
 Wan mîhriq û wan mîqewwîyatan
 Tenzîl-ı bî kîn jî wê xubarê
 Tes'îd-ı bî kîn jî wê buxarê
 Xalûs ku bî bit jî paşê tes'îd
 Hêja dî çîte meqamê tecrîd
 Cewher jî erez ku bû mîcerred
 Datînine bûteyê mîcedded,
 Êw bûte eger çî tengenaye
 Şehrayê fenayê dîkuşaye
 Hemrengê surahî-yû peyale
 Hindî weku sore, ya ne ale
 Hêja ne bûye rehîqê mextûm
 Hêja ne çûye meqamê malûm
 Hindî jî xwe wî hebit wîcûdek
 Nînin jî Xwedê ewî nîmûdek
 Bê meşrebeyê wefayê şahî (1)
 Êw na çîte meşreba îlahî (2)
 Fanî ne bîtin fenayê mîtleq
 Na bîntîn ew beqayê bîl-Heq
 Fanîti jîbo wîra beqaye
 Baqîti jîbo wîra lîgayê
 Emma ne bî ittîsal û îlhaq (3)
 Belkî ne bî înfîsal û îtlaq (4)

(1) Bê tasa wefadariya kêfxweşiyê.

(2) Meşreba îlahî: Cîyê vexwarîna xwedayî.

(3) Îttîsal û îlhaq: Zelîqîn. Yanî ne ku bî Xwedê've dî zelîqe û bî wîra dî be yek.

(4) Înfîsal û îtlaq: Cihêbûn û mayîna bî serê xwe. Yanî jî Xwedê cihê jî, bî serê xwe jî na mîne, Xwedê wî ber jî na de.

Cevher tamamiyle yok olunca,
 Araz gibi etkili olunca,
 O tecellilerin harareti,
 O yakıcılar ve o takviye ediciler,
 O tozdan indirirler onu
 O buhardan yükseltirler onu
 Yükseltildikten sonra süzülünce,
 O zaman tecrid makamına gidecektir.
 Cevher, arazdan tecridedilince,
 Yeniden potaya bırakırlar onu.
 O pota gerçi dardır ama,
 Gönlü açan sahra gibi geniştir.
 Sürahinin ve kadehin rengindendir,
 Kırmızı ya da al olduğu sürece.
 Henüz ağzı mühürlü nefis şarap olmamıştır,
 Henüz belli makama gitmemiştir.
 Kendi kendine bir varlık tanıdığı müddetçe,
 Allahtan ona bir görünüş yoktur.
 Sevinç vefasının maşrapası olmadan,
 O ilâhî şarabhaneye gidemez.
 Mutlak olarak yok olmadıkça,
 O Hakla ölümsüzlüğü göremez.
 Yok olmak onun için ölümsüzlüktür,
 Ölümsüzlük onun için kavuşmaktır.
 Fakat bu kavuşmak birleşip katılmak suretiyle değil,
 Ayrılmak ve tek başına kalmak suretiyle de değil.

Ev renga dı ket miradê hasıl
Anca dı bite mirîdê wasıl (1)

**

Yareb! Çı dı bit, jı ber me koran
Carek tu ve dı hıcab û toran,
Bînende bı kî emêd-ı acız
Bê perde û bê hıcab û hacız,
Deryayê yeqîn bı ket temewwıc
Em jı bı kırîn demek teferrıc,
Ev zenn-û guman û ilm û teqlîd
Tebdîl-ı bı bın bı eynê tewhîd,
Esbab û wesîle qet ne mînın
Carek te mîsebbebî bı bînın?
Îman me heyê bı zatê Wacıb
Îmkanîyeta me bûye hacıb (2)
Dîsan jı me her tu me xılas ke
Yareb! Me jıbo xwera xwenas ke
Ev seyr û sılûk û teyyê menzıl
Mexsûse jıbo mirîdê mıqbıl
Kengê jı mera dı bit mıyesser,
Xalıq jı ezel ne ket mıqedder?
Lewra ku xırabî-yû qebûlî (3)
Nînın bı fezaıl û fızûlî
Abıd bı rîyayekî helakın
Asî bı duayekî dı pakın
Alem ku wekî xıyalê zille
San'ı bı xwe hadı-yû mîdîlle
Ew tînîte menzera xıyalê
Ew tê xîte perdeya dalalê

(1) Anca: wê çaxê.

(2) Îmkanîyeta me: Hebûna meya ne zerûrî, aferanîya me.

(3) Qebûlî: Berdayına vê rêya durust.

Bu şekilde muradına kavuşur,
Ancak o zaman kavuşan mürit olabilir.

Bir defada perdeleri ve ağırları çeksen?

Allahım! Ne olur biz körlerin önünden,

Biz âcizlere görmeyi nasib etsen,

Perdesiz, örtüsüz ve engelsiz olarak?

Görerek inanma deryası dalgalansa da,

Bizler de bir zaman seyretsek?

Bu sanılar, şüpheler, bilgiler ve taklitler,

Aynen tevhit ile değişseler?

Nedenler, araçlar hiç kalmasalar,

Bir defa nedensiz olarak seni görsek?

Bizim, varlığı zorunlu olan Allaha inancımız vardır,

Varlığımızın zorunlu olmayışı arada perde olmuştur.

Allahım! Yine bizi kendimizden kurtar,

Kendin için bizi kendimizi tanır hale getir.

Bu yürüyüş, bu yolculuk ve merhaleleri aşmak,

Candan yönelen müride mahsustur.

Bizim için nerde mümkün olur,

Eğer yaratıcı ezelden takdir etmemişse?

Çünkü kötülük ve bu yola yönelmek,

İyi işlerle ve yaramazlıkla olmaz.

Âbidler bir riya ile helâk olurlar,

Günahkârlar bir dua ile pâk olurlar.

Âlem ki bir hayalî gölge gibidir,

Yaratıcının kendisi yol gösterir ve sapıtır.

Odur hayal manzarasına getiren,

Odur sapıklık perdesine bürünen.

Lê daye me cuz'ê îxtîyarî
 Nefsa me pelîd û hîlekarî,
 Ew jî birîye jî dest me naçar
 Em mane, û lutfê Heq mededkar
 Bes qenc-î jîbo me amîyanra
 Her ev bese bo me asîyanra:
 J'ewwelve Xwedê bî heq bî nasîn
 Her çendî qusûr û kêr û kasîn
 paşê bî dilê xwe jê bî tirsîn
 Dînê xwe jî alîman bî pîrsîn
 Çawa ku di bêjîn, em wisa bîn
 Hetta ku jî rû dinê fena bîn
 Pala xwe bî dîne lutfê Barî
 Belkî me bî bexşîtin jî narî

Fakat bize iradei cüziye vermiştir.

Pis ve hilekâr nefsimiz,

Onu da elimizden kaçırmıştır,

Biz kalmışız, Allahın lûtfunun imdadı kalmış.

Yalnız en iyisi biz sıradan insanlar için,

Sadece şu yeter biz günahkârlar için:

Baştan Allahı hakkıyla tanıyalım,

Ne kadar kusurlu, kemkişi ve noksanlı da olsak,

Sonra gönülden ondan korkalım,

Dinimizi bilginlerden soralım.

Onlar nasıl derlerse öyle yapalım,

Tâ ki dünya yüzünden yok oluncaya dek,

Sırtımızı Allahın lûtfuna dayıyalım,

Belki bizi ateşten affeder.

LXI

PAŞGOTIN Û PEYVA BI QELEMÊRA

Ey rakıbê waqî peyadê! (1)

Wey aşiqê sefheyêd-ı sade!

Ey şairê saxır û nîkûnser! (2)

Wey sahirê saxır û fîsûnkr! (3)

Ey haîmê wadîya dalalê!

Wey xawîyê da'weya kemalê!

Ey xameyê serteraşê bedreng!

Bes nameyê xweşqumaşê xweşreng,

Rûreş ke bî navê xett-û xalan

Bednam-ı bî ke bî Bê û Dal'an (4)

Hindî weku xet Xubar û hûre (5)

Ew xet ji letafetê ne dûre

(1) Sıwarê ku bî rastî peyaye.

(2) Saxır: Bê rûmet, nehêja.

(3) Sahirê saxır: Sêrbazê qeşmer. Fîsûnker: Ê ku çavan bî sûrê girê di de.

(4) Bê û Dalan: Herfên «B» û «D».

(5) Xet: Nivîsan. Xubar: Tewîrekî nivîsana Erebi'ye.

LXI

SONSÖZ VE KALEMLE KONUŞMA

Ey aslında yaya olan atlı!

Ey beyaz sayfaların âşığı!

Ey değersiz ve başı eğik şair!

Ey büyücü ve gülünç sihirbaz!

Ey sapıklık vadisinde başıboş gezen,

Ey büyüklük iddiasının aldatılmışı!

Ey ucu yontulmuş pis renkli kalem!

Güzel kumaş gibi güzel renkli kâğıdı,

Şakak ve benler adına karaladığın yeter,

«B» ve «D»lerle kötü adlı yaptığın yeter. (1)

Yazı «Gubar» ve ufak olduğu sürece, (2)

Yazı güzellikten uzak değildir.

(1) «B» ve «D» «Bed» demektir, yani pis.

(2) Gubar Arap yazısının bir çeşididir.

Gava ku ji reng' meşqê pîr bû
 Ya şibgetê Nesx û Sulsû gîr bû (1)
 Ew nasîxê nusxeya cemale (2)
 Bê rewneq û rohnî-yû kemale
 Lazım ewe dîlberêd-ı sade
 Xet lê ne bitın wekî qîlade
 Xweş zînete xet lı mahê ruxsar
 Hindî lı rûwan ne bûye hefsar
 Ey xame! Te jî gelek dirêj kîr
 Ev name, besê te pîr qîrêj kîr
 Her çendî kelam-ı şîbhê dur bît
 Bê qedr-ı dî bît, dema ku pîr bît
 Na bînî bî qîmetın cewahir
 Lewra ku dî hendikın dî nadîr
 Sehw-û xelet û xeta û nîsyan
 Mecmûeyê napesendê îsyan
 Tehrîr-ı kîrın te bê teemmîl
 Kî dê bî ketın jî te tehemmîl?
 Kes nîne bî ket jîbo te tehsîn
 Goyendeyê aferîn û nefrîn! (3)
 Ey bê edeba xîrabe bê ar!
 Kustax û sîtemker û sîyehkar!
 Hindî ku serê te mîn qelemkîr
 Ew çend te xetê xeta reqem kîr
 Hindî ku serê te mîn teraşî
 Ew çend-ı te kîr gunetelaşî (4)
 Fehhaşî te kîr pî rengê Xanî
 Neqqaşî te kîr mîsalê Manî

(1) Nesx û Suls: Navên du tewîr nivîsana Erebi'ne, herdu jî bî herfên gîr tên nivîsîn.

(2) Rûpela rindiyê reş dî ke û xîrab dî ke.

(3) Ey gotoxê aferinan û gotinên nefretê

(4) Gunetelaşî: Leza lı gunehan, xebata lı kîrînê gunehan.

Fakat Öğretim yazısı gibi çoğalınca,
 Ya da «Sülüs» ve «Nesih» gibi iri olunca, (1)
 O güzellik sayfasını ortadan kaldırır,
 Berrak olmaz, aydın olmaz ve kemale ermez.
 Sade dilberin şakaklarının,
 Kolye gibi olmaması gerekir. (2)
 Yüz mehtabı üzerinde şakaklar güzeldir,
 Yüz üzerinde yular gibi olmamak şartıyla.
 Ey kalem, sen de hayli uzattın,
 Bu kâğıdı çok karaladın, yeter artık.
 Sözler inci gibi de olsa,
 Çok olunca değersiz kalır.
 Mücevherlerin değerli olduğunu görmüyor musun?
 Çünkü azdırlar ve nadirdirler.
 Şaşırtmaca, yanlış, hata ve unutkanlıkları,
 İyi karşılanmıyan günahların tamamını,
 Hiç düşünmeden yazdın sen,
 Bu yaptıklarına kim tahammül eder?
 Bunları senden tasvibeden kimse yoktur,
 Sana bunun için âferin diyen kimse yoktur.
 Ey arsız, kötü ve edepsiz!
 Küstah, kötü işli ve de haksız!
 Senin ucunu ne kadar yonttumsa ben,
 O kadar yanlış yazılar yazdın sen.
 Ne kadar ucunu tıraş ettimse ben,
 O kadar günah kazanmaya çalıştın sen.
 Haddini aştın sen de Hânî gibi,
 Nakışçılık yaptın sen de Manî gibi. (3)

(1) Sülüs ve Nesih Arap yazısının birer çeşididir.

(2) Burada ve bundan sonraki iki mısradaki sayfa yar yüzüne benzetilmiş.

(3) Manî: ünlü Çin ressamı.

Meşxûlî bese bî le'b û lehwan
 Toba xwe bî ke j'xeta û nîsyan
 Carek were ser terîqê tobe
 Hindî ne gîhîştiye te nobe

..

Ew betlê delawerê zeberdest
 Ewwel kemera tehewwirê best
 Bû rakîbê duldulê enamil (1)
 Derhal-î dîgel me bû mîqabil
 Kêşa jî zîmanê zilfecarek (2)
 Bû xîsmê dîgel me şehsîwarek
 Sîl bû, rîkîya jî wan îtaban (3)
 Ezman gerîya bî van cewaban;
 Go: «Ehmed! Eger tu nê xebîsî,
 Herqî ku te go mîn ew nivîsî
 Qewlêd-î te qenc, eger xîrabî
 Fîlêd te xeta, eger sewabî
 Ey bedemelo! Tu qenc dî zanî:
 Tu qail û fail û xwedanî
 Neybûm û dî alema Neyîstan (4)
 Meybûm, ne bî destê meyperestan
 Gava ku te ez bîrîm jî sazî (5)
 Ne deng-î dî mîn hebû, ne gazî
 Te dûr-î kîrîm jî nîk hevalan
 Melîcûr-î kîrîm jî mîlk û înanan

(1) Lî duldulê sertîliyan sıwar bû.

(2) Zîmanê: «Zebanê» bû, me lî şûnê «Zîmanê» nivîsî.

(3) Sîl bû: Xeyîdî. Rîkîya: Rîka me girt.

(4) Neybûm: Ez zîlbûm. Neyîstan: Cîyê zîlan, zîllek.

(5) Jî sazî: Jî zîllekê, jî nava zîlan.

Oyunlar ve oyalamalarla meşgûl olduğun yeter,
Hatalardan ve şaşırtmalardan tövbe et.

Bir defa tövbe yolunun üzerine gel,
Henüz sana sıra gelmemişken.

Hüner sahibi olan o kahraman yiğit,
Önce öfkelenme kemerini bağladı.

Parmak uçlarının düldülüne bindi,
Derhal karşımıza dikildi.

Dilinden çekti bir Zülfikâr,
Benimle atılıların şahı gibi bir hasım oldu.

Kızdı, kahırlandı bu sitemlerden,
Dili şu cevaplarla döndü:

Dedi ki: «Ahmet! Eğer habis değil isen,
Sen ne söylediyse onu yazdım ben.

Senin sözlerin ister iyi ister kötü olsun,
Senin fiillerin ister yanlış ister doğru olsun,

Ey işi kötülük olan! İyi biliyorsun ki,
Sensin onları söyliyen, yapan ve onların sahibi.

Ben bir ney'dim ve ney alemindeydim, (1)
Şaraptım, ama içenlerin elinde değildim.

Sen beni sazlıktan götürdüğün zaman,
Ne sözüm vardı benim, ne de feryadım.

Uzaklaştırdın beni arkadaşların yanından,
Terkettirdin bana ülkemi ve ailemi.

(1) Eskiden karnış kalemler kullanıldığı için böyle yazmıştır.

Bend û weslêd-ı min serabun (1)
 Ewwel te kırım bı emrê «kun», kun (2)
 Paşê ku te kır debaxê îşqê
 Kun kır dîlê min bı daxê îşqê
 Te pîf kîre cîsmê min dema can
 Hatın jî dîlê min ah û efxan
 Nefxa te lî min dîl û ceger sot
 Herqî ku te pîf kîrî, min ew got
 Ez lalim, û bê zîman û xamûş (3)
 Bê nefes û nefes, jî qîsmê qamûş
 Bezma terebê bı min te xweş kîr
 Dîwanê guneh bı min te reş kîr (4)
 Her çendî ku zahîrî heyum ez
 Sazende tuwî, wekî Ney'ım ez
 Ma Ney bı xwe tîşteki dî bêjît?
 Xame bı xwe reşheki dî rêjît?
 Katıb qelemê dî ket sîyehkar
 Sazendeye, Ney jî dest bı hawar
 Nay û qelem û kitab û nişan
 Tîr û hedef û keman û kêşan
 Mehkûmueleyhî'bûn dî teqdîr
 Hêj îsmê guneh ne bûyî testîr»

Yareb! Tu dî zanî Xanî'yê jar
 Teşbihê bı xameya girîftar,
 Qelbê wî dî dest tedaye elheq
 Destê wî dî dest xwe nîne mitleq

(1) Bend: Gîrêk. Weslêd min: Movîkêd min, parçeyên min. Serabun: Jî serî heta binî.

(2) Bı emrê «Kun»: Bı fermana «Bı be», wek fermana Xwedê. Kun: Qul.

(3) Zîman: «Zeban» bû, me lî şûnê «Zîman» nivîsî.

(4) Dîwanê guneh: Deftera gunehan.

Benim boğumlarımı ve parçalarımı baştan aşağıya,
Önce «Ol» emriyle delik deşik ettin sen.

Sonra beni aşk tabağına koyunca sen,

Kalbimi aşk ateşiyle delince sen,

Ve sen vücuduma ruh üfürdüğün zaman,

Benim gönlümden geldi bu «Ah» ve figanlar.

Senin üfürüğün benim kalbimi ve ciğerimi yaktı,

Sen ne üflediysen ben onu söyledim.

Ben dilsizim, konuşmasız ve uyuşuğum,

Nefissiz ve nefessizim, kamış kısmındanım,

Saz meclisini sen bana sevdirdin,

Günah defterini sen bana karalattın.

Gerçi görünüşte varım ben,

Ama sazcı sensin, ney gibiyim ben.

Acaba ney kendiliğinden birşey söyler mi?

Hiç kalem kendiliğinden bir damla döker mi?

Kaleme kara işler yaptıran kâtiptir,

Sazcıdır ki ney, elinden feryad eder.

Ney, kalem, kitap ve nişan,

Ok, hedef, yay ve atıcılık,

Kaderde emir altına girmişler,

Henüz günah adı bile yazılmadan önce.»

Allahım! Biliyorsun ki zavallı Hânî de,

Kalem gibi tutsaktır.

Gerçekten onun kalbi senin elindedir,

Mutlak olarak onun eli, kendi elinde değildir.

Gava ku lı wî te ser qelem kır (1)
 Hergî te îrade kır, reqem kır
 Amır tuwî, ew bı emrê me'mûr
 Me'mûr-ı dı bin hemîşe mazûr
 Ger dayîye wî te îxtiyarek (2)
 Ew jî wî sipare te bı carek
 Peyweste dı dest te ser-qedembû
 Ew ger bı îlîm, we ger qelembû (3)
 Nef'û zerera xwe ew nî zanît
 Ya qenc-ı jibo xwera çî zanît?
 Çawa ku jibo tera rızaye
 Ew Ney sîfete, wî ew hewaye
 Wellah jî sefidî-yû sıyahî (4)
 Wî qesd û xerez tuwî, îlahî!
 Emma bı mirekkeba qebaîh
 Rûreş kırîne gelek sefaîh
 Xettê teye sernıwıst û sermeşq
 Sîh sale xetê xeta dı ket meşq
 Lewra ku dema jî xeybê fek bû (5)
 Tarîx-ı hezar û şêst û yek'bû (6)
 Îsal-ı gîhîşte çîl-û çaran (7)
 Wî pêşerewê gunahekarî

(1) Te wî aferand, yan jî te zanîn dayê, yan jî te qabiliyeta nivîsinê dayê.

(2) Îxtiyarek: Cuz'ekî îxtiyarî.

(3) Ger bı îlîm: «Ger îlîm» bû, lê jî ber ku wezna ferdê dı şikiye me «Ger bı îlîm» nivîsî.

(4) Sefidî-yû sıyahî: Sîpîtiyê û reşiyê. Yanî jî nivîsinê.

(5) Dema ku jî tunneyiyê qetîya. Yanî dema ku hate dinê, welidî.

(6) Ev tarîxa Hicriye, bı tarîxa Mîladî dı ke 1651. Hozanê nemır, dı vê tarîxêda hatiye dinê.

(7) Yanî umrê wî îsal bû 44 sal. Nexu nivîsîna «Mem û Zîn»ê dı 1695'anda temam bûye.

Sen onun başını yonttuğun zaman,
 Sen ne irade ettiysen, o da onu yazdı,
 Amir sensin, o emirle memurdur,
 Memurlar her zaman olurlar mâzur.
 Gerçi sen ona bir iradei cüziye vermişsen de,
 O, onu da tamamen sana bıraktı.
 O, gerek ilmiyle ve gerek kalemiyle,
 Baştan ayağa kadar hep senin elindeydi.
 Kendi menfaatini ve zararını bilmez o,
 Kendisi için en iyisini ne bilir o?
 Senin rızan her nasılsa,
 O da ney gibidir, o havayı çalar.
 Vallahi aktan ve siyahtan, (1)
 Maksudı, gayesi sensin Allahım!
 Fakat kötülük mürekkebiyle,
 Hayli sayfalar karartmıştır o.
 Ona yazı yazmayı öğreten yazı senin yazındır,
 Otuz yıldır ki yanlış yazılar yazmaktadır o.
 Çünkü yokluktan koptuğu zaman, (2)
 Tarih bin altmış bir idi. (3)
 Bu yıl kırk dört yaşına girdi, (4)
 O, günahkârlarm öncüsü.

(1) Yazı yazmaktan demek istiyor.

(2) Doğduğu zaman.

(3) Bu Hicrî tarihtir, Milâdî tarihe göre 1651 yılında doğmuştur.

(4) Buna göre 14 yaşındayken yazı hayatına atılmış. Bu kitabın yazılması da 1695 yılında tamamlanmıştır.

Vêk da jî menahîyan gelek mal

Yek pûl-î ne hîn jî hîsnê e'mal

Ewwel ku te da jî îşqê metle (1)

Axır bî de wî tu hîsnê, meqte' (2)

D A W Î

(1) Metle': Ronahî. Yanî te ronahiya evînê da serê û wî kir evîndar.

(2) Hîsnê meqte': Dawîbırîna qenc. Yanî wisa bî ke ku bî awakî qenc elaqe xwe jî dinê bî bire, dawîyekî qenc bî ke para wî.

Günahlardan hayli mal toplamıştır,
İyi işlerden ise bir mangırı bile yoktur.
Sen önce nasıl ona aşktan ufuk verdinse,
Sonunda da ona güzel bir ilgi kesmek ver. (1)

(1) İlgi kesmekten maksat ölümdür.

FERHENG

(Sözlük)

A

Ab: Av (Su)

Aba: Bav û kalın (Atalar)

Abegîne: Cam, belûr (Cam, billûr)

Abîd: Peresdar (Abit)

Abîdane: Peresdaranî (Abitçe)

Abîdar: Bı av (Sulu)

Ac: Dîranê fil (Fildişi)

Acıl: 1 — Pêşende (Gelecek zaman). 2 — Nuha (Şimdiki zaman)

Adem: 1 — Mîrov (İnsan). 2 — Adem Pêxember (Hz. Adem)

Afaq: Asûwan (Ufuklar)

Afitab: Roj (Güneş)

Agah: Haydar (Haberdar)

Aheste: Hêdî (Yavaş)

Ahû: 1 — Xezal, (Ceylân). 2 — Kêmayî (Kusur)

Axaz: Dest pê kırına karekî (Bir işin başlangıcı)

Axıl: Axur, hevş (Ağıl, ahır)

Axûş: Hembêz (Kucak)

Al: Sor (Kırmızı)

Alat: Ambûrın, haletın (Aletler)

AlemeFrûz: Rohnîkîroxê gerdûnê (Dünyayı aydınlatan)

Ali: Bıınd (Yüce)

Alimul-xeyb: Zanayê bı tıştên nepenî (Gizli şeyleri bilen)

Alûde: Lewitî (Pisliğe bulaşan)

Am: Gıştî (Umûmî)

Amel: Xebat (Çalışma)

Aram: Hêsayî (Rahatlık)

Arasîte: Xemılandî (Süslenmiş)

Arif: Naskır (Taniyan)

Arız: 1 — Peydabûyî (Sonradan olan). 2 — Dêm (Yanak)

Arızî: Nû çêbûyî (Sonradan olan)

Arî: Rût (Arınmış)

Asefê Berxîya: Wezîrê Sılêman Pêxember (Hz. Süleyman'ın Veziri)

Asî: Gunehkar (Günahkâr)

Asımanî: Jı rengê asıman, heşîn (Gök rengi, mavi)

Asıtan: Hevş (Avlu)

Asiyab: Aş (Değirmen)

Asûde: Hêsa (Rahat)

Aş: 1 — Aş (Değirmen). 2 — Aşt (Barışık)

Aşıfte: Perîşan (Perişan)

Aşina: Naskîrox (Taniyan)

Aşıyan: Hêlîn (Yuva)

Ateşgede: Peresgaha ağırperestan (Ateşe tapanların tapınağı)

Atıl: Teral (Tenbel)

Ayîn: 1 — Rısım (Resim). 2 — Aheng (Tören). 3 — Wek (Gibi)

Ayîne: Neynık (Ayna)

Azerde, azerden: Renc (Eziyet)

B

- Bab:** 1 — Bav (Baba). 2 — Derî (Kapı)
Babeser: Bı dîtın, dîttox (Gözlü, gören)
Baç: Baçerê (Yol geçiş ücreti, baç)
Bade: Mey (Şarap)
Baxeber: Haydar (Haberdar)
Bais: 1 — Sebeb (Sebeb) 2 — Xızan (yoksul)
Bakûre: Ezep (Bakir)
Bal: Bask (Kanat)
Bala: Bejn (Boy)
Ban: Haf (Dam)
Banû: Xatûn, (Hatun)
Bar: 1 — Fîkî (Meyve). 2 — Bar (Yük)
Barîd: Sar (Soğuk)
Barî: Xwedê (Allah)
Barîgeh: 1 — Eywan (Salon). 2 — Felek (Felek)
Basır: Dîttox (Gören)
Bayî': Fîrotox (Satıcı)
Bazıl: Dayox, belavkırox (Veren, dağıtan)
Bazî: Lîztın (Oynamak)
Bed: Pîs, zışt (Çirkin)
Bedayî': Tıştên xweşık (Güzel şeyler)
Bedexter: Bedsîtêr, bê yom (Uğursuz)
Bedewî: Gundî (Köylü)
Bedxwah: Xêr nexwaz (Bedhah, kötü niyetli)
Bedîhî: Eşkera (Aşıkâr)
Bedr: Hîva tîjî (Dolunay)
Bedrûd: Rûzîşt (Çirkin yüzlü)
Bedsekal: Nîyetxırab (Kötü niyetli)
Bedsırîşt: Xwîxırab (Kötü huylu, anlâksız)
Behaîm: Dewarın (Davarlar)

- Behre:** Par (Pay)
Behremend: Xwedî par (Pay sahibi)
Behrewer: Xwedî par (Pay sahibi)
Bekke: Bajarê Mekkê (Mekke şehri)
Belorî: Tıştê ji belor (Billûrdan olan şey)
Belûqîya: Cihûdekî hîlekarbûye (Bir hilekâr Yahudiy-miş)
Belwa: Bela, tecrîbe (Belâ, deneme)
Bena goş: Perika goh (Kulak memesi)
Bend û baz: Hunermendî (Meharet)
Bexşende: Efûkar (Bağışlayıcı)
Benat: Keçin (Kızlar)
Bende: Kole (Kul)
Bendî: Girtî (Tutuklu)
Beng: Gîyakîye mirov pê serxweş dî be (Sarhoş edici bir ot)
Benî: Xulam, qûl (Hizmetçi, kul)
Ber: 1 — Kevir (Taş). 2 — Bergeh (Yön). 3 — Fikî (Meyve)
Ber bû me: Ber bî me hat (Bize doğru geldi)
Bercîs: Sîtêra Mîşterî (Jubiter yıldızı)
Ber dî barin: Dî bîn bardane; yan jî xêr û bêr dî dîn, ked dî barînın, ber jî wan dî bare (Yük altındalar; ya da ürün verirler, ürün yağıdırırlar).
Berxîz: Ra be (Kalk)
Berî: Bê par (Yoksun)
Berk: Pelik (Yaprakcık)
Berq: Bîrûsk (Şimşek)
Berqe': Perde (Perde)
Berr: Bej (Kara parçası, deniz karşılığı)
Berzex: Bejê ziravê navbera du behran, sînor (İki deniz arasındaki ince kara parçası, sınır)
Besatîn: Bostanın (Bostanlar)
Beser: Dîtin (Görmek)

Best: Gırê da (Bağladı)

Beşaret: Mızgîn (Müjde)

Betî': Hêdîmeş (Ağır yürüyüşlü)

Bey': Fırotın (Satış)

Beyda: Deşt (Ova)

Beyt: 1 — Mala Xwedê (Kâbe). 2 — Şê'r (Şiir). 3 — Mal (Ev)

Beytê Meqsûd: Mala Xwedê ku xelk qesda çûyına wê dî ke (Halkın gitmek istediği Allahın evi)

Beytîl-eqsa: Mızgefta bajarê Qudîs'ê (Kudûs'teki Cami)

Beyyînat: Nişanên eşkera (Açık alâmetler)

Bezî: Camêrî (Cömertlik)

Bezlego: Qeşmer (Komik)

Bezm: Cıvata hengê (Eğlence meclisi)

Bê dad: Bê çare (Çaresiz)

Bêx: Kok û nejad (Kök ve soy)

Bêjen: Bêjîng (Kalbur)

Bê kêne: Bê kêrîn (Beceriksizdirler)

Bê newa: Bê hêz (Güçsüz)

Bêrite: Tewîrekî govende, jêra dî bêjîn «Govenda feqîyan»
(Bir halay çeşididir, «Fakiler halayı» denir)

Bê zar: Neçar (Çaresiz)

Bî bazîn: Bî lîzînî (Oynatalım)

Bîjarm: Pêk anîn (İfa etti)

Bî kalît: Bî nale (İnlesin)

Bî kêne: Bî kêrîn (Becerikli dirler)

Bîlh: Ehmeqî (Ahmaklık)

Bûmper: Tewîrekî sekbûye, belkî mertal be (Bir silâh, belki kalkandır)

Bûnyad: 1 — Hîm (Temel). 2 — Avayî (Yapı).

Bîrehne: Tazî (Çıplak)

Bîrhan: Delîl (Kanıt)

Bîtûnan: Zıkan (Karınlar)

Bî werîne: Wer ke (Serp)

Bîdarî: Heşyarî (Uyanıklık)

Bîh: Bîyok (Ayva)

Bîkr: Keçitî (Kızlık, bekâret)

Bilad: Welat (Ülke)

Bîlcımlê: Hemî (Hepsi)

Bîl Heq: Bî Xwedê, wxedayî (Allah hakkı için, ilâhî)

Bîlkul: Bî tevayî, hemî (Tamamen, hepsi)

Bîmar: Nexweş (Hasta)

Bîna: Bî dîtın, bî bênahî (Gören)

Bînende: Kesê ku dûr dî bîne (Uzağı gören)

Bîsat: Tîştê raxistî (Yaygı)

Bîşe: Dara mêşe (Meşe ağacı)

Bîz: Zık, bî mana turê bîn çena xezalan yê tîjî mîsk jî tê
(Karın, ceylanların çeneleri altındaki misk kesesine
de denir)

Buhran: Bê heşî (Kırız)

Buxar: Helma kelê (Kaynama buharı)

Buqrat: Zanakî Yunanî, bûye (Bir Yunan bilgini)

Bulhewes: Evîndarê ne jî dîl (Candan sevmeyen âşık)

Bû, Bo: Bêhn (Koku)

Bûse: Maç (Öpücük)

Bûş: Tevihev, têkılhev (Karışık)

Bûte: Şûşe (Şişe)

C

Ca: Cîh (Yer)

Cam: Qedeha meyê (İçki kadehi)

Camedırîde: Cıldırândî (Yırtık elbiseli)

Cametebdîl: Cîlguhartaî (Değişik kıyafetli)

Camîd: Hebûyê bê gan (Ruhsuz varlık)

Can: 1 — Gan (Ruh) 2 — Laş (Vücut).

- Canan, canan:** yar (sevgili)
- Canfeza:** Jînbexş, bexşendeyê kêfxweşîyê (Hayat, sevinç bahşeden)
- Canûb:** Alî (Taraf, yön)
- Cawîdanî:** Tîmmî (Ebedî)
- Cazîbe:** Hêza kêşanê (Çekici güç)
- Cebbar:** 1 Xurt (Güçlü). 2 — Zordest (Zorba)
- Cebhet:** Enî (Alın)
- Cebîn:** Herdu alîyên enîyê (Alnın iki yanı)
- Ced'an:** Gîrêkên por (Saç bükümleri)
- Cedel:** Mînaqeşe, pevçûn (Münakaşa)
- Cedîy:** Birca Karîkê jî 12 bîrcên rojê (Oğlak Burcu)
- Cegerrîş:** Cegerkul (Gönlü yaralı)
- Cela:** Rohnî (Işık)
- Celadet:** Mêrxasî, egîtî (Kahramanlık, yiğitlik)
- Celal:** Mezînatî (Büyüklik)
- Celew:** Hefsar (Yular)
- Celis:** Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)
- Cema:** Cîvîn (Toplanma)
- Cemad, Cemadat:** Hebûyên bê gan (Ruhsuz varlıklar)
- Cemaze:** Deve (Deve)
- Cemî':** Hemî (Hep)
- Cemîl:** Baş, meqbûl (İyi, makbul)
- Cemmaş:** Nukulxûz (Yamuk gagalı)
- Cenah:** Bask (Kanat)
- Cenan:** Dıl (Kalp)
- Cera:** Herîkandî (Akar, akıcı)
- Cerdan:** Talankerîn (yağmacılar)
- Ceres:** Zengıl (Çingirak)
- Cerh:** Bîrîn (Yara)
- Cewahûr:** Pîranîya «Cewher»e, hebûyê ku bî serê xwe dî kare hebûna xwe nîşan bî de, wek kevir. («Cevher»in çoğuludur, kendi başına varlığını gösterebilen varlık, taş gibi)

Cewcem: Em rastê mana vê kelîmê ne hatin (Bu kelime-nin anlamına rastlamadık).

Cewr: Sîtem (Zulüm, haksızlık)

Cewşen: Zîrx (Zırh)

Cez'e: Gırîna lî ser mirî, dîrandina cîlan û kışandina por jîbo mîrîna wî (Ölünün üzerinde ağlamak, elbiseleri yırtmak, saçları yolmak)

Cift: Cot (Çift)

Cîfû: Leyî, naser (Sel)

Cîûs: Rûnîştin (Oturmak)

Cîndî: 1 — Sîpah (Asker). 2 — Xortê rind (Güzel deli-kanlı)

Cînûd: Sîpahan (Askerler)

Cînûn: 1 — Dînîtî (Delilik). 2 — Dîn (Deli)

Cîr'e: Qurt (Yudum)

Cîrm: Guneh (Şuç)

Cîbîllet: Nejad û kok (Soy)

Cîhannuma: Nîşandayoxê dînê (Dünyayı gösteren)

Cîhanpenah: Kesê ku dînya pîştî xwe pê girê dî de (Dün-yanın güvendiği kimse)

Cîhat: Pîranîya «Cîhet»e yanî Rohelat, Roava, Bakur û Başur («Cîhet»in çoğulu, yani Doğu, Batı, Kuzey ve Güney)

Cîlwa: Rohnî (Aydınlık)

Coş: Keldayîn (Kaynamak, coşmak)

Cunbeş: Pêldayîn, hejîn (Dalgalanmak (sallanmak)

Cuz': Perçe (Parça)

Cûbar, Cûyebâr: Newal (Dere)

Cûdî: Çîyayê ku gemîya Nûh lî serê rawestîye (Nuh'un gemisinin durduğu dağ)

Ç

Çaha zîqenê: Çalıka navbera lêvê jêrîn û çenê (Alt dudakla çene arasındaki çukur)

Çak: Dırandî (Yırtık)

Çalak: Bı sıvıkî, bı lez (Çabucak)

Çapıkherekat: Kesê ku bı lez tev dı gere (Çevik davranan)

Çarane: Tewirekî cilê cengêbûye (Bir savaş elbisesiydi)

Çareebrû: Bırûreş (Karakaşlı)

Çaraperdaz: Dîtoxê çarê û havîlê (Çare bulan)

Çaşnigîr, çeşnigîr: Çêkîroxê kêfxweşiyê û hengê (Eğlen-ce düzenliyen)

Çawûş: Pêşleşger (Öncü askerler)

Çeng: 1 — Enîşk (Dirsek). 2 — Nivê Kulmê (Avucun yarısı). 3 — Tewirekî saz (Bir saz).

Çengî: Sazvanê saza çeng (Çeng sazının çalgıcısı)

Çerxe: Bı çerixe, bı bûre (Seğirt, geç)

Çest û çalak: Bı lez û çelengî (Çevikçe, çabucak)

Çeşm: Çav (Göz)

Çeşn: Heng (Eğlence)

Çillexane: Ciyê ku peresdar têda perestî dı kın (Abitlerin ibadet ettikleri yer)

Çırb: Xurekên rûnî (Yağlı yemekler)

Çıviyayi: Xuz (Yamuk)

Çihar erkan: Her çar goşe, yanî Rohelata bakurî, Roavaya bakurî, Rohelata başurî, Roavaya başurî (Dört yön, yani Kuzeydoğu, Kuzeybatı, Güneydoğu, Güneybatı)

Çiharum: Ê çaran (Dördüncü)

Çîn: Xûz (Yamuk)

Çîn çîn: Xelek xelek (Halka halka)

Çu: tu (Hiç)

D

Da': Jan (Hastalık)

Dad: 1 — Edalet (Adalet). 2 — Nav û deng (Şöhret).

Dafie: Hêza tehmdaynê (İtici güç)

Da heristî: Bı hevdûra da ket (Birlikte düştü)

Dair: Gêrbûyî (Yuvarlanan)

Daîrebend: Qora govendê ya gîlor (Halka gibi halay safı)

Daîye: Semed (Sebep)

Dalalê mitleq: Avarêtiya yekcarî (Mutlak sapıklık)

Dam: 1 — Davık (Fak). 2 — Heywanên kedî (Evcil hayvanlar)

Damad: 1 — Zava (Damat). 2 — Dîlan (Düğün)

Daman: Daw (Etek)

Dane: 1 — Tene (Tane). 2 — Tamikê nava davikê (Fakın içindeki yem)

Danış: Şêwr (Danışma)

Darû: Derman (İlâç)

Dasitan: Çiroka kevne (Destan)

Da'wet: 1 — Dua (Dua). 2 — Dîlan (Düğün).

Dawer: Xwedê (Allah)

Dawidî: Kesên lı ser dînê Dawid Pêxember (Hz. Davud'un dinine mensup olanlar)

Dayîn: Daye (Dadı)

Debîq: Dermanekî rengesk (Yeşil renkli bir koku)

Debîr: Nivîsvan (Yazıcı, sekreter)

Debr: Îdarekırın (Yönetmek)

Ded: Heywanên kûvî (Vahşî hayvanlar)

Def': Vegerandin, qewırandın (savmak)

Defain: Pıranîya (Defîne»ye («Define»nin çoğuludur)

Dehan: Dev (Ağız)

Dehqan: 1 — Axa (Ağa). 2 — Baxvan, cotkar (Bahçıvan, çiftçi)

Dexel: Ne safî (Kalp, safi olmayan)

Delawer: Mêrxas (Yiğit)

Dellal: Bangkîrox (Çağırıcı)

Delle: Tol (Fahişe)

Delw: Bırca Satilê jı 12 bircên rojê (Güneşin Kova Burcu)

Dem: 1 — Zeman (Zaman). 2 — Xwîn (Kan)

Dem': Hıstır (Gözyaşı)

Dembeste: Kesê ku bı zehmet helma xwe dı de û dı sıtîne (Zor soluyan kimse)

Demgeş: Kesê bı hêsan helma xwe dı de û dı sıtîne (Kolay soluyan kimse)

Demsaz: Heval Arkadaş

Derb: 1 — Lêxıstın (Dövmek). 2 — Çapkırma dırawan (Para basmak)

Derc: Daxılıkırın (Dahil etmek)

Derdenak: Bı derd (Dertli)

Derxur: Xurek (Yiyecek)

Derîçe: Derîyê bıçûk (Küçük kapı)

Dermande: Nexweş (Hasta)

Dermeyan: Dı navda (İçinde)

Derr: Zırar, dıj (Zarar, karşıt)

Derre: Hewî (Kuma)

Derrende: Heywanê çırînok (Yırtıcı hayvan)

Derwaze: Derî (Kapı)

Dew': Tîrêj, ronahî (Işın, ılık)

Dewa: Derman (İlâç)

Dewab: Heywanın (Hayvanlar)

Dewende: Beza (Çok koşan)

Dewhe: Dara mezın (Büyük ağaç)

Dewrê hal: Wergerîn û guhartına hal (Halin dönüşmesi)

Dewwar: Gêrbûyî (Yuvarlanan)

Deyyar: Mırov, kes (İnsan, şahıs)

- Dêrê ezreq:** Dêra heşîn, asîman (Mavi kilise, gök)
Dêrîn: Kevn (eski)
Dı bestın: Gırê dı dan (Bağarlardı)
Dılaram: Hêsayîya dıl (Gönül rahatlığı)
Dıldade: Evîndar, yar (Seven, sevgili)
Dıldar: Yar (Sevgili)
Dıldeş: Hevalê dıl (Gönül arkadaşı)
Dilefroz, Dilefrûz: Rohnîkroxê dıl (Gönlü aydınlatan)
Dılîkar, Dilefkar: Dıl bî tırs (Ürkek gönüllü)
Dılxbah: Daxwaza dıl (Gönül dileği)
Dılkuşa: Vekîroxê dıl (Gönül açıcı)
Dılnewaz: Geşkîroxê dıl (Gönlü canlandıran, şenlendiren)
Dı numa: Dı xuya (Görünürdü)
Dırc: Qalıka mırarîyan (İnci kabuğu)
Dîba: Hevrîşım (İpek)
Dîdar: Xuyayî, rû (Görünüş, yüz)
Dîde: Çav (Göz)
Dîdeheyran: Ê ku mîrov lî çavên wî heyran dı mîne (Gözüne hayran olunan)
Dîgergûn: Bî tewîrekî dın (Bambaşka)
Dîmax: Mejî (Beyin)
Dîmaî: Xwînî (Kanlı)
Dîmen: Erdê bejî (Susuz toprak)
Dînar: Dıravê zêrîn (Altın para)
Dîrayet: Bîrbırın (Düşünce)
D'îsa: Dı îsa, dı bırıî Parlardı)
Dîwan: 1 — Cıvata mezınan (Büyüklerin meclisi). 2 — Pirtûka şê'ran (Şiir kitabı)
Dîyar: Jor (Yukarı, zirve)
Dîyarî: 1 — Xuyayî (Gözüken). 2 — Hedîye (Armağan).
Dîzdar: Dergevanê girtîxanê, yan kelê (Hapishane ya da kale kapıcısı)
Doxîteçesım: Çavkeç, ê ku çavêd wî wek ên keçanın (Kız gözlü, gözleri kızların gözüne benzeyan kimse)

- Dozex:** Doj (Chennem)
Duxan: Dû (Duman)
Duxmeya Sıkender: Radara Eskenderê Romî (Büyük İskender'in radarı)
Duxter: Keç (Kız)
Dur, Durr: Mırarî (İnci)
Durrê Xeltan: Mırarîyên tevihev, asımanan (Karışık inciler, gökler)
Durd: Tılp (Tortu)
Durdan, Durdane: Teneyên mırarîyan (İnci taneleri)
Durê nîsarê: Mırarîyên ku lı serê bûkê tên reşandın (Gelinin başına dökülen inciler)
Duta: Duqat (İki büküm)
Dûd: Dû (Duman)
Dûdeman: Nejad (Soy)
Dûrebin: Kesê dûrdîtox (Uzağı gören)
Dûşîn: Şeva çûyî (Dün gece)
Dûşize: Keça bakîre (Bakire kız)

E

- Ealî:** Kesên mezın, bılınd (Büyük kimseler, yüksek dereceli kimseler)
Ebes: Tewş (Faydasız)
Ebîd: Koleyân (Köleler)
Ebleh: Ehmeq (Ahmak)
Ebr: Hewr, ewr (Bulut)
Ebyat: Rêzên şê'ran (Şiirin beyitleri)
Ecanıb: Kesên xerîb (Yabancılar)
Ecnas: Tewırın (Cinsler, çeşitler)
Ecûz: Pîrejın (Kocakarı)
Ed bı km: Bı hesıbînın (Saymız)
Edanî: Pıranîya «Edna»ye («Edna»nın çoğulu)

Edawet: Neyarî (Düşmanlık)

Edem: Tunneyî (Yokluk)

Edîb: Bêjevan (Edebiyatçı)

Edîl: Hevta, beranber (Denk, karşı karşıya)

Edîm: Tunne (Yok olan)

Edl: Dad (Adalet)

Edn: Navê bihustêkiye (Bir cennet adıdır)

Edna: Kesê nızımtır (En alçak kimse)

Edû: Neyar (Düşman)

Ef'al: Pıranîya «Fîl»e («Fiil»in çoğulu)

Efife: Keç, yan jına paqıj, a bı namûs (Temiz, namuslu kız ya da kadın)

Eflak: Pıranîya «Felek»e («Felek»in çoğulu)

Efrûz: Rohnî (Aydınlık)

Efser: 1 — Melûl, xemgîn (Üzgün). 2 — Kulah (Taç)

Evişandibûn: Dî destê xweda hîştibûn, parîztibûn (Esir-gemişlerdi)

Ehlê nezer: Kesên zana, bîrbır (Bilginler, düşünce adamları)

Ehmer: Sor (Kırmızı)

Ehya: Zındîyan (Canlılar)

Exder: Kesk (Yeşil)

Exlat: Hebûyên ku jî unsurên çê dî bîn (Öğelerden yaratılan varlıklar)

Exnam: Pezın (Koyunlar)

Exter: Sîter (Yıldız)

Eqarîb: Xızının (Hısımlar)

Eqd: 1 — Marbırîn (Nikâh kıymak). 2 — Dîlan (Düğün).

3 — Gırêdan (Bağlamak). 4 — Bı benvekırına morîyan (Boncukları ipliğe takmak). 5 — Dıravên ku dema xwestına bûkê jî mala bavê wêra tê dayın (Kız istenirken babasıgile verilen paralar, başlık)

Eqdam: Lıngın (Ayaklar)

Eqrebut-terîqe: Rêya nêzîktır (En yakın yol)

Eqwam: Qewman (Kavimler)

Ekber: Mezıntı (En büyük)

Ekrad: Pıranîya «Kurd»e («Kurd»ün çoğulu)

Eks: Ronahîya tıştê ku dı avê, yan neyuşkêda dı xuye
(Yansıma)

E'la: Bılındır (En yüksek)

Elaîq: Ben û rehên ku mirov bı jînêve girê dı dın (İnsanı
hayata bağılayan bağlar)

Elef: Pût (Hayvan yiyeceği)

Elem: 1 — Êş (Ağrı). 2 — Al (Bayrak)

Elettewali: Lı pey hevdû (Peş peşe)

Elfaz: Gotının (Sözler, sözcükler)

Elhal: Nuha (Şimdi)

Elihîmem: Hîmetbılınd (Yüksek himmetli)

Efil: Nexweş (Hasta).

Elîm: Pır zana (Çok bilgili)

Elîmeqam: Rıtbebilınd (Yüksek rütbeli)

Elqîsse: Kurta gotinê (Sözün kıyası)

Eltaf: Qencîyan (İyilikler)

Eltef: Nazıktır, nermtır (En nazık, en yumuşak)

Elwan: Rengın (Renkler)

E'mal: Karın (İşler)

Emced: Pır bı şan (Çok şanlı)

Emda: Qesden (Kasten)

Emeldar: Karker (İşçi)

Emîr: Mîr (Bey)

Emr: 1 — Ferman (Emir). 2 — Kar (İş)

Emsîle: Wekokın (Örnekler)

Enadıl: Tewirekî bîlbîl (Bir geşit bûlbûl)

Enamıl: Sertîlîkın «Parmak uçları»

Enasır: Pıranîya «Unsur»e ku berê dı hatın gotın çarın
û jîn jı wan çê bûye. Evin: Av, ax, ağır û hewa («Un-
sur»un çoğuludur, eskiden dört oldukları ve hayatın

bunlardan meydana geldiği söylenirdi. Şunlardır: Su, toprak, ateş ve hava)

Enbaz: Heval (Arkadaş)

Enbiya: Pêxemberın (Peygamberler)

Encam: Dawî (Sonuç)

Encum: Sîtêrın (Yıldızlar)

Encimen: Cıvat (Komite)

Engûr: Tırî (Üzüm)

Enhar: Çemın (Nehirler)

Enîn: Nalîn (İnleme)

Enis: Hogır (Munis)

Enwa': Tewırın (Çeşitler)

Enwar: Pıranıya «Enver»e («Enver»in çoğulu)

Enwer: Pır rohnî (Çok ıslıklı)

Er: Eger (Eğer)

Erazıl: Pıranıya «Rezıl»e («Rezıl»in çoğulu)

Erbab: Xwedıyan (Sahipler)

Erbein: Çıl (Kırk)

Er'er: Darekîye, bı tırkî jêra dı bêjın (Ardıç)

Erez: 1 Çemê Erez (Aras Nehri). 2 — Tıştê ku nı kare bı serê xwe hebûna xwe nîşan bı de, dı vê yekêda mıhtacê cewhere, wek reng (Kendi başına varlığını göstermeyen, bu hususta cevhere muhtaç olan, renk gibi)

Erxewan: Kulılka hınarê (Nar çiçeği)

Eristetalis: Zanayê Yunanî Arîsto (Yunanlı bilgin Aristo)

Erş: Text (Taht)

Erûs: Bûk (Gelin)

Erz: 1 — Nîşandan (Göstermek) 2 — Fereyî, ber (En)

Esabı': Tîline (Parmaklar)

Esaxır: Bıçûkın (Küçükler)

Esbab: Tıştên lâzım (Gerekli şeyler)

Esmar: Fîkîym (Meyveler)

- Esnağ:** Tewır tewır (Çeşit çeşit)
Esr: Sedşal (Yüzyl)
Estar: Perdeyın (Perdeler)
Eş'ar: Şê'ırın (Şiirler)
Eşbah: Cîsmın (Cisimler)
Eşk: Hıstır (Gözyaşı)
Eta: Dayın, qencî (Vermek, iyilik)
Etfal: Zarûkın (Çocuklar)
Etrab: Keğên hevsalêd kuran (Delikanlılara yaşıt kızlar)
Ewam: Xelk (Halk)
E'wan: Alıkarın (Yardımcılar)
Ewbaş: Du xortên bı hevdûra (Beraber olan iki delikanlı)
Ewc: Tewrê jor (Zirve)
Ewran: Hewran (Bulutlar)
Eyax: Em rastê mana vê pırsê ne hatın (Bu kelimenin mânasını bulamadık)
E'yan: Kesên gıregır (İlerigelenler)
Eyan: 1 — Dîtin (Görmek). 2 — Xuyayî (Görünen)
Eyanî: 1 — Eşkerayî (Açıkça) 2 — Vata (Üstü açık, örtüsüz)
Eyn: Çav (Göz)
Eyş: Jîna bı kêfxweşî (Mutlu yaşamak)
Eyyam: Rojin (Günler)
Ezam: Nivîştın (Muskalar)
Ezazil: Şeytên (Şeytan)
Ezdad: Tıştên dijê hevdû (Bir birine karşı, zıt şeyler)
Ezfer: Kîskê bın çena xezalan ku mîsk têdaye (Ceylânların çeneleri altındaki mîsk kesesi)
Ezhar: Kulîlkin (Çiçekler)
Ezman: Zıman (Dil)
Ezra: Keça bakîre (Bakire kız)

F

- Faiq:** Bıınd, baş (Yüksek, iyi)
- Fanîz:** Tewirekî vexwarın (Bir içki çeşidi)
- Farix:** Vala (Boş)
- Faris:** Sıwar (Binici)
- Fasîd:** Xırab, şaş (Kötü, yanlış)
- Faş:** Eşkera (Faş)
- Fazıl:** Zêde (Fazla)
- Fehhaşî:** Derketına jî sînor (Haddi aşmak)
- Fexfûr:** 1 — Padîşahê Çînê (Çin Kırâlı). 2 — Kasa me-yê (İçki kadehi)
- Fekane:** Hema bû, yanî Xwedê got «Bı be», hema ew jî bû (Oluverdi, yani Allah «Ol» dedi, o da oluverdi)
- Fekende:** Lawîrê ku ketîye davîkê (Faka girmiş hayvan)
- Fena:** Tunnebûn (Yok olmak)
- Feramûş:** Kesê ku xwe jî bîr dî ke (Oyalanan)
- Ferxende:** Bextewer (Mutlu)
- Ferq:** 1 — Cudayî (Ayrırma). 2 — Serî (Baş)
- Ferqê perdaz:** Jî perdan cuda (Perdelerden ayırma)
- Ferr:** Rındî (Güzellik)
- Ferraş:** 1 — Fırîrok (Pervane) 2 — Raxistox (Sergici)
- Ferraşê qeza:** Raxistoxê qederê (Kaderin sergicisi)
- Fers:** Raxistın (Sermek)
- Fert:** Pîrî, derketına jî sînor (Çokça, sınırı aşmak)
- Feryaderes:** Kesê ku dî îmdada mîrovda tê (İnsanın imdadına gelen kimse)
- Ferzane:** Kesê pır zana, dî Zanînêda bê hevta (Çok bilgili, bilgide eşsiz olan)
- Fesane:** Efsane, gîrok (Efsane, hikâye)
- Feth:** Vekırın (Açmak)

- Fettan:** Fesad, bı fitne (Müfsit, fitneci)
Fewware: Pêt (Alev)
Feyroz, Feyrûz: Rengê heşîn (Mavi renk)
Feyyaz: Barandoxê feyzê, Xwedê (Feyiz yağdıran, Allah)
Fezaîl: Karên baş (İyi işler)
Fezîhet: Eşkerakırına ne lı gorî daxwazê (Arzuya aykırı olan açıklama)
Fîlk: Gemî (Gemi)
Fîlorî: Paqıj, safî (Temiz, safi)
Fîlûs: Manqırın (Mangırlar)
Fıkr: Tırs, vekışîn (Korkmak, çekinmek)
Fîroz, Fîrûz: Rohnî, bı şewq (Aydın, ışıklı)
Fitret: Tebîet (Tabiat)
Fîtûr: Sıstî (Gevşeklik)
Fîzûl: 1 — Tewş (Faydasız). 2 — Bê ar (Arsız)
Fîlcümle: Hemî, bı carekî (Hepsi, hep birlikte)
Fîlheqîqe: Bı rastî, rastîn (Gerçekten, gerçek)
Fuad: Dıl (Kalp)

V

- Ve:** Paşda, bı şûnda (Geriye)
Verisand: Ve kır (Çözdü)
Vê: 1 — Ev (Şu). 2 — Xwest (Diledi)
Vêk ketın: Kom bûn, gîhane nevdû (Toplandılar),
Vêkra: Bı hevdûra, dıgel hevdû (Beraberce)
Vêra bı girî: Tu pêra ra girî, alîkariya wî bı kî (Ona yardım edersen, onu desteklersen)
Vîhalî: Vî tıştê ku tê dı keve şûnekî, yanî evîna ku tê dı keve nava dıl (Bir yere giren bu nesne, yani gönlün içine giren aşk)

G

- Gah:** 1 — Carna (Bazı bazı). 2 — Gav, zaman (An, zaman)
Gaze-gaz: Qîre-qîr (Bağırışma)
Geda: Kole, parsek (Köle, dilenci)
Genc, Gencîne: Xızne (Hazine)
Geşt: Ger (Seyahat)
Geştî: Gemî (Gemi)
Gewherî: Gewherfiroş (Cevher satıcısı)
Gêrane: Gerandin, derbazkırın (Çevirdiler, geçirdiler)
Gêsû: Kezî (Saç örgüsü)
Gıl: Harî (Çamur)
Girdewarî: Berhevkırî, cıvandî (Derlenmiş)
Gırdigar: Xwedê (Allah)
Goş: Goh (Kulak)
Goyende: dî bûn: Dî gotın, dî peyîvîn (Konuşurlardı)
Goşwar: Guhar (Küpe)
Goyîn: Teyrekîye bî şev dî qîre (Gece bağırان bir kuş)
Guftar: Gotın, peyv (Konuşma)
Guherguهران: Guhargewheran (Cevher küpeliler)
Gulab: Gulav (Gül suyu)
Gulben: Şaxa gulê (Gül dalı)
Gulgûn: Gulreng (Gül rengi)
Gulqend: Ava şekirê Qend (Kant şekerinin şerbeti)
Gulnar: Ava kulilka hınarê (Nar çiçeğinin şerbeti)
Gulpîrehen: Kesê ku kırasê wî wek gulêye (Gömleği gül gibi olan)
Gum kır: Wında kır (kaybetti)
Gumrah: Avarê (Sapık)
Guweşt: Tewirekî qaydê sıtiranêye (Bir şarkı makamı)
Guzaf: Gotinên tewş (Boş sözler)
Guzer: Ger, derbazbûn (Dolaşmak, geçmek)
Guzîde, Guzîn: Bîjare (Seçkin)
Gûn: Reng (Renk)

H

- Hacıb:** Payvan, dergevan (Nöbetçi, kapıcı)
- Hacız:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Hadıs:** Nûcê (Sonradan olan)
- Hadî:** Kesê ku mirov tîne rêya durust (İnsanı doğru yola getiren)
- Haîl:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Haîm:** Windabûyî, beredayî (Kaybolan, başıboş kimse)
- Hakîmane:** Mîranî (Beyce)
- Hala:** Tıştê ku tê dî keve nava tıştekî dîn, mexsed evîne
(Bir şeyin içine giren, maksat aşktır)
- Hale:** Seywana dora hîvê (Ayın etrafındaki hale)
- Hamî:** Parêzdar (Himaye eden)
- Haris:** Cotkar (Çiftçi)
- Herr:** Germ (Sıcak)
- Hasıl:** 1 — Tıştê ku bî dest dî keve (Elde edilen). 2 —
Kurta gotinê (Sözüün kıyası)
- Hazıq:** Hunermend (Mutahassis, mahir)
- Hazırûn:** Kesên hazır (Hazır olanlar)
- Hazîme:** Hêza hezûmkirînê (Hazmedici güç)
- Hebîb:** Yar (Sevgili)
- Hecer:** 1 — Kevır (Taş). 2 — Kevîrê Reş ku dî dîwarê
Mala Xwedê'daye (Hacer-Esved)
- Heclê:** Bermal (Oda)
- Hedîd:** 1 — Hesîn (Demir). 2 — Cîhê nızîmtur (En alçak yer)
- Hedîqe:** Bax (Bahçe)
- Heqaiq:** Rastîyan (Gerçekler)
- Heqqa:** Bî rastî (Gerçekten)
- Hekîm:** Pır zana (Çok bilgili)
- Hekkak:** Nivîsvanê lî ser maden, yan kevır (Maden ya da taşta yazı yazan)

Helahl: Kuştux (Öldürücü)

Helawet: Şêrînî (Tatlılık)

Hell: Pışkaftın (Çözmek)

Hellal: Pışkaftox (Çözen)

Helwela: Gotina «Lahewle wela quwwete îlla bîllah»
(«Lahevle» demek)

Hellê sîmab: Avzîva helandî (Eritilmiş gümüş suyu, yaldız)

Hemaxûş: Hembêzî (Kucaklaşan)

Hemaşîyan: Hevalê hêlînê (Yuva arkadaşı)

Hembize: Hevalê zık, bîra û xuşk (Kardeş)

Hemdem: Heval (Arkadaş)

Hemefser: Hevalê Kulah (Taç arkadaşı)

Hemel: Bîrca Beran jî 12 bîrcên rojê (Güneşin Koç Burcu)

Hemişe: Tım (Her zaman)

Hemhal: Havalê hal û razan (Hal ve sır arkadaşı)

Hemxelwetî: Hevalê xelwetê (Halvet arkadaşı)

Hemxwabe: Hevalê razanê (Uyku arkadaşı)

Hemqal: Hevalê peyvê (Konuşma arkadaşı)

Hemqedem: Hevalê lîng, dî sewîyekîda (Bir seviyede, eşit)

Hemkase: Hevalê vexwarinê (İçki arkadaşı)

Heml: Helgirtın (Yüklenmek)

Hemlîqa: Hevalê dîtinê (Görüşme arkadaşı)

Hemnişîn: Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)

Hemrah: Hevalê rê, hevrê (Yoldaş)

Hemraz: Hevalê razan (Sır arkadaşı)

Hemseng: Beranber, hevta (Denk)

Hemser: Heval (Arkadaş)

Hemware: Her gav, tım (Her zaman)

Hemzad: Hevalê xwarinê (Yemek arkadaşı)

Henzel: Fîkiyekî wek zebêşêye, lê biçûke û pîr tale (Ebû-cehil Karpuzu)

Her çend: Ger çiqas (Gerçi)

Herfan ne gırın: Şaşbûnan der ne xın (Yanlışlıkları açığa vurmasınlar)

Herıstın: Kom bûn, wek weşîyê (Salkım gibi toplandılar)

Herîr: Hevrîşım (İpek)

Herzekar: Kotoxê gotinên tewş (Herzeci)

Heseb: Nejad (Soy)

Hesretzede: Kesê ku belaya hesretê bı serîda hatîye, bê mîrad (Hasretzede)

Hesûd: Dexes (Kıskanç)

Heşem: Meîyet (Maiyet)

Hewa: 1 — Hewa (Hava). 2 — Evîn (Aşk)

Hewalî: Çarmedor (Çewre)

Hey: Zındî (Canlı)

Hey'at: Pıraniya «Hey'et»e («Hey'et»in çoğulu)

Hey'et: Şıkıl (Şekil, biçim)

Heyset: Avayî, şênayî (Meskûn yer)

Heyûl, Heyûla: Nejada gerdûnê (Evrenin ilk maddesi)

Hezer: Xwe parızın (Sakınmak)

Hezl: Yarı (Şaka)

Hezret: Pêşedest (Huzur, birinin huzurunda olmak)

Hiccet: Delîl (Kanıt)

Hicre: Kunca Simayl Pêxember ya lı rex Mala Xwedê (Kâbenin yanındaki Hz. İsmail Hücresi)

Hınd: Hinekî (Biraz)

Hinde: Ev qas (Bu kadar)

Hindewane: Zebeş (Karpûz)

Hındî: Ev qas ku, çı qas ku (Şu kadar ki, ne kadar ki)

Hulûl: Têketına ganê laşekî pıştî mırnê dî laşekî dında (Bir ruhun ölümden sonra bir başka vücuda girmesi)

Humyan: Kîsê dırawan (Para kesesi)

Hicab: Perde (Perde)

Hîcr, Hîcran: Dûrketına evîndar ji yarê (Hicran)

Hikmet: Zanin, felsefe (Bilgi, felsefe)

Hilal: Hîvîk, birû tîn dirûbandın bı wê (Hilâl, kaşlar ona benzetilir)

Hîn: Gav (An)

Hîraset: Xwe parıztın (Kendini sakınmak)

Hîrqet: Şewat (Yanmak)

Hol: Gog (Top)

Hor, Hûr: Horîyêd bîhuştê (Cennet hurileri)

Horî meqlûb: Vajîyê jî horîyê (Huriden dönme)

Hubb: Evîn (Sevgi)

Hubla: Avis (Gebe)

Hukkam: Mîran (Beyler)

Humam: Xwedî hîmmet û qencî (Himmet ve iyilik sahibi)

Humre: Sor (Kırmızı)

Huwel-Heq: Ew heqqe (O haklıdır)

Hût: Bırca Masîyê jî 12 bircên rojê (Güneşin Balık Burcu)

X

Xadim: Xulam (Hizmetçi)

Xaib: Wîndabûyî (Kayıp)

Xaqan: Padîşahê Tırkıstan'ê (Türkistan Hükümdarı)

Xak: Ax (Toprak)

Xakîsar: Jî axê, bê rûmet (Topraktan, değersiz)

Xal: Şana lî rû (Yüzdeki ben)

Xalib: 1 — Zorbır (Yenen). 2 — Qey (Galiba)

Xame: Qelem (Kalem)

Xamûş: Kesê bê dengê ku na peyîve (Konuşmayan, sessiz kimse)

Xane: Mal, malîk, (Ev, Hane)

Xanezad: Xanedan, jî nejadekî pak (Hanedan)

Xasekî: Xulamê navmali (Harem hizmetçisi)

Xasê nezer: Nihêrtîna xîsûsî (Özel bakış)

- Xar:** Sıtırî (Diken)
- Xaretker:** Talaŋker (Yağmacı)
- Xaricîyyet:** Derketına jı qanûn û adetân (Kanun ve gelenekten çıkmak)
- Xarıq:** Dirandoxê adetê, jı adetê der (Harika)
- Xar û xes:** Gerş û gêl, qırş, û qal (Çerçöp)
- Xasıyyet:** Xısûsîyyet (Özellik)
- Xaşak:** Gerş û gêl, qırş û qal (Çerçöp)
- Xatem:** Gustîl (Yüzük)
- Xawer:** Rohelat (Doğu)
- Xawî:** Vala (Boş)
- Xaz:** Rengê sor (Kırmızı renk)
- Xebxeb:** Gılarê bın çenê (Çene altı)
- Xebîr:** Haydar (Haberdar)
- Xebîyye:** Veşarî, nepenî (Gizli kapaklı)
- Xebl:** Perîşan (Perişan)
- Xebûq:** Meya ku şeva çûyî hatiye ve xwarın, mexsed evîne (Dün gece içilen şarap, maksat aşktır)
- Xedd:** Dêm (Yanak)
- Xedda':** Xapînok (Aldatıcı)
- Xedeng:** Tîr (Ok)
- Xef:** Nepenî (Gizli)
- Xeffar:** Nuxaftoxê gunehan, Xwedê (Günahları örten, Allah)
- Xel:** Xelq (Halk)
- Xelaîq:** Gelên xelqê (Halk kitleleri)
- Xelaîq:** Gelên xelqê (Halk kitleleri)
- Xelef:** Kur, pıs (Oğul, evlât)
- Xelîl:** Dost (Dost)
- Xelq:** 1 — Mirovın (İnsanlar, halk). 2 — Aferandın (Yaratmak)
- Xellaq:** Aferandox, Xwedê (Yaratıcı, Allah)
- Xem:** 1 — Derd (Dert). 2 — Xûz (Yamuk)

Xemendûz: Kesê ku xeman dî pîve, dî civîne (Gamları öl-gen, toplayan)

Xemguzîn: Bîjartoxê xeman (Gamları seçen)

Xemmaz: Peyvgerîn, fesad (Dedikoducu, müfsit)

Xemnak: Xwedî derd û xem (Gam ve dert sahibi)

Xemr: Mey (Şarap)

Xemze: Awır (Gamze)

Xenc: Naz (Naz)

Xendan: Bî ken, kêfxweş (Gülümseyen, sevinçli olan)

Xenî: Dewlemend (Zengin)

Xennas: Şeytên (Şeytan)

Xeraman: Bî naz û delalî (Nazlı, cilveli)

Xerbet: Şerbet (Şerbet)

Xerçeng: Birca Kevjalê jî 12 bircên rojê (Güneşin Yen-geç burcu)

Xerez: 1 — Rîk, kîn (Garez, kin). 2 — Daxwaz (Arzu, dilek)

Xerîdar: Kırîdar, kırînox (Alıcı)

Xerîq: Nûqbûyî (Suya batan)

Xerq 1 — Nûqbûn (Suya batma). 2 — Dırandın (Yırtma)

Xerqe: Nûqbûyî (Suya batan)

Xermen: Bêder, seywana dora hîvê (Harman, ayın çevre-sindeki hale)

Xerra: Bırqok (Parlak)

Xerwar: Xerar (Büyük çuval)

Xesis: Çıkûd (Cimri)

Xesmane: Neyarî (Düşmanlık)

Xet: 1 — Cênîg (Şakak). 2 — Nivîsan (Yazı)

Xetebend: Perwaza text (Tahtın pervazı)

Xeten: Bajarekîbûye mîskê xezalêd wê pîr hêjabûye
(Ceylânlarının miski çok değerli olan bir şehir)

Xetîb: Xwazgîn (Düniir)

Xetme: Morkîrîye, hatiye morkîrîn (Onaylanmıştır)

Xetsiyah: Keça ku bıska ser cînîga wê reşe (Şakağındaki zülûf siyah olan kız)

Xettat: Nivîsvan (Yazıcı)

Xewadım: Xulamın (Hizmetçiler)

Xewas: Kesên gîregır, lı pêş (İlerigelen kimseler)

Xewatîn: Pîranîya «Xatûn»e («Hatun»n çoğulu)

Xewf: Tîrs (Korku)

Xewr: Kûran (Derinlik)

Keyb: Tîşt û cîhê nexuyayî (Görünmeyen şey ve yer)

Keyl: Hesp (At)

Keyme: Kon (Çadır)

Keyre meqdem: Tu bî xêr hatî (Hoş geldin)

Keyşûm: Fîrnîk (Genz)

Keyûr: Kesê bî xîret (Hamiyetli kimse)

Kez: Qumasekî hevrişmîne (Bir ipekli kumaş)

Kezel: Tewîrekî şê'rê (Bir şiir çeşidi, gazel)

Kezenfer: Şêr (Arslan)

Xêrexbah: Xêrxwaz (Hayırhah, iyi kalpli)

Xîdrewat: Sebzeyın (Sebzeler)

Xîlqet: Aferîn (Yaradılış)

Xîşt: Şıvık, şiş (Değnek, çöp, şiş)

Xîtût: Xêzın (Çizgiler)

Xızam: Kulîlkekiye (Bir çiçektir)

Xızım: Mîrovê lı pêş (Yakın akraba, hısımlar)

Xîda: Bakût (Gıda)

Xîlafê mu'tad: Jı adetê der (Mutat hilâfı)

Xîlman: Zarûkên bîhuştê (Cennet çocukları)

Xîred: Aqıl (Akıl)

Xokerdeyê îşqê: Ên ku xwe kırıbûn evînê (Kendilerini aşka atanlar)

Xudreste: Kesê ku bê mamosta, xwe bî xwe gîhaye (Öğretmensiz olarak kendi kendine yetişen kimse)

Xuld: Bîhuşt (Cennet)

Xull: Zincîrê ku lî dest û lingêd girtîyan tê girêdan (Pî-ranga)

Xullux: Cûlê hevrişmînê tenik (İnce ipek elbise)

Xulûd: Zındibûna tîmmî (Ebedî hayat, ebedîyet)

Xumm: Kupê meyê ê mezin (Büyük şarap fıçısı)

Xumrî: Rengê xumrî, sor (Kırmızı renk)

Xunçe: Gula ne pîşkîfî, pındık (Gonca gül)

Xundekar: Padîşah (Padışah)

Xundm: Bangkırın (Çağırmaq, davet etmek)

Xur: Xwarın (Yemek)

Xurfe: Bermal (Oda)

Xuroş: Keldayın û rîjîna bî ser fîraqêda (Kaynayıp taşma)

Xurrem: Şad, dîlgeş (Sevinçli)

Xursend: Sîtandoxê xwarînê û bakût (Gıda alan)

Xurşîd: Roj (Güneş)

Xurûc: Derketina jî qanûn û adetan (Kanun ve gelenekten çıkmak)

Xusr: Zîrar (Zarar)

Xusse: Keder, xem (Keder, gam)

Xusserevîn: Revînokê xeman (Gamları dağıtan)

Xûl: Pîrhevok (Cadı)

Xûşe: Weşî (Salkım)

Xwab: Xew (Uyku)

Xwan: 1 — Xwarın (Yemek). 2 — Sîfre (Sofra)

Xwanende: Sîtiranbêj, dengbêj (Şarkıcı)

Xwanê kase: Vexwarîna jî kasa meyê (Şarap kâdehinden içmek)

Xwemal: Malxoyê malê (Evin sahibi, aile reisi)

Xweşxîlqet: Rîndaferîn (Güzel yaratılışlı)

İ

- İbarete:** Peyv, peyvekî (Söz, sözcük)
- İbda':** Aferandına bı awakî xweş (Güzelce yaratmak)
- İbn:** Kur, pıs (Oğul, erkek çocuğu)
- İcab:** Bersîv (Cevap)
- İcabet:** Qebûlkırına xundînê (Çağrısı kabul etmek)
- İdbar:** Bextreşî, bê talû (Talihsizlik, bahsızlık)
- İftîraq:** Dûrketına jî yarê (Yardan uzak kalmak)
- İhsan:** Qencî (İyilik)
- İhtîraz:** Xwe parızın (Kendini sakınmak)
- İxfa':** Veşartın (Gizlemek)
- İxtîlat:** Têkulî (Karışmak, ihtilât)
- İqbal:** Pêsende (Gelecek zaman)
- İqtîza:** Xwestın, îcab (Gerek, icab)
- İkrah:** Zorkırın (Zorlama)
- İksîr:** Maddekî kîmyewîye, bı wê zêr, jî madenên tın tê
cîhêkırın (Altını diğer madenlerden ayıran kimyasal
bir madde)
- İla:** Bıındkırın (Yükseltme)
- İlam:** Eşkerakırın (Açıklamak)
- İlle, İllet:** 1 — Semed (Neden). 2 — Nexweşî (Hastalık)
- İma:** İşaret (İşaret)
- İmaret:** 1 — Avayî (Bina). 2 Text (Taht)
- İmareya nîgarê:** Textê Sîfîyê (Sîti'nin tahtı)
- İmkan:** Hebûne ne zerûrî (Zorunlu olmayan varlık)
- İnayet:** 1 — Baldayın (Dikkat etmek). 2 — Alîkarî (Yardı-
m)
- İneb:** Tırî (Üzümler)
- İntîzar:** Rêpan (Beklemek, yol gözlemek)
- İnzal:** Daxıstın, rêhtın (İndirmek, dökmek)
- İrfan:** Zanîn (Bilgi)

İrfanteleb: Kesê ku daxwaza naskırinê dı ke (Tanımak istiyen)

İ'raz: Zıvırına ber (Yüz çevirmek)

İsxa: Gohdarî (Dinlemek)

İsm: Nav (Ad)

İstebreq: Tewırêkî qumaşê hevrişmîn (Bir ipekli kumaş)

İstîtaet: Hêz (Güç)

İstîwa: Nîvê asîman (Gök ortası)

İşqebazî: Evîn (Aşk)

İşret: Heng (Eğlence)

İşretabad: Ava û geşê bı hengê (Eğlenceyle şenlenen, canlanan)

İştîyaq: Dılbıjokî (Arzulamak)

İtab: Gazın (Sitem)

İ'tidal: Hatına cihê adetî, rastbûn (Normal yere gelmek)

İ'tikaf: Perestîya dı mızgeftêda (Camideki ibadet)

İtrê şahî: Dermanê bêhnrxweşê wek ê padîşahan (Padişahlarınki gibi güzel kokular)

İttihad: Yekiti (Birlik)

İttisal: Hevdîtın, gîhana cem hevdû (Kavuşmak)

İz'an: Qebûlkırına rastiyê (Doğruyu kabul etmek)

İzar: 1 Cênîg (Şakak). 2 — Pêştemal (Peştemal)

İzhar: Eşkerakırın (Açıklamak)

İzlet: Mayına bı tenê (Yalnız kalmak)

İzz: Heybet, mezinî (Heybet, büyüklük).

J

Jar: 1 — Bê goşt, zeîf (Etsiz, zayıf). 2 — Reben (Zavallı)

Jêkve: Jı hevdû (Bir birinden)

Jêkra bı ketın: Jı hevdû bı qetîne, belav bı ke (Ayırsın, dağıtsın)

Jı wan weye ku: Jı wan wısaye ku, dı bêjm qey ku (Öyle sanıyorlar ki)

Q

- Qabîlun-nar:** Misteheqê ağır (Ateşe müstahak olan)
- Qail:** Gotox (Söyleyen)
- Qaim:** 1 — Kesê ku hebûna wî bî wîye, Xwedê (Kendi kendine var olan, Allah). 2 — Lî ser lîngan (Ayakta)
- Qal:** Gotin, peyv (Konuşma, söyleme)
- Qalib:** 1 — Qalık (Kabuk). 2 — Laş (Vücut)
- Qam':** Beskır (Yetinen, kanaat getiren)
- Qanî:** Pır sor (Çok kırmızı)
- Qanûn:** 1 — Yasa (Yasa). 2 — Navê sazêkî (Bir saz adı)
- Qarûr, Qarûre:** Şûşe (Şişe)
- Qasır:** Kurt (Kısa)
- Qebah:** Gunehm (Günahlar, kabahatlar)
- Qebail:** Qebileyen (Kabileler)
- Qebes:** 1 — Kozır (Köz). 2 — Çırisk (Kıvılcım)
- Qedd:** Bejn (Boy)
- Qedem:** Lîng (Ayak)
- Qedid:** Goştê zıwa (Kuru et)
- Qedim:** 1 — Kesê ku jî berêya berêve heye, Xwedê (Eski-denberi var olan, Allah). 2 — Tıştê kevne (Eski şey)
- Qedîr:** Xurt, bî hêz, Xwedê (Güçlü, Allah)
- Qefes:** 1 — Qefesa heywanan (Hayvan kafesi). 2 — Sîng (Göğüs)
- Qehhar:** Pır bî xışım, Xwedê (Kahredici, Allah)
- Qella':** Dergevanê kelê (Kale kapıcısı)
- Qellaş:** Bî dek (Kurnaz)
- Qelem ket:** Bî bire, jê ke (Keser)
- Qenbel:** Alî çepê (Sol taraf)
- Qemer:** Hîv (Ay)
- Qemsi:** Derewçîn, virek (Yalancı)
- Qend:** Tewrekî şekîre (Bir çeşit şeker)

Qendexayan: Ên ku peyvêd wan, wek ku şekır xwaribın
şêrînın (Şeker yemişler gibi sözleri tatlı olanlar).

Qentar: Weznekiye (Bir tartı)

Qer': Lê xıstın, tehmdan (İtelemek, dövmek)

Qerh: Kul (Yara, çıban)

Qerib: Nêzik (Yakın)

Qerîn: Hevalê pêş (Yakın arkadaş)

Qerz: Deyn (Ödünç)

Qeseb: Bendikêd kumên jinan (Kadın feslerinin kay-
tanları)

Qet'a: Jı bın (Aslâ)

Qetil: Kuştî (Öldürülmüş)

Qetre: Dılop (Damla)

Qettal: Mêrkuj (Kaatil)

Qewl: Gotın, peyv (Söz)

Qews: Kevan (Yay)

Qewwel Qesmer (Komik adam)

Qeys: Evîndarê Leylê, Mecnûn (Leylâ'nın aşığı, Mec-
nun)

Qeyserî: Sûk, bazar (Çarşı, pazar)

Qeza: 1 — Kırına nîmêjê pıştî derbazbûna wextê (Vakit
geçtikten sonra namaz kılmak). 2 — Tunnekırın (İm-
ha etmek). 3 — Qeder (Kader). — Qedandina kare
(İş bitirme)

Qezaya, Qedaya: Pîranîya »Qezîyye»ye («Qezîyye»nin
çoğulu)

Qeziyye: Mesele (Problem)

Qınar: Çengelê ku goşt pêvê tê daleqandın (Etin asıldığı
kanca)

Qirtasiye: Kaxız, rûpel; bı mana mecazî jî paxirê
sayara hatiye gotın (Kâğıt, sayfa; mecazî anlamda yazı-
sız bakır için kullanılaş)

Qışt: Zılfa bıçûk (üçük zülûf)

Qılade: Gerdenî (Kolye)

Qinwan: Weşî (Salkım)

Qîran: Beranber (Yan yana)

Qîrat: Weznekiye (Bir ölçü)

Qîtar: Rêzika devan (Deve dizisi)

Qîwam: Hêz (Güç)

Qubbe: Kumbet, bî mecazî jî asîmanra tê gotin (Kubbe, mecazî anlamda gök için kullanılır)

Qulûb: Dîlm (Kalpler)

Qulûbêmen lehul-qelb: Dîlên kesêd wxedî dîl (Gönül sahiplerinin gönülleri)

Qulzem: Behr (Deniz)

Qurb: Nêzîkî (Yakınlık, yakın olmak)

Quwayê heywan: Hêza jînê (Hayat gücü)

K

Ka'betullah: Mala Xwedê (Allahın Kâbesi)

Ka'beyn: Herdu kap, zar (İki aşık, zar)

Kabîn: Tewirekî perûya bûkêye (Gelinin bir hediyesidir)

Kala: Mal û mîlk (Mal-mülk)

Kam: Mîrad, daxwaz (Murad, dilek)

Kameranî: Bextewerî (Mutluluk)

Karesazî: Sazkırın û meşandına kar (İşin yürütülmesi)

Karîgen: Gerdûn (Evren)

Kas: Kêm, bî qusûr (Kem kişi, kusurlu)

Kase: Qedeha meyê (İçki kadehi)

Kazîb: Derewîn (Yalancı)

Kebk: Kew (Keklik)

Keckulahan: Kulahxwaran, kofîxwaran (Eğri taşlar, türbenleri, eğri olanlar)

Kecrû: Bî ser rûra xwar (Yüzün üstüne eğmek)

Kefaet: Hevtayî (Denk olmak)

Kelal: Westandın (Yormak, verdiği yorgunluk)

Kelam: Peyv (Konuşma)

Kelat: Keleyan (Kaleler)

Kelîm: Mûsa Pêxember (Hz. Musa)

- Kelte:** Kelebûti (Oynaşma)
- Kemal, Kemalat:** Gihana bılındiyê (Kemale ermek, olgunlaşmak)
- Kemalê bê kemalî:** Temambûna kêmayiyê (Kemalsizliğin kemale ermesi)
- Kenari:** Jı qerax (Kenardan)
- Kenz:** Xızne (Hazine)
- Keramet:** Şeref, hesyet (Şeref, haysiyet)
- Kerem:** Qencî (İyilik)
- Kerim:** Kesê qenc, camêr (İyi, cömert olan)
- Kerrena:** Navê sazekiye (Bir sazın adı)
- Kesb:** Karkırın (Kazanç)
- Kesîf:** Gur (Yoğun)
- Kesret:** Pırî (Çokluk)
- Keşşafê rumûzê hîkmetil-eyn:** Kesê ku îşaretê zanîn û hîkmetan kıfş dı ke. (Bilgi ve hikmet işaretlerini keşfeden kimse)
- Keşwer:** Welat (Ülke)
- Kewaîb:** Keçên memikgılover (Tombul memeli kızlar)
- Kewkeb:** Sîtêr (Yıldız)
- Kewn:** Gerdûn (Evren)
- Kewneyn:** Herdu gerdûn (İki evren)
- Keyfiyet:** 1 — Çawayî (Keyfiyet). 2 — Kêfxweşî (Keyif)
- Keyber, Kêbır:** Sertîr (Ok ucu)
- Kezın:** Daqurtandın (Yutmak)
- Kêj:** Keç (Kız)
- Kêwan:** Sîtêra Zuhel (Saturn yıldızı)
- Kılan:** Hejandın (Salladılar)
- Kınûz:** Xıznan (Hazineler)
- Kırdar:** Kırın (Fîil)
- Kırdebengî:** Bengîbüyi, bengî (Çılgınlaşmış)
- Kılâb:** Seyın (Köpekler)
- Kisre:** Padişahê İran'ê (İran Hükümdarı)
- Kiswet:** Cıl (Elbise)

- Kitabet:** Nivisîn (Yazmak)
Kîzb: Derew (Yalan)
Koh: Çiya (Dağ)
Kohî: Çiyayî (Dağlı)
Koter: Gerdenî (Kolye)
Kubra: Mezıntır (En büyük)
Kuffar: Kafıran (Gâvurlar)
Kufw: Hevta (Deng)
Ku: 1 — La ku (Nerde). 2 — Çawa (Nasıl). 3 — Kîja (Hangi). 4 — Eger (Eğer)
Kuhensal: Kevnesal, pîr (Yılları köhnemiş, yaşlı)
Kul: 1 — Rîş (Çıban). 2 — Gıst (Tüm)
Kulfet: Zehmet, zor (Güçlük)
Kun: 1 — Bı be, fermana Xwedê ku dı bêje «Bı be» (Ol, Allahın «Ol» emri). 2 — Qul (Delik)
Kunh: Bmê kar, mahîyet (İşin içyüzü, mahiyeti)
Kurdemîr: Mîrên Kurd (Kürt beyleri)
Kusan: 1 — Çawa (Nasıl). 2 — Çıma (Niçin)
Kustax: Çelaq, bê şerm (Küstah)
Kuşad: Vekırî (Açık)
Kûs: Def (Davul)

L

- Labıdde:** Hemın lazıme (Mutlaka gerekir)
Lahût: Nolên paqıj (Temiz sıfatlar)
La'l: Gewherekî sore (Kırmızı bir cevher)
Lamekan: Gerdûna asımanan (Gökler alemi, mekân dışı)
Lareyb: Bê guman (Şüphesiz)
Laubali: Bı delalî, serbest (Nazlı, serbest)
Layezal: Xwedê (Allah)
Leb: Lêv (Dudak)

Le'b: Lîztın (Oynamak)

Lebaleb: 1 — Tıjî, bî lêvanra (Ağzına kadar dolu). 2 —

Lêv bî lêv (Dudak dudağa)

Lebteşne: Lêvtî, lêvziwa (Dudağı susuzluktan kuruyan)

Lehd: Gor (Mezar)

Lehw: Heng (Eğlence)

Lehyar: Her du alıyan (İki taraf)

Lehze: Gav (an)

Leim: Kesê nejadnızım û çavbircî (Alçak soylu ve züğürt kimse)

Lein: Mel'ûn (Mel'ûn)

Lemyezel: Xwedê (Allah)

Letîf: Nazık, narîn (Nazık)

Letifedan: Kesê ku bî gotinên xweş û zırav dî zane (İnce-likleri bilen)

Lewleb: Felek (Felek)

Leyalî: Pıranîya «Leyl»e («Leyl»in çoğulu)

Leyl: Şev (Gece)

Lêk: Lî hevdu (Bir birine)

Lîqa: Rasthatın, dîtına Xwedê (Karşılaşmak, Allahı görmek)

Lot: Lotık (Zıplama)

Luce: Pêla avê (Su dalgası)

Lutf: Qencî (İyilik)

M

Madûm: Tunne (Yok olan)

Ma erefnak: Me te ne nasî (Seni tanımadık)

Mafû: Bexşandî (Affedilen)

Mah, Meh: Hîv (Ay)

Mahîtab, Mehtab: Tavehîv (Mehtap)

Mahûd: Kifşe (Bilinen)

- Mail:** Dılbıjok, meyıldar (Meyleden)
- Malxoli:** Nexweşê bı Ser'ayê (Sar'alı)
- Ma'lûl:** 1 — Nexweş (Hasta). 2 — Tıştê ku jêra delîl tê anîn (Kanıtlanan)
- Mamûl:** Tıştê ku pê tê emelkırın (Geçerli olan)
- Ma'mûr:** 1 — Dınê (Dünya). 2 — Ava (Bayındır)
- Manend:** Wekî (Gibi)
- Manî:** Ressamê Çînî ê bı nav û deng (Ünlü Çin Ressamı)
- Ma'ser:** Guvaşgeh (Üzümün sıkılıp şırasının çıkarıldığı yer)
- Masike:** Hêza ku dı gıre (Tutan güç)
- Masiwa:** Hebûyên jı bı Xwedê (Allahtan başka yaratıklar)
- Maşa:** Kesê ku dı meşe (Yürüyen)
- Ma'reke:** Ceng, tîkoşın (Savaş, mücadele)
- Ma'rez:** Temaşegêh (Sergi)
- Marîfetnak:** Kesê bı zanîn (Bilgili kimse)
- Marûf:** Naskirî (Tanınmış)
- Matem:** Şın (Matem)
- Matemî:** Kesê şînî (Yaşlı kimse)
- Ma-werd:** Gulav (Gül suyu)
- Mazûl:** Derketiyê jı kar (Azlolunan)
- Mazûli:** Derketına jı kar (Azlolunmak)
- Meadın:** Pıranıya «Maden»e («Medenin» çoğulu)
- Meal:** Mana (Anlam)
- Meanî:** 1 — Pıranıya «Mana»ye («Mana»nın çoğulu).
2 — Sııran (Şarkı söyleme)
- Mebanî:** Çêkırın û lı hevanına gotınan (Söz söyleme)
- Mebhût:** Heyrî (Şaşkın)
- Mebnî:** Lı ser, lı gorî (Üzerine, göre)
- Meclûbê mehebbeta unasın:** Bı evına mirovnan hatne kêşan (Bazı adamların sevgisiyle çekilmişler, celbedilmişler)
- Mecmer:** Bıxûrdan (Buhurdanlık)

- Mecrûh:** Bırîndar (Yarah)
Mecrûr: Kêşayî (Çekilmiş, celbedilmiş)
Meddah: Pesîndar (Övücü)
Medh: Pesn (Övgü)
Medhoş, Medhûş: Gêj (Sersem)
Meftûh: Vekîrî (Açık)
Meftûn: Evîndarê bêheş (Meftun, tutkun)
Meger: 1 — Ewxu (Meğer). 2 — Mera, bî raya Xwedê (İnşallah)
Mehabet: Heybet, saw (Heybet)
Meharet: Hunermendî (Meharet)
Meharım: Kesên malî (Mahremeler)
Mehbûb: Kesê ku tê evandin (Sevilen kimse)
Mehcebîn: Enihîv (Mehtap alınlı)
Mehcûr: Terkkîrî (Terkedilmiş)
Mehd: Dergûş (Beşik)
Mehell: Şûn (Yer, mahall)
Mehkûmu eleyhî: Bîn hukum, bîn ferman (Emir altı)
Mehmel: Texterewan (Tahtaravallı)
Mehmûd: Paqîj, bîlmd, bî qedr (Yüce)
Mehr: Heqê marbîrîna bûkê Gelinin nikâh ücreti)
Mehpare: Parça hîvê (Ay parçası)
Mehz, Mehza: Sîrf (Salt)
Mehzûz: Xwedî par (Hisse sahibi)
Mexafet: Tîrs (Korku)
Mexbûn: Xapîyayî (Aldanmış)
Mexdûm: Kesê ku jêra xîzmet tê kîrîn (Hizmet edilen kîse)
Mexfûr: Nuxaftî (Örtülen)
Mexmer: Fîraqa meyê (Şarap kabı)
Mexmûr: Serxweş, mest (Sarhoş, mest)
Mexrûr: 1 — Qure (Mağrur). 2 — Xapîyayî (Aldanan)
Mexûf: Bî tîrs (Korkulu)
Mexz: Mejî (Beyin)

Meqalat: Gotının (Sözler)

Meqalid: Mifteyın, bı mana mecazî jî çerxa felekêra tê gotın (Anahtarlar, mecazî anlamda felek çarkına denir)

Meqam: 1 — Cih (Yer). 2 — Cihê Bırahım Pêxember ku li hember Mala Xwedêye (Hz. İbrahim'in Kêbe önündeki yeri)

Meqamê malûm: Ciyê kîşê ê dostên Xwedê (Bilinen yer, Allahın dostlarının yeri)

Meqasid: Pıranıya «Meqsed»e («Maksad»ın çoğulu)

Meqlûb: 1 — Vajî (Tersine dönük). 2 — Gan (Ruh)

Meqreme: Cilên tenikên hevrişmîn (İnce ipekli elbise)

Meqseda seramest: Daxwaza ku serîyan mest dî ke, yanî dıraw (Kafaları mest eden dilek, yani paralar)

Meqtûl: Kuştî (Öldürülen)

Me'kel: Xurek (Yiyecek)

Mekmen: Veşargeh (Pusu)

Meknûn: Veşartî (Gizlenmiş)

Mekr: Dek (Hile, oyunbazlık)

Mekşûf: Xuyayî (Görünen)

Melabîs: Cılın (Elbiseler)

Melahet: Rındî, nazikî (Güzellik, naziklik)

Melaîn: Mel'ûnın (Mel'unlar)

Melal: Perîşanî, sıstî (Perişanlık, gevşeklik)

Melamet: Gazın (Sitem)

Melbûs: Cıl (Elbise)

Melekkısal: Kesê bı nola fıriştan (Melek sıfatlı kimse)

Melekwar: Wek fıriştan (Melek gibi)

Melzûm: Tışt, yan kesê ku jî mirov na qete (Melzûm)

Memat: Mırın (Ölüm)

Memlû: Tıjî Dolu

Me'mûl: Tıştê ku tê hêvîkırın (Umulan)

Memzûc: Tevîhev, têkûlhev (Karışım)

Menahî: Bê fermanîyên Xwedê (Allahın yasak ettikleri)

Menaqıb: Jinenîgariyın (Biyografiler)

Menal: Mal û mülk, rütbe (Mal-mülk, rütbe)

Menazıl: Pıranîya «Menzıl»e («Menzıl»ın çoğulu)

Menbe': Kan (Kaynak)

Mendal: Zarûk (Çocuk)

Mendel: Şar û temezî, desmal (Kadınların başörtüsü, mendil)

Menhec: Rêç, rêçık (İz, izlenen yol)

Menî': Zexm (Sağlam)

Menqûş: Nexşkirî (Nakışlı)

Menna': Çıkûd (Cimri)

Mensûx: Betalkırî, bê hukum (İptal edilmiş, hükümsüz)

Mensûr: 1 — Belavkirî (Serpilmiş). 2 — Mızeffer (Muzaffer)

Menşe': Jêder (Menşe)

Menzer: Ciyê xuyabûnê (Görünme yeri, manzara)

Menzıl: 1 — Xanî (Ev). 2 — Cihê ku mirov dî xwaze bî gîjê (İnsanın ulaşmak istediği yer)

Menzûrî: Pîvek (Ölçü)

Merd: Mırov (İnsan)

Merdane: bî ciwanmêrî (Cömertçe)

Merdûd: Qewırandî (Reddedilen)

Merez: Nexweşî (Hastalık)

Mergever: Navê ciyekîye lî Îran'ê (İran'da bir yer adı)

Merqed: Gor (Mezar)

Merkeb'ereban: Ên ku lî hespên Erebi sıwar bûbûn (Arap atlarına binenler)

Mermûz: Tıştê ku tê îşaretkırın îşaret edilen)

Mersiye: Sıtırânên ser mırîyan (Ölü ağıdı)

Merziyye: Razîkirî (Razi edilen)

Mesal: Çîrok (Masal)

Mescûd: Kesê ku secde jêra tê bîrın (Kendisine secde edilen)

Mesdûd: Rıtımî (Tıkanmış)

Mesîh: İsa Pêxember (Hz. İsa)

Meskûk: Dıravên çapkırî (Basılmış para)

Meslûl: Şûrê kışandî (Çekilmiş kılıç)

Mesmû': Gohdarî (Dinleme)

Mesrûr: Kêfxweş, dılşad (Sevinçli)

Mestûr: 1 — Nuxaftî (Örtülen). 2 — Rêzkırî, nivîsî (Satırılmış, yazılmış)

Meşam: Lebatê bêhnkırinê (Koku alma organı)

Meşamê can: Cîhên gan ku bêhn dî gırın (Ruhun koku alma duyuları)

Meş'el: Mêlede (Meşale)

Meşhed: Cîhê şehîdan (Şehitlik)

Meşhûd: Xuyayî (Görünen)

Meşxûf: Pır bî evîn, gêjê evînê (Çok seven, aşktan sersemleşen)

Meşq: Nivîsana gır ku mamosta jibo hînkırına qutabîyan dî nivîse, nivîsîn (Öğretmenin, talebelerin öğrenmesi için yazdığı iri yazı, yazı yazmak)

Meşkûk: Bî guman (Şüpheli)

Meşreb: Vexwarın (İçecek)

Meşşate: Jına xemlînok (Süsleyici kadın)

Metaê yek: Eşyayê hevdû (Bir birlerinin metanını)

Metaf: Cîhê tewafa Mala Xwedê (Kâbenin tavaf yeri)

Metaya: Bejnîlînd (İnceboyu)

Metbû': 1 — Pêşrew (Uyulan kimse, önder) 2 — Bî xwî (Huylu)

Metbûx: Pehtî, pîjandî (Pişkin, olgun)

Metle': Cîhê derketina rojê (Güneşin doğuş ufku)

Metlûb: 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Tîştê ku tê xwestin (İstenen)

Me'wa: Hêwir (Barınak)

Mewalî: Dostın (Dostlar)

Mewanî': Manın (Engeller)

Mewc: Pêl (Dalga)

- Mewzû':** 1 — Babet (Konu). 2 — Danandî (Konulmuş)
Mewzûn: 1 — Peyv û nivîsînên şê'rî (Şiir) 2 — Yeksor
 (Devamlı aynı tempoyla olan)
Meyan: 1 — Nav (İçi). 2 — Newq (Bel)
Me'yûs: Bê hêvî (Umutsuz)
Mezaq: Tam (Tat)
Mezalıman: Binsiteman (Zulüm altındakiler, mazlûmlar)
Mezher: Cîhê xuyabûnê (Yansıma yeri)
Mezlem: Tarî (Karanlık)
Mezmer: Veşargeh (Gizlenilen yer)
Mezre': Zevî (Tarla)
Me'zûn: Bî destûr (İzinli)
Mêhîman; Mêhman: Mêvan (Misafir)
Miadat: Neyarî (Düşmanlık)
Miadıl: Hevta (Denk)
Mialîf: Hogır (ülfet eden)
Mianîq: Kesên ku hevdû hembêz dîkîn (Kuşaklaşanlar)
Miateb: Bergazın (Sitem edilen)
Mibahî: Helal (Mübah)
Mibexxerat: Tewrên bixûrê (Buhur çeşitleri)
Mibeyyen: Beyankirî (Beyan edilen, açıklanan)
Mibtıl: Betalkirox (İptal eden)
Micadıl: Ê ku tîkoşîn dî ke (Mücadele eden)
Micedded: Teze, jî nûve (Yeni, yeniden)
Micella: Rohnî, cîlakirî (Aydın, cilâlî)
Micenned: Cıvandî, komkirî (Toplanmış)
Micerreb: Tecribekirî (Denenmiş)
Micerreb: Tecribekirî (Denenmiş)
Micerred: Rût (Arınmış)
Micesssem: Bî cîsm û laş (Vücudu sağlam olan)
Micezza: Parçekirî (Parçalanmış)
Mi'cîz: Mi'cîzên Pêxember (Peygamberin mucizeleri)
Mıdamî: 1 — Timmî (Devamlı). 2 — Meyxur, serxweş
 (Şarap içen, sarhoş)

- Midbır:** Bı dek, fenek (Hilekâr, oyunbaz)
Midebber: Yê ku tedbîra wî tê girtın (Tedbiri alınan)
Middea: Tıştê ku tê dozkırın (İddia edilen)
Miderris: Mamosta (Öğretmen)
Midewwer: Gilor (Yuvarlak)
Midxem: Tıştê ku dı tıştekîda wında dı be (Bir şeyde kaybolan)
Midill: Kesê ku mirov avarê dı ke (İnsanı saptıran)
Miemmer: Navsal (Yaşlı)
Miennes: Mê (Dişi)
Miettîrat: Dermanên bêhnxweş (Güzel kokular)
Miewwel: Te'wîlkırî (Tevîl edilen, değiştirilerek yorumlanan)
Mieyyen: Kîfşe (Belli)
Miferrihat: Tıştê ku kêfxweşî dı dın (Keyif vericiler)
Mifid: Dayoxê mefayê (Fayda veren)
Mift: Belaş (Bedawa)
Mixebber: Bı toz (Tozlu)
Mihal: Tıştê bê mîkûn (Mümkün olmayan)
Mihce: Sergul (Öz)
Mihenna: 1 — Henekırî (Kınalı). 2 — Kêfxweş (Sevinçli)
Miherra: Hêrayî (Öğütülmüş)
Mihessel: Tıştê ku bı dest dı keve (Elde edilen)
Miheyya: 1 — Amade (Hazır olan). 2 — Vejandî (Diriltilen)
Mihîbb: Evîndar, dost (Âşık, dost)
Mihît: Pîlan (Plân)
Mihlikat: Tıştê ku mirov dı bin helâkê (Helâke götüren)
Mîhr: Evîn (Aşk)
Mihredar: Evîndar (Âşık, seven)
Mihriq: Şewitandox (Yakıcı)
Mihtal: Bı hîle, hîlebaz (Hilekâr)
Mixedderat: Keç û jînên pıştperde (Perdeli kız ve kadınlar)

Mixelled: Timmî (Ebedî)

Mixelledun-nar: Ê ku tim dî agirda dî mîne (Ebedî ateş-te kalan)

Mixettet: Xêzkırî (Çizgili)

Mixeyyer: 1 — Guhartî (Değiştirilmiş). 2 — Bî kêfa xwe (Muhayyer)

Mûn: Alîkar (Yardımcı)

Mıjgan: Bıjang (Kirpikler)

Mıqbıl: Hatoxê ber bî me (Bize doğru gelen)

Mıqarın: Beranber (Yanyana)

Mıqebbes: Gırtoxê çırîskê (Kıvılcım alan)

Mıqeddîme: Dest pê kırım (Başlangıç)

Mıqerreb: Nêzîkbûyî (Yaklaşmış olan)

Mıqerrebûn: Serekên firîştan (Melek başları)

Mıqerrrer: Tıştê ku tê bıryarkırın (Kararlaştırılan)

Mıqessem: Pışkkırî, parçebûyî (Bölünmüş, parçalanmış)

Mıqewwîyat: Tıştên ku hêzê zêde dî kın (Gücü artıran şeyler)

Mıqeyyed: Gırêdayîyê dî qeydêda (Kayıtlanan)

Mıqîm: Rawestox (Duran, ikamet eden)

Mıqtebîs: Gırtoxê çırîskê (Kıvılcımlanan)

Mıkaşefat: Tıştên ku tên kışkırın (Keşfedilen şeyler)

Mıkatebat: Tıştên ku dî navbera hınkanda tên nıvîsîn (Yazışmalar)

Mıkedder: Şelo (Bulanık)

Mıkellel: Xemilandîyê bî gewheran (Cevherle süslenmiş)

Mıkerrem: Qedırbılınd (Şerefli)

Mıkerrrer: Lî dû hevdû (Ardarda)

Mıkewwenat: Hebûyın (Varlıklar, yaratıklar)

Mılaqat: Hev dîtin (Görüşme)

Mılebbes: Bî cıl (Elbiseli)

Mılettex: Lewitandî (Bulaşmış)

Mılezzezat: Tıştên bî tam (Lezzetli şeyler)

Mımkinat: Pıranîya «Mımkun»e («Mümkünün çoğulu)

Mımkun: Tıştê ku mıkûn dı be û hebûna wî ne zerûriye
(Mümkün olan ve varlığı zorunlu olmayan)

Mımtaz: Bijare (İmtiyazlı, seçkin)

Mımted: Dirêj (Uzun)

Mınazî: Kesê ku pevçûn dı ke(Çatan, nizaa düşen kimse)

Mıneqqet: Nuxtekırî (Noktalanmış)

Mın'ekis: Ronahîya ku dı neynîkê, yan avêda dı xuye
(Yansıyan)

Mın'em: Kesê ku nî'met dı bîne (Nîmet gören)

Mınewwer: Rohnî (Aydın)

Mınfel: Tıştê ku te'sîr dı bîne (Etkilenen)

Mınîr: Tıştê ku rohnî dı de (Işık veren, aydınlatan)

Mınqad: Sîtûxwar (Boyun eğen)

Mınteha: Dawî (Son, nihayet)

Mınzem: Zeliqandî (Yapışık)

Mıradat: Pıranîya «Mırad»e («Murad»ın çoğulu)

Mırahîq: Kurê ber balıxbûnê (Bulûğa ermek üzere olan
delikanlı)

Mıraqb: Kesê ku dı keve mıraqebê (Düşünceye dalan)

Mıraselat: Tıştên ku dı navbera hınekanda tên şandın
(Teait edilenler)

Mırcan: Sor (Kırmızı)

Mırdan: Xortên ku hêj rî û sınbêlêd wan ne hatîye (Tüy-
sü delikanlılar)

Mırde: Mırî (Ölü)

Mırebbe': Rûnıştîyê cıvatkî (Bağdaş kurup oturan)

Mırexses: Bı destûr (Ruhsatlı)

Mıresse': Nexşkırî (Nakışlanmış, süslenmiş)

Mırettêb: Rêzkırî (Dizilmiş)

Mırewweq: Zela, safî (Duru, safi)

Mırx: Teyr (Kuş)

Mırxîzar: Bexçê teyran (Kuş bahçesi)

Mırıncan: Ê ku canê xwe mırandîye (Canını feda eden)

- Mirîd:** Ê ku dî vê (Îrade eden)
- Mîrsel:** Şandî (Gönderilmiş, elçi)
- Mîrşîd:** Nîşandayoxê rê (Yol gösteren)
- Mîrtaz:** Razî (Razi)
- Mîsafîh:** Ê ku destê yekê dî şîdîne (Birinin elini sıkın)
- Mîsebbeb:** Ê ku jî semedan tê zanîn (Nedenlerden bilinen)
- Mîseffa:** Safîkirî (Tasfiye edilmiş, temizlenmiş)
- Mîsexxer:** Bîn ferman (Emir altı)
- Mîsellem:** Teslîmbûyî (Teslim olan)
- Mîsenne':** Nexşkirî (İşlenmiş, süslenmiş)
- Mîselzel:** Zincîrkirî (Zincirlenmiş)
- Mîsewwer:** Çêkirî, bî şîkl û sûret (Tasvir edilen)
- Mîseyqel:** Bîrîqandî (Parlatılmış)
- Mîskîr:** Serxweşkîrox (Sarhoş edici)
- Mîstear:** Emanet (Emanet)
- Mîstecme':** Cîvîngeh (Toplanma yeri)
- Mîstefad:** Ê ku jê îstîfadet ê kîrîn (Kendisinden yararlanılan)
- Mîsefid:** Ê ku îstîfade dî ke (Yararlanan)
- Mîstexreq:** Nuqbûyî (Gark olmuş)
- Mîsteîd:** Qutabîyê ku nû dest bî xwendinê kirîye (Yani öğrenci)
- Mîstemend:** Reban, perîşan (Zavalı)
- Mîstemi':** Gohdar (Dinleyici)
- Mîstesqî:** Vexwarox (İçen)
- Mîstewcîb:** Lî gorî (Gereğince)
- Mîstewî:** Dûz, mîsawî (Düz, doğru)
- Mîşîr:** Haletê îşaretkîrîne (İşaret etme âleti)
- Mîşkin:** Jî mîsk (Miskten)
- Mîşteha:** Tîştê ku dîl dî bîjê (İştîha edilen)
- Mîşterî:** 1 — Kîrîdar (Alıcı). 2 — Sîtêra Mîşterî (Jübîter yıldızı)
- Mîtabîq:** Lî gorî hevdu (Bir birine uygun)

- Miteaqîd:** Kırînox û firotox (Alıcı ve satıcı)
Mitehher: Paqîj (Temiz)
Mitella: Avzêrkîrî, avzîvkîrî (Altın veya gümüş yaldızlı)
Mî'rar: Dermanê bêhnxweş (Güzel koku)
Mîrî: Bînferman (İtaat eden)
Mî'telif: Hogîr (Ülfet eden)
Mî'tekîf: Peresdarê dî mîzgeftêda (Tapınakta ibadet eden)
Mî'temîn: Ewle (Emin olan, güvenen)
Mîtmeîn: Dîl bî cî (İnanan, tatmin olan)
Mîtrîb: Sazvan (Saz çalan)
Mîttehîd: Yekbûyî (Birleşik)
Mîttesîl: Zeliqandî (Yapışmış)
Mîwasa: Alîkarî (Yardım)
Mîwessem: Bî nîşan (Naşan almış)
Mîzab: Helandî (Eritilmiş)
Mîzebzebîn: Xapînokê durû (İki yüzlü aldatıcı)
Mîzehheb: Avzêrkîrî (Altın yaldızlı)
Mîzekker: Nêr (Erkek)
Mîzewwir: Derewçîn (Tezvirci)
Mîzmehîl: Tîştê ku dî tîşteki dînda wînda dî be (Bir şey-de kaybolan)
Mî'cer: Laçîka ku jîn lîserêd xwe dî pêçm (Kadınların baş örtüsü)
Mîhr: Roj (Güneş)
Mîxfer: Kumê ku esker dî dîn serêd xwe (Asker başlığı)
Mîqras: Meqes (Makas)
Mîlel: Pîranîya «Millet»e («Millet»in çoğulu)
Mîna: Kulîlkekîye (Bir çiçek)
Mînen-nas: Jî mîrovan (İnsanlardan)
Mînû: Bîhuşte (Cennet)
Mîr'at: Neynîk (Ayna)
Mîşkat: Fanos (Fener)
Mîşkatê Hemel: Fanosa Beran, mexsed jê Birca Berane jî
 12 bîrcên rojê ku dî Newroz'êda roj dî kevê (Koç

Feneri, maksat güneşin Nevruz'da girdiği Koç Burcudur)

Muxlem: Tolazê ku bı kuran xırabî dı ke (Kulampara)

Mûms: Hogır (Ülfet eden)

N

Nab: Zelal (Duru)

Nabalix: Negîhayî, xav (Olgunlaşmamış, çiğ, kem)

Naçar: Jı neçarî lazıme (Çaresizlikten gerekir)

Nadır: Tıştê kê m peydabûyî (Az bulunan şey, nadir)

Nadîrul-wuqû': Kê m peydabûyî (Az bulunan)

Nadîde: Tıştê ku kê m peyda dı be (Az bulunan, nadide)

Nafe: Mısk (Misk)

Nafeyêd Tetarî: Mıskên welatê Teteran (Tatar ülkesinin miskleri)

Nageh: Jı nîşkave (Aniden)

Nagîhan: Jı nîşkave (Aniden)

Nahîd: Sîtêra Zuhre (Venüs yıldızı)

Naxelef: Kesê ku na be wekîlê Xwedê (Allaha vekil olmayan kimse)

Naxwende: Nexwendî (Okumamış)

Nail: Gîhîstox (Eren, nail olan)

Naqe: Deva mê (Dişi deve)

Naqıl: Neqılkirox (Nakleden)

Naqûr: Navê sazekîye (Bir sazın adı)

Nakam: Miradnîvco, bê mîrad (Eksik muratlı, muratsız)

Na kuncime: Bı cî na bın (Sığmazlar)

Nam: Nav (Ad)

Name: Mektûb, bı mana pirtûkê hatîye gotın (Mektüp, kitap anlamında kullanılmış)

Namîrad: Bê mîrad (Muratsız)

- Namîzad:** Mensûbê bî navê yekê (Birinî adına mensub olan)
- Napesend:** Karê ku na yê ecîbandî (Beğenilmeyen iş)
- Napuxte:** Ne pîjîyayî, ne gîhayî (Pişkin olmayan, olgunlaşmamış)
- Nar:** 1 — Hînar (Nar). 2 — Ağır (Ateş)
- Naresket:** Negîhayî, napîjîyayî (Olgunlaşmamış, pişkin olmayan)
- Narînc:** Tewîrekî fikî (Narencîye)
- Nas:** 1 — Naskırî (Tanıdık). 2 — Xelq (Halk)
- Nasaz:** Ne lî rê, bêrê (Uygunsuz kimse)
- Nasîh:** Şîretkîrox (Öğüt veren)
- Nasîx:** Xîrabkîrox (Bozan, bozucu)
- Nasût:** Madde (Madde)
- Naşîkufte:** Nepîşkîfî, pîndîk (Gonca)
- Natewa:** Qels, sıvîk (Zayıf, hafîf)
- Naumîd:** Bê hêvî (Umutsuz)
- Nay:** Saza Ney (Ney)
- Nayê gerdan:** Saza Ney a ku dî gerîya, yan jî jî gerdana dengbêj a wek Neyê dengzîrav (Dönen Ney'den, ya da Ney gibi ince sesli olan şarkıcının gırtlğından)
- Nazende:** Nazdar (Nazlı)
- Nazîr:** Nihêrtox (Gören)
- Nazîrîn:** Nihêrtoxan (Görenler)
- Nebat:** 1 — Gîyayan (Bitkiler). 2 — Tewîrekî şekîr (Bir çeşit şeker)
- Nebîyy:** Pêxember (Peygamber)
- Nebl:** Tîr (Ok)
- Necaset:** Pîsî (Pislik)
- Nedamet:** Poşmanî (Pişmanlık)
- Nedîm:** Yawer (Yaver)
- Nef:** Mefa (Fayda)
- Nefais:** Tîştên hêja (Değerli şeyler)
- Nefha:** Pîfkîrîn (Üflemek)

Nefx: Pıfırın (Üflemek)

Nefir: Gelek mirov (Kalabalık)

Nefsê emmar: Nefsa ku berê mirov dî de rêya xirab (İnsanı kötü yola iten nefis)

Nefûr: Nefretkîrox (Nefret eden)

Nehar: Roj (Gündüz)

Nehin: Nîne (Değil)

Nehîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)

Nehînder: Dî hundirê xweda, dîl bî kîn (Kinci)

Nehnu aşîq: Em evîndarın (Biz âşîğız)

Nehs: Kesê bextreş, gunehkar (Mutsuz, günahkâr)

Neh taq: Neh kumbet, neh felek (Dokuz kubbe, dokuz felek)

Nexl: Dara xurmê (Hurma ağacı)

Nexm, Nexme: Sıtıran (Türkü, şarkı söylemek)

Nejdi: Talanker (Yağmacı)

Neqdeyn: Zêr û zîv, bî mecazî dî mana bêjeda hatiye (Altın ve gümüş, mecazî olarak edebiyat anlamında gelmiş)

Neqiyy: Paqîj (Temiz)

Neqqad: Tenqîdkîrox (Eleştirici)

Neqqaş: Nexşker (Nakışçı)

Nemek: Xwey (Tuz)

Nemmam: Peyvgerîn, fesat (Müfsit)

Nerd: Lîztîka bî Tewlê (Tavla oyunu)

Nesara: Fîlleyın (Hristiyanlar)

Neseq: Dîsîplîn (Disiplin)

Nesîm: Sura bayê (Yel)

Nesl: 1 — Sertîr (Ok ucu). 2 — Nejad (Soy)

Neşat: Kêfxweşî (Sevinç)

Ne şî: Nî karî, nî kare (Edemezsin, edemez)

Ne't: Pesn (Övgü)

Netaîc: Derketî, ked (Sonuçlar, ürünler)

Netrîk: Zêrên bî gerdenîyêve (Kolyeye takılan altınlar)

New': Tewır (Çeşit)

Newa: 1 — Dengê sıtiranê (Şarkı sesi). 2 — Hêz (Güç).

3 — Havıl (Çare)

Newadır: Pıranîya «Nadır»e («Nadir»in çoğulu)

Newaîraqî: Dengzırav (İnce sesli)

Newbawe: Nubar (Turfanda)

Newheker: Kesê ku lı ser mırî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen)

Newxîz: Nû rabûyî (Yeni kalkmış, yeni yetişmiş)

Neyyahe: Jına ku lı ser mırî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen kadın)

Nezc: Gihan: (Olgunlaşma)

Nezer: Nihêrtın (Bakmak)

Nezerbaz: Kesê ku nihêrtına wî wek a teyrê baze (Şahin bakışlı)

Nezîr: Wek (Gibi, emsal)

Nezm: Rêzkırın (Sıralamak)

Nıbiwwet: Pêxemberî (Peygamberlik)

Nıdd: Hevtayê dıj (Karşı olan denk)

Nıgîn: Gustîl (Yüzük)

Nihîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)

Nık: Cem, bal (Yanında)

Nımûd: Xuyayî (Görünme)

Nısfıyye: Bı însaf (İnsaflı)

Nışîn: Rûnıştî (Oturana)

Nızûl: Rıjîn (Dökülme)

Nızhetgeh: Cihê bêhn berdanê (Oyalanma yeri)

Nidakunend: Bangkîrox (Çağırana)

Nîhad: Bıınd (Yüksek, uzun)

Nîhal: Şax (Dal)

Nîhan, Nîhani: Bı dızî (Gizlice)

Nîqat: Nuxteyın (Noktalar)

Nîkesîret: Xwîbaş (Temiz huylu)

Nîkûkar: Karbaş (İyi işli, işi güzel olan)

Nîkûnam: Navbaş (İyi adlı)

Nîkûserencam: Kesê ku dawîya wî baş û xêre (Sonu iyi olan)

Nîlûfer: Navê kulîlkekiye (Bir çiçek adı)

Nîna: Ne anî (Getirmedi)

Nîran: Agırın (Ateşler)

Nîsa': Jının (Kadınlar)

Nîsar: Werandın (Serpmeç)

Nîsbet: 1 — Lı gorî (Göre). 2 — Wek (Gibi)

Nîsf: Nîvî (Yarım)

Nîswan: Jının (Kadınlar)

Nîsyan: Jı bîrkırın (Unutmak)

Nîyaz: 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Lava (Yakarış)

Nîzam: Sazuman (Düzen)

Noşî: Ve xwar (İçti)

Nuql: Şekirê behîvan û fisteqan (Badem ve fıstık şekeri)

Nuktedan: Zanayê bî tîştên zirav (İncelikleri bilen, nüktedan)

Numa: 1 — Xuya bû (Göründü). 2 — Nîşan da (Gösterdi)

Nuwanî: Tevger (Hareket, davranış)

Nûbade: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûbare: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûerûs: Bûka nû (Gelinlik)

Nûerêse xurşîd: Roja wek bûka nû (Gelin gibi olan güneş)

Nûk: Nukul (Gaga)

Nûres, Nûresîd: Nûgîhayî, nûdîtî (Yeni yetişen, sonradan görme)

Nûş: Vexwarın (İçmek)

Nûşîn: Şêrîn (Tath)

MEM Û ZÎN

Büyük şair Ehmede Xanf (Ahmet-i Hânî)'nin, Doğu edebiyatının en önde gelen klasikleri arasında yer alan dev eseri MEM Û ZÎN (Memo ile Zin)'i Türkiye'de ilk defa olarak hem Kürtçe orijinali, hem değerli düşünür Mehmet Emin Bozarslan'ın Türkçe çevirisiyle okurlara sunmaktan gurur duyuyoruz.

GÜN YAYINLARI: P.K. 1149 - İSTANBUL Fiyatı: 20 Lira

Kapak Resmi: Ayhan ERER - Kapak Baskısı: DURAN OFSET BAĞMEVİ